

Patriarhia Ecumenică de Constantinopol - Breviar cronologic

autor: Rusu Mircea Aurel Valer

Introducere

Patriarhia ortodoxă cu sediul la Istanbul (Constantinopol) este cea mai înaltă autoritate canonică a lumii creștin-ortodoxe, iar Patriarhul de Constantinopol este "primus inter pares" (primul dintre egali) în raport cu ceilalți patriarhi ortodocși, deși nu are autoritate guvernamentală asupra lor. Biserica Ortodoxă, deservește peste 220 milioane de credincioși botezați creștin și se compune din biserici autocefale, guvernate de episcopi și sinoduri locale, dar aflate în comuniune spirituală. Cultul ortodox este dominant în țări precum : Rusia, Ucraina, România, Grecia, Belarus, Serbia, Bulgaria, Moldova, Georgia, Macedonia de Nord, și este prezent în alte țări.

Fiecare dintre Bisericile Ortodoxe are în frunte un episcop primat cu rang de patriarh, episcop metropolitan sau arhiepiscop și se compune din mai multe eparhii (dioceze) aflate sub autoritatea unui episcop. Încă din Antichitate, au existat 5 patriarhii: Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Jerusalem. Biserica Orientală s-a desprins de restul, Bisericii încă din secolul al V-lea, iar Patriarhia Bulgariei a luat ființă în anul 918, urmată de Patriarhia Georgiei, în anul 1010. În urma Schismei din anul 1054, din sânul Bisericii Răsăritene s-au mai desprins: Patriarhia Serbiei, în anul 1346, Patriarhia Rusiei în anul 1448 și Patriarhia României, în anul 1925.

Alte biserici autocefale sunt cele din: Cipru (431), Grecia (1850), Albania (1937), Macedonia (2022), Polonia (1924), Cehia și Slovacia (1951). Toate Bisericile Ortodoxe intrate în comuniune cu cele antice (Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Jerusalem) au ca element comun acceptarea rezoluțiilor emise la cele 7 Concilii Ecumenice: Nicaea (325), Constantinopol (381), Ephesus (431), Chalcedonia (451), Constantinopol (553), Constantinopol (680) și Nicaea (787). Toate bisericile ortodoxe se consideră a fi catolice, în sensul crezului definit la Nicaea, ca Biserică Creștină Universală centrată în jurul lui Isus Hristos.

Consilii importante al Bisericii Ortodoxe au mai fost organizate la Constantinopol, în anii 1484, 1583, 1755, 1819 și 1872, motiv pentru care Constantinopolul este considerat a fi centrul de civilizație al credinței creștin-ortodoxe. Timp de peste un mileniu, sediul episcopiei de Constantinopol a fost în Biserica Sfânta Sofia. După anul 1453 sediul Patriarhiei a funcționat în: Biserica Sfinții Apostoli (1453-1456), Biserica Pammakaristos (1456-1587), Biserica Panagia

Paramythia (1587-1597), Biserica Sfântul Demetrius (1597-1601), Catedrala Sfântul George (1601-până în prezent). Patriarhia are în subordine 125 de episcopi, 5 milioane de credincioși, 20 de mănăstiri și 1800 călugări.

La acestea, se adaugă cele 525 de parohii și 20 de mănăstiri din SUA, 8 mănăstiri din Australia și 6 mănăstiri de la Meteora. Printre prerogativele Patriarhiei Ecumenice se numără: prerogative egale cu Vechea Roma, dreptul de a soluționa litigiile clerului, dreptul de a numi episcopi chiar și în afara frontierelor canonice, dreptul de a înființa mănăstiri. Administrativ este condusă de Sfântul Sinod, alcătuit din Patriarh și episcopi locali. Structural se compune din 6 arhiepiscopii (Constantinopol, Canada, Italia, Marea Britanie, Australia, SUA), 66 de mitropolii, 2 diocese și un exarhat. Deși mult mai mică decât Patriarhia Rusiei, este principalul reper pentru studii cu caracter istoric.

Denumirea în limba Greacă este: Oikoumeniko Patriarkheio Konstantinopleuos. Denumirea oficială în limba Turcă este: Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi (Patriarhia Romanilor Ortococși din Fanar).

38 en - Apostolul Andrei - Evreu, născut în anul 6 îen la Betsaida (Patra), fiul lui Iona (Jonas), frate cu Simon Petru (Sfântul Apostol Petru), a fost la început discipol al Sfântului Ioan Botezătorul, cel care l-a botezat. Potrivit Bibliei, pe când pescuia în lacul Tiberiada, l-a văzut pe Isus apropiindu-se și spunând: "Iată mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatul lumii !" (Ioan 1:29-40). Atunci Andrei a văzut Duhul Sfânt pogorându-se din cer ca un porumbel și oprindu-se peste Isus. A mărturisit pe loc că în fața lui se află Fiul lui Dumnezeu și a mers după Isus, împreună cu fratele său Petru. A fost cel dintâi apostol al lui Isus, "cel dintâi chemat".

După Martirul și Învierea lui Isus, cei 12 apostoli au rămas câțiva ani la Ierusalim unde și-au fundamentat credința. În urma unui Sinod Apostolic, apostolii au decis să răspândească credința în Isus în întreaga lume. Andrei a ales să propovăduiască în Sciția și a dus învățătura sa în: Bithynia, Propontis, Chalcedon, Byzantium, Tracia, Macedonia, Istria, Thesalia, Grecia Magna, Peloponez, Aminsos, Trapzoun, Heraklia și Amastris. În drumul său a traversat de două ori Dobrogea, ajungând până în Rusia, pe râul Volga. Origen și Eusebius din Cezareea au menționat traseul apostolului prin Sciția, iar în secolul XX a fost identificată lângă Tomis o peșteră în care a viețuit și a propovăduit.

Viața sa printre păgâni nu a fost ușoară. Păstor fiind, a fost bătut, legat de mâini și de picioare, lapidat și mutilat, dar de fiecare dată și-a regăsit tăria de a crede în Salvarea lui Dumnezeu. A navigat apoi spre Byzantium, unde l-a lăsat ca prim episcop pe discipolul său, Apostolul Stachys. A traversat apoi întreaga Grecie, până în Peloponez, unde a fost crucificat în cetatea Sparta, după ce a creștinat o parte dintre locuitori, printre care și soția guvernatorului Roman. În jurul anului 350, Constantius, fiul lui Constantin cel Mare, a transportat moaștele

Sfântului Andrei la Constantinopol și le-a așezat în Biserica Apostolilor. Sărbătoarea sa este în ziua de 30 Noiembrie.

Faptele și miracolele săvârșite de Apostolul Andrei (Acta Andreae) au la bază un manuscris antic denumit Psaltirea Manicheană, scris în limba Coptă, descoperit în Egipt în ruinele templului grecesc Medinet Madi. În România, legenda Sfântului Andrei spune că sfântul a sosit în Dobrogea iarna, hăituit de fiare, chinuit de sete. A găsit a peșteră, unde s-a adăpostit și lovind cu toiagul în pământ a dezvelit un izvor cu apă tămăduitoare. Localnicii s-au minunat, și nu puțini au început să creadă în viața de dincolo de moarte. Peștera din localitatea Ion Corvin a fost transformată în mănăstire, iar apostolul Andrei a fost declarat începând cu anul 1997 Sfânt Patron al României.

Sfântul Andrei este sfântul patron al Constantinopolului. Scaunele de la Roma și Constantinopol sunt literalmente frățești, sfinții patroni fiind frați de sânge, întemeietori ai Bisericii. Sfântul Petru a fondat și Patriarhia Antiohiei, acolo unde l-a cunoscut pe Apostolul Paul (Pavel).

38-54 en - Apostolul Stahie (Stahus, Stahis, Stachys - Potrivit unui manuscris din secolul al V-lea, aparținând episcopului Dorotheos din Tyros, a fost unul dintre cei 70 de apostoli ai lui Isus din Nazaret. Același manuscris menționează faptul că în anul 38 en Apostolul Andrei l-a consacrat pe Stachie ca episcop al Bizanțului. Potrivit lucrării Synaxarion (Viața Sfinților), Stachie a zidit prima biserică din cetatea Bizantium, unde a trăit și și-a păstorit turma încă 16 ani, predicând pacea lui Dumnezeu. Sărbătoarea sa este la 31 Octombrie.

Patriarh al Ierusalimului a fost Iacob cel Drept (38-62), iar Patriarh al Alexandriei a fost Marcu Evanghelistul (43-68). Patriarh al Antiohiei a fost Sfântul Evodius (53-68).

54-68 en - Onesiums - A fost o rudă, sau un asociat al lui Philemon, un stăpân recunoscut pentru omenia sa, din localitatea Colossae, oraș antic din Anatolia situat la poalele Muntelui Cadmus. Numele său apare în Noul Testament, într-o scrisoare trimisă de Apostolul Paul, prin care îl roagă pe Philemon să-l ierte și să-l reprimească pe Onesimus în comuniune. Numele său este menționat și într-o scrisoare a lui Ignatius din Antiohia, cu titlul de episcop de Ephes. Este greu de crezut că a fost sclav, așa cum îl prezintă unele surse, deoarece sclavii nu foloseau scrisori de recomandare și nu ajungeau episcopi.

O legendă din secolul al IX-lea, relatată de Patriarhul Fotius I al Constantinopolului, îl amintește ca episcop de Beree, în Macedonia. Dată fiind epoca respectivă, mai probabil ca Onesimus să fi fost negustor, răspândind totodată iubirea de oameni și de Dumnezeu. Cert este că la un moment dat a fost înălțat la rangul de Patriarh al Constantinopolului. În anul 66 en,

Împăratul Nero Claudius Augustus Germanicus a vizitat Grecia și a participat la Jocurile Olimpice, fiind onorat cu victoria la toate probele.

69-89 en - Polycarpus - A fost episcop al Cetății Byzantium în timpul persecuțiilor din timpul împăraților Vespasian, Titus și Domițian. După cucerirea Ierusalimului, în anul 70 en Împăratul Vespasian a început construcția Colosseum-ului, din prada obținută în Palestina. Peste un milion de evrei au fost uciși în timpul războiului, iar alți 100 000 au căzut în sclavie. Ceilalți evrei s-au refugiat în Persia și Arabia. Împăratul Titus a sărbătorit victoria prin celebrul său Arc Triumfal de la intrarea în Forum. Colosseumul a fost inaugurat în anul 80 en, prin jocuri și lupte de gladiatori ce au durat 100 de zile.

Împăratul Domițian, adept al zeilor tradiționali, a restaurat Templul lui Jupiter și a ridicat un mausoleu dinastic închinat lui Vespasian și lui Titus (tatăl și fratele său), spre preamărirea cultului imperial. Potrivit lui Eusebius, în timpul său, Sfântul Ioan Evanghelistul a fost exilat în insula Patmos, iar descendenții direcți ai lui Iuda au fost chemați la judecată. Împăratul Domițian însă i-a grațiat și le-a permis să păstorească biserici, ca ultimi urmași ai lui Isus. Relicvele lui Polycarpus sunt depozitate în Catedrala Argyropolis.

Patriarh al Ierusalimului a fost Simeon I (62-107), iar Patriarhi ai Alexandriei au fost Anianus (68-85) și Avilius (85-98). Patriarh al Antiohiei a fost Ignatius Theophorus (68-107).

89-105 en - Plutarch - A fost episcop al Bizanțului în timpul Împăratului Nerva Traian. În timpul său creștinii au fost condamnați doar pentru nesupunere. Nu au existat condamnări în baza unor denunțuri anonime. A fost înmormântat în Biserica Argyropolis.

Nu trebuie confundat cu Plutarh scriitorul (45-120 en), procurator al provinciei Achaia (Grecia), preot în templul lui Apollo din Delphi, autorul lucrării Vieți Paralele (50 de biografii), deși, nu este exclus să fie vorba tocmai despre o astfel de "viață paralelă".

105-114 en - Sedecion - A fost episcop al Bizanțului în perioada de final a Împăratului Nerva Traian. În timpul său Romanii au sărbătorit cucerirea Daciei, la Roma s-a construit Forum Traiani, dominat de celebra Columnă a lui Traian. Victoria a fost sărbătorită timp de 123 de zile, iar în arenă s-au luptat pentru viață 10 000 de gladiatori și mii de animale. După anul 113 en a urmat campania militară din Parthia, pentru detronarea Regelui Parthamasiris, apoi cea din Mesopotamia.

Patriarh al Ierusalimului a fost Iust I (107-112), iar Patriarhi ai Alexandriei au fost Kedron

(98-109) și Primus (109-121). Patriarh al Antiohiei a fost Sfântul Herodian (107-127)

114-129 en - Diogen - A fost episcop al Bizanțului în timpul Împăraților Traian și Hadrian. În anul 115 evreii din Palestina s-au revoltat, dar au fost învinși de generalul Lusius Quietus. Prin Edictum perpetuum, Împăratul Hadrian a restructurat Codul legislativ, judecătorul suprem al fiecărui oraș (praetor urbanus) fiind obligat să declare la începutul fiecărui an principiile sale de guvernare. Cea mai severă pedeapsă era pentru trădare și consta din lupă în arenă împotriva unor fiare sălbatice. În calitate de Pontifex Maximus, Împăratul Hadrian l-a deificat pe Traian. În Turcia, a promovat cetatea Sagalassos (Antalya) la rang de centru al cultului imperial.

Alte 7 centre ale cultului imperial au fost proclamate în Grecia, pentru a organiza festivaluri și jocuri militare. Persecuțiile împotriva creștinilor erau dictate doar atunci când refuzau să aducă jertfe pe altarul zeilor, iar denunțătorii mincinoși erau pedepsiți pentru calomnie. În anul 122 en a început construcția celebrului zid din Insulele Britanice. Hadrian a reorganizat Dacia în trei provincii: Dacia Porolissensis, Dacia Superior și Dacia Inferior.

Patriarhi ai Ierusalimului au fost: Zaheu (112-116), Tobias, Beniamin (?-117), Ioan (117-119), Matei (119-120), Filip (?-124), Iust II, Levi și Efrem, iar patriarhi ai Alexandriei au fost Primus (109-121) și Justus (121-131).

129-136 en - Eleutherios (Elefterie) - A fost episcop al Bizanțului spre finalul domniei Împăratului Hadrian. În timpul său Împăratul Hadrian a vizitat Grecia și Egiptul, unde a restaurat mormântul lui Pompei și a fondat orașul Antinoopolis. În anul 130 au avut loc Jocurile Panhellenoin, centrate de Templul lui Zeus din Athena, unde Hadrian s-a proclamat urmaș al lui Pericles. A urmat vizita la Ierusalim, din anul 132 en, unde a dorit să ridice un templu închinat lui Jupiter, pe locul Templului lui Solomon. Evreii, conduși de Simon bar Kohba, s-au revoltat. A urmat un război de 4 ani în care au fost uciși sau luați în sclavie 200 000 - 400 000 de evrei iar romanii au pierdut două legiuni (20 000 de oameni).

Celebrul Arc al lui Hadrian din Atena, a fost ridicat din marmură, în anul 131 en, pentru a străjui drumul spre Templul lui Jupiter (Zeus Olimpianul). În anul 135 Împăratul Hadrian a inaugurat Templul lui Venus, din Roma, ridicat timp de 14 ani, după planurile lui Apolodor din Damasc, pe fundația fostului Domus Transitoria al Împăratului Nero. A fost una dintre cele mai impunătoare construcții din Roma Antică.

Patriarh al Ierusalimului a fost Iuda (?-134) iar Patriarh al Alexandriei a fost Eumenes (131-141). Patriarh al Antiohiei a fost Cornelius (128-142).

136-141 en - Felix - A fost episcop al cetății Byzantium în primii ani de domnie ai împăratului Antoninus Pius. Antoninus, fiu adoptiv al împăratului Hadrian l-a deificat pe tatăl său și s-a înconjurat de familiile senatoriale fidele familiei sale. Mausoleul lui Hadrian (Castelul Sant'Angelo) a fost finalizat în anul 139. În anul 140 en, Regele Sohaemus al Armeniei a devenit clientul Romei. În același an, un cutremur de proporții ruinat întreaga Grece, în special Insula Rodos.

141-144 en - Polycarpus II - A fost episcop al Bizanțului în timpul domniei lui Antoninus Pius. În anul 141 en împăratul a dedicat un templu ridicat în Forum soției sale, Faustina, în prezent Biserica San Lorenzo in Miranda (Roma). În Insulele Britanice în anul 142 en a început construcția zidului Antonian (Vallum Antonini), la granița cea mai de Nord a Imperiului.

Până în anul 184, patriarhi ai Ierusalimului au fost: Marcu (134-185), Casian, Pulpie, Maxim, Iulian, Gaius I, Gaius II, Symmachus, Iulian II, Capion, Maxim II, Antonie, Valens, Dilochian (?-185), iar patriarhi ai Alexandriei au fost Markianos (142-152), Celadion (152-166), Agrippinus (167-178) și Julian (178-189). Patriarhi ai Alexandriei au fost Heron II (142-169) și Theophilus (169-182).

144-148 en - Athenodorus - A fost episcop în timpul împăratului Antoninus Pius. Orașul Byzantium era guvernat de Zeuxippus, iar populația creștină a prosperat în timpul epocii de pace și construcție. Athenodorus a început construcția Catedralei din Elaea (Pergamum) dedicată martirului Eleazar, cel care a preferat să moară decât să facă ofrande lui Jupiter.

148-154 en - Euzois - A fost episcop în timpul domniei lui Antoninus Pius. În anul 148, împăratul Antoninus a sărbătorit cu mare fast cei 900 de ani de la fondarea Romei. Festivalurile și jocurile sportive au durat săptămâni în șir, ca semn al puterii au fost uciși în arenă elefanți, hipopotami, rinoceri, crocodili și tigri. În schimb monedele bătute au scăzut în gramaj, de la 2,88 la 2,68 grame de argint, iar puritatea argintului din dinari a scăzut de la 89 la 83,5 %. În anul 152 en un mare cutremur a lovit Turcia, în special cetățile grecești Cyzicus, Ephesus și Smirna.

154-166 en - Laurence (Laurențiu) - A fost episcop spre sfârșitul domniei împăratului Antoninus Pius. În timpul lui Antoninus Pius în Imperiul Roman s-au construit apeducte, drumuri și poduri, piețe publice la un cost total de 2,7 miliarde de sestretii, din visteria publică.

Între anii 161-166 en a fost războiul împotriva Regelui Vologases al Parthiei. Între anii 165-180 en o epidemie de variolă a decimat populația Imperiului.

166-169 en - Olympius - A fost episcop în timpul lui Marcus Aurelius Antoninus, filozof stoic, ginerele lui Antonianus Pius. Puritatea argintului din dinari a scăzut de la 83,5 % la 79 %, iar greutatea de la 2,68 grame la 2,57 grame. Între anii 166-180 en au fost Războaiele Marcomanice, împotriva triburilor germanice și a dacilor liberi (Costroboci). Problema creștinilor era strict o problemă a administrației locale.

169-187 en - Pertinax - Potrivit lui Dorotheus din Tit, Pertinax a fost inițial ofițer în armata Romei, cantonat în Tracia. Răpus de o boală severă (probabil epidemia de variolă) a fost vindecat de Episcopul Olympius și astfel s-a convertit la creștinism. Consacrat preot chiar de către Olympius, l-a succedat în funcția de episcop. Pentru timpul său, lucrarea de referință este Ta eis heauton (Meditații), 12 volume cu gândurile filozofice ale Împăratului Marcus Aurelius pentru posteritate. Sub presiunea războaielor, fiul lui Marcus Antonius, Împăratul Lucius Aurelius (Commodus) a scăzut dinarul la 2,2 grame și 74 % argint. Dacii s-au răsculat în anul 183 en, dar au fost învinși.

Nu trebuie confundat (oare ?) cu Împăratul Publius Helvius Pertinax (126-193 en), fost procurator în Dacia, consul, apoi guvernator al provinciilor Moesia Inferior, Dacia și Syria (185-187), proconsul în Africa (188-189), apoi prefect urban al Romei(190-193).

187-198 en - Olympianus - A fost episcop în timpul Împăratului Septimius Severus. În timpul luptelor pentru hegemonie, în anul 193 Împăratul Septimius Severus a devastat cetatea Byzantium. În Bithinia, la Libyssa, Împăratul Septimius Severus a îmbrăcat în marmură mormântul lui Hanibal, eroul Cartaginezilor. Septimius Severus a emis un edict prin care a interzis romanilor să adere la credința Creștină sau la cea Iudaică. Tertulian spune însă că medicul personal al Împăratului era creștin și că a salvat personal câțiva creștini de vază din mâinile gloatei răsculate. Martirologia vorbește însă despre numeroase ultragii în tot cuprinsul Imperiului.

Învingător în războiul împotriva Parthiei, Împăratul a devenit extrem de popular, primind titlul de Parthicus Maximus. A lansat un vast program de construcții, cel mai reprezentativ monument fiind Arcul Triumfal al lui Septimius Severus, ridicat în orașul său natal, Leptis Magna (Libia). La Roma a construit Septizodium (Septisolium), templul celor 7 stele (Soarele, Luna, Mercur, Venus, Marte, Jupiter, Saturn) având fațada decorată cu numeroase nimfe (nymphaeum). În timpul său cetatea Byzantium a pierdut titlul de metropolă, a devenit

sufragană episcopiei de Heracleia. Între anii 195-198 Titus Flavius Clemens din Alexandria a scris trei discursuri filozofice: Protrepticus, Paedagogus și Stromata

Patriarh al Antiohiei a fost Maximus (182-191).

198-211 en - Marcus I - A fost episcop în ultima parte a domniei lui Septimius Severus. În urma bătăliei de la Lungudunum (Lyon), câștigată cu ajutorul trupelor Danubiene (inclusiv din Dacia), Împăratul a continuat campania militară în Insulele Britanice, împărțind provincia în Britania Superior și Britania Inferior. A recrutat în Parthia trei legiuni noi: Parthica I, II și III, Parthica II fiind cantonată la Albanum, la 20 kilometri de Roma. Septimius Sever a murit în anul 211 en la Eboracum (York), pentru a fi deificat de fii săi, Marcus Aurelius și Gaeta.

Patriarh al Ierusalimului a fost Narcis (185-212) iar Patriarh al Alexandriei a fost Demetrius (189-232). Patriarh al Antiohiei a fost Serapion (191-212).

211-217 en - Philadelphus - A fost episcop în timpul Împăraților Gaeta și Marcus Antonius (Caracalla). Prin Constitutio Antoniana, emisă în anul 212 en, Împăratul a recunoscut dreptul de a fi cetățean Roman oricărui om liber din cuprinsul Imperiului Roman, bărbat sau femeie. Același drept l-au primit și veteranii din trupele de auxiliari. Ca urmare, baza de recrutare a crescut simțitor. Numeroși cetățeni au ales numele de Aurelius, spre onoarea Împăratului. Cele mai apropiate legiuni, a II-a Italica și a XXV-a Claudia Pia Fidelis, se aflau în Moesia Inferioară. Un amplu comentariu asupra noii constituții, Ad edictum, în 83 de volume, a aparținut juristului Gnaeus Domitius Annianus Ulpianus (170-228 en).

În anul 216 en, la Roma a început construcția Termelor lui Caracalla, cu o suprafață 10 hectare, înalte de 40 de metri, pentru un volum total de 8 000 m³ și o capacitate de 6-8 000 de persoane, simultan. Au fost un centru de pelerinaj până în secolul al VI-lea. În același, Împăratul Marcus Aurelius a pornit o nouă campanie militară împotriva Regelui Artabanus IV al Parthiei, dar a murit asasinat, la Carrhae (Harran). În cinsta sa s-a ridicat un Arc de Triumf la Djemila (Algeria).

Patriarh al Ierusalimului a fost Alexandru (213-251). Patriarh al Antiohiei a fost Asclepiades (212-217).

217-230 en - Cyriacus (Cyrillianus) - A fost episcop al Bizanțului în timpul împăraților Macrinus, Elagabalus și Severus Alexander. Văduva lui Marcus Antonius, Julia Domna, născută la Emesa, s-a sinucis, dar sora ei Julia Maesa, fiica preotului Julius Bassianus din Emesa, l-a învins în

Antiohia pe Împăratul Macrinus în favoarea nepotului ei, Elagabalus, preotul Zeului Soare. În timpul său puritatea în argint a dinarului a scăzut de la 58 % la 46,5 %. Împăratul Elagabalus a ridicat la Roma un templu închinat Soarelui, în jurul unui meteorit adus de la Edessa, cu presupuse puteri supranaturale. Dio Cassius a completat în acea perioadă mare parte din cele 80 de volume cu privire la Istoria Romei.

Asasinat de pretorienii, Împăratul Elagabalus a fost succedat de vărul său primar, Marcus Aurelius Severus Alexander, născut în Fenicia, la Arca Caesarea. Istoricul Herodian (170-240 en), a descris destul de colorat această epocă. În timpul său, puritatea argintului din dinari a scăzut de la 45,6 % la 43 %, iar greutatea de la 1,4 grame la 1,3 grame. Historia Augusta spune că Alexander Severus a dorit să ridice un altar închinat lui Isus, dar a fost împiedicat de preoții zeilor tradiționali. A îngăduit însă ridicarea unei sinagogi, căreia i-a dăruit Torah-ul în manuscris (Severus Scroll).

Patriarh al Antiohiei a fost Philetus (217-230).

230-237 en - Sfântul Castinus (Constantine) - Fost senator al Romei, a fost creștinat și consacrat preot de către episcopul Cyrillianus de Argyropolis. Și-a donat întreaga avere în folosul Bisericii pentru a ridica o catedrală în zona portului (în Galata). Ulterior, biserica lui a fost închinată Sfintei Eufemia, martirizată în anul 303, pe malul opus al Bosforului, pentru că a refuzat să ofere ofrande zeului Ares, al războiului. A fost canonizat iar sărbătoarea sa este în ziua de 25 Ianuarie.

În anul 231 en, Împăratul Adrashir al Persiei a invadat provinciile de Est ale Imperiului și a ajuns până în Cappadocia, pe malul opus al Bosforului. A urmat o contra-ofensivă puternică și Mesopotamia a fost recucerită. În anul 231, teologul creștin Origen, a fost exilat din Alexandria, pentru a deveni pedagog în Caesarea, unde a fost primit călduros de episcopul Theoctistus la Caesareea și episcopul Alexander al Ierusalimului. Au rămas de la el în jur de 2 000 de documente, în manuscris, în mare parte comentarii asupra Bibliei. A fost timp de un an tutorele lui Alexander Severus, timp în care triburile germanice au traversat Dunărea și au pustiit ținuturile Imperiului.

Patriarh al Alexandriei a fost Heraclas (232-248). Patriarh al Antiohiei a fost Zebinnus (231-237).

237-242 en - Eugenius - A fost episcop al Bizanțului în timpul ultimilor ani de domnie ai Împăratului Alexandru Severus. Historia Augusta spune că în urma învățăturilor primite de la Origen, Împăratul se ruga zilnic într-o capelă privată și a fost extrem de tolerant cu creștinii și evreii. În oratoriul său, alături de Zeii Romei erau și reprezentări ale lui Isus și ale lui Patriarhului

Abraham. Succesorul său, Împăratul Gaius Julius Verus Maximinus se trăgea din tribul Carpilor (Dacia) și a fost inițial comandantul legiunii Legio IV Italica, cu recruți din Pannonia.

Luptător de temut și militar de carieră, Maximinus a fost iubit de soldații săi, dar a persecutat numeroși preoți, printre care teologul Hippolytus (170-235 en), autorul lucrării Pholosophumena și al unor comentarii la Cântarea Cântărilor (Cântecul lui Solomon). În timpul său Papa Pontian a fost trimis în exil, la minele din Sardinia. A fost primul Papa care a demisionat din funcție.

Patriarh al Antiohiei a fost Babylas (237-250).

242-272 en - Titus - A fost episcop al Bizanțului în timpul împăraților: Marcus Antonius Gordian, Marcus Julius Philippus, Gaius Messius Decius, Trebonius Gallus, Marcus Aemilianus, Publius Valerianus, Publius Gallienus, Claudius Gothicus. În timpul său, o serie de cutremure a culcat mai multe orașe la pământ. În anul 248 cetatea Romei a sărbătorit cu fast cei 1 000 de ani de la fondare, prin numeroase festivaluri și monede comemorative. Senatorul Gaius Asinius Quadratus a scris o istorie a Romei, în limba greacă, în 15 volume, intitulată Chilieteris (Mileniul). În anul 248 toate triburile de la Nord de Dunăre s-au răsculat, iar legiunile l-au înălțat Caezar pe senatorul Gaius Decius. Thermae Decianae s-au dat în folosință la Roma în anul 252.

Edictul din anul 250 en emis de Împăratul Gaius Decius cerea ca fiecare locuitor al imperiului să aducă sacrificii în fața magistratului local, primind în schimb un certificat de loialitate (libellus). Creștinii care au refuzat să depună sacrificiul, inclusiv Papa Fabian (236-250 en) au fost martirizați. Între anii 251-266 en a fost o nouă epidemie de ciumă, descrisă în detaliu de Thascius Caecilius Cyprianus, episcopul de Cartagina, autorul lucrării De Ecclesiae Catholicae Unitate. Din epocă datează o legendă potrivit căreia 7 creștini s-au ascuns într-o peșteră, pentru a scăpa de persecuții, dar soldații au zidit intrarea în peșteră, spre a fi descoperiți 200 de ani mai târziu.

Împăratul Publius Valerianus a luat măsuri exprese (pierderea titlului și a proprietății) asupra senatorilor și comandanților militari (equites) creștini, atunci când refuzau să se închine zeilor Romanilor. Aceleași măsuri le vizau și pe matroanele Romei, semn că adevărata religie creștină a fost răspândită mai ales de negustori, în rândul persoanelor literate. Creștinismul popular, răspândit de sclavi, a fost doar o scuză a autorităților pentru măsuri represive. Împăratul Publius Gallienus a obținut repetate victorii la granița Danubiană, inclusiv împotriva dacilor. Heruli au atacat însă cetățile grecești de la Marea Neagră, ajungând până la Athena și Sparta. Vandalii au atacat și jefuit Pannonia. În anul 269 a avut loc la Roma martiriul Sfântului Valentin.

Patriarh al Ierusalimului a fost Mozaban (251-266), iar patriarhi ai Alexandriei au fost Dionysius (248-264) și Maximus (265-282). Patriarhi ai Alexandriei au fost Fabius (250-256),

Demetrius (256-261) și Paul de Samosata (260-268).

272-284 en - Dometius - A fost episcop în timpul împăraților: Lucius Domitius Aurelianus, Marcus Claudius Tacitus, Marcus Florianus, Marcus Aurelius Probus, Aurelius Carus. Dometius era fratele Împăratului Marcus Probus, convertit la creștinism și consacrat de către episcopul Titus al Bizanțului. În timpul Împăratului Aurelian s-au ridicat zidurile cetății Roma (Mura aureliane) cu o lungime de 19 kilometri, înalte de 8 metri și groase de 3,5 metri. Sub presiunea dacilor liberi, administrația romană s-a retras la Sud de Dunăre, unde provincia Dacia a fost reorganizată sub numele Dacia Aureliana, cu capitala la Serdica (Sofia). În Siria, Regina Zenobia, văduva Regelui Odaenathus, a pustiit Anatolia, întregul Levant și Egiptul pentru a-și asuma titlul de Împărăteasă. A fost însă învinsă și trimisă la Roma de către Împăratul Lucius Aurelianus.

Un nou templu a fost ridicat la Roma în anul 274, în cinstea zeului Sol Invictus. Reforma monetară a constat din introducerea în circulație a monedelor din bronz, cu 5 % argint (dinari). Născut la Sirmium (Belgrad), Împăratul Aurelius Probus a fost militar de carieră, ajuns comandant militar suprem al trupelor din Siria, Fenicia, Palestina și Egipt. Ajuns împărat, a continuat campania militară de-a lungul frontierei Danubiene, până în Galia, pe râul Rhin. Victoriile sale au lăsat pe câmpul de luptă peste 400 000 de barbari, și un număr necunoscut de legionari romani. A fost ultimul împărat aprobat constituțional de Senatul Romei.

Patriarhi ai Antiohiei au fost Domnus (268-273) și Timaeus (273-280).

284-293 en - Rufinus - A fost episcop al Bizanțului în timpul împăraților: Marcus Auralius Carinus și Gaius Aurelius Valerius Diocletian. Pentru a simplifica apărarea frontierelor Împăratul Dioclețian a numit un co-împărat, pe Maximinian, pentru jumătatea de Vest a Imperiului, apoi încă doi coîmpărați, Maxentius și Constantius, pentru a forma o tetrarhie. În anul 285 a luptat împotriva Sarmaților, iar în 287 împotriva Regelui Tiridates III al Armeniei, cel care a adoptat religia creștină ca religie de stat. Autorul acestui miracol a fost Apostolul Grigor Lusavorich, episcopul de Armenia, cel care l-a vindecat pe rege de o suferință psihică. În anul 288, la Roma, a avut loc martiriul Sfântului Sebastain.

Patriarh al Ierusalimului a fost Himeneu (266-298), iar Patriarh al Alexandriei a fost Theonas (282-300). Patriarh al Antiohiei a fost Cyril (280-300)

293-306 en - Probus - A fost episcop în timpul domniei Împăratului Gaius Aurelius Valerius Dioclețian. În anul 293, împăratul a vizitat cetatea Byzantium, apoi a pornit o nouă ofensivă împotriva Sarmaților și a construit forturi la Nord de Dunăre, în Ungaria și Serbia (Aquincum-

Buda, Bononia-Vidin, Onagrinum-Begec, Intercisa-Dunaujvaros). Prin "Edictum de Pretiis Rerum Venalium" emis în anul 301, s-a dorit o stabilizare monetară având ca bază de calcul moneda din argint, argenteus, egală cu 100 de dinari. S-au fixat prețuri maxime pentru toate mărfurile alimentare și nealimentare, limita maximă fiind de 1500 argenteus, cât valora un leu sau un voal din mătase purpurie. În anul 302 a început o campanie sistematică de persecuții împotriva creștinilor, reprezentând 10 % din populație, adică în jur de 6 milioane de cetățeni Romani.

Numeroși aristocrați erau adepți ai noii credințe, inclusiv soția și fiica Împăratului Dioclețian. Principalele persecuții au vizat clerul și aristocrația. Biserica din Nicomedia, construită deasupra Palatului Imperial, a fost demolată și jefuită. În ziua următoare, împăratul a emis un edict, prin care a confiscat proprietățile preoților creștini și a interzis adunările publice pentru rugăciune. Numeroși senatori și comandanți militari și-au pierdut rangul și averile. Au urmat alte trei edicte, soldate cu numeroase martirizări. Printre martiri, s-a numărat și Sfântul Erasmus din Formia, torturat în repetate rânduri, dar salvat prin intervenția îngerilor. În anul 306 a avut loc martiriul Sfântului Demetrius de la Thessalonic.

Nu trebuie confundat cu Împăratul Marcus Aurelius Probus, dar unele surse spun că ar fi fost fiul lui Dometius, iar fiul său a fost Metrophanes, consacrat ca următorul episcop al Bizanțului.

Patriarh al Ierusalimului a fost Hermon (300-314), iar Patriarh al Alexandriei a fost Peter I (300-311). Patriarh al Antiohiei a fost Tyrannion (304-314).

306-314 en - Sfântul Mitrofan (Metrophanes) - A fost episcop în timpul domniei Împăratului Flavius Valerius Constantin (Constantin cel Mare). Născut pe malul Dunării, la Naissus (Nis, Serbia), Împăratul Constantin a primit educație creștină de la mama sa, Sfânta Helena. Un prim edict de toleranță față de creștini a fost emis în anul 311, la Serdica (Sofia) de către Împăratul Galerius Valerius Maximianus, conferindu-le creștinilor dreptul de "religio licita". Doi ani mai târziu, împărații Valerius Constantin și Valerius Licinius au emis Edictum Mediolanense (Edictul de la Milano), potrivit căruia cetățenii Imperiului aveau libertatea de a-și alege singuri credința, pentru ca toți zeii din ceruri să fie favorabili autorității guvernamentale. Ca urmare a edictului, locașurile de cult confiscate au fost restituite creștinilor.

Tradiția spune că Împăratul Constantin l-a înălțat pe episcopul Mitrofan al Bizanțului la rang de Patriarh. Pe coiful Împăratului Constantin, pe frunte, era reprezentată cristograma Chi-Rho (CR de la Cristos, sau poate Chirlo), pentru a-i purta noroc în timpul luptelor. Principalele sale edificii la Roma sunt Biserica Sfântul Petru, Biserica Sfântului Sepulchru și Basilica lui Maxentius. Spre onoarea sa, Senatul Romei i-a construit pe Via Triumphalis un arc de triumf, înalt de 21 de metri, lat de 25,9 metri și cu grosimea de 7,4 metri, cu un arc central înalt de 7,4 metri.

Mitrofan s-a retras din scaun în anul 314, dar a trăit încă 14 ani. Nu a fost însă prezent la

Primul Conciliu Ecumenic de la Nicaea, din cauza vârstei mult prea înaintate. A fost canonizat, sărbătoarea sa este la 4 Iunie.

314-337 en - Sfântul Alexander - În timpul său orașul a fost redenumit Nova Roma, apoi Constantinopol, noua capitală a Imperiului. A fost primul Arhiepiscop de Constantinopol, uneori amintit cu titlul de Patriarh. Crescut la mănăstire, Alexander a fost ales vicar al Sfântului Mitrofan, apoi episcop al Bizanțului, până în anul 337. Din scaunul său a angajat numeroase dezbateri pe teme filozofice cu învățații timpului. Învățăturile lui sunt amintite în scrierile lui Grigore Nazarineanul și ale lui Epiphanius din Cipru. În timpul său preotul Arius, din Alexandria a refuzat să recunoască natura sfântă a lui Isus Hristos. În anul 325 Împăratul Constantin I a prezidat Primul Conciliu Ecumenic de la Nicaea, unde Arius a fost aspru combătut, dar Împăratul a cerut să fie reprimat în comuniune. Episcopul Alexander însă l-a sechestrat pe Arius în Biserica Hagia Irene. Canonizat, sărbătoarea sa este în ziua de 30 August.

În anul 317, Împăratul Constantin a împărțit puterea cu fiii săi Crispus și Constantin, respectiv cu Licinianus, fiul lui Licinius și s-a retras la Sirmium, pentru a governa diocesele Panonnia și Macedonia. În anul 324 cetatea Byzantium a devenit Nova Roma, iar din anul 330 a fost redenumită Constantinopol. Biserica Sfinții Apostoli (Agioli Apostoli), fondată în anul 330, a fost construită în jurul relicvelor Apostolilor Andrei, Luca și Timotei, devenind cea mai importantă biserică a orașului. Începând cu anul 321, Dumineca a fost declarată Ziua Domnului, zi de odihnă pentru toți cetățenii Imperiului. În anul 325, Conciliul de la Nicaea a întrunit 318 episcopi (dintre cei 1800 invitați), printre care Domnus din Sirmium pentru provincia Danubiană. Conciliul a emis renumitul Crez de la Nicaea (Cred într-unul Dumnezeu Atotputernic, cel care a făcut lumea vizibilă și cea invizibilă ...).

Din dorința de a recuceri Dacia, în anul 328 a fost ridicat la Sucidava un pod peste Dunăre, lung de 2 434 de metri, dintre care 1 137 peste apă, cel mai lung pod din întreaga Antichitate, lat de 5,7 metri, situat la 10 metri deasupra apei. Noua frontieră a fost stabilită pe valul de pământ ce traversează poalele Carpaților Meridionali, denumit Brazda lui Novac, iar Împăratul și-a arogat titlul de Dacicus Maximus. Pe patul de moarte a fost împărtășit de episcopul Eusebius din Nicomedia. A fost înmormântat în Biserica Sfinții Apostoli într-un sarcofag din porfir. Scriitori de marcă în epocă au fost: Praxagoras din Athena, Libanius, Eunapius, Zosimus.

Mama Împăratului Constantin, Sfânta Helena, a făcut pelerinajul la Ierusalim, unde a fondat Basilica Nașterii lui Isus din Bethlehem, Biserica Sfântului Sepulchru din Ierusalim și Biserica Pater Noster de pe Muntele cu Măslini din Ierusalim. În anul 327, la întoarcerea de la Ierusalim, Sfânta Helena a adus cu ea un fragment din Sfânta Cruce, în jurul căruia a ridicat la Roma Basilica di Santa Croce in Gerusalemme. Sarcofagul ei este păstrat în Muzeul Vatican, iar sărbătoarea ei ortodoxă este în ziua de 21 Mai.

Patriarh al Ierusalimului a fost Macarie I (314-334), cel care i-a oferit găzduire Sfintei Helena, iar patriarhi ai Alexandriei au fost Alexander I (313-326), autorul rugăciunii De anima et corpore, și Athanasius (328-339), cel care a alcătuit canonul Noului Testament și un set de celebre scrisori adresate Sfântului Duh (Viața cuviosului părintelui nostru Antonie). Patriarhi ai Antiohiei au fost Vitalis (314-320), Philogonius (320-324) și Eustathius (324-330).

337-350 en - Sfântul Paul Mărturisitorul (Pavel) - A fost arhiepiscop al Constantinopolului în timpul domniei Împăratului Flavius Julius Constantius, fiul lui Constantin cel Mare. A fost consacrat de episcopi în Biserica Irene Hagia, fără ca împăratul să fie consultat. Revenit din campania militară, Împăratul Constantius l-a numit în locul său pe episcopul Eusebiu de Nicomedia. Revenit pe tronul patriarhal în anul 241, a fost victima unui complot al episcopilor Arieni și a fost înlocuit cu Macedonius. A revenit în anul 244, cu o scrisoare de recomandare de la Împăratul Constans, al părții de Vest a Imperiului. Situația sa politică a fost însă precară și a fost înlăturat imediat după moartea susținătorului său. Canonizat de urmași, sărbătoarea sa este în ziua de 6 Noiembrie. În anul 1226, trupul său a fost transferat la Veneția, în Biserica Sfântul Laurențiu.

În timpul Împăratului Constantius templele zeilor antici au fost închise, distruse, sau transformate în sedii ale justiției (Curii). Sacrificiile pe altare au fost interzise, sub amenințarea pedepsei cu moartea, iar magicienii și astrologii au fost alungați. Pe monede au fost inscripționate simboluri creștine. Preoții creștini și urmașii lor au fost scutiți de taxe și munci în folosul comunității și erau exceptați de la judecată în procese civile.

Patriarh al Ierusalimului a fost Sfântul Maximus III (333-348), iar Patriarh al Alexandriei a fost Grigore de Cappadocia (339-346). Patriarhi ai Antiohiei au fost: Paulinus (330), Eulalis (331-332), Euphronius (332-333), Flacillus (333-334), Stephen (342-344)

339-341 en - Eusebiu de Nicomedia - Rudă îndepărtată cu familia imperială, fost episcop de Berytus (Beirut), apoi de Nicomedia, unde se afla palatul rezidențial al familiei imperiale, a fost cel care l-a condus pe Împăratul Constantin cel Mare pe ultimul său drum și tutore al viitorului împărat Julian Apostatul. Fost discipol al lui Lucian de Antiohia, coleg și prieten cu Arius, după numirea în funcție a impus Arianismul ca politică de stat și i-a exilat pe opozanții săi: Patriarhul Athanasius de Alexandria, Patriarhul Eustatius de Antiohia și Episcopul Marcellus de Ancyra. Cei trei, împreună cu Patriarhul Paul exilat și el la Roma, au cerut arbitrajul Papei Papei Iulius I. Conciliul Bisericii i-a găsit nevinovați și a emis o bulă pentru repunerea lor în funcții. Patriarhul Eusebius a murit în anul 241, în plină glorie, înainte de sosirea rezoluției.

În anul 341 a primit vizita unei ambasade a triburilor gotice de de Nord de Dunăre,

reprezentate prin Wulfila, cu titlul de "episcop al goților". L-a consacrat și i-a încredințat misiunea să-i creștineze pe goți. Rezident în Moesia Inferioară (Bulgaria de azi), Wulfila a alcătuit un alfabet pentru limba goților, apoi a început să traducă Biblia, manuscrisul său fiind cunoscut drept Codex Argenteus, păstrat în prezent la Universitatea Uppsala (Suedia).

341-360 en - Macedonius (Macedonie, Makedonios) - Susținător al Arianismului, noul Arhiepiscop al Constantinopolului s-a confruntat cu permanente polemici între susținătorii Sfintei Treimi, și adepții lozincii "Un singur Dumnezeu". De la tribuna sacerdotală, dezbaterile a coborât în rândul plebei vulgare, unde s-a soldat cu numeroase conflicte pe viață și pe moarte. Înălțat de Sfântul Pavel în anul 344, a revenit pe tronul patriarhal în anul 350. A căzut din nou în dizgrație în anul 358, când a deshumat trupul Împăratului Constantin cel Mare, pentru a repara monumentul. Acțiunea lui a fost interpretată ca sacrilegiu și în urma unei judecăți canonice a fost înlocuit. În anul 358 Sfântul Basil a fondat o mănăstire la Annesi (lângă Amasia, Turcia), unde a fost consacrat diacon în anul 362, apoi episcop în anul 370. A scris trei cărți despre Sfântul Duh, rugăciuni (Hexameron) și celebrul său regulament monastic (Regula Sfântului Basil).

Împăratul Constantius a murit în anul 360 și a fost înmormântat cu mare fast în Biserica Sfinții Apostoli, alături de tatăl său, într-un sarcofag din porfir. Patriarh al Ierusalimului a fost Sfântul Cyril I (350-386) autor a 23 de catehisme cu referire la sacramentele botezului și împărtășaniei iar Patriarh al Alexandriei a fost Athanasius (reinstalat 346-373). Patriarhi ai Antiohiei au fost Leontinus (344-357), Eudoxius (358-359) și Annamius (359).

360-370 en - Eudoxius de Antiohia - Timp de 17 ani a fost episcop în Siria, Cilicia și Cappadocia, adept al Arianismului, discipol al episcopului Aetius de Antiohia, prieten cu episcopul Eunomius din Cyzicus. A fost consacrat la 27 Ianuarie 360, în prezența a 72 de episcopi, iar la 15 Februarie a consacrat Biserica Sfânta Sofia, fondată de Împăratul Constantius (în anul 342) lângă Palatul Imperial. În anul 367, l-a botezat pe Împăratul Valens, la rugămintea soției acestuia, Albia Dominica, fiica prefectului pretorienilor Petronius, originar din Pannonia.

A păstorit în timpul împăraților: Flavius Claudius Iulianus, Flavius Jovianus și Flavius Valens. Educat la vechea școală filozofică grecească, Împăratul Iulian a restaurat credința politeistă a vechilor greci, a reparat vechile temple și a promulgat printr-un Edict de Toleranță libertatea credinței de orice fel. S-au păstrat mai multe manuscrise emise de Împăratul Iulian, panegirice, scrisori, polemici, satire și crezul său religios (Imn Închinat Regelui Soare). În anul 363, Împăratul Jovian a incendiat Biblioteca din Antiohia, după ce întreg orașul a fost împânzit cu afișe defăimătoare la adresa sa. Jovian a revocat decretul lui Iulian și a reinstaurat creștinismul ca religie de stat. În anul 364, sub Zidurile Constantinopolului, împărații Valentinianus și Valens și-

au arogat cele două jumătăți ale Imperiului. În anul 365 a fost un cutremur sever în insula Creta.

În anul 367 Împăratul Valens a trecut Dunărea împotriva vizigoților Regelui Athanaric, deoarece au refuzat să plătească tributul. Doi ani mai târziu, după alte două campanii, tratatul de pace s-a semnat în mijlocul Dunării. Schimburile comerciale dintre Goți și Romani au încetat iar relațiile diplomatice au înghețat.

Patriarhi ai Antiohiei au fost în paralel (schisma Meletiană): Meletius (360-381), Euzoius (360-376) pentru episcopii arieni, Paulinus (362-388). Între anii 360-369 Sfântul Hieronymus (Eusebius Sophronius) din Dalmația, a fost trimis ca diplomat la Roma, unde a tradus manuscrise evreiești și grecești și a scris Liber de Nominibus Hebraicis, o listă a numelor și denumirilor evreiești din Biblie.

370-380 en - Demophilus - Grec, născut la Thessalonic, episcopul Demophilus a fost consacrat de episcopii Arieni și susținut de Împăratul Valens, dar a fost îndepărtat de Împăratul Theodosius după ce a refuzat să accepte crezul de la Nicene. În timpul său, Împăratul Valentinian, l-a înălțat la Aquincum (Buda) pe fiul său Valentinian II la rangul de Augustus. Goții, împinși de huni, au cerut azil la Sud de Dunăre, dar apoi s-au revoltat și a început războiul dintre anii 376-382. Circa un milion de goți au trecut Dunărea, dintre care 200 000 de luptători, iar Împăratul Valens a căzut eroic în bătălia de la Adrianopol.

Patriarh al Alexandriei a fost Peter II, susținut de Papa Damasus. Patriarh al Antiohiei, pentru episcopii Arieni a fost Dorotheus (376-381).

380-381 en - Grigore Nazianzus - Grec, născut în Cappadocia, fiul episcopului de Nazianzus, consacrat la rândul său episcop de Sasima, a fost consacrat cu sprijinul Împăratului Flavius Theodosius. În primăvara anului 381, împăratul a convocat cel de Al Doilea Conciliul Ecumenic de la Constantinopol, la care au participat 150 de episcopi, exclusiv din jumătatea de Est a Imperiului. Consiliul a fost prezidat de Patriarhii Grigorie al Constantinopolului, Timotei al Alexandriei, Meletius al Antiohiei și Pretorul Nectarius al Constantinopolului. Au fost adoptate 7 canonuri, dintre care primul a condamnat arianismul iar cel de al treilea l-a proclamat pe Episcopul de Constantinopol drept al doilea în rang după episcopul Romei (Constantinopolul fiind a doua capitală). Obosit de discuții, Patriarhul Grigorie a demisionat și s-a retras ca episcop de Nazianzus, unde a scris un poem autobiografic De Vita Sua.

În anul 380, Împărații Flavius Theodosius și Flavius Gratianus au emis Edictul de la Thessalonic (Cunctos populos), prin care au proclamat crezul de la Nicaea drept credință oficială pentru întregul Imperiu Roman. Potrivit decretului, adepții oricărei alte religii au fost declarați

eretici, spre a fi supuși unei duble condamnări, cea divină și cea a autorității imperiale.

381-397 en - Nectarius - Născut în Tarsus (Cilicia), membru al unei familii nobile, a fost pretor al Constantinopolului până la cel de al Doilea Conciliu de la Constantinopol. Dorind să trimită niște scrisori la rudele sale a luat legătura cu Diodorus, episcopul de Tarsus, iar acesta l-a prezentat Patriarhului Melitus de Antiohia. Discuțiile din conciliu fiind foarte aprinse, Patriarhul Melitus l-a propus ca viitor cap al Bisericii pe Nectarius, angajat pentru pază, dar Împăratului Theodosius i-a plăcut atât de mult ideea încât l-a aprobat. Nu doar consiliul, ci și poporul a primit cu entuziasm propunerea și Nectarius a fost pe loc consacrat în straie de episcop. Numele său este în fruntea celor 150 de semnături ce au validat cele 7 canonuri. Sărbătoarea Sfântului Nectarius este în ziua de 11 Octombrie

În timpul său, episcopul Apollinaris din Laodicea (Siria), a susținut că Isus a avut trup omenesc dar că spiritul său a fost de origine divină. Teza lui a fost condamnată de Patriarhul Athanasius al Alexandriei, iar Nectarius a notat în una dintre scrisorile sale că nu trebuie să fie prea tolerant cu astfel de învățături. Episcopii trinitarieni, au susținut cu tărie integritatea divină a lui Isus, iar Împăratul Theodosius a interzis tuturor sectelor religioase să mai publice interpretări inovatoare. În anul 383, Nectarie a oficiat în Biserica Sfinții Apostoli slujba de înmormântarea a Împărătesei Constantia, soția Împăratului Gratianus, nepoata lui Constantin cel Mare. În anul 386, când a murit Aelia Flaccilla, soția Împăratului Theodosius, Sfântul Grigore, episcop de Nyssa, a oficiat slujba religioasă numind-o pe Flacilla în fruntea justiției, stâlp al Bisericii.

În jurul anului 380, Împăratul Theodosius a instalat Curtea Imperială la Milano, lăsând la Constantinopol pe tronul imperial pe fiul său Arcadius. În urma victoriei împotriva Împăratului Magnus Maximus, în anul 388 Theodosius a devenit Caesar unic pentru ambele jumătăți ale Imperiului. În anul 390, la Thessalonic au fost uciși pe hipodrom circa 7 000 de oameni, bărbați, femei și copii, după ce locuitorii l-au linșat pe comandantul garnizoanei. Împăratul a făcut penitență și a purtat doliu timp de șase luni. În anul 393 l-a înălțat pe fiul său Honorius ca Împărat Imperiului Roman de Vest, pecetluind pentru totdeauna soarta Imperiului. În anul 395, trupul Împăratului Honorius a fost adus la Constantinopol spre a fi înmormântat în Biserica Sfinții Apostoli, într-un sarcofag din profir.

Spre onoarea tatălui său, Împăratul Arcadius a redenumit piața centrală a orașului din Forum Tauri în Forum Theososium și a ridicat o coloană decorată cu basoreliefuri, asemănătoare cu Columna lui Traian. Intrarea în forum a fost străjuită de un arc triumfal, cu o statuie a lui Theodosius flancat de fiii săi, Arcadius și Honorius. Faimosul obelisc al Faraonului Thutmose, a fost adus de la Alexandria în anul 390 și instalat la Hippodrom, spre gloria eternă a Împăratului și a urmașilor săi.

Patriarh al Ierusalimului a fost Sfântul Ioan al II-lea Hierosolymitanul(386-417), iar Sfântul Eusebius Sophronius Hieronymus a tradus Biblia Evreiască în limba Latină. Patriarhi ai Alexandriei au fost Timotei (380-385) și Theophilus (385-412), autorul unor comentarii biblice (homilii). Patriarhi ai Antiohiei au fost Sfântul Flavian (381-404) pentru episcopii Meletieni și Paulin al II-lea pentru episcopii Eustatieni.

397-404 en - Sfântul Ioan Gură de Aur (Ioanis Hristostomos) - Născut la Antiohia, călugărit în anul 368, a fost botezat de Patriarhul Meletius și consacrat preot de patriarhul Flavian al Antiohiei. Timp de 12 ani a slujit în toate bisericile din Antiohia, pentru a fi consacrat arhiepiscop la propunerea Consulului Eutropius. În scaunul patriarhal a dus o viață ascetică, fiind iubit de popor, dar disprețuit de aristocrați, în special de Împărăteasa Aelia Eoxodia, pe care o defăima pentru că se îmbracă prea extravagant. A fondat la Constantinopol mai multe spitale pentru caritate. A fost înlăturat în anul 404, ca urmare a intervenției Patriarhului Theophilus al Alexandriei, dar a fost rechemat după ce poporul a amenințat că va incendia Palatul Imperial. Exilat a doua oară, după ce a defăimat statuia Împărătesei din fața catedralei sale, a viețuit la Pitiunt (Georgia), la poalele Munților Caucaz.

A murit la Comana Pontica (Tokat, Turcia), în Biserica Sfântului Basilicus. Mormântul său a devenit loc de pelerinaj pentru creștini, iar relicvele sale au fost reînhumate în anul 428 la Constantinopol, în Biserica Sfinții Apostoli. Sărbătoarea sa este în ziua de 27 Ianuarie. Au rămas de la el 700 de predici și 246 de scrisori, comentarii biblice și discursuri. Principalele sale lucrări de maturitate sunt: Despre Preoție, Instrucțiuni pentru Catehiști și Despre Incomprehensibilitatea Naturii Divine. Dintre predici, cea mai importantă este Liturgia Sfântului Ioan Gură de Aur, destinată slujbei de împărtășanie, cea care a inspirat numeroase lucrări de muzică sacră corală (Stankovic, Tchaikovsky, Rimsky-Korsakov, Mokranjac, Kastalsky, Paliashvili, Rachmaninoff, Leontovych, Hristov, Alfeyev).

În timpul său, vizigoții sub comanda Regelui Alaric au năvălit în Macedonia, Tracia și Grecia, dar Împăratul Flavius Arcadius a câștigat partida fără luptă înălțându-l pe Alaric drept "magister militum per Illyricum". Primit cu fast la Constantinopol, Alaric a întors armele spre partea de Vest a Imperiului Romanilor iar în anul 410 a vandalizat cetatea Roma. În anul 398, Consulul Eutropius a condus spre victorie o campanie militară în Armenia, împotriva hunilor năvălitori. În anul 400, peste 7000 de goți, susținători ai comandantului militar Gainas, au fost martirizați pentru că au cerut să zidească o biserică Ariană la Constantinopol. În același an, Împărăteasa Eudoxia a născut pe Theodosius II și a zidit o biserică în Gaza, în cinstea evenimentului.

404-405 en - Arsacius - Născut în Cappadocia, a fost fratele Patriarhului Nectarius, fost episcop de Tarsus, ajuns arhipreot în timpul Patriarhului Ioan Gură de Aur. Trecut de vârsta de 80 de ani,

a fost consacrat sub protecția Împărătesei Aelia Eudoxia. S-a confruntat cu o puternică mișcare populară în favoarea predecesorului său. Poporul, pur și simplu a refuzat să mai intre în biserici și s-a răsculat.

Patriarh al Alexandriei a fost Sfântul Theophilus (385-412), cel care a ordonat demolarea templelor păgâne din Alexandria: Mithraeum și Serapeum. Patriarh al Antiohiei a fost Porphyry (404-414), cel care i-a promis Împărătesei Eodoxia un fiu, dacă îl înlătură pe Patriarhul Ioan Gură de Aur.

406-425 en - Sfântul Atticus - Născut la Sebaste, în Armenia, s-a călugărit și a primit educație în Macedonia. A fost consacrat preot la Constantinopol, fiind renumit pentru inteligența și moderația sa politică. În anul 407, Împărăteasa Eodoxia a murit dând naștere unui făt mort. A fost înmormântată în Biserica Sfinții Apostoli, în sarcofag din porfir. În anul 408, a murit Împăratul Flavius Arcadius, la vârsta de 31 de ani, din cauze necunoscute. A fost înmormântat în Biserica Sfinții Apostoli, în sarcofag din porfir. Noul împărat, Flavius Theodosius, în vârstă de 8 ani, a fost consiliat de o regență dominată de Patriarhul Atticus. În timpul său a fost pace și prosperitate, în oraș s-au zidit biserici și mănăstiri. Între anii 412-415 a fost reconstruită Biserica Mare (Magna Ecclesia), viitoarea Hagia Sophia, după un proiect al arhitectului Rufinus. Exteriorul a fost decorat cu sculpturi, iar interiorul cu mozaicuri.

Printr-un edict emis de Împăratul Theodosius, scaunul de Constantinopol a subordonat Ilirie, dar la protestele Papei Bonifaciu și ale Împăratului Honorius, decretul nu a fost pus în fapt decât în ceea ce privește numirea episcopilor. În timpul său, istoricul Socrates Scholasticus a alcătuit Historia Ecclesiastica, pentru perioada anilor 305-439 en. A fost un campion al cultului Sfintei Fecioare pe care o denumea Theotokos (Născătoare de Dumnezeu) spunând că pântecul ei l-a primit pe Domnul și astfel este egal cu Raiul. A fost canonizat iar sărbătoarea sa este în ziua de 8 Ianuarie. În anul 422, Sfântul Euthymius a fondat o mănăstire la Caparbaricha (Palestina), un de a devenit apoi episcop.

În primii ani de domnie ai Împăratului Flavius Theodosius orașul a fost guvernat de prefectul pretorienilor Flavius Anthemius, cel care a supravegheat construcția Zidurilor lui Theodosius, între Cornul de Aur și Marea Marmara. Cu o lungime totală de 5,7 km, înalte de 12 metri și groase de 5-6 metri, zidurile au o fațadă din roci calcaroase și sunt umplute cu resturi de cărămizi și mortar (rezultate din demolări). În anul 425, Împăratul Theodosius a fondat Universitatea din Constantinopol, cu 31 de catedre, 15 în limba Latină și 16 în limba Greacă. Principalele discipline de studiu erau: dreptul, retorica, filozofia, medicina, aritmetica, geometria, astronomia și muzica.

Patriarh al Alexandriei a fost Cyril (Chiril 412-444), autor a numeroase comentarii ale Bibliei și al unor polemici împotriva propunerilor lui Nestorius. Patriarh al Ierusalimului a fost Praulius

(417-422) iar Patriarhi ai Antiohiei au fost Alexander (414-417) și Theodotus (417-428).

425-427 en - Sfântul Sisinnius - Înainte de a fi consacrat Patriarh, Sisinnius a fost preot în Elaea (Cihangir), fiind renumit prin virtute, pietate și acte de caritate. Patriarhul Theodotus al Antiohiei a fost cel care l-a consacrat într-un sinod organizat la Constantinopol. În timpul său, Placidus Valentinianus, fiul lui Honorius, a fost instalat Împărat al Imperiului de Vest al Romanilor, cu sprijinul militar oferit de unchiul său, Împăratul Theodosius. Pentru a consacra legătura, Valentinian în vârstă de 5 ani, s-a logodit formal cu Licinia Eudoxia, fiica lui Theodosius în vârstă de 2 ani (căsătoria s-a finalizat în anul 437). În acest timp, Hunii conduși de hanul Rugila au năvălit în toate ținuturile de la Nord de Dunăre și au supus toate popoarele germanice.

Patriarh al Ierusalimului a fost Sfântul Juvenal (422-458).

428-431 en - Nestorius - Născut în Gemanicia (Kahramanmaraş, Turcia), a fost călugăr, apoi preot la Mănăstirea Euprepus de lângă zidurile Constantinopolului, renumit pentru predicile sale. Auzind una dintre predicile sale, dorind să rezolve controversa cu privire la natura divină a lui Isus Hristos, Împăratul Theodosius l-a numit în postul de arhiepiscop, eliberat prin moartea lui Sisinnius. Nestorius a combătut numele de Theotokos utilizat de creștini pentru Sfânta Fecioară, deoarece Dumnezeu nu se putea naște dintr-o femeie și a propus denumirea de Christokos (Născătoare de Christos). Totodată, a propus pentru Isus o dublă natură, umană și divină. Papa Celestine a arbitrat disputa teologică și l-a delegat pe Patriarhul Cyril de Alexandria să liniștească spiritele.

În anul 431 a fost convocat cel de al Treilea Conciliu Ecumenic, la Ephes, la care au participat peste 250 de episcopi. Cele 8 canonuri aprobate la finalul conciliului au respins propunerile lui Nestorius și au reiterat Crezul de la Nicaea ca fundament al ortodoxismului. Nestorius a fost înlăturat din funcție, împreună cu alți 17 episcopi și a fost izolat la o mănăstire din Antiohia, apoi la Marea Oază Hibis din Egipt, sub supravegherea Patriarhului Cyril. A rămas de la el un tratat religios intitulat Bazarul lui Heraklides, în care se dezice de erezia sa și îl numește pe Isis parte din Sfânta Treime. Sărbătoarea sa este în ziua de 25 Octombrie.

Patriarh al Antiohiei a fost Ioan I (429-441), unul dintre susținătorii lui Nestorius, forțat însă să reintre în comuniune.

431-434 en - Sfântul Maximianus - Născut la Roma într-o familie bogată, s-a călugărit și a fost consacrat preot de către Patriarhul Sisinius. A fost înălțat Patriarh după patru luni de discuții în rândul clerului, dar alegerea sa a fost lăudată de Papa Celestin. Doar cinci dintre episcopi au

refuzat să intre în comuniune și au fost demiși. S-au păstrat scrisorile sinodice de la Patriarhii Ioan al Antiohiei și Cyril al Alexnadriei, dar și scrisoarea lui Maximianus către tribunul Aristolaus, secretarul Împăratului Theodosius. A murit în scaunul episcopal, în Joia Mare, în mijlocul discuțiilor teologice. Sărbătoarea sa este în ziua de 21 Aprilie.

434-446 en - Sfântul Proclus - Născut la Constantinopol, a studiat teologia și retorica din fragedă copilărie. A fost discipolul Sfântului Ioan Gură de Aur, cel care l-a consacrat, apoi a fost discipolul Patriarhului Atticus cel care l-a consacrat preot și l-a făcut secretarul său. Fiind un orator remarcabil, a legat relații strânse cu familia imperială. În timpul Patriarhului Sisinius a fost consacrat episcop de Cyzicus, iar în timpul Patriarhului Nestorius a ținut o celebră predică pentru omagierea Sfintei Maria, inclusă printre documentele Conciliului de la Efes în defavoarea lui Nestorius. A fost consacrat cu permisiunea Împăratului, deoarece întrunea acceptul majorității episcopilor. Imediat după numire, a mediât un conflict iscat între episcopii din Armenia. În anul 438 a înhumat relicvele Sfântului Ioan Gură de Aur în Biserica Sfinții Apostoli din Constantinopol, restabilind astfel comuniunea.

În timpul său, un cutremur devastator a ruinat orașul, iar locuitorii au fost obligați să se refugieze în corturi, în afara orașului. Spre a potoli mânia lui Dumnezeu, creștinii au cântat în cor imnul Agios O Theos (Trisagion): Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis, miserere nobis. De atunci începând, acest imn face parte din Sfânta Liturghie pentru toate bisericile Răsăritului. Au rămas de la el 20 de predici, dintre care 7 sunt comentarii ale Bibliei. Sărbătoarea sa este în ziua de 20 Noiembrie.

În anul 439 Nordul Africii a căzut sub dominația Vandalilor, iar în anul 441, Hunii conduși de Marele Han Attila au trecut Dunărea și au invadat Imperiul Bizantin. În urma tratatului de pace, Romanii au acceptat să-i plătească Regelui Attila un tribut anual de 350 livre aur (115 kg) și o răscumpărare de 8 solidus din aur pentru fiecare soldat roman luat prizonier de Huni. A urmat o a doua campanie militară a Hunilor în anul 443. De data aceasta pacea a fost cumpărată cu 6 000 livre de aur (2 000 kg), tributul a fost ridicat la 2 100 de livre, iar răscumpărarea a crescut la 12 solidus pentru fiecare prizonier. În anul 447, Hunii au devastat din nou toată Grecia, până la Termopile. Constantinopolul a fost salvat de Zidurile lui Theodosius și de trupele generalului Zeno.

446-449 en - Sfântul Flavianus (Flavian) - Preot și sacristan la Biserica Mare din Constantinopol, Flavianus a fost consacrat Patriarh din ordinul Împăratului Theodosius, în defavoarea Arhimandritului Eutyches, egumenul mănăstirii din afara zidurilor Constantinopolului. Conflictul dintre cei doi a continuat în cursul a două sinoduri succesive: Constantinopol (448) și Ephes (449), Flavius fiind susținut de Patriarhul Domnus al Antiohiei, iar

Eutyches de Patriarhul Dioscorus al Alexandriei. În urma sinodului de la Ephesus, Flavius a fost demis și exilat la Hypaepa (Lydia). În anul 450, Împărăteasa Aelia Pulcheria a construit o biserică, lângă izvorul sfânt din afara zidurilor, Biserica Sfânta Maria din Blachernae. Sărbătoarea sa este în ziua de 18 Februarie.

În anul 450, Împăratul Theodosius a murit ca urmare a unui accident de vânătoare. A fost înmormântat în sarcofag de porfir, în Biserica Sfinții Apostoli. După o lună de negocieri, a fost înălțat împărat generalul Flavius Marcianus, prin căsătoria sa cu Pulcheria, sora lui Theodosius. Marcian a anulat toate tratatele cu hunii și a condus o operațiune militară victorioasă în câmpiile Panoniei. În anul 451, Împăratul a convocat cel de Al Patrulea Conciliu Ecumenic, la Chalcedonia, la care au participat 520 de episcopi. Conciliul a aprobat 30 de canoane privind autoritatea și guvernarea Bisericii și a emis celebra Definiție Chalcedoniană, potrivit căreia Isus are o dublă natură, divină și umană. Totodată, scaunul de la Ierusalim a fost ridicat la rang de Patriarhat iar scaunele din Pontus, Asia și Tracia au fost arondate Scaunului de Constantinopol, proclamat ca egalul Romei.

Patriarh al Alexandriei a fost Sfântul Dioscorus (444-451), fostul secretar al lui Cyril. Patriarh al Antiohiei a fost Domnus (441-449).

451-458 en - Sfântul Anatolius - Născut la Alexandria, a fost consacrat diacon de Patriarhul Cyril și a participat la Conciliul Ecumenic de la Ephes din anul 431. Susținut de Papa Leon I, a fost consacrat Patriarh al Constantinopolului în urma conciliului de la Chalcedonia din anul 451, pentru a fi însă pus în fața unui conflict de interese. Episcopii Asiei au contestat vehement rangul acordat Patriarhiei de Constantinopol, dar Anatolius a uzat de dreptul său și l-a numit pe Maximinus ca Patriarh al Antiohiei și a mediat conflictul dintre cei doi patriarhi Timotei ai Alexandriei. O parte dintre episcopii Bisericii Copte, și întreaga populație a Egiptului, au continuat însă linia monofizită (Monophysis) a Bisericii Orientale, potrivit căreia Isus Hristos are o singură natură, profund divin și profund uman în același timp. Între Papa Leon I și Egiptul natal, Anatolius a votat cu cel din urmă. Sărbătoarea sa este în ziua de 3 Iulie.

În anul 453, Anatolius a oficiat căsătoria dintre Marcia Euphemia, fiica Împăratului Flavius Marcian și generalul Procopius Anthemius, viitorul împărat. În anul 455 Vandalii au ruinat cetatea Romei, iar Regele Huneric a luat în căsătorie pe Eudocia, fiica Împăratului Valentinian și nepoata Împăratului Theodosius. Strâmtorat, Împăratul Marcian a cedat Panonia Ostrogoților iar bazinul Tisei (Dacia) Gepizilor. Împăratul Marcian a murit în anul 457 pentru a fi înmormântat cu fast în Biserica Sfinții Apostoli, în sarcofag din porfir. Marcian a lăsat visteria plină, cu peste 7 milioane de solidus din aur, iar ca edil a construit Chrysotriklinos, marea sală de ceremonii de la Palatul Imperial. Priscus din Panium, magister officiorum al Împăratului Marcian, a descris celebra sa misiune diplomatică la curtea Hanului Attila. În anul 457, Anatolius l-a încoronat împărat pe generalul Leo Thrax. Mănăstirea Hodegon a fost fondată în juul anului 549 de Sfânta

Pulcheria, fiica lui Arcadius.

Patriarhi ai Alexandriei au fost Proterius (451-457), Sfântul Timotei Ailouros (457-477) și Timotei Salophakiolos (460-475). Patriarhi ai Antiohiei au fost Maximus (450-455), Basil (456-458), Acacius (458-459) și Martyrius (460-470). Patriarh al Ierusalimului a fost Sfântul Anastasius (458-478).

458-471 en - Sfântul Gennadius - Educat la Școala din Antiohia, era prezbiter la Constantinopol când a fost consacrat în scaunul patriarhal. A muncit cu zel pentru credința creștină și mai ales pentru întărirea disciplinei. La sfatul Papei Leo, l-a înlocuit pe Patriarhul Timotei Ailouros al Alexandriei cu Patriarhul Timotei Salophakiolos, credincios canoanelor emise la Chalcedonia. A convocat un conciliu la care au asistat 81 de episcopi, pentru a emite o circulară împotriva simoniei. În timpul său, nici un preot nu a fost consacrat decât dacă știa Psaltirea (Cartea de rugăciuni) pe de rost. Erudit și rafinat, a scris comentarii Biblice și exegeze cu teme religioase. Sărbătoarea sa este în ziua de 17 Noiembrie.

Începând cu anul 460, sihastrul Daniel Stâlplnicul (Stylitul) a primit aprobarea Împăratului Leo și a Patriarhului Gennadius să trăiască în vârful unui stâlp, la Nord de zidurile cetății. Patriarhul Genadius l-a consacrat pe Daniel preot și i-a oferit sfânta cuminecătură urcând pe o scară. A trăit 33 de ani în vârful stâlpului, rugându-se la Dumnezeu, deși picioarele lui erau ulcerate, iar îmbrăcămintea lui era zdrențuită. Credincioșii îi aduceau hrană și băutură, iar cei cu credință mare se vindeau de boli doar atingând stâlpul lui. Nimic nu este mai convingător decât puterea exemplului. În același sens, în anul 459 a murit Sfântul Simeon Sâlpnicul, un ascet din Siria care a viețuit și s-a rugat timp de 37 de ani pe o platformă, în vârful unui stâlp ridicat lângă cetatea Aleppo (Siria).

Împăratul Leo Magnus, născut în Dacia Aureliană, cu o lungă carieră militară, a fost primul împărat Roman încoronat cu o slujbă creștină. A căsătorit pe fiica sa Ariadne cu generalul Isaurian Tarasicodissa, viitorul Împărat Zeno. La curtea sa a fost educat Theodoric Amal, viitorul rege al Ostrogoților. În anul 468, Împăratul Leo a ordonat prin cumnatul său Basiliscus o campanie militară împotriva Vandalilor, din Nordul Africii. Cele 1113 corăbii și 100 000 de militari au secătuit visteria de peste 60 tone de aur, adică întreaga sumă tezaurizată de predecesorul său.

În anul 460 a luat ființă celebra Mănăstire Stoudios, nu departe de Propontis (Marea Marmara), lângă Yedikule, pe locul unei mănăstiri fondate în anul 383. Fondator a fost consulul Falvius Studius, iar primul egumen a fost Marcellus, membru al ordinului călugăresc denumit Akoimetoî (Călugării fără somn). Cei 300 de călugări erau împărțiți în schimburi și mențineau serviciul divin ziua și noaptea, în coruri alternative. Acest egumen Marcellus a intervenit pe lângă Împăratul Leo, în anul 471, când generalul ostrogot Aspar a dorit să însoare pe fiul său

Patricius, cu Leontia, fiica Împăratului Leo, deoarece nu erau creștini. În urma unei conspirații, generalul Aspar și fiul său au fost asasinați, iar generalul Zeno a accedat la putere.

471-488 en - Sfântul Accacius - S-a făcut remarcat la Curtea Imperială prin calitatea sa de orphanotrophos, administrator al unui așezământ pentru ocrotirea orfanilor din Constantinopol. A fost consacrat sub protecția Împăratului Leo. La rugămintea Împărătesei Verina, l-a adăpostit în Biserica Sfinții Apostoli pe fratele ei, Basiliscus, cel care a golit vistieria și s-a întors fără nici o pradă. În anul 474, a oficiat slujba de înmormântare a Împăratului Leo și l-a înălțat pe tron pe nepotul acestuia, Leo II, dar copilul a murit în același an și a fost succedat de tatăl său, generalul Zeno, originar din Isauria (Cilicia). Apropiat al Patriarhului Peter de Antiohia, împăratul Zeno a simpatizat cu Monofisiții Orientului, în opoziție cu episcopii Chalcedonieni. În acest timp, la Roma, Regele ostrogot Odoacru l-a îndepărtat de pe tron pe Romulus Augustus, ultimul împărat al Imperiului de Vest și a trimis însemnele imperiale la Constantinopol.

Regele Odoacru, se declara creștin Arian, dar nu a intervenit în nici un fel în polemicile teologice. Împăratul Flavius Zeno l-a numit pe Odoacru patricius și guvernator al Imperiului de Vest, iar după moartea acestuia a fost aliatul Regelui Theodoric cel Mare. În anul 482, Patriarhul Acacius l-a consacrat Patriarh al Antiohiei pe Peter, protejatul împăratului, dar Papa Simplicius l-a susținut pe Patriarhul Ioan. Acacius a profitat de ocazie pentru a proclama independența scaunelor din Asia față de Scaunul de la Roma. Ca urmare, în anul 482 a emis un document denumit Henotikon (Actul Uniunii), prin care a proclamat comuniunea cu Patriarhia de Alexandria și a repudiat crezul Chalcedonian. S-a păstrat o parte din corespondența dintre Patriarhul Acacius și Patriarhul Peter al Alexandriei. Papa Felix l-a acuzat pe Acacius de păcat împotriva Sfântului Duh și comuniunea cu Roma a fost întreruptă până la Patriarhul Ioan de Cappadocia, în anul 519.

În anul 478, episcopul Anthemius, din Salamis (Cipru), a avut o viziune în care Apostolul Barnabas (născut Iosif) i-a arătat locul unde este înmormântat. La locul respectiv, alături de relicve, Anthemius a găsit o copie a Evangheliei după Matei, scrisă chiar de Sfântul Barnabas. În consecință, a proclamat Biserica Ciprului ca biserică apostolică, autocefală. Chemat la judecată la Constantinopol, i-a înmănat manuscrisul Împăratului Zeno. Patriarhul Acacius a convocat un sinod în care a consfințit autonomia Ciprului față de Antiohia, iar Împăratul Zeno a finanțat zidirea unei biserici pe locul sfânt, transformată apoi în Mănăstirea Sfântul Barnabas. Sărbătoarea Sfântului Acacius este omagiată de Biserica Coptă în ziua de 30 a lunii Hathor. Nu trebuie confundat (probabil) cu Patriarhul Acacius de Antiohia (458-459), dar nu există elemente de certitudine în acest sens. În anul 484 Sfântul Sabbas a fondat mănăstirea ce-i poartă numele, în Palestina, lângă Jerusalem.

Patriarhi ai Alexandriei au fost Peter Mongus (477 și 482-490), Timotei Salophakiolos (477-481) și Ioan Talaia (481-482). Patriarh al Jerusalemului a fost Martyrius (478-486), cel care

a zidit mănăstirea cu același nume pe Dealul Iudeilor, lângă Ierusalim. Patriarhi ai Antiohiei a fost: Peter (471, 475-477, 485-488), Julian (471-475), Ioan (477), Ștefan (477-479), Calendion (479-484).

488-489 en - Fravitta (Fravitas, Flavianus) - La moartea Patriarhului Acacius, Împăratul Zeno a cerut ajutorul Sfântului Duh pentru alegerea noului patriarh. A lăsat pe altarul bisericii două bilețele, unul alb și unul prin care îl ruga pe Dumnezeu să-i arate numele celui ales. Apoi a ordonat un post de 40 de zile. Fravitta era preot la Biserica Sfânta Thecla, din afara orașului. Numele lui Fravitta a apărut pe bilețelul de pe altar, și a fost consacrat patriarh, aclamat de întreaga comunitate. Au rămas de la el scrisorile sinodale expediate Patriarhului Peter al Alexandriei și Papei Felix la Roma. Împăratul Zeno a alăturat și el o scrisoare de recomandare. Papa Felix a acceptat numirea, dar a cerut ștergerea numelui Patriarhilor Acacius și Peter din cartea sfântă. Patriarhul Fravitta a murit la nici patru luni după consacrare. În acest timp, Regele Theodoric cel Mare i-a învins pe Gepizi la Sirmium și din ordinul Împăratului Zeno l-a atacat și învins pe Odoacru.

489-496 en - Euphemius - La moartea lui Fravitta era preot în Constantinopol și administratorul unui spital pentru săraci. A fost consacrat la sfatul unui consiliu preoțesc și a recunoscut imediat canonurile Conciliului de la Chalcedonia, dorind reconcilierea cu Papa Felix. A refuzat însă să ștergă numele predecesorilor săi din cartea sfântă, dintre cei dreپți. A repetat cererea de reconciliere și după numirea Papei Gelasius, cu același rezultat. Împăratul Zeno a murit în anul 491, iar soția sa Aelia Ariadne s-a recăsătorit cu Anastasius Dicomus, un funcționar imperial devenit astfel Caesar Flavius Anastasius. Între anii 492-497 a fost război civil, iscat de generalul Longinus, fratele lui Zeno, pretendent la mâna Împărătesei Ariadne. În urma unui complot, Patriarhul Euphemius a fost acuzat de trădare. Împăratul a convocat un sinod la care episcopii în unanimitate au votat pentru demiterea și trimiterea lui Euphemius în exil. A murit în anul 515 la Ancyra (Ankara).

În anul 493, Theodoric cel Mare a cucerit Ravenna și l-a ucis pe guvernatorul Odoacru. Prin căsătoria cu Audofleda, sora Regelui Clovis al Francilor și prin căsătoria dintre sora sa Amalafida cu Thrasamund, regele Vandalilor și Alanilor, Theodoric și-a consolidat regatul devenind principalul factor de putere din zona Munților Alpi.

Patriarh al Alexandriei a fost Athanasius II (490-496). Patriarh al Ierusalimului a fost Sallustius (486-494). Patriarh al Antiohiei a fost Palladius (488-498).

496-511 en - Sfântul Macedonius - Consacrat în același sinod prin care Euphemius a fost

demis, a semnat actul de aderare la Conciliul de la Chalcedonia, spre nemulțumirea Împăratului Anastasius, simpatizant al schismaticilor din Asia. Între anii 502-505 Împăratul Anastasius a purtat un război dificil împotriva Imperiului Sasanid, soldat cu pierderea cetății Theodosiopolis (Erzurum). Între anii 507-512 s-a finalizat Zidul lui Anastasius, lung de 56 de kilometri, înalt de 5 metri și lat de 3 metri, apărat de un castru cu dimensiunile de 250 x 300 metri. Situat la 64 de kilometri de Constantinopol, între Marea Neagră și Propontis, zidul a oprit în secolele următoare numeroase năvăliri ale Hunilor, Slavilor sau Bulgarilor. În acest interval de război, Theodoric cel Mare i-a învins din nou pe gepizi și a ocupat Panonia. Apoi, în anul 511 a supus Regatul Vandalilor din Africa pentru a forma un super-imperiu al Goților. S-a îmbrăcat în purpură, deși oficial purta doar titlul de Vicerege.

În anul 507, Patriarhul Elias al Ierusalimului a intrat în comuniune cu Patriarhul Macedonius, în ciuda sancțiunilor impuse de Roma. Conflictul cu Împăratul Anastasius s-a exacerbât și a atins momentul culminant când Macedonius a refuzat să-i trimită împăratului o copie după actele semnate la Chalcedonia, semnată de toți episcopii. A fost demis și trimis în exil la Chalcedonia cea iubită. Papa Hormisdas a intervenit în anul 515 în favoarea sa, Anastasius și-a menținut rezoluția. Patriarhul Macedonius a murit în anul 517, la Gangra, unde s-a refugiat în fața unei invazii a Hunilor. Sărbătoarea sa este în ziua de 25 Aprilie.

Patriarhi ai Alexandriei au fost: Ioan I (496-505) și Ioan II (505-516). Patriarh al Ierusalimului a fost Elias (494-516). Patriarh al Antiohiei a fost Flavian (498-512).

511-518 en - Timotei (Timotheus) - A fost consacrat patriarh din postul de sacristan al Catedralei Sfinții Apostoli. Din timpul său a rămas obiceiul de a recita crezul de la Nicene în timpul fiecărei slujbe, și rugăciunile pentru slujba din Vinerea Mare. Scrisorile sale sinodale pentru comuniune nu au întrunit unanimitatea, iar Patriarhul Elias al Ierusalimului a refuzat comuniunea. Când Sfântul Severus a fost consacrat Patriarh al Antiohiei, în anul 512, Timotei a refuzat să-l recunoască. În anul 515 a oficiat slujba de înmormântare a Împărătesei Ariadne, în Biserica Sfinții Apostoli. În timpul său au fost numeroase turbulențe în rândul clerului, legate în special de ritualul diferitelor ocazii. A murit în anul 517, fără a fi iubit de confracți. În anul 515m medicul Pedanius Dioscorides a scris o carte cu ilustrații, după manuscrisul grecesc De materia medica, conținând 400 de desene naturaliste ale unor animale și plante utilizate în farmacie, cu o scurtă descriere.

Patriarh al Alexandriei a fost Dioscoros II (516-517). Patriarh al Ierusalimului a fost Ioan (516-524). Patriarh al Antiohiei a fost Severus (512-518).

518-520 en - Ioan de Cappadocia - A fost consacrat patriarh din funcția de preot și cancelar al

Catedralei Sfinții Apostoli, din ordinul Împăratului Anastasius. La scurt timp însă a oficiat slujba de înmormântare a lui Anastasius în Catedrala Sfinții Apostoli, alături de soția sa Ariadne. Anastasius a lăsat în trezoreria imperială peste 23 milioane de solidus din aur, adică în jur de 420 tone de aur. În urma reformei monetare, au fost introduse în circulație monede din bronz, denumite follis, cu valoarea de 40 nummi. Aceste monede au circulat în întreaga lume cunoscută, până în China. A fost ultimul împărat consacrat cu titlul de "divus" (divin) și primul împărat care a jurat la încoronare apartenența la credința Creștin Ortodoxă. .

În fața altarului a pășit noul Caesar, Împăratul Flavius Justinus, avansat prin merite militare din tribun și comes până la rangul de senator, apoi comandant al gărzii Palatului. Pentru a dizolva schisma, Împăratul Justin I-a invitat la Constantinopol pe Papa Hormisdas, iar acesta a trimis o delegație. În fața întregului popor, Patriarhul Ioan de Cappadocia a acceptat oferta prezentată de delegație și a condus o ceremonie solemnă pentru reîntrirea în comuniune, în Sfânta Zi de Paște, ziua Mântuirii. Consul al regatului Ostrogot la Constantinopol a fost numit Eutharic, ginerele lui Theodoric cel Mare. Câteva luni mai târziu, la 19 Ianuarie 520 Patriarhul Ioan de Cappadocia a trecut în lumea îngerilor.

Patriarh al Alexandriei a fost Timotei (517-535). Patriarh al Antiohiei a fost Paul (518-521).

520-535 en - Epiphanius - Înainte de a fi consacrat patriarh, Epiphanius s-a ocupat de educația religioasă a copiilor. În secolul al V-lea, botezul se făcea în ziua de Paște, după ce credincioșii (catehumenii) treceau timp de o săptămână prin repetate ceremonii religioase în care se exorcizau duhurile rele și se recitau psalmi înălțători. Epiphanius era în fruntea acestor ceremonii, fiind cunoscut și respectat în toate familiile de vază ale orașului. În scrisoarea sinodală adresată Papei Hormindas a fost descris ca drept credincios, protector al copiilor orfani. S-au păstrat alte 4 scrisori ale sale către Papa Hormindas, conținând jurământul de credință și angajamentul său solemn. Împăratul Justinian a lansat o politică de persecuții împotriva creștinilor monofiziți, iar în anul 523 a emis un decret împotriva creștinilor Arieni. Theodoric cel Mare a ripostat și a trimis o delegație condusă de Papa Ioan !.

Delegația a fost primită cu mare fast, în aplauzele publicului, au avut loc ceremonii, iar împăratul s-a posternat la poalele Papei pentru a fi încoronat chiar din mâna lui. În ziua de Paște, Papa Ioan a oficiat slujba solemnă de comuniune. În aceste condiții, Papa Ioan nu a mai cerut anularea decretului, iar la întoarcere Regele Theodoric I-a arestat și a murit după scurt timp. Relațiile cu Regatul Ostrogot al Italiei au devenit extrem de tensionate, dar Theodoric cel Mare a murit în anul 525. În anul 526 un imperiu de proporții a devastat Antiohia lăsând peste 250 000 de morți. Reconstrucția orașului și a catedralei a fost organizată de Sfântul Ephraim, pe atunci doar comes Orientis, înălțat apoi la rangul de Patriarh al Antiohiei. La 1 August 527 Împăratul Justin a fost succedat de nepotul său Justinian (Flavius Petrus Sabbatius), comandantul gărzii imperiale. Cu înalte studii în jurisprudență și teologie, noul împărat era

extrem de ambițios și energic.

În anul 529 împăratul a publicat prima serie de constituții imperiale (Codex Justinianus), iar în anul 534 a fost publicat întregul său corp de jurisprudență Latină, sub numele Corpus juris civilis. Pe plan militar, în fruntea armatei Romane a fost numit generalul Belisarius, autorul unei prime victorii de răsunet împotriva Împeriului Sassanid, în anul 530. În anul 432, în timpul unei revolte a conducătorilor de atelaje de pe Hipodrom a fost distrusă vechea Biserică Mare (viitoarea Hagia Sofia). Începând cu anul 532, Arhitectii Anthemius din Tralles și Isidor din Milet au demarat reconstrucția catedralei, cu o finanțare inițială de 4 000 livre de aur (circa 2 tone) și peste 10 000 de lucrători. În acest timp, Patriarhul Epiphanius a emis 45 de canoane. A eliberat scaunul patriarhal după 14 ani și 3 luni.

Patriarh al Ierusalimului a fost Peter (524-544). Patriarhi ai Antiohiei au fost: Euphrasius (521-526), Ephraim (526-546). Patriarh al Alexandriei a fost Theodosius (535-536), în timpul său Biserica Coptă a rupt definitiv comuniunea, pe motivul menținerii doctrinei Miofizite.

535-536 en - Anthimus - A fost consacrat Patriarh al Constantinopolului din funcția de episcop de Trebizond. Adept al doctrinei Monofizite, a fost demis după mai puțin de un an, la cererea Papei Agapetus. A fost însă ascuns și sechestrat timp de 12 ani de Împărăteasa Teodora, angrenată în numeroase acte de caritate, fondatoare a unei mănăstiri Miafisite la Sykae (Galata). Oponentă fățișă a Chalcedonienilor, Împărăteasa Teodora a fost dezagreabil calomniată de numeroși literați ai epocii, spre a fi apoi canonizată. Sărbătoarea ei este în ziua de 28 Iunie. Nu trebuie confundat (probabil) cu arhitectul Anthemius din Tralles, un matematician strălucit, cel care a descris tensiunile exercitate de arcurile elipsoidale ale unei construcții de proporții. Sub patronajul cuplului imperial, între anii 532-536 a fost reconstruită Biserica Sfinții Sergius și Bachus (Mica Sofia).

536-552 en - Sfântul Menas (Mina, Mennas) - Născut și crescut la Alexandria, apare pentru prima oară în registrele bizantine ca director al Spitalului Sfântului Sampson. Medic născut la Roma, acest Sampson a fost consacrat preot de către Patriarh și a ridicat spitalul cu fonduri de la Împăratul Justinian, după ce l-a vindecat de o boală grea. Timp de 600 de ani a fost cel mai mare spital al orașului. A fost consacrat de Papa Agapetus și a convocat imediat un sinod pentru examinarea cazului Anthimus. La 27 Decembrie 537, Patriarhul Menas alături de Împăratul Justinian și Împărăteasa Teodora au inaugurat noua biserică a Sfintei Înțelepciuni (Theou Sophias). Biserica era placată la exterior cu marmură albă, iar pardoselile interioare erau din marmură policromă, iar pereții erau decorați cu mozaicuri din marmură purpurie și aur. Biserica Hagia Sofia a găzduit sediul Patriarhiei Constantinopolului până în anul 1453, când a fost transformată

în moschee.

Catedrala Sfinții Apostoli a fost și ea reconstruită cândva spre sfârșitul secolului al V-lea. În anul 541, Împăratul Justinian a garantat atelierelor imperiale monopolul prelucrării mătăsii, iar în anul 550 doi călugări au adus din China viermi de mătase (ascunși în bastoane din bambus), astfel că mătasea a devenit produs indigen. Între anii 541-549 o epidemie de ciumă bubonică a cuprins întregul Bazin Mediteranean. Procopius a notat peste 10 000 de morți/zi, înmormântați fără slujbă religioasă. Goții și-au consolidat puterea în Nord, iar Justinian a profitat pentru a reunifica Imperiul. În anul 544, din dorința de încuraja Patriarhia de Alexandria să accepte canoanele de la Chalcedonia, Împăratul Justinian a intrzis trei dintre canoane, cele mai disputate. În anul 547, cuplul imperial a fondat Mănăstirea Saidnaya, pentru măicuțe, cu hramul Sfintei Fecioare. Portretul ctitorilor încadrează tronul Fecioarei Maria.

Episcopii orientali au refuzat ordinul iar Papa Agapetus I-a excomunicat de două ori pe Patriarhul Menas. Schisma celor trei capitole s-a încheiat doar în anul 698. Patriarhia Bisericii Copte din Alexandria a ieșit definitiv din comuniune, iar Biserica Ortodoxă Greacă din Alexandria a devenit Patriarhia de Alexandria și întreaga Africa iar din Patriarhia de Antiohia s-a desprins Biserica Ortodoxă Syriacă. Împăratul Justinian a fost deranjat de intervenția autoritară a Papei, cu atât mai mult cu cât Generalul Belisarius a înregistrat o serie de victorii împotriva gothilor din Italia: Napoli (536), Roma (537), Ariminum (538), Urbinus (538), Ravenna (538-540), Roma (546). Întreaga Italie a căzut sub dominație Bizantină. Ca urmare, Constantinopolul a inițiat o politică din ce în ce mai distantă față de Roma. În anul 551, la rugămintea Împăratului Justinian, Menas a convocat cel de al Cincilea Conciliu Ecumenic. Sărbătoarea lui este în ziua de 25 August.

Patriarh al Ierusalimului a fost Macarius (544-552). Patriarh al Antiohiei a fost Domnus (546-561). Patriarhi ai Alexandriei au fost Gainas (536-537), Paul (537-542) și Zoilus (542-551).

552-565 en - Sfântul Eutychius (Eutihie, Eutihios) - Născut la Theium, în Phrygia, fiul generalului Alexandru (sub comanda lui Belisarius), fost călugăr la Amasia, apoi arhimandrit la Constantinopol, apropiat al Patriarhului Menas, a fost consacrat din dorința împăratului Justinian. Papa Vigilius era la Constantinopol în ziua consacării, dar a refuzat să autorizeze sau să participe la cel de Al Cicilea Conciliu Ecumenic de la Constantinopol. Conciliul a avut totuși loc, în perioada 5 Mai-2 Iunie 553, prezidat de Patriarhul Eutychius, asistat de Patriarhul Apollinarius de Alexandria, Patriarhul Dominus de Antiohia, o delegație de episcopi din partea Patriarhului Eustochius al Ierusalimului și 152 de episcopi, dintre care 16 din Vestul Imperiului și 7 din Italia. Conciliul a condamnat cele trei canoane interzise de Împăratul Justinian, și Origenismul în general, în special conceptul său potrivit căruia Dumnezeu a creat sufletele înainte de a crea universul material.

În anul 548 a oficiat slujba de înmormântare a Împărătesei Teodora, în vârstă de 48 ani, în

Biserica Sfinții Apostoli, iar în anul 562, Patriarhul Eutychius a oficiat slujba de consacrare a Bisericii Hagia Sofia. În anul 564 însă, a intrat în conflict cu Împăratul Justinian, refuzând una dintre inovațiile teologice și a fost arestat, apoi exilat la Mănăstirea Sf. Osias și în final la Mănăstirea Amasea. În acest timp, popoarele de la Nord de Dunăre au năvălit în Tracia. În anul 559, Slavii și Cutrigurii au atacat și Constantinopolul, dar au fost respinși de generalul Belisarius.

Patriarh al Ierusalimului a fost Eustochius (552-564). Patriarh al Antiohiei a fost Domnus (546-561). Patriarh al Alexandriei a fost Apollinarius (551-569).

565-577 en - Ioan Scolasticul (Ioannis Skolastikos) - Născut la Sirimis, lângă Antiohia, a fost inițiat în drept, înainte de a fi hirotonisit. A fost consacrat din dorința Împăratului Justinian. A reorganizat întreaga arhivă de legislație canonică după principiul filozofic al conținutului legii. Noul volum conținea canoanele emise de conciliile de la Nicaea, Ancyra, Neocaesarea, Ganga Antiohia, Ephes și Constantinopol, cele 89 de canoane apostolice de la Sardica (din 343 en) și cele 68 de scrisori canonice ale lui Basil. A publicat întreaga colecție de legi sub numele Nomokanon, iar la fiecare dintre cele 50 de capitole a adăugat legile imperiale emise cu privire la acel subiect. La doar 7 luni de la consacrare a oficiat slujba de înmormântare a Împăratului Justinian, într-un mausoleum special construit în Biserica Sfinții Apostoli. Pe tronul imperial a urcat Flavius Justinus II, nepotul de soră al lui Justinian, căsătorit cu Sofia, o nepoată a Împărătesei Teodora.

În prima zi după încoronare, Împăratul Justinus II a plătit toate datoriile unchiului său și a proclamat toleranța religioasă universală. În anul 566 Justinus II a modificat legea divorțului. A fost interzis divorțul prin bună înțelegere singurul motiv acceptat fiind ura ireconciliabilă dintre parteneri. În anul 568 împăratul a încetat plata tributului către Avari, iar aceștia au invadat Italia, apoi au traversat Dunărea iar noul tribut s-a ridicat la 60 000 dinari din argint/an. În anul 568, Împăratul Justinus II a semnat un tratat de alianță cu Hanatul Turcic Sogdian împotriva Imperiului Sassanid. În timpul său, episcopul Syriac Ioannes din Ephes a descris în amănunt persecuțiile suferite de creștinii Monofiziți. În anul 574, Împăratul Justinus I-a adoptat pe Tiberius, comandantul gărzii imperiale și l-a numit Caesar.

Patriarh al Ierusalimului a fost Macarius (564-575). Patriarh al Antiohiei a fost Anastasius (561-571). Patriarh al Alexandriei a fost Ioan IV (569-579).

577-582 en - Sfântul Eutychius - La moartea Patriarhului Ioan Scolasticul, cei doi împărați, Justinus și Tiberius au trimis o delegație la Amasea pentru a-l readuce pe Eutychius. A fost primit la Constantinopol cu mare fast, întregul oraș a fost iluminat de banchete. Eutychius a fost reconsacrat în Biserica Sfânta Maria din Blachernae, apoi a mers în procesiune până la Biserica

Sfânta Sofia, unde a împărțit sfânta cuminecătură timp de 6 ore. A emis teoria că în urma reîncarnării sufletul este mai fin decât aerul, intangibil, intrând astfel în conflict teologic cu Papa Grigore cel Mare, aflat în misiune apostolică la Constantinopol. A murit în Sâmbăta Paștelui, la 70 de ani. În timp ce se mărturisea pe patul de moarte, a atins un discipol și i-a spus: "Mărturisesc că aceasta este carnea în care mă voi reîncarna". Acel discipol a fost Eustratios din Constantinopol, preotul Bisericii Hagi Sofia, cel care a alcătuit biografia lui Eytichius și un tratat despre nemurirea sufletului. În anul 578 Împăratul Tiberius a obținut o victorie importantă împotriva Imperiului Persan și a invadat Mesopotamia. În timpul ceremoniei de încoronare din anul 578 a împărțit mulțimii 7 200 de livre de aur, apoi a repetat gestul în fiecare an de domnie. Avarii au ocupat cetatea Sirmium (Belgrad) și au obținut un tribut de 80 000 solidus din aur/an, iar slavii au invadat Tracia.

Patriarh al Ierusalimului a fost Ioan IV (575-594). Patriarh al Antiohiei a fost Grigore (571-594). Între anii 579-581 scaunul Alexandriei a fost vacant.

582-595 en - Sfântul Ioan Nesteutes (Postelnicul) - Născut la Constantinopol, era fiul unor artizani, la rândul său meșter bijutier. Inițial diacon al Bisericii Sfânta Sofia, a fost numit sakellarios (vicar patriarhal al mănăstirilor). Renumit pentru viața sa ascetică, a fost supranumit Postelnicul, fiind un personaj important la Curtea Imperială. A fost consacrat patriarh la dorința Împăratului Tiberius. În timpul său, slavii au migrat în Tracia, Macedonia și Grecia, iar împăratul Tiberius a fost incapabil de a opune rezistență trupele imperiale fiind angajate în războiul împotriva Persiei. La scurt timp, patriarhul Ioan a oficiat slujba de încoronare împăratului Flavius Mauricius, comandantul gărzii imperiale, căsătorit cu Constantina, fiica lui Tiberius. Din anul 590 a fost numit co-împărat Flavius Theodosius, fiul cel mai mare al lui Mauricius.

În anul 587 Ioan Postelnicul a utilizat pentru prima oară termenul de Patriarh Ecumenic, atunci când a convocat un conciliu al episcopilor din Estul Imperiului pentru a judeca pe Patriarhul Grigore de Antiohia, acuzat de cripto-păgânism. Conciliul ecumenic l-a găsit nevinovat și l-a exonerat. În anul 593, Patriarhul Ioan Postelnicul a fost aspru admonestat de Papa Grigorie cel Mare, după ce un episcop declarat eretic a fost flagelat cu frânghii în Biserica Sfânta Sofia. Controversa a continuat în anul 595, în legătură cu titlul de Patriarh Ecumenic. Au rămas de la el o serie de lucrări teologice: Libellus Poenitentialis (despre penitență), comentarii asupra Bibliei și un set de percepte pentru viața monahală. Sărbătoarea sa este în ziua de 2 Septembrie.

Împăratul Mauricius a continuat războiul împotriva Persiei câștigând Armenia, până la lacul Van și cetatea Erevan. Victorios, Împăratul Mauricius s-a întors în Balcani și a învins pe avari și slavi, reocupând cetatea Singidunum (Belgrad). În anul 593 a năvălit în Valahia, iar Hanul Bayan a fost nevoit să ceară pacea. În Nordul Italiei, Împăratul Mauricius a obținut victorii succesive împotriva Regatului Lombard și a reunit o serie de ducate (Roma, Veneția, Calabria, Napoli, Perugia, Pentapolis, Lucania) pentru a forma Exarhatul Italiei cu capitala la Ravenna. Sicilia,

Corsica și Sardinia erau și ele sub dominație bizantină. În anul 591 Împăratul Mauricius a format Exarhatul Africii, cu capitala la Cartagina, condus de un exarh cu autoritate dublă (prefect pretorian și magister militum). Primul Exarh al Africii a fost generalul Gennadius și a purtat o corespondență extensivă cu Papa Grigore cel Mare. A rămas de la Mauricius celebrul tratat militar denumit Strategikon.

595-606 en - Sfântul Cyriacus - Înainte de a fi consacrat a fost prezbiter, secretar și trezorier (oikonomos) al Bisericii Sfânta Sofia din Constantinopol. La scrisoarea sa sinodică, Papa Grigore cel Mare a acceptat numirea, dar l-a avertizat să nu utilizeze denumirea de Patriarh Ecumenic, pe care o interpreta cu sensul de "universal". În anul 602, la moartea Împăratului Mauricius, a protejat în altarul său pe Împărăteasa Constantiana împreună cu fiicele sale, exilate apoi la mănăstirea Sfântul Mamas (Nea Metanoia) fondată de Gordia, sora Împăratului Mauricius. Patriarhul Cyriacus a oficiat ceremonia de încoronare a noului împărat, generalul Phocas, de la care a obținut confesiunea față de credința ortodoxă și angajamentul de a nu deranja Biserica. Patriarhul Cyriacus a zidit o biserică dedicată Maicii Domnului pe strada Diaconissa din Constantinopol. La moartea sa, în anul 606, a fost înmormântat în Biserica Sfinții Apostoli.

În timpul său Imperiul Persan a reocupat Siria, Asia Mică și a invadat Imperiul Bizantin până la malurile Bosforului. Evenimentele sunt descrise în colecția de rugăciuni a Arhiepiscopului Ioan de Thessalonic, intitulată Miracula Sancti Demetrii. Aflat în termeni buni cu Papa Grigore cel Mare, Împăratul Phocas a aprobat consacrarea lui Bonifaciu ca episcop al Romei și a recunoscut hegemonia Romei asupra celorlalte scaune patriarhale. În semn de recunoștință, statuia sa a fost înălțată pe o columnă în Forumul Romei.

Patriarh al Ierusalimului a fost Amos (594-601). Patriarhi ai Antiohiei au fost Anastasius (594-599) și Anastasius II (599-610). Patriarh al Alexandriei a fost Eulogius (581-608).

607-610 en - Sfântul Toma (Thomas) - A fost consacrat patriarh în timpul domniei Împăratului Flavius Focas (Phocas), în timpuri extrem de tulburi pentru Imperiul Bizantin. Simultan cu instalarea sa, Împăratul a confirmat numirea Papei Bonifaciu III și a proclamat hegemonia Romei în fața celorlalte scaune patriarhale declinând titlul de Patriarh Ecumenic. În anul 609, Heraclius, Exarhul Cartaginei, a lansat o expediție navală și a atacat Thessalonicul, apoi Constantinopolul. Cetatea a căzut iar fiul său, Heraclius a fost proclamat Împărat. Patriarhul Toma a murit la 18 Aprilie, în timpul luptelor. Sărbătoarea sa este în ziua de 21 Martie.

Patriarh al Ierusalimului a fost Isaac (601-609). Patriarh al Antiohiei a fost Anastasius II (599-610). Patriarh al Alexandriei a fost Theodore I (608-610).

610-638 en - Sergius I - Născut din părinți iacobiți originari din Siria, înainte de consacrare a

fost diacon al Bisericii Sfânta Sofia, responsabil cu actele de caritate. Imediat după consacrare a oficiat slujba de încoronare a lui Heraclius în Capela Sfântului Ștefan din Palatul Imperial, simultan cu căsătoria dintre împărat și Fabia, o nobilă cartagineză botezată creștin cu numele de Eudokia. A botezat cei doi copii ai cuplului imperial, Eudoxia și Constantin, dar imediat după nașterea băiatului a oficiat slujba de înmormântare a tinerei împărătese, în Biserica Sfinții Apostoli. A urmat apoi ceremonia de căsătorie a împăratului cu Martina, o consanguină. În anul 614, armata Persană a cucerit Jerusalemul, a devastat Biserica Sfântului Sepulchru și a confiscat Sfânta Cruce. A urmat o contraofensivă eșuată în Antiohia, iar Imperiul Persan a cucerit Egiptul și a devastat Anatolia. Simultan, Avarii și slavii au năvălit în Peninsula Balcanică.

După șase ani de pace umilitoare, în anul 622 Împăratul Heraclius a lansat o campanie militară și a recucerit Armenia. Patriarhul Sergius a rămas la comandă în Constantinopol, ca regent al fiului său Constantin. Avarii și Slavii au asaltat Constantinopolul în anul 626, dar zidurile au rezistat, după ce Patriarhul Sergius a purtat icoana Fecioarei Maria în procesiune de-a lungul zidurilor. În alianță cu Hanul Ziebel al Hanatului Gokturk, în anul 627 Împăratul Heraclius a lansat o campanie militară încununată de succes în Mesopotamia. Sfânta Cruce a fost adusă cu mare fast la Constantinopol și expusă în Biserica Sfânta Sofia.

În urma unui sinod convocat la Theodosiopolis (Anatolia), cu acordul Împăratului Heraclius, Patriarhul Sergius a elaborat o nouă doctrină, denumită Monotelism, potrivit căreia Isus a avut o dublă natură, umană și divină, dar o singură voință. Noua doctrină dorea să-i împăce pe ortodocși cu monofiziții. Ca rezultat Patriarhul Athanasius al Antiohiei și Patriarhul Cyrus al Alexandriei au intrat în comuniune cu Patriarhul Sergius, restabilind liniștea în Asia, pe Patriarhul Sophronius al Ierusalimului. De dragul ecumenismului, Papa Honorius a acceptat compromisul, dar succesorii săi, Papa Severinus și Papa Ioan au respins complet această doctrină. În anul 638, simultan cu decesul Patriarhului Sergius, Împăratul Heraclius a publicat Ecthisus, o scrisoare deschisă prin care proclama Monotelismul ca religie oficială a Imperiului Bizantin. A fost ultima tentativă de compromis teologic între cele două jumătăți ale Imperiului Roman.

Patriarhi ai Ierusalimului au fost Zacharias (609-632), Modestus (632-634) și Sophronius (634-638). Patriarhi ai Antiohiei au fost Grigore II (610-620), Anastasius III (620-628). Patriarhi ai Alexandriei au fost Sfântul Ioan Iertătorul (610-621), renumit pentru generozitatea sa față de cei săraci, Gheorghe (621-630), Cyrus (631-641).

638-641 en - Pirus (Pyrrhus) - A fost consacrat cu sprijinul Împăratului Heraclius, ca susținător energic al Monotelismului. În anul 641 a oficiat slujba de înmormântare a Împăratului Heraclius, dar imediat după aceea a fost acuzat de trădare fiind prins în lupta pentru putere dintre Constantin mama sa vitregă Martina cu fiul său Heraclius. A fost destituit și exilat în Africa. În timpul exilului, alături de teologul Maximus Confesorul, exilat și el, a condus la Roma o

dispută teologică (Disputatio cum Pyrrho) în care a respins doctrina Monotelistă. A revenit la Constantinopol, unde a fost consacrat din nou în anul 654, dar a murit în același an. Împăratul Constantin III a murit după doar o lună de la înălțarea pe tron, lăsând pe Heraclones ca unic împărat.

Sub ocupație arabă scaunul de Jerusalem a rămas neocupat până în anul 681. Patriarhi ai Antiohiei a fost Macedonius (639-662). Sub ocupația arabă, scaunul patriarhal al Alexandriei a rămas vacant până în anul 727.

641-653 en - Paul II (Paulos) - A fost consacrat cu sprijinul Împăratului Constans II, ca aderent al ortodoxiei Chalcedoniene. Constans II în vârstă de 11 ani, fiul lui Constantin III, a accedat la putere susținut fiind de generalul Valentinus, comandantul Gărzii Imperiale, având ca regent pe Patriarhul Paul. Între timp, Exarhul Cartaginei, Grigore Patricianul, a respins Monotelismul. Pentru a preveni schisma, în anul 648 Împăratul Constans II (sub patronajul patriarhului) a emis un decret prin care a interzis orice dezbateri teologice privitoare la natura lui Isus Hristos, nemulțumind ambele tabere. Papa Martin I-a excomunicat pe Patriarhul Paul, pentru a fi la rândul său exilat prin intervenție imperială. Conflictul s-a stins nu atât prin decesul Patriarhului Paul, în anul 653, cât prin căderea diocezelor Monofiziților din Asia Mică sub dominația Imperiului Persan. Simultan, arabii au ocupat Armenia și tot Nordul Africii.

Patriarh formal al Alexandriei a fost Peter IV (642-651), refugiat însă la Constantinopol.

654-666 en - Peter - După o lună în care Patriarhul Pirus a fost re consacrat, în scaunul patriarhal a fost consacrat Paul, susținut prin corespondență de Papa Vitalian. Monotelismul a fost ignorat, s-a restabilit legătura dintre Constantinopol și Roma iar numele Papei Vitalian a fost înscris în dipticuri, spre a fi veșnic pomenit în rugăciunile credincioșilor. Împăratul Constans a fost învins de arabi în bătălia navală de la Masts, unde bizantinii au pierdut 500 de corăbii. Constantinopolul a fost salvat doar de izbucnirea unui război civil în Califatul Islamic. Împăratul Constans a profitat de ocazie și i-a respins pe avari și pe slavi la Nord de Dunăre, iar prizonierii au fost colonizați în Anatolia. În anul 663 Împăratul Constans II a lansat o campanie militară în Sudul Italiei. A vizitat Roma timp de 12 zile, unde a fost primit cu mare fast de Papa Vitalian. În ciuda relațiilor amiabile, în anul 666 Împăratul Constans II a scos Arhiepiscopia Ravenei de sub jurisdicția Romei.

Patriarh al Antiohiei a fost Gheorghe I (662-669).

667-669 en - Sfântul Toma II (Thomas II) - A parcurs succesiv întreaga ierarhie a instituției

patriarhale, de la scrib, refendarius, cancelar și director al azilului de bătrâni (Scala Gerokoeion), până la scaunul patriarhal. A fost consacrat episcop în Sâmbăta Paștelui a anului 665. În anul 668 a oficiat slujba de încoronare Împăratului Constantin IV Pogonatul, fiul lui împăratului Constans II decedat în Sicilia. Arabii au atacat în Chalcedonia și au ocupat cetatea Amorion, apoi au atacat Carthagina și Sicilia. Patriarhul Toma a murit în anul 669. Sărbătoarea sa este în ziua de 16 Noiembrie.

669-675 en - Ioannis IV (Ioan) - A fost consacrat în timpuri grele pentru Constantinopol, aflat sub asediul Califului Muawiyah. Flotele reunite ale Siriei și Egiptului au atacat și devastat orașele port ale Imperiului Bizantin până în Peninsula Cyzicus. Navele egiptenilor fiind din stuf și bambus, bizantinii și-au echipat navele cu un fel de aruncătoare de flăcări, niște sifoane umplute cu păcură, denumite apoi "focul grecesc". În anul 674, arabii au ajuns până sub zidurile Constantinopolului, apoi s-au retras în Insula Creta. Lombarzii au reocupat Nordul Italiei, iar Slavii au atacat Thessalonicul și țărmurile Mării Marmara.

Patriarh al Antiohiei a fost Macarius (669-681).

675-677 en - Sfântul Constantin I - Consacrat în vremuri de grea austeritate, căzut pradă războiului, a fost canonizat. Sărbătoarea sa este în ziua de 29 Iulie. A murit în timpul luptelor sub zidurile Constantinopolului.

677-678 en - Theodor I - A fost consacrat în timpul luptelor, misiunea sa fiind să ridice moralul ostașilor. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în toamna anului 677, navele bizantine au incendiat flota arabilor, inclusiv nava comandant a amiralului Yazid ibn Shagara. Legenda spune că arabii s-au speriat de propriile lor umbre, amplificate de flăcări. Asediul a fost ridicat, dar bizantinii au numărat peste 30 000 de morți. Restul flotei arabe a pierit într-o furtună. Avarii și Slavii au cerut pace, recunoscând suveranitatea bizantină. Îmbătat de laurii victoriei, Împăratul Constantin a lansat o expediție împotriva bulgarilor, dar a suferit o înfrângere umilitoare, permițând astfel formarea Statului Bulgar în Balcani.

679-686 en - Sfântul Gheorghe I (Georgios) - A fost consacrat imediat după restabilirea păcii, când împăratul și poporul și-au întors din nou fața spre pocăință și spre Dumnezeu. În anul 480 a fost convocat la Constantinopol cel de al Șaselea Conciliu Ecumenic (Al Treilea la Constantinopol), la care a fost prezent și Patriarhul Macarius al Antiohiei, alături de 37 de episcopi și numeroși prezbiteri. Sub ocupație musulmană, scaunele din Jerusalem și Alexandria

erau neocupate, iar Scaunul de la Roma a fost reprezentat de o delegație. Împăratul a fost prezent la primele 11 întruniri și la ultima ședință la care au asistat 151 de episcopi. Patriarhul Macarius, apărător al monoteismului a fost demis, iar credințele monofizită și monoteistă au fost declarate ca eretice. Papa Leon II a confirmat rezoluția conciliului și s-a restabilit comuniunea cu Roma.

În anul 680 bulgarii au traversat Dunărea, iar Împăratul Constantin a lansat o contraofensivă în Dobrogea. Răpus de o boală, împăratul s-a retras iar armata sa a suferit o înfrângere severă. Constantin a fost silit să recunoască Statul Bulgar și să plătească un tribut. Pentru a consolida apărarea, Împăratul Constantin a format în anul 680 Thema Tracia, cu capitala la Adrianopol (Edirne). În anul 685, Patriarhul Gheorghe a oficiat slujba de înmormântare a Împăratului Constantin și cea de încoronare a fiului acestuia, Împăratul Justinian II, în vârstă de 16 ani. Sărbătoarea Sfântului Patriarh Gheorghe este în ziua de 18 August.

Patriarh al Ierusalimului a fost Anastasius II (681-706). Patriarh al Antiohiei a fost Theophanes (681-684).

687-693 en - Sfântul Paul III - A fost consacrat în timpuri de relativă pace, dar s-a consacrat cu problema creștinilor Maroniți din Liban. După ce Arabii au cucerit Levantul, creștinii din Liban s-au concentrat pe Muntele Liban și în anul 685 au proclamat un Patriarh, pe Sfântul Ioan Maron, fiul guvernatorului din Sarum, un oraș din Antiohia. Papa Sergius a aprobat Biserica Maronită, dar Împăratul Justinian a reacționat violent deoarece nu dorea să strice pacea atât de greu obținută. Un număr de 12 000 de creștini Maroniți au fost relocați în Munții Taurus. În anul 685, Împăratul Justinian II a semnat un tratat cu Califul Abd-al-Malik prin care întreaga Palestina revenea arabilor în schimbul unui tribut de 1000 de numismata pentru fiecare zi a anului. În anul 689 s-a semnat un nou tratat, pe zece ani, dar în anul 692 Justinian a denunțat tratatul pe motiv că tributul a fost plătit în banii Califatului în loc de numismata.

Războiul a fost purtat de cei 30 000 de Slavi din Macedonia, pe care Împăratul Justinian i-a colonizat în Anatolia. Pentru a întări credința, în anul 692 a fost convocat în Palatul Imperial un Conciliu al Bisericii la care au asistat 226 de episcopi. Au fost reaprobat canoanelor primelor șase concilii și au fost interzise o serie de festivaluri, considerate păgâne. Printre altele au fost interzise libațiile cu struguri, lapte și miere pe altarul Bisericii iar studenții Universității din Constantinopol au fost obligați să poarte exclusiv îmbrăcăminte sobră. În anul 693 însă, Slavii din Anatolia au trecut de partea arabilor și trupele bizantine au suferit o înfrângere severă la Sebastopolis.

Patriarh al Antiohiei a fost Sebastian (687-690).

693-705 en - Sfântul Calinicus (Kallinikos) - În timpul său au reînviat tensiunile dintre clerul Romei și cel de la Constantinopol. Interzicerea festivalurilor și obiceiurilor romane a stârnit proteste vehemente din partea Papei Sergius. Împăratul Justinian II a ordonat să fie arestat, dar poporul Romei a pactizat cu episcopul lor și s-a ridicat la luptă cântând Agnus Dei, imnul introdus în liturghie de Papa Sergius. Poporul s-a ridicat la luptă și în Grecia și l-a înălțat împărat pe generalul Leontius, Justinian fiind exilat la Cherson, în Crimeea. Patriarhul Calinicus a condus masele și a oficiat ceremonia de încoronare a Împăratului Leontius, favoritul aristocrației și al partidei Albaștrilor de pe Hipodrom. În anul 698, după o tentativă nereușită de a recuceri Cartagina, Împăratul Leontius a fost destituit generalul său Apsimarus, liderul partidei Verzilor de pe Hipodrom, înălțat împărat, prin forța armelor, sub numele de Tiberius.

Patriarhul Calinicus a oficiat slujba de încoronare a lui Tiberius și l-a adăpostit pe Leontius la Mănăstirea Psamathion. Noul împărat a redeschis războiul cu Califatul Persan principalele lupte fiind în Armenia. La Constantinopol au fost reparate zidurile de pe țărmul Mării Marmara. În anul 702, Justinian a evadat din Crimeea și s-a căsătorit cu Theodora, sora Hanului Busir, al cazacilor, apoi a semnat un tratat de alianță cu Hanul Tervel, al Bulgarilor. Cu o armată de cazaci și bulgari, Justinian a asediat Constantinopolul în anul 705 și după doar trei zile a recupat Palatul Imperial. Patriarhul Calinicus a fost demis și închis într-o mănăstire. Sărbătoarea sa este în ziua de 23 August.

Patriarh al Antiohiei a fost George II (691-702).

705-711 en - Sfântul Cyrus (Kyros, Chiril) - A fost consacrat din dorința Împăratului Justinian II, în locul Patriarhului Calinicus. Revenit pe tron, Împăratul Justinian a fost ocupat cu plățirea unor polițe vechi, împotriva celor care l-au trădat. Apoi, în anul 708 a întors armele împotriva fostului său aliat, Hanul Tervel și a invadat Bulgaria, pentru a recuceri teritoriile cedate prin tratatul de alianță. A fost însă învins la Anchialus (Pomorie) în Golful Burgas. În anul 709, Împăratul Justinian i-a cerut Papei Ioan VII să aprobe canonurile ultimului conciliu de la Constantinopol și în fața refuzului acestuia a trimis o expediție punitivă care a ocupat Ravenna. Papa Constantin, nou consacrat, grec la origine, a vizitat Constantinopolul în anul 710, pentru a-și prezenta omagiile în fața Împăratului. A fost întâmpinat de o delegație a nobililor condusă de Patriarhul Cyrus și cazat în Palatul Placidia.

Împăratul Justinian s-a prosternat la picioarele papei Constantin spre a primi sfânta comuniune. Papa Constantin a confirmat canoanele proclamate la Constantinopol, iar Împăratul Justinian a confirmat vechile privilegii ale Scaunului de la Roma. Nu toată lumea a fost fericită. În anul 711, un nobil pe nume Bardanes, originar din Armenia, a asediat Constantinopolul ajutat de cazaci și a fost încoronat sub numele de Philippicus. Aderent la credința Monotelistă, Împăratul Philippicus l-a înlăturat pe Patriarhul Cyrus cu favoritul său, Patriarhul Ioan VI.

Sărbătoarea Sfântului Cyrus este în ziua de 8 Ianuarie.

Patriarh al Ierusalimului a fost Ioan V (706-735).

712-715 en - Ioan VI (Ioannes) - A fost confirmat pentru scaunul patriarhal din ordinul Împăratului Philippicus, ca aderent la credința Monoteistă (există un singur Dumnezeu). Papa Constantin a refuzat să recunoască noul împărat și noul patriarh, relațiile cu Roma fiind din nou întrerupte. Hanul Tervel a asediat Constantinopolul în anul 712. Trupele de la granița cu Armenia au intervenit cu succes, dar Arabii au profitat și au făcut numeroase incursiuni în Anatolia. Spre sfârșitul anului 713, trupele eliberatoare s-au revoltat și Împăratul Philippicus a fost înlocuit prin secretarul său Artemius, înălțat împărat sub numele de Anastasius II. Noul împărat, oponent al Monotelismului, l-a demis pe Patriarhul Ioan și a reinstaurat ortodoxismul sub patronajul Patriarhului Germanus. Exarhul Scholasticus al Ravenei a fost trimis la Roma cu scrisoarea de comuniune. Papa Constantin a murit însă la 9 Aprilie 715, iar comuniunea s-a săvârșit (temporar) prin Papa Grigore II.

715-730 en - Sfântul Germanus - Născut la Constantinopol, fiul unui patrician pe nume Justinian, a crescut la o mănăstire. S-a făcut remarcat ca episcop de Cyzicus, în anul 712, când a luat poziție în favoarea Monotelismului. Consacrat în scaunul patriarhal prin intervenția Împăratului Anastasius a fost implicat în lucrările de reconstrucție a zidurilor Constantinopolului și de reconstrucție a flotei. În anul 715, Împăratul a concentrat flota în Insula Rhodos și a trimis o expediție militară în Siria, recâștigând o serie dintre teritoriile pierdute. Marinarii însă l-au ucis pe amiralul Ioan și au numit un nou împărat în persoana lui Theodosius III, un fost colecător de taxe. După un asediu de 6 luni, Anastasius a fugit și s-a retras la o mănăstire. Câteva luni mai târziu însă, generalul Leo Isaurianul s-a proclamat împărat iar la intervenția Patriarhului Germanus Theodosius a abdicat și s-a retras la o mănăstire.

Între anii 717-718 cetatea Constantinopol a fost din nou asediată de musulmanii Califatului Umayyad. Flota bizantină a reușit însă să anihileze flota asediatorilor astfel că orașul a fost aprovizionat pe mare. Asediul a fost ridicat doar după ce Bulgarii au intervenit pe uscat și au spart blocada. Legenda spune că înainte de a se retrage prințul Maslama a intrat simbolic în cetate, însoțit de 30 de cavaleri, unde a fost primit cu onor și condus la Hagi Sofia unde Împăratul Leo s-a angajat la plata unui tribut. Tot legenda spune că prințul Maslama ibn Abd al-Malik a fondat Arap Camii, prima moschee din Constantinopol. Pentru a consolida pacea, Împăratul Leo a permis Slavilor să colonizeze regiunile depopulate, a eliberat iobăgimea și a modificat codul familiei și codul penal abolind pedeapsa cu moartea în majoritatea cazurilor. Noul cod legislativ, denumit Ecloga, a fost publicat în anul 726, cu titlul de rectificarea codului

lui Justinian.

Începând cu anul 722, sub influența credinței musulmane, Împăratul Leo a emis o serie de decrete împotriva cultului icoanelor și al oricăror reprezentări imagistice ale divinității. După dezbateri extrem de aprinse în rândul clerului, partida adversarilor icoanelor a devenit cea mai puternică după ce un cutremur de magnitudine din Marea Egee a fost interpretat ca un semn de mânie a lui Dumnezeu. Toate icoanele au fost îndepărtate din biserici și înlocuite cu simple cruci. Patriarhul Germanus a fost împotriva acestei decizii și a demisionat, retrăgându-se în sânul familiei. A fost înmormântat în anul 740 în Biserica Chora, zidită de Împăratul Constantin cel Mare. Sărbătoarea sa este în ziua de 12 Mai. Au rămas de la el imnuri, omilii și o Historia Ecclesiastica. Papa Grigore II a lăudat în scris zelul și tăria de caracter a Patriarhului Germanus.

730-754 en - Anastasius - A fost consacrat în scaunul patriarhal în anul 730, în primul rând ca susținător al edictului iconoclast. Papa Grigore II a protestat energic și a cerut anularea edictului, dar Împăratul Leo și-a menținut poziția. Mai mult decât atât, a transferat dioceza din Sudul Italiei și dioceza Illyricum de sub jurisdicția Papei sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol. În schimb, Exarhatul Ravenei s-a revoltat și s-a desprins de sub jurisdicția imperială, pentru a deveni independent. În anul 741, Patriarhul Anastasius a oficiat slujba de înmormântare a Împăratului Leo, în Biserica Sfinții Apostoli, și slujba de încoronare a fiului său, Constantin V, co-împărat încă din anul 720. În anul 742, în timpul unei campanii militare, generalul Artabasdos, cumnatul Împăratului, a ocupat Constantinopolul și s-a proclamat împărat. Patriarhul Anastasius l-a aclamat și încoronat pe noul împărat. În anul următor însă, Împăratul Constantin V a recucerit Constantinopolul.

Drept penitență, Patriarhul Anastasios a fost biciuit și purtat pe Hipodrom călare pe un măgar, în uralele trupei, dar a fost apoi iertat și menținut în funcție până în anul 754. În anul 749, Părintele Bisericii Ioan Damaschinul a murit la Mănăstirea Sfântul Sava (Jerusalem, Palestina), lăsând în urmă lucrări precum: Dialectica, Dogmatica, Fântâna Înțelepciunii. Împăratul Constantin V s-a implicat personal în dezbaterile teologice și a compus 13 tratate, dintre care 2 s-au păstrat fragmentar. Politica sa iconoclastă a culminat în anul 754 prin sinodul de la Hieria, unde s-au reunit 338 de episcopi, pentru a condamna "arta de a picta ființe vii ca reprezentări ale divinității". Același sinod a căzut de acord cu alegerea unui nou patriarh, în persoana episcopului iconoclast Constantin II.

Patriarh al Ierusalimului a fost Theodor (745-770). Patriarhi ai Antiohiei au fost Ștefan IV (743-744), Theophylact (744-750). Patriarh al Alexandriei a fost Cosmas (727-768).

754-766 en - Constantin II - A fost consacrat ca susținător al politicii iconoclaste. În timpul său

au fost săvârșite numeroase atrocități împotriva creștinilor iubitori de icoane, denumiți iconoduli. Cea mai înverșunată rezistență a fost depusă în mănăstiri, unde icoanele erau în centrul vieții de zi cu zi. Multe mănăstiri iconodule au fost expropriate sau desființate, pe Hipodrom s-au oficiat căsătorii forțate între călugări și măicuțe, batjocorind astfel jurământul lor de castitate. Într-un târziu, abuzurile au ajuns la urechea împăratului, iar reacția lui a fost vehementă. Un număr de 18 înalți demnitari au fost demiși, printre care și Patriarhul Constantin II.

Patriarh al Antiohiei a fost Theodor (750-773).

766-780 en - Nicetas (Niketas) - La origine Slav, a fost consacrat ca susținător al politicii iconoclaste. Teatrul politic din epocă era exhibat în public pe Hipodrom, în uralele soldaților, sub forma unor spectacole și execuții rituale aclamate de popor. Armata și poporul erau de partea Împăratului Constantin, în timp ce clerul era împotriva lui. Garda lui personală era formată din militari profesioniști organizată în regimente speciale, denumite tagmata, compuse din militari mai bine echipați și mai bine plătiți decât trupele provinciale, denumite themata. Taxele erau riguros colectate astfel că economia era prosperă iar Trezoreria era permanent plină. Curtea Imperială era opulentă, s-au ridicat numeroase clădiri impunătoare în care a fost promovată arta seculară în dauna artei religioase. Printre edificiile Împăratului Constantin au fost Marele Palat Imperial, cu o cameră tapetată în granit porfiriu și Biserica Sfintei Fecioare din Pharos.

Leo IV, fiul Împăratului Constantin a fost primul împărat născut în camera de porfir (Porfirogenet), iar în anul 769 în Biserica Sfintei Fecioare din Pharos s-a oficiat căsătoria dintre Leo și Irina din Atena. În anul 775, Patriarhul Nicetas a oficiat slujba de înmormântare a Împăratului Constantin V în Biserica Sfinții Apostoli, apoi ceremonia de încoronare a Împăratului Leo IV, co-împărat încă din anul 751, de la vârsta de un an. În anul 776, Constantin VI, fiul împăratului a fost înălțat co-împărat. În anul 778, Împăratul Leo a ordonat o campanie militară în Siria, încununată de succes. Generalii au fost primiți triumfal la Constantinopol, iar un număr de creștini Iacobiți din Siria au fost colonizați forțat în Tracia. Patriarhul Nicetas a murit în anul 780, iar în locul său a fost numit episcopul Paul, din Cipru.

Patriarh al Ierusalimului a fost Elias II (770-797). Patriarh al Alexandriei a fost Politianus (768-813).

780-784 en - Sfântul Paul IV - A fost consacrat după depunerea jurămintelor de credință și angajamentul față de politica iconoclastă. În timpul ceremoniilor Pascale din anul 780, la Curtea Imperială au fost găsite câteva icoane, despre care curtenii au spus, sub tortură, că aparțin

Împărătesei Irina. Împăratul Leo a luat măsuri severe împotriva soției sale, dar a murit 5 luni mai târziu într-un atac de febră, iar Împărăteasa Irina (Irene) a devenit regentă, pentru fiul ei Constantin VI. Prințul Nikephoros, fratele vitreg al lui Leon IV a emis pretenții la tron, dar Împărăteasa Irina l-a consacrat preot și l-a obligat să officieze slujba de Crăciun a anului 780 în Biserica Hagia Sofia, făcându-l astfel incompatibil pentru tronul imperial. În anul următor, Împărăteasa Irina a negociat căsătoria dintre fiul său Constantin VI și Prințesa Rotrude, fiica Împăratului Charlemagne, dar logodna a fost anulată în anul 787.

În anul 782 Anatolia a fost invadată de trupele Califatului Abbasid, iar Împărăteasa Irina a fost forțată la un tribut de 70 000 dinari anual. În anul 784, bătrân și bolnav, Patriarhul Paul IV s-a retras la o mănăstire. Sărbătoarea se este în ziua de 30 August.

784-806 en - Sfântul Tarasius (Tarasios) - Născut și educat la Constantinopol, fiul unui înalt funcționar, a fost inițial senator, apoi secretar personal al Împăratului Constantin VI și al Împărătesei Irina. A fost consacrat în anul 784, din dorința Împărătesei Irina, după depunerea jurământului de credință și a angajamentului de a restabili comuniunea cu Roma și cu Patriarhiile Orientale (Armeană, Coptă și Siriană). Într-o singură ceremonie a fost consacrat diacon, preot, episcop și patriarh. Imediat după numire, Împărăteasa Irina i-a adresat Papei Hadrian invitația de a participa la un conciliu pentru a repudia erezia. Cu acceptul Papei, în anul 787 a fost convocat cel de al Șaptelea Conciliu Ecumenic, organizat la Nicaea (Al Doilea Conciliu de la Nicaea) pentru un cvorum de 308 episcopi și 42 de înalți prelați. Delegația Papală a fost reprezentată prin un arhiepiscop, un abate și mai mulți cardinali.

În cele șapte sesiuni ale Conciliului a fost prezentat un florilegiu de argumente în favoarea adulării icoanelor, iar în final a fost emisă o declarație de credință, potrivit căreia alături de cruce au fost declarate sfinte imaginile lui Isus Hristos, ale Fecioarei Maria și cele ale tuturor sfinților, spre a fi incluse în picturi și tapițerii, pe pereții bisericii sau a locuinței creștinilor. Unul dintre principalii susținători ai Patriarhului Tarasius a fost abatele Platon, unchiul lui Theodor Stouditul, fondatorul mănăstirii Sakkudion pe domeniul familiei sale. În urma reconcilierii cu Roma, Patriarhul Tarasios a adoptat o politică moderată față de foștii iconoclaști, acceptând penitența lor. Împăratul Constantin VI a semnat canoanele de la Nicaea, dar a rupt logodna cu Prințesa Rotrude și s-a căsătorit cu Maria de Amnia, strănepoata Sfântului Filaret, un magnat din Anatolia renumit pentru generozitatea sa. Fructul căsătoriei lor au fost două fiice.

În anul 795, din dorința de a avea un fiu, Împăratul Constantin VI a repudiat-o pe Maria Amnia și s-a căsătorit cu Theodote, nepoata abatelui Theodore Stouditul. Patriarhul Tarasius a refuzat să officieze căsătoria, dar ceremonia a fost condusă de preotul paroh al Bisericii Hagia Sofia, în ciuda protestelor călugărilor de la Mănăstirea Sakkudion. Fructul căsătoriei lor a fost un fiu, Leo, decedat însă în fragedă pruncie. În urma unor conflicte de interese, în anul 797, Împărăteasa Irina l-a detronat și orbit pe Constantin VI, iar Theodote s-a retras într-un palat

transformat apoi în mănăstire. Împăratul Constantin VI a fost înmormântat la Mănăstirea Sfânta Eufrosina, fondată de mama lui, Împărăteasa Irina.

Rămasă singură pe tronul imperial, Împărăteasa Irina a tentat o căsătorie cu Împăratul Charlemagne, încoronat la Roma, în anul 800, din mâna Papei Leon III. Refuzul a fost o gravă ofensă adusă tronului de Constantinopol, fostul protector al Romei. Un complot aristocratic condus de logofătul Nikephoros a condus la detronarea Împărătesei Irina și la exilul său în insula Lesbos, unde a murit în anul următor. Patriarhul Tarasios a oficiat slujba de încoronare a lui Nikephoros, apoi a fiului său Staurakios drept co-împărat. Sub numele de Pax Nicephori între anii 803-811 s-au purtat tratative de pace cu Împăratul Charlemagne cu privire la granițele celor două imperii. Până la sfârșitul zilelor sale (25 Februarie 806) Patriarhul Tarasios a luptat pentru unitatea Bisericii. Sărbătoarea sa este în ziua de 25 Februarie.

Patriarh al Ierusalimului a fost George (797-807). Patriarh al Antiohiei a fost Theodoret (7812-812).

806-815 en - Sfântul Nikephoros (Nichifor, Nicephorus) - Născut la Constantinopol, a fost fiul lui Theodore, secretarul Împăratului Constantin V, exilat în timpul epocii iconoclaste. Participant la conciliul din anul 787, s-a retras la una dintre mănăstirile de pe malul de Est al Bosforului, apoi a funcționat ca secretar imperial. În timpul sărbătorii Pascale a anului 806 a fost consacrat patriarh, la dorința Împăratului Nikephoros, spre nemulțumirea contracandidatului său, abatele Theodore de la Mănăstirea Stoudion. Ca urmare, în anul 808, Theodore și unchiul său Platon au fost exilați în arhipelagul Adalar. În anul 811, Împăratul Nikephoros I-a învins pe Hanul Krum al bulgarilor și a ocupat de două ori cetatea Pliska, dar a fost ajuns și ucis în timpul retragerii. Împăratul Staurakios a scăpat cu viață, dar a suferit răni foarte severe și a fost înlocuit în anul 812 prin cumnatul său, Michael.

La 2 Octombrie 812, Patriarhul Nikephoros I-a proclamat pe Michael împărat, pe Hipodrom, apoi a oficiat slujba de încoronare în Biserica Hagia Sofia. Noul împărat a scăzut taxele și a distribuit sume importante de bani soldaților, birocrăților și Bisericii, apoi l-a reabilitat și l-a rechemat pe Theodore, abatele mănăstirii Stoudios. Învinge de bulgari, în repetate rânduri, Împăratul Michael a abdicat în favoarea generalului Leo V și s-a retras la o mănăstire. Armean la origine, Împăratul Leo V era un simpatizant al politicii iconoclaste și i-a cerut Patriarhului Nikephoros să depună jurământ în acest sens. În urma refuzului, a fost demis și s-a retras la una dintre mănăstirile sale, unde și-a continuat scrierile teologice. Au rămas de la el două lucrări majore în favoarea cultului icoanelor: Apologeticus minor și Apologeticus major. A fost înmormântat în Biserica Sfinții Apostoli. Sărbătoarea sa este în ziua de 13 Martie.

Patriarh al Ierusalimului a fost Thomas (807-820). Patriarh al Antiohiei a fost Job (813-844).

Patriarh al Alexandriei a fost Eustatius (813-817).

815-821 en - Theodotus - Născut în Nakoleia (Anatolia), fiul patricianului Michael Melissenos și nepot al Împăratului Constantin V, a fost funcționar imperial la curtea Împăratului Michael. A fost consacrat din dorința Împăratului Leo de a înălța un patriarh iconoclast. După moartea Hanului Krum, bizantinii au recucerit cetatea Adrianopole și s-a semnat un tratat de pace pentru 30 de ani. Profitând de pace, în anul 815 Împăratul Leo a convocat în Biserica Hagia Sofia un sinod care a reinstaurat dogma iconoclastă. Theodor Stouditul a fost din nou exilat, iar mănăstirea Stoudion și alte mănăstiri iconodule au fost depozitate de obiectele de cult. Theodore a cerut ajutorul Papei Paschal și al Patriarhilor de Jerusalem și Alexandria, dar ca rezultat a fost biciuit și mutat la Smyrna. În anul 820, Împăratul Leo a fost ucis de o conspirație pentru a fi înlocuit prin cumnatul său, Împăratul Michael II, iar Petriarhul Theodotus a căzut alături de împărat.

821-837 en - Anton (Antonios) - Nu se știe originea sa, dar în anul 800 era avocat la Constantinopol, călugăr, iar din anul 814 episcop de Syllaeum (Anatolia). A participat la sinodul iconoclast din anul 815, alături de viitorul patriarh, Ioan Gramatikos. A fost consacrat din dorința împăratului de a contracara influența călugărilor iconoduli de la Mănăstirea Stoudios. Între anii 822-824, generalul Thomas Slavul a condus o revoltă anti-imperială și a asediat Constantinopolul, dar Împăratul Michael a rezistat, cu sprijinul Hanului Omurtag al bulgarilor. Deși sub asediu, Theophilos, fiul împăratului, a purtat în procesiune în lungul zidurilor un fragment din Sfânta Cruce și mantia Fecioarei Maria. Pentru a-și menține poziția, Împăratul Michael a semnat un tratat de alianță cu Al-Ma'mun, Califul Imperiului Abbasid. Ca urmare, Arabii au ocupat Insula Creta și au invadat Sicilia.

În anul 826, călugărul Theodore Stouditul, autoexilat la o mănăstire din Insulele Prinților, i-a dictat discipolului său Naukratios testamentul său, devenit apoi Regulamentul Mănăstirii Stoudion. În anul 829, Patriarhul Anton a oficiat slujba de înmormântare a Împăratului Michael și cea de încoronare a fiului său Theophilos, co-împărat încă din anul 821. Ceremonia de căsătorie cu nobila Teodora (din familie de negustori) s-a oficiat la 5 Iunie 830 în Biserica Hagia Sofia. La încoronare, Împărăteasa a donat Patriarhiei 7 kg de aur și alte 23 de kilograme de aur Senatului Imperial. Deși era mare iubitor de artă, în anul 832 Împăratul Theophilos a emis un edict pentru interzicerea cultului icoanelor. Imperiul a suferit o serie de înfrângeri în fața arabilor, dar a înregistrat o victorie în fața bulgarilor Hanului Krum. Patriarhul Anton a murit la începutul anului 837.

Patriarh al Jerusalemului a fost Basileus (820-838). Patriarh al Alexandriei a fost Christopher

(817-841).

837-843 en - Ioan Gramaticul (Ioannis Gramatikos) - Membru al unei familii cu origini în Armenia, a fost unchiul viitorului Sfânt Patriarh Photius. În anul 815 a condus sinodul iconoclast și a fost numit abate al Mănăstirii Sergius și Bachus (Mica Hagia Sofia). Recunoscut ca erudit, a fost pedagogul împăratului Theophilos și ambasador. A fost consacrat din dorința discipolului său, Împăratul Theophilos. În anul 837, Împăratul Theophilos a condus personal o armată de 70 000 de oameni în Mesopotamia, apoi a sărbătorit triumful. A urmat o contraofensivă a arabilor în anul 838, în Anatolia, iar bizantinii au fost înfrânți din nou pierzând cetatea Amorium (Phrygia). Pacea a fost restabilită, iar Patriarhul Ioan Gramaticul a distribuit 36 000 de nomismata locuitorilor din Bagdad. Caftanul arăbesc a devenit o modă la Constantinopol, iar Împăratul Theophilos a construit lângă Bosfor un palat cu arabescuri ca la Bagdad.

În anul 839, Prințul Vlastimir al Serbiei a obținut de la Împăratul Theophilos o declarație de independență, cu titlul de federați ai Imperiului. Împăratul Theophilos a murit în anul 842, fiind succedat de fiul său Michael III, sub tutela mamei sale Împărăteasa Teodora. Iubitoare de icoane, Împărăteasa Teodora l-a destituit imediat pe Patriarhul Ioan Gramaticul și l-a înlocuit cu iconodulul Methodius.

843-847 en - Sfântul Methodius (Methodius) - Născut în Sicilia, la Siracuza, a studiat la Constantinopol apoi a devenit călugăr și episcop în Bithynia (pe Țărmul Sudic al Mării Negre). După anul 829 a fost funcționar imperial la curtea Împăratului Theophilos. A fost consacrat cu sprijinul logofătului Teoctist (Theoktistos), membru al consiliului de regență și administratorul "de facto" al Imperiului. Pacifist, Teoctist a încheiat pace cu Imperiul Abbasid și s-a concentrat pe politica fiscală acumulând în trezorerie peste 19 000 livre de aur și 30 000 livre de argint. Teoctist este cel care l-a promovat pe călugărul Chiril (inventatorul alfabetului slavonesc) ca librar la Biblioteca Patriarhiei. Imediat după numire, cu ocazia sărbătorilor Pascale din anul 843, a fost convocat un sinod unde episcopii au hotărât restaurarea cultului icoasnelor. Simbolic, participanții au mers în procesiune de la Biserica Blacherne la Biserica Hagia Sofia purtând icoana Fecioarei Maria.

Împărăteasa Teodora este creditată ca organizatoare a acestui marș triumfal, pentru care a fost înălțată Sfântă (sărbătoarea ei este în ziua de 14 Iunie). Monedele emise în anul 843 au pe avers doar chipul Împărătesei Teodora. Toți episcopii iconoclaști au fost înlocuiți cu episcopi iconoduli, s-a restabilit comuniunea cu Roma. În anul 846, Hanul Presian al Bulgariei a năvălit în Macedonia și Tracia, dar la scurt timp a fost semnat un nou tratat de pace. Patriarhul Methodius a murit în anul 847. Au rămas de la el numeroase manuscrise conținând polemici religioase, hagiografii (biografii), predici și poezii. Sărbătoarea sa este în ziua de 14 Iunie, împreună cu

Împărăteasa Teodora.

Patriarhi ai Ierusalimului au fost Ioan VI (838-842) și Sergius (842-844). Patriarh al Alexandriei a fost Sophronius (841-860).

847-858 en - Sfântul Ignatius - Pe numele de botez Niketas, a fost fiul împăratului Michael I și nepotul împăratului Nikephoros. De mic copil a fost numit comandant la gărzii imperiale, iar la vârsta de 15 ani a primit rasa călugărească. A fondat trei mănăstiri în arhipelagul Adalar (Insulele Prinților) unde erau adăpostiți la mănăstire membrii familiei imperiale. A fost consacrat în scaunul patriarhal la dorința împărătesei Theodora, ca oponent al episcopilor iconoclaști. La insistențele grupării de la Mănăstirea Stoudios, l-a demis pe Arhiepiscopul Grigore Asbestos de Siracusa, câștigând astfel un dușman de marcă. Asbestos a cerut arbitrajul Papei Leo IV, declanșând astfel noi fricțiuni cu Roma. În anul 853, sub comanda lui Teoctist, bizantinii au încercat să recucerească Insula Creta, dar arabii au contra-atacat în Asia Mică și au obținut o victorie importantă la Maupotamos. Caesar Bardas, fratele împărătesei a fost făcut vinovat și a fost exilat.

În același an 853, flota bizantină a ocupat cetatea Damietta (Egipt) și a luat 20 000 de prizonieri arabi, convertiți forțat la creștinism. În anul 855, împăratul Michael III a împlinit 15 ani, iar Patriarhul Ignatius a celebrat căsătoria acestuia cu Eudokia Dekapolitissa, preferata împărătesei Theodora, deși Michael era îndrăgostit de Eudokia Ingerina. A urmat un scandal în familia imperială în urma căruia Teoctist a fost asasinat, iar împărăteasa Teodora a fost îndepărtată de la putere, la o mănăstire din Insula Cipru. Caesar Bardas a fost rechemat din exil pentru a ocupa locul lui Teoctist. Caesar Bardas a fondat Universitatea Imperială din Constantinopol (Magnaura Pandidacterium) cu catedre de filozofie, gramatică, astronomie și matematică, unde s-au format printre alții călugării Chiril și Methodius. În anul 858, Caesar Bardas l-a înlocuit pe Patriarhul Ignatius cu un apropiat al său, nobilul Fotius.

Scaunul de Ierusalim a fost vacant între anii 844-855.

858-867 en - Sfântul Fotius cel Mare (Photius) - Născut la Constantinopol, nepot al Patriarhului Tarasius și al senatorului Sergios Niketiates, fondatorul mănăstirii Theotokos din golful Nicomedia, era renumit pentru erudiția sa. A rămas de la el o faimoasă bibliotecă formată din numeroase tratate de teologie, istorie, literatură, filozofie, drept, științe naturale și medicină. Locuința sa reprezenta pentru studenți o atracție mult mai mare decât celebra Universitate Imperială. După ce unchiul său s-a căsătorit cu una dintre nepoatele împărătesei Theodora, a fost numit căpitan al gărzii imperiale, apoi secretar imperial. A fost consacrat în scaunul patriarhal, după ce Patriarhul Ignatius a refuzat să-l mai primească pe Ceasar Bardas în

Biserica Hagia Sofia, pe motiv de necuviință. În interval de o săptămână a fost făcut călugăr, lector, sub-diacon, diacon, preot, apoi episcop, într-o ceremonie oficiată în Seara de Crăciun a anului 858, în Biserica Sfânta Sofia.

Episcopii au cerut arbitrajul Papei Nicolae, dar delegația trimisă pentru investigarea cazului l-a găsit apt pentru funcție și a fost confirmat în anul 861. În anul 862 a început misiunea călugărilor Chiril și Methodius în Moravia, la curtea Prințului Rastislav cel Mare, pentru a traduce Biblia în limba Slavonă. Comuniunea s-a rupt însă în anul 863, când sinodul întrunit la Roma a găsit că numirea Patriarhului Fotius nu întrunește rigorile canonice și a cerut reinstalarea lui Ignatius în Scaunul Patriarhal. În anul 865, Hanul Boris al Bulgarilor a fost botezat cu numele de Michael, în cinstea Împăratului Bizanțului, spre nemulțumirea Scaunului de la Roma. Situația s-a agravat și mai mult în anul 866, când Caesar Bardas a fost ucis în timpul unei expediții militare în Insula Creta, apoi în anul 867 a murit Împăratul Michael III și Împărăteasa Theodora. Împăratul Michael III a fost înmormântat la Mănăstirea Philippikos, pe țărmul Asiatic al Bosforului.

Noul împărat, Basil Macedonianul, a fost un monarh respectat, pios și profund ortodox. Din dorința de a restabili comuniunea, Patriarhul Ignatius a fost reinstalat în Scaunul de Constantinopol. Deși condamnat oficial de un Conciliu al Bisericii din anul 670, Fotius a fost respectat la Curtea Imperială și a funcționat ca tutore pentru copiii împăratului, inclusiv viitorii împărați Constantin și Leo.

Patriarh al Ierusalimului a fost Solomon (855-860). Patriarh al Antiohiei a fost Nicolae (846-868). Patriarh al Alexandriei a fost Michael I (860-870).

867-877 en - Sfântul Ignatius - Reinstalat în scaunul patriarhal, Patriarhul Ignatius a contribuit la proiectul legislativ comandat de Împăratul Basil, cunoscut sub numele de Basilika, un tratat juridic în șase volume, conținând toate legile emise după Codul Justinian, la care s-a lucrat până în anul 892. În urma alianței cu Împăratul Louis II al Sfântului Imperiu al Romanilor, Împăratul Basil a alungat din Marea Adriatică întreaga flotă a Califatului Arab și a recucerit Sudul Italiei, Mai puțin Sicilia. La Cel de al Patrulea Conciliu Ecumenic de la Constantinopol, convocat în anul 869, au participat 383 de episcopi. Numirea lui Fotius a fost anulată și au fost reafirmate canoanele Conciliului de la Niceea. Au fost emise alte 27 de canoane și s-a redeschis cazul Bulgariei. Patriarhia de Constantinopol a recunoscut Arhiepiscopia Bulgariei ca autocefală, iar ca rezultat Țarul Boris a trimis călugării săi spre a fi educați la Constantinopol.

Pentru efortul său în slujba Bisericii, în anul 877, Patriarhul Ignatius a fost primit în rândul sfinților. Sărbătoarea sa este în ziua de 23 Octombrie.

Patriarh al Ierusalimului a fost Theodosius (862-878). Patriarh al Alexandriei a fost Michael II (870-903).

877-886 en - Sfântul Fotius cel Mare - La 26 Octombrie 877, Fotius a fost reconsacrat în scaunul patriarhal, în prezența a doi delegați ai Papei Ioan VIII: cardinalii Paul și Eugen. Au fost expediate scrisorile sinodale către toți capii Bisericilor Orientale, iar Împăratul Basil s-a adresat Papei de la Roma cu titlul de "cap al Bisericii Universale". Papa i-a răspuns împăratului conciliant, cu un pasaj din Biblie în care Isus i-a cerut Sfântului Petru să-i hrănească turma. Un nou Conciliu Ecumenic a fost convocat în anul 879, la care au asistat 383 de episcopi. Conciliul a fost dominat de Patriarhul Fotius, fiind axat pe chestiuni de ordin pur teologic. Au continuat lucrările la Codul Legislativ, iar Patriarhul Fotius a scris prefața și două dintre cele 40 de capitole ale unei alte lucrări de sinteză, denumită Epanagoge, o colecție legislativă publicată în anul 886. Între anii 876-880 s-a zidit Nea Ekklesia, dedicată lui Isus, consacrată de Patriarhul Fotius la 1 Mai 880.

Între anii 867-886 s-a zidit și decorat holul cel mare al Palatului Imperial, denumit Kainourgion, unde mozaicuri somptuoase prezentau gloria dinastiei Macedoniene și victoriile militare ale Împăratului Basil. După fiul cel mare al împăratului, Constantin, a murit în anul 879, Patriarhul Fotius a avut de aplanat disensiunile dintre împărat și fiul său Leo, rezultat din căsătoria cu Eudokia Ingerina. Ca urmare, când Împăratul Basil a murit la 29 August 886, Patriarhul Fotius a oficiat ceremonia de încoronare a Împăratului Leo, apoi cea de înhumare a împăratului Michael III în Biserica Sfinții Apostoli, reînhumat de la Mănăstirea Philippikos. Trei luni mai târziu, Împăratul Leo l-a înlocuit pe Patriarhul Fotius cu Ștefan, fratele său în vârstă de 19 ani. Fotius a fost trimis în exil, la Mănăstirea Bordi, în Armenia, cu titlul de arhiepiscop. A trecut în rândul sfinților în anul 893. Sărbătoarea sa este în ziua de 6 Februarie.

Principala sa lucrare a fost Myriobiblon (Biblioteca), o colecție de texte adnotate, în 280 de volume, extrase din codicele grecești ale timpului său, cu subiecte de istorie, literatură și retorică. O altă lucrare de amploare a fost Lexicon, un dicționar enciclopedic completat în mare parte de discipolii săi. Principala sa lucrare teologică este Amphilochia, o colecție de 300 de întrebări și răspunsuri cu referire la Sfânta Scriptură. S-a păstrat și o scrisoare amplă cu sfaturi teologice adresate Țarului Boris al Bulgariei, precum și o scrisoare adresată fiului său, Leo cel Înțelept.

Patriarh al Ierusalimului a fost Elias III (878-907). Patriarh al Antiohiei a fost Theodosius (870-890).

886-893 en - Ștefan (Stefanos, Stephen) - Născut la Constantinopol, a fost fiul Împăratului Basil cu Eudokia Ingerina, fratele Împăratului Leo VI cel Înțelept. Călugărit încă din copilărie, a fost consacrat în scaunul patriarhal la vârsta de 19 ani, din dorința fratelui său. În anul 886, Țarul Boris al Bulgariei i-a reprimat pe călugării Clement de Ohrid și Naum de Preslav, discipoli ai

Sfinților Chiril și Metodius pentru a fonda cele două școli ortodoxe de la Pliska și Ohrid. Mii de preoți vorbitori de limbă slavonă s-au format la această școală, unde alfabetul Glagolitic a fost transformat în alfabetul slavonesc, denumit și Chirilic. În anul 889, Țarul Boris a demisionat și s-a retras la mănăstire, unde s-a călugărit. În anul 890, în Insula Cipru, la Larnaca, s-a descoperit un mormânt cu inscripția: "Lazarus, mort de patru zile, prietenul lui Hristos". Împăratul Leo a cerut transferarea moaștelor la Constantinopol, iar pe locul mormântului a zidit Biserica Sfântului Lazarus.

Tot în anul 890, Patriarhul Ștefan a consacrat mănăstirea Psamathia, reconstruită cu fondurile familiei imperiale. Colecția de legi Basilika, începută în anul 867 de Împăratul Basil a fost finalizată în anul 892. Împăratul Leo a introdus în lucrare și legile emise de el, sub denumirea de Noile Legi. Patriarhul Ștefan a murit în anul 893, la vârsta de 25 de ani, în împrejurări necunoscute.

893-901 en - Sfântul Anton Kauleas - Călugărit de la vârsta de 12 ani, a ajuns abatele unei mănăstiri din Constantinopol. La sinodul din anul 869 a contribuit la reconcilierea dintre patriarhii Ignatius și Fotius, iar după anul 886 la reconcilierea dintre Împăratul Leo și Patriarhul Fotius. A fost consacrat cu sprijinul împăratului Leo, fiind cunoscut în cetate ca părinte generos și pios. Cu sprijin financiar imperial a fondat și zidit Mănăstirea Kaulea, unde a fost apoi înmormântat în anul 901. Sărbătoarea sa este în ziua de 12 Februarie. În anul 894, Împăratul Leo a ordonat o campanie militară împotriva Țarului Simeon al Bulgariei, dar a fost învins. În timpul său a fost scrisă Cartea Prefectului (Cartea Eparhului, guvernatorul Constantinopolului), un manual comercial cu privire la taxe și reglementări vamale. În anul 899 s-a publicat Kleterologion, lista posturilor și ierarhia funcționarilor de la Curtea Imperială.

Patriarh al Antiohiei a fost Simeon (892-907).

901-907 en - Sfântul Nicolae Mysticos (Nikolaos) - Născut în Italia, a fost unul dintre apropiații Patriarhului Fotius. A fost consacrat în scaunul patriarhal din funcția de "mystikos" (consilier imperial). În anul 902 trupele imperiale au invadat Armenia și au creat thema Mesopotamia. Thesalonicul a fost devastat de pirați în anul 904, iar Împăratul Leo VI s-a confruntat cu opoziția unora dintre familiile aristocrate, în frunte cu familiile Focas și Duca. În anul 905, s-a născut Constantin VII Porfirogenetul, fiul extraconjugal al împăratului Leo, născut însă în Camera Purpurie. Patriarhul Nicolae a botezat copilul dar a refuzat să officieze căsătoria împăratului cu Zoe Karbonopsina, fiică de amiral, motivând că ar fi astfel cea de a patra căsătorie. Împăratul Leo VI s-a căsătorit însă cu binecuvântarea altui preot și l-a înlocuit pe Nicolae cu Euthymos.

Între anii 903-907 Scaunul de Alexandria a fost vacant.

907-912 en - Euthymius - Născut în Seleucia, a fost călugăr încă din copilărie pe Muntele Olimp, apoi la Nicomedia. La Constantinopol a fost primit în comunitatea de la Mănăstirea Sfântul Theodor și a fost unul dintre apropiații Patriarhului Ignatius. A fost apoi educatorul și confesorul Împăratului Leo VI, iar după anul 890 a fost abatele Mănăstirii Psamathia, fondată de Împăratul Leo împreună cu fratele său, Patriarhul Ștefan. A fost alături de împărat în străduința de a avea un urmaș, iar în anul 906 a fost naș de botez al lui Constantin VII, alături de Patriarhul Nicolae. În anul 907, Constantinopolul a fost asediat de Prințul Oleg de Novgorod, al rușilor Kievieni, conflictul fiind finalizat în anul 911 printr-un acord comercial. La 15 Mai 908, Patriarhul Euthymius a oficiat ceremonia de încoronare a lui Constantin VII, în vârstă de doi ani. Între anii 911-912 o expediție navală în insula Creta a suferit o înfrângere de proporții.

În anul 912, Împăratul Leo VI cel Înțelept a fost succedat de fratele său Alexander, co-împărat încă din anul 879. Alexander a fost primul împărat care a utilizat termenul de "autokrat". Patriarhul Euthymius a fost destituit și exilat, împreună cu Împărăteasa Zoe Karbonopsina, iar în scaunul patriarhal a fost rechemat Nicolae Mystikos. Pe patul de moarte, Euthymius a redactat în fața discipolilor săi testamentul său, devenit apoi Regulamentul Mănăstirii Psamathia și al filialei de la Ta Agathou.

Patriarh al Ierusalimului a fost Sergius II (908-911). Patriarh al Antiohiei a fost Elias (907-934). Patriarh al Alexandriei a fost Christodoulos (907-932).

912-925 en - Sfântul Nicolae Mystikos - Reconsacrat la cererea Împăratului Alexander, la scurt timp a oficiat ceremonia de înmormântare a noului împărat, după ce Alexander a refuzat să plătească tributul datorat Țarului Simeon al Bulgariei, declanșând astfel un nou război. Tronul imperial a fost ocupat de Constantin VII, având ca regentă pe Zoe Karbonopsina, revenită din exil. Consiliată de Patriarhul Nicolae, Împărăteasa Zoe s-a retras la Mănăstirea Sfânta Euphemia, dar a revenit în anul 904, în fruntea consiliului de regentă. În anul 913, Patriarhul Nicolae a oficiat în Palatul Blacherne slujba de încoronare a lui Simeon I ca Țar al Bulgariei. Între anii 914-919, Împărăteasa Zoe Karbonopsina a încheiat alianțe cu Pecenegii, Sârbii și Maghiarii, apoi a respins o expediție militară a arabilor în Armenia. În urma căsătoriei dintre Împăratul Constantin VII și Helena Lekapene, fiica amiralului Romanos Lekapenos, Împărăteasa Zoe s-a retras la Mănăstirea Sfânta Euphemia.

Romanos Lekapenos a fost înălțat co-împărat în anul 920, fiul său Christopher a fost încoronat în anul 921, iar în anul 924 au fost înălțați co-împărați și băieții mai mici, Ștefan Lekapenos și Constantin Lekapenos. Ajunsă la putere, familia Lekapenos și-a consumat întreaga energie în războiul împotriva Țarului Simeon al Bulgariei, Constantinopolul fiind din nou sub asediu. Până la moartea sa, în anul 925, Patriarhul Nicolae a fost artizanul tratativelor de pace,

fără a obține însă o pace sustenabilă. Sărbătoarea sa este în ziua de 16 Mai.

Patriarh al Ierusalimului a fost Leontius I (912-929). Patriarh al Bulgariei a fost Leontius (918-927).

925-928 en - Sfântul Ștefan din Amasea (Stefanos) - A fost consacrat din dorința împăratului Romanos Lekapenos, în timpuri grele pentru cetatea Constantinopolului. Soarele a răsarit din nou doar în anul 927, când noul Țar al Bulgariei, Peter I, fiul lui Simeon, a semnat un tratat de pace și alianță cu Imperiul Bizantin. La 27 Octombrie 927, la Mănăstirea Maicii Domnului din Constantinopol, s-a oficiat căsătoria dintre Țarul Peter I al Bulgariei, cu Maria Leukapena, fiica împăratului Christopher și nepoata împăratului Romanos Lekapenos. Prințesa a primit numele de Eirene (Pace) iar o parte din zestrea sa se crede că a fost Tezaurul Preslav, compus din 170 de obiecte din aur, argint și bronz. Împărații Bizanțului au recunoscut titlul de Țar al Bulgarilor și autocefalia Patriarhatului Bulgariei. Patriarhul Ștefan a trecut în rândul sfinților în anul 928, sărbătoarea sa este în ziua de 18 Iulie.

Patriarh al Bulgariei a fost Demetrius (927-930).

928-931 en - Sfântul Trifon (Tryphon, Tryphonius) - A fost consacrat la cererea împăratului Romanos Lekapenos. În anul 929, Christopher, a fost atras de socrul său, Niketas, într-un complot împotriva tatălui său, iar starea sănătății sale s-a înrăutățit. În anul 929, Christopher a fost nașul de cununie al Prințului Ivan al Bulgariei. Patriarhul Trifon a oficiat slujba de înmormântare a lui Christopher în anul 931, spre marea jale a întregii familii Leukapenos (Theophanes Continuatus spune că au vărsat mai multe lacrimi decât egiptenii). Soția sa, Sofia s-a retras la o mănăstire, iar fiica sa Irene, Împărăteasa Bulgarilor, a încetat să mai facă vizite la Constantinopol. Când Theophylactus, fiul cel mai mic al împăratului Romanos Lekapenos a împlinit vârsta de 16 ani, Patriarhul Trifon a refuzat să se retragă de bună voie în favoarea unui copil, dar secretarii Palatului Imperial au întocmit actul de renunțare și l-au păcălit să-l semneze.

În anul 931, călugărul Ivan (Ioan) a fondat Mănăstirea Rila, în Munții de la Vest de râul Struma, și a redactat actul de organizare a comunității cenobiotice. Ivan este celebru și pentru că a refuzat o pungă de aur trimisă de Țarul Petru I, venit la el pentru împărțășanie spunând: "Dacă aș fi dorit aur, aș mai fi venit eu aici în sălbăticia aceasta?". Mănăstirea Rila a devenit în epoca medievală cea mai importantă mănăstire din Bulgaria. Exilat, Patriarhul Trifon s-a retras la o mănăstire, unde a trecut în rândul sfinților. Sărbătoarea sa este în ziua de 19 Aprilie.

Patriarh al Bulgariei a fost Sergius (931-940).

933-956 en - Theophylact Lekapenos - Născut la Constantinopol, a fost cel mai mic dintre băieții Împăratului Romanos Lekapenos, călugărit din copilărie și educat special spre a fi Patriarh. După retragerea Patriarhului Trifon, scaunul patriarhal a rămas vacant timp de doi ani. A fost consacrat cu aprobarea și susținerea Papei Ioan XI. În profund spirit ecumenic, Patriarhul Theophylact a întreținut relații strânse cu patriarhii de Alexandria și Antiohia și cu Biserica Bulgariei, confruntată în acele timpuri cu secta Bogomililor. În timpul său, au fost emise o serie de legi în favoarea micilor proprietari și taxe în defavoarea aristocrației. Familia Lekapenos a construit un palat imperial, denumit Myrelaion (casa mirtului), având la bază o rotondă imensă, cu diametrul de 42 de metri, construită în secolul al V-lea, utilizată drept cisternă de apă. Împăratul Romanos Lekapenos a ridicat în interior 70 de coloane, pe care a apoi ridicat arcuri ogivale.

Lângă Palatul Myrelaion, familia a zidit o capelă, menită să adăpostească necropola familiei. Împărăteasa Teodora și Christopher au fost primii îngropați acolo, urmași de Împăratul Romanos în anul 948. Ulterior, palatul a fost transformat în mănăstire, iar după anul 1500 în moschee (Bodrum Mosque). În anul 944, împăratul Romanos Leukapenos s-a retras la mănăstire, în favoarea fiilor săi Ștefan și Constantin. În anul următor însă, Împărăteasa Helena, soția Împăratului Constantin VII Porfirogenetul, i-a îndepărtat pe frații ei de la putere, exilați la mănăstire, în Insulele prinților, alături de tatăl lor, iar fiul ei Romanos II a fost înălțat co-împărat. Rămas unic împărat, Constantin Porfirogenetul și-a continuat studiile scolastice lăsând întreaga administrație pe seama generalilor și a birocratilor, supravegheați de apriga lui soție. În anul 947, Împăratul Constantin VII a ordonat restituirea tuturor pământurilor confiscate de la țărani, astfel că economia s-a însănătoșit.

Împăratul Constantin Porfirogenetul a întreținut relații diplomatice atât cu Califul Abd ar-Rahman al Cordobei cât și cu Împăratul Otto I al Romanilor. Printre lucrările emise de Palatul Imperial în timpul Împăratului Constantin Porfirogenetul au fost: Geopontika (agronomie), De Ceremonis (protocolul imperial), De Administrando Imperio (administrație), Excerpta Historica (istorie). Patriarhul Theophylact a supraviețuit în scaunul patriarhal susținut de sora sa Împărăteasa Helena. Mare iubitor de cai, a murit în anul 956 într-un accident de călărie. Din anul 955 datează și Regulamentul Mănăstirii Maicii Domnului de pe Muntele Latros, redactat sub formă de testament de călugărul Paul cel Tânăr, fondatorul mănăstirii.

Patriarhi ai Ierusalimului au fost Athanasius (929-937) și Christodolus (937-950). Patriarhi ai Antiohiei au fost Theodosius II (936-943), Theocharistus (944-948) și Agapius (953-959). Patriarhi ai Alexandriei au fost Eutychius (932-940), Sophronius II (941), Isaac (941-954). Patriarhi ai Bulgariei au fost: Grigore (940-944), Damian (944-972).

956-970 en - Sfântul Polyeuctus - A fost un simplu călugăr la data consacării în scaunul patriarhal, renumit însă pentru puterea credinței și darul său oratoric, fiind supranumit de contemporani "Chrysostom" (gura lui Isus). În anul 957, Împăratul Constantin Porfirogenetul a primit vizita Prințesei Olga, din Principatul Kievian Rus, iar Patriarhul Polyeuctus a oficiat în Biserica Hagia Sofia slujba de botez a prințesei, avându-l ca naș de botez pe Împăratul Constantin. Cuvintele patriarhului au fost: "Binecuvântată ești tu între toate femeile Rusiei, pentru că ai ales lumina în locul întunericului. Fii Rusiei te vor binecuvânta până la ultima generație a descendenților tăi. ". Întoarsă în țară, Prințesa Olga a zidit biserici la Kiev și Pskov și a început creștinarea poporului său. În anul 958 dioceza de Otranto (Italia) a fost ridicată la rang de Arhiepiscopie. În anul 959 a oficiat slujba de înmormântare a Împăratului Constantin VIII și cea de încoronare a lui Romanos II.

Co-împărat încă din anul 945, Împăratul Romanos, căsătorit cu Theophano, avea deja doi urmași, prin fiii săi Basil și Constantin VIII. Ajuns împărat unic a îndepărtat-o de la curtea imperială pe mama sa, Împărăteasa Helena, iar cele cinci surori ale sale s-au retras la mănăstire. În anul 960, generalul său Nikephoros Phokas a eliberat Insula Creta, apoi a obținut alte două victorii importante împotriva arabilor eliberând Cilicia și cetatea Aleppo. Împăratul Romanos II a murit în anul 963, simultan cu nașterea fiicei sale Ana Porfirogeneta. Basil și Constantin VIII au succedat la tron, având ca regentă pe mama lor Theophano, dar trupele l-au proclamat împărat pe generalul Nikephoros Phocas. Theophano a ales soluția de compromis, prin căsătoria cu Nikephoros Phokas, dar Patriarhul Polyeuctus a refuzat să officieze căsătoria și l-a excomunicat pe Nikephoros timp de un an, până la încheierea doliului după Romanos.

În anul 962 flota bizantină a pierdut bătălia din Sudul Italiei și întreaga Sicilie a căzut sub dominație arabă. Simultan, Împăratul Otto I al Romanilor a invadat și ocupat coloniile bizantine din Sudul Italiei. Pentru susținerea războaielor, Împăratul Nikephoros a ridicat taxele devenind astfel nepopular. Începând cu anul 961, Împăratul Nikephoros (general pe atunci) l-a susținut financiar pe călugărul Athanasios pentru a fonda mănăstirea Lavra, pe Muntele Athos. Ajuns împărat, în anul 964 Nikephoros a emis o chrysobulă prin care a donat Mănăstirii Lavra un fragment din Sfânta Cruce și capul Sfântului Basil din Caesarea, fonduri pentru 80 de călugări și o subvenție de 244 numismata. Patriarhul Polyeuctus a refuzat însă să-i numească "martiri ai Bisericii" pe soldații căzuți în lupte, pentru a nu impieta pe adevărații sfinți, în timp ce împăratul organiza parade militare pe Hipodrom.

În anul 969, Patriarhul Polyeuctus a oficiat slujba de înmormântare a Împăratului Nikephoros în Biserica Sfinții Apostoli, apoi a refuzat să-l încoroneze pe noul împărat, Ioan Tzimiskes, până când Împărăteasa Theophano a fost trimisă în exil iar asasinii lui Nikephoros au fost executați. Ioan Tzimiskes a fost încoronat în Decembrie 969, iar Patriarhul Polyeuctus a trecut în rândul sfinților în luna februarie a anului următor. Sărbătoarea sa este în ziua de 5 Februarie.

Patriarh al Ierusalimului a fost Thomas II (969-978). Patriarhi ai Antiohiei au fost Christopher

(969-967) și Eustratius (969). Patriarh al Alexandriei a fost Job (954-960). Între anii 960-963 Scaunul de Alexandria a fost vacant.

970-974 en - Basil Scamandrenus - A fost fondatorul Mănăstirii Skamandrenos, pe malurile râului Skamandrenos în provincia Canakkale (lângă cetatea Troia). Educat la mănăstire, încă din copilărie, a continuat viața sa monahală și după ce a fost consacrat în scaunul patriarhal. În anul 971, Împăratul Ioan Tzimiskes s-a căsătorit cu Theodora, fiica Împăratului Constantin Porfirogenetul, apoi a asediat cetatea Silistra timp de 65 de zile. După mai multe victorii succesive l-a învins pe Prințul Sviatoslav de Kiev și l-a silit să se retragă la Nord de Dunăre. A sărbătorit triumful reconstruind Biserica lui Isus Mântuitorul din Chalke, la 200 de metri de Hagia Sofia, lângă poarta Palatului Imperial. În următorii cinci ani a purtat un război împotriva Imperiului Abassid cucerind cetățile: Heliopolis, Damascus, Tiberias, Nazareth, Caesarea, Sidon, Beirut, Byblos și Tripoli.

În anul 974, Patriarhul Basil a fost acuzat de conspirație împotriva împăratului, dar a refuzat să se prezinte la sinod și s-a retras la Mănăstirea Skamandros. În anul 972, Împăratul Ioan Tzimiskes a semnat alături de egumenul Athanasius Athonitul și alți 46 de egumeni prima Constituție a comunității de pe Muntele Athos, cunoscută și sub numele de Tragos (capră), deoarece a fost scrisă pe un pergament din piele de capră.

Patriarh al Antiohiei a fost Theodore II (970-976). Patriarh al Alexandriei a fost Elias I (963-1000). Patriarh al Bulgariei a fost Germanus (972-990).

974-979 en - Anton Stouditul (Antonios Stoudites) - A fost călugăr, consacrat din ordinul Împăratului Tsimiskes. În anul 975, Împăratul Tsimiskes a lansat o nouă ofensivă în Siria, cucerind cetățile Emesa, Heliopolis, Damasc, Tiberias, Nazareth, Caesarea, Sidon, Beirut, Byblos și Tripoli, dar nu a reușit să cucerească Ierusalimul. La întoarcerea din expediție a murit subit înainte să sărbătorească triumful. A fost înmormântat în Biserica lui Isus din Chalkites, renovată din fondurile familiei imperiale. A lăsat Bisericii întreaga sa avere, spre a fi împărțită săracilor. Împărații Basil II și Constantin, fiii lui Romanos II Porfirogenetul au trecut sub tutela unchiului lor, Basil Lekapenos, colecționar de artă bizantină și autor al unui tratat de tactică militară navală. În anul 987, cei doi împărați au emis o chrysobulă potrivit căreia Mănăstirea Lavra de la Muntele Athos putea întreține 500 de călugări, o cifră absolut impresionantă pentru acea epocă.

980-991 en - Sfântul Nicolae Chrysoberges - Imediat după consacrare, în anul 980, a primit de la Mănăstirea Pantocrator de pe Muntele Athos, o bucată de ardezie cu următorul vers: "Se

cuvine să te binecuvântăm, O Sfântă Fecioară, în veci prea fericită și pură, Născătoare de Dumnezeu". Versul a fost inscripționat de un călugăr care susținea că a fost vizitat în timpul nopții de Arhanghelul Gabriel cel care i-a cântat acest vers, introdus de atunci încoace în rugăciunea de dimineața Axion Estin. Relicva a primită în Catedrala Sfânta Sofia. În anul 985, Basil Lekapenos a fost acuzat de conspirație și trimis în exil, întreaga lui avere fiind confiscată. Împăratul Basil a trăit ascetic, singuratic, fără ceremonii la curte, îmbrăcat în robă purpurie, dar fără ornamente și bijuterii, profund credincios, a fost un bun administrator, visteria sa a fost permanent plină. Căsătorit cu tronul său, nu a avut altă preocupare decât măreția imperiului său.

În anul 989 Împăratul Basil a căsătorit pe sora sa mai mică, Ana, Cu Prințul Vladimir Sviatoslavich de Kiev (Volodimer), nepotul Prințesei Olga. În urma căsătoriei, Prințul Vladimir a primit numele de botez Basil, în onoarea socrului său, a zidit la Kiev Biserica Sfântul Basil și Biserica Adormirii Maicii Domnului, apoi i-a botezat pe cei 12 fii ai lui și 7 fiice (din 4 căsătorii), dar și pe prințesele Metiga și Kuchug ale Pecenegilor. Prin acești urmași, dar și prin boierimea de la curte, s-a făcut apoi convertirea rușilor la creștinism. Tot în anul 898, călugărul Athanasios a obținut de la Patriarhul Nicolae Chrysoberger un act de donație pentru mănăstirea Gomatou, transformată astfel în filială a Lavrei. Patriarhul Nicolae a trecut în rândul sfinților în anul 991. Sărbătoarea sa este în ziua de 16 Decembrie.

Patriarh al Ierusalimului a fost Joseph II (980-983). Patriarh al Antiohiei a fost Agapius (978-996). Patriarh al Bulgariei a fost Nicolaus (991-1000).

992-996 en - Scaunul patriarhal a fost vacant, Împăratul Basil fiind concentrat exclusiv asupra războiului împotriva bulgarilor și arabilor. Împăratul Roman I al Bulgarilor a căzut în captivitate în anul 991, dar generalul Samuel (Samuil), profitând de războiul din Siria, a invadat Grecia până în Peninsula Peloponez. Cândva după anul 993, călugărul Athanasios de la Mănăstirea Lavra a redactat celebrul său testament.

Patriarh al Ierusalimului a fost Orestes (983-1005).

996-998 en - Sisinius II (Sissinnios) - A fost consacrat în anul 996, într-un interval de răgaz, după ce bulgarii au fost respinși din Grecia. A fost un erudit, cu un interes special pentru problemele legate de sacramentul căsătoriei. În anul 997 a emis un decret (tomos) pentru interzicerea căsătoriilor între persoane cu un grad de rudenie mai mic decât gradul V sau VI. După îndelungate discuții a aplanat și conflictele de ordin teologic cu referire la numărul de căsătorii acceptate canonic. În anul 998 a emis regulamentul (typiconul) unei mănăstiri, filială a Mănăstirii Epiphanius din Kerasus, dependență patriarhală. A purtat corespondență cu

episcopul Leo din Synada (Phrigia), ridicat la rangul de "synkellos" (loctiitor al Patriarhului), trimis în misiune diplomatică la Împăratul Otto III al Imperiului Roman, pentru a negocia o alianță matrimonială între cele două imperii.

Din anul 997 datează regulamentul (typiconul) călugărului Nikephoros Erotikos pentru Mănăstirea Maicii Domnului de la Muntele Tmolos, lângă Sparta Peloponez).

Patriarh al Antiohiei a fost Ioan III (996-1021).

999-1001 en - Scaunul patriarhal a fost din nou vacant, în timpul războiului din Bulgaria. În anul 1000, generalii Nikephoros Xiphias și Theosorokanos au ocupat capitala Preslav, iar împăratul Basil a ocupat cetățile din Macedonia: Vodena, Berrhoia și Servia. În anul următor, bizantinii au cucerit întregul teritoriu dintre Munții Haemus și Dunăre.

Patriarh al Bulgariei a fost Filip (1000-1015).

1001-1019 en - Sergius II - Urmaș al Patriarhului Fotius, a fost consacrat din funcția de abate al Mănăstirii Manuel (Kefeli Moesque) din Constantinopol, fondată de generalul Manuel Armeanul în jurul anului 840, reconstruită apoi de Patriarhul Fotius. În anul 1009, Biserica Sfântului Sepulchru din Jerusalem a fost demolată din ordinul Califului Fatimid Al-Hakim bi-Amr Allah. Papa Sergius IV a emis o bulă prin care a convocat o cruciadă a tuturor creștinilor, dar Patriarhul Sergius II nu a răspuns favorabil, trupele bizantine fiind alocate în Bulgaria. Războiul cu bulgarii s-a finalizat doar în anul 1014, când în urma victoriei de la Kleidon, Împăratul Basil a ordonat să li se ia lumina ochilor tuturor celor 15 000 de prizonieri bulgari. Când a primit vestea, Țarul Samuel al Bulgarilor a murit "de inimă rea" iar bizantinii au recâștigat vechea frontieră Danubiană. Serbia și Croația a acceptat statutul de vasalitate, principii lor primind statutul de patrikios.

Împăratul Basil și-a sărbătorit triumful la Athena, admonestat însă de întreaga creștinătate, din toate timpurile, pentru cruzimea sa inutilă față de frații săi creștini.

Scaunul de Jerusalem a fost vacant între anii 1005-1012, apoi Patriarh al Jerusalemului a fost Theophilus I (1012-1020). Patriarhi ai Alexandriei au fost: Arsenius (1000-1010), Theophilus (1010-1020). Patriarh al Bulgariei a fost David (1015-1018).

1019-1025 en - Sfântul Eustathius - A fost consacrat în scaunul patriarhal din funcția de protopop al Palatului Imperial. A purtat o polemică aprinsă cu Papa Ioan XIX cu privire la supremație, solicitând să-i fie recunoscută dominația spirituală "in suo orbe" (asupra rușilor,

bulgarilor și sârbilor) în timp ce Papalitatea își exercită dominația "in universo". Papa Ioan XIX i-a refuzat însă orice fel de hegemonie, dar a acceptat ca bisericile din Sudul Italiei să respecte ritul Bizantin. În anul 1022 trupele bizantine au înfrânt rezistența Regelui George Bagrat al Georgiei și au obținut o pace avantajoasă. Spre sfârșitul anului 1025 veniturile imperiale se ridicau la 14,4 milioane de nomismata (90 de tone în aur). La 15 Decembrie 1025, Împăratul Basil II a fost înmormântat în Biserica Sfinții Apostoli, în ultimul sarcofag rămas liber din rotonda zidită de Împăratul Constantin cel Mare. Patriarhul Eustathius a murit înainte de împăratul său. Sărbătoarea sa este în ziua de 31 Mai.

Patriarh al Ierusalimului a fost Nicephorus (1020- ??). Patriarh al Alexandriei a fost George II (1021-1051)

1025-1043 en - Alexius Stouditul - Călugăr al Mănăstirii Stoudion, Alexius a fost consacrat de Împăratul Basil, pentru ca după doar câteva zile să-i officieze slujba de înmormântare. Împăratul Constantin VIII a rămas unic împărat, până în anul 1028, iar în urma lui au rămas trei fete: Eudokia, Teodora și Zoe. La 9 Noiembrie 1028 Patriarhul Alexius a oficiat simultan ceremonia de încoronare a Împăratului Romanos Argyros și căsătoria acestuia cu Zoe Porfirogeneta, fiica cea mai mare a lui Constantin VIII. Discipol al lui Marcus Aurelius, dorind să lase urme nepieritoare ale trecerii sale prin lume, Împăratul Romanos Argyros a construit mănăstiri și a dăruit sume importante celor existente. Patriarhul Alexius s-a implicat în efortul cezarului și a reformat sistemul de donații (Charistike dorea) pentru a permite unor persoane private să repare sau să zidească noi corpuri de clădire, chiar dacă nu sunt rude ale ctitorului sau ale abatelui.

Practic s-a instituit un fel de sistem de concesiune a patronajului, pentru a contracara abuzurile unor potenți locali asupra comunității religioase. Au fost însă interzise donațiile către mănăstiri sau case de rugăciune nearondate uneia dintre diocezele patriarhale. În spiritul justiției instituite de Împăratul Justinian, Patriarhul Alexius a emis o serie de decrete împotriva Bisericii Ortodoxe Siriene, ce au culminat în anul 1029 prin arestarea și exilul Patriarhului de Antiohia Ioan VIII bar Abdoun. Printre edificiile Împăratului Romanos Argyros se numără Biserica Sfânta Maria Peribleptos (Sulu Manastir), unde a fost înmormântat cu fast în anul 1034. Simultan cu ceremonia de înmormântare, Patriarhul Alexius a oficiat ceremonia de încoronare a Împăratului Michael IV și căsătoria acestuia cu Împărăteasa Zoe Porfirogeneta. La scurt timp după încoronare, Împăratul Michael a izolat-o pe Împărăteasa Zoe în gineceu, apoi la mănăstirea din Insula Prinților.

Din anul 1027 datează testamentul lui Nikodermos pentru Mănăstirea Nea Gyphyra (Lakedaimon). Împăratul Michael a murit însă în anul 1042, iar în urma unei revolte populare Zoe și Teodora au fost chemate de la mănăstire și încoronate cu fast în Biserica Hagia Sofia. În același an, Împărăteasa Zoe s-a recăsătorit cu burocratul Constantin Monomahos. Patriarhul Alexius a refuzat să officieze personal o a treia căsătorie, însă în ziua următoare a oficiat

ceremonia de încoronare a lui Constantin. Patriarhul Alexius este rememorat și pentru regulamentul mănăstiresc (typicon) alcătuit de el, preluat apoi și utilizat de Prințul Iziaslav I de Kiev (1054-1078), fondatorul mănăstirii Pechersk Lavra din peșterile Muntelui Berestov, pe malul Niprului. Întregul munte a fost cedat călugărilor Athoniți, iar mănăstirea a fost zidită cu arhitecți aduși de la Constantinopol. S-au păstrat în manuscris și 13 dintre decretul emise de Patriarhul Alexios. Sărbătoarea sa este în ziua de 20 Februarie.

Până în anul 1084, patriarhi ai Ierusalimului au fost Joannichius, Sophronius și Euthemius, dar nu se cunosc exact intervalele în care au păstorit. Patriarhi ai Antiohiei au fost Nicholas III (1025-1030), Elias II (1032-1033), Theodore (1034-1042), Basil (??-??).

1043-1059 en - Michael Cerularius (Mihail Keroularios) - Născut la Constantinopol, a fost călugăr de la o vârstă foarte fragedă. A fost consacrat în mijlocul unor tulburări de natură politică, Constantinopolul fiind asediat de o flotă a rușilor Kievieni. Ca parte a acordului de pace, Împăratul Constantin IX a căsătorit în anul 1046 pe fiica sa Anastasia cu Prințul Vsvolod de Kiev (Vladislav). Fiul lor, Vladimir Monomahul a preluat numele împăratului bizantin. În același an 1046, la Universitatea din Constantinopol au fost fondate catedrele de Drept și Filozofie. Începând cu anul 1048, Pecenegii au făcut repetate incursiuni în Balcani. Economia bizantină din epocă se baza pe sistemul denumit "pronia", potrivit căruia împăratul garanta unor indivizi (generali) dreptul de a colecta taxele dintr-un teritoriu dat, în schimbul protecției militare. Documentele atestă că Împăratul Constantin Monomahul a fost extrem de generos cu beneficiarii acestor pronii.

Împăratul Constantin Monomahul a dorit să pertracteze o alianță cu Înaltul Scaun, pentru a cere Normanzilor retrocedarea fostelor colonii bizantine din Sudul Italiei, și Sicilia. Papa Leo IX a condus personal bătălia împotriva Normanzilor dar a fost învins, iar următorul Papă, Victor II (născut Gebhard), svab la origine, a fost un puternic susținător al germanilor. Rezultatul a fost Marea Schismă din anul 1054, pretextul fiind însă o dispută teologică privind sfânta cuminecătură (pâine dospită sau nedospită). Timp de un mileniu, catolicii și ortodocșii au refuzat să primească în comun sfânta cuminecătură. Patriarhul Cerularius a fost în mijlocul acestor convulsii, având ca oponenți pe membrii delegației papale, Cardinalul Humbert de Silva și Arhiepiscopul Peter de Amalfi. În urma unui sinod convocat la 20 Iulie 1054, Patriarhul Cerularius a închis toate bisericile Latine din Imperiul Bizantin, iar Normanzii au închis toate bisericile ortodoxe din Italia.

Un edificiu de marcă din epoca Împăratului Constantin Monomahul este Biserica Sfântului Sepulchru din Ierusalim, rezidită cu fonduri bizantine. Donațiile sale pentru Biserică nu au fost egale de nici un alt împărat bizantin. Ceremonia de înmormântare a Împăratului Constantin a avut loc în Ianuarie 1055, la Mănăstirea Sfântul Gheorghe din cartierul Mangana, fondată de el. Împărăteasa Teodora Porfirogeneta, în vârstă de 74 de ani, a revenit de la mănăstire și a condus

imperiul timp de de doi ani, susținută de generalul Isaac Komnenos. În luna August a anului 1056, Patriarhul Cerularius a oficiat slujba de înmormântare a Împărătesei Teodora, în Biserica Sfinții Apostoli. Ministrul de Finanțe, Michael Bringas, a fost încoronat împărat, dar după un an, sfătuit de Patriarhul Cerularius, s-a retras la o mănăstire în favoarea generalului Isaac Komnenos, deja proclamat cezar de către militarii săi. Ceremonia de încoronare a avut loc la 1 Septembrie 1057, în Biserica Hagia Sofia.

În urma unor diferende cu privire la proprietățile Bisericii, Patriarhul Cerularius a intrat în conflict de interese cu Împăratul Isaac Komnenos. A fost acuzat de complot și demis, dar a murit la 21 Ianuarie 1059, înainte de a fi chemat la judecată.

Patriarhi ai Antiohiei au fost Peter III (1052-1056), Ioan IV (1056-1057), TRheodosius III (1057-1059). Patriarh al Alexandriei a fost Leontius (1052-1059).

1059-1063 en - Sfântul Constantin III Leichoudes (Constantinos Leihoudis) - Născut la Constantinopol, a fost educat de călugări erudiți precum Michael Psellus și Ioanes Xiphilinus. În timpul împăraților Michael V și Constantin Monomahul ocupat funcții importante la Curtea imperială, precum protovestiarios (vistiernic) și proedros (președintele Senatului). Începând cu anul 1059 a fost abatele Mănăstirii Mangana, ca pronie oferită de Împăratul Constantin Monomahul. A fost consacrat la 2 Februarie 1059, imediat după moartea Patriarhului Cerularius. În anul 1059, Împăratul Isaac Komnenos a abdicat în favoarea generalului Constantin X Duca (Doukas) și s-a retras la Mănăstirea Stoudion. La 23 Noiembrie 1059, a oficiat ceremonia de încoronare a Împăratului Constantin Duca, asistat de Michael Psellos, rectorul Universității din Constantinopol, profesor de filozofie. În anul 1060, fiul cel mai mare al Împăratului, Constantius Duca, a fost încoronat co-împărat.

Termenul de eforie (protectorat) datează din anul 1060, când Împăratul Constantin Duca a utilizat acest termen într-o chrysobulă eliberată pentru a desemna protecția sa asupra cancelariei de la Mănăstirea Lavra (Athos). Împăratul Constantin Duca a înlocuit armata țării cu trupe de mercenari, iar pentru plata acestora a crescut taxele. Ca urmare, turcii Seljukizi au invadat Armenia, iar ducele Robert Guiscard de Normandia a ocupat întreaga Sicilia, cu aprobarea Papei Nicolae II. Patriarhul Constantin III a trecut în rândul sfinților la 9 August 1063. Sărbătoarea sa este în ziua de 29 Iulie.

Patriarh al Alexandriei a fost Alexander II (1059-1062)

1064-1075 en - Sfântul Ioan VIII Xiphilinus - Născut în Trebizont (Trabzon), a urmat cursurile Universității Constantinopol unde a devenit nomophylax (decan) al Facultății de Drept. A fost consacrat la dorința Împăratului Constantin Duca, fiind recunoscut pentru erudiția sa juridică. În

anul 1065, fiul cel mic al împăratului, Michael Duca, s-a căsătorit cu Maria de Alania, nepoata Regelui David IV al Georgiei. În același an, turcii sultanului Alp Arslan au ocupat Armenia și apoi au invadat Peninsula Balcanică, iar ungurii au invadat Serbia și au ocupat cetatea Singidunum (Belgrad). Bătrân și bolnav, Constantin Duca nu a putut riposta și la 23 Mai 1067 a fost succedat de fiii săi, sub tutela Împărătesei Eudokia, nepoată a Patriarhului Cerularius. La 1 Ianuarie 1068, a oficiat ceremonia de încoronare a Împăratului Romanos IV Diogenes, în urma căsătoriei cu Împărăteasa Eudokia.

În anul 1070, judecătorul Basil a fondat Mănăstirea Evergetis din Constantinopol și a alcătuit primul regulament (typicon). Dornic de afirmare, noul împărat a lansat o expediție pentru eliberarea Armeniei, dar a fost învins și capturat la Manzikert de soldații sultanului Alp Arslan. Două luni mai târziu, la 1 Octombrie 1071, pe tronul imperial a fost înălțat Michael Duca VII, fiul cel mic al Împăratului Constantin Duca. Patriarhul Ioan VIII a convocat în anul 1072 un sinod în cadrul căruia a admis ca episcopii din zona metropolitană a Constantinopolului să primească drept de vot în consiliul consistorial, dacă au reședința în oraș și își anunță dorința în scris, din timp. A rămas de la Patriarhul Ioan VIII o hagiografie (biografie) a Sfântului Eugen de Trebizond. A fost înmormântat la 2 August 1075, la Mănăstirea Angourion. Sărbătoarea sa este în ziua de 30 August.

Patriarh al Alexandriei a fost Ioan Kodonatos (1062-1100)

1075-1081 en - Sfântul Cosma (Kosmas) - Născut în Antiohia și educat la Ierusalim, a fost călugărit la o mănăstire din Palestina. A fost consacrat la 2 August 1075, în aceeași zi în care a fost înmormântat predecesorul său. O serie de insuccese militare au condus la o revoltă a generalilor, în frunte cu Nikephoros Botaneiates, susținut de soldații sultanului Malik-Shah al turcilor Seljukizi. Împăratul Michael VII a abdicat și s-a retras la Mănăstirea Stoudion (a devenit apoi Arhiepiscop de Ephes, a trăit până în anul 1090). Patriarhul Cosmas a oficiat ceremonia de încoronare a Împăratului Nikephoros Botaneiates, dar l-a degradat pe preotul care a oficiat căsătoria acestuia cu Împărăteasa Maria de Alania, fosta soție a Împăratului Michael VII. Din anul 1077 datează regulamentul (typiconul) lui Michael Attaleiates pentru Azilul său din Rhaidestos și Mănăstirea lui Isus Hristos din Constantinopol, confirmat în anul 1079 printr-o bulă emisă de Împăratul Nikephoros Botaneiates.

Constantin XI Duca, fiul Împăratului Michael VII cu Maria de Alania, a rupt logodna cu Olimpia, fiica Ducelui Robert Guiscard din Sicilia, deoarece Împăratul Botaneiates a refuzat să-i acorde titlul de co-împărat. Ducele Robert Guiscard s-a declarat ofensat și în anul 1081 a invadat Împériul Bizantin, ocupând Insula Corfu și cetatea Durazzo (Durrës, Albania). Guiscard fost însă rechemat în Italia, în ajutorul Papei Grigore VII, iar generalul bizantin Alexius Comnenul a întors armata împotriva lui Nikephoros Botaneiates, iar acesta a fost silit să abdice, devenind călugăr la Mănăstirea Fecioarei Maria din Pribleptus. Alexius Comnenul a fost adoptat de

Maria de Alania, iar Patriarhul Cosmas a oficiat ceremonia de încoronare a fraților vitregi de acum, Alexios Comnenul și Constantin Duca. O săptămână mai târziu, Patriarhul Cosmas a oficiat ceremonia de încoronare a Împărătesei Irene Duca, soția Împăratului Alexios Comnenul.

La scurt timp însă, Patriarhul Cosmas a demisionat, în favoarea călugărului Eustratius Garidas, favoritul Annei Dalassene, mama Împăratului Alexios Comnenul, apoi a murit la scurt timp. Sărbătoarea sa este în ziua de 2 Ianuarie.

Patriarhi ai Antiohie au fost Aemilian (1074-1078), Nicephoros (1079- ??).

1081-1084 en - Eustratius Garidas - Călugăr, a fost confesorul Augustei nobile Anna Dalassene, mama Împăratului Alexios Comnenul, împreună cu alți 7 copii rezultați din căsătoria cu aristocratul Ioan Comnenul, fondatoarea dinastiei Comnenilor. Anna Dalassene a exercitat o puternică influență asupra Împăratului Alexios și chiar a condus administrația imperiului în perioadele când fiul ei era plecat în campanii militare. Patriarhul Eustratius a fost consacrat la dorința ei. În anul 1082, Patriarhul Eustratius a judecat cazul filozofului Johannes Italus, decanul facultății de Filozofie de la Universitatea Constantinopol, ale cărui cuvântări cu referire la logica și filozofia lui Aristotel au fost găsite eretice și necuvenite. În special, a fost condamnat pentru că a predat studenților teoria transmigrării sufletelor și a ridiculizat folosirea imaginilor pentru preamărirea Dumnezeirii. Izolat la o mănăstire, filozoful și-a denunțat greșelile și a fost iertat fără scandal public.

Grecia fiind sub asediul Normanzilor lui Robert Guiscard, Împăratul Alexios a semnat un tratat de alianță cu Împăratul Henrich IV al Romanilor. În schimbul sumei de 360 000 galbeni, germanii au atacat Nordul Italiei, iar Robert Guiscard a fost rechemat în sprijinul Papei Grigore, asediat la Roma. Pentru suma plătită germanilor, au fost expropriate și topite numeroase obiecte de cult din locașuri consacrate ale Constantinopolului, fapt ce a generat tensiuni între patriarh și împărat. Acuzat la rândul său de erezie, Patriarhul Eustratios a fost exonerat de o comisie numită de împărat, dar s-a declarat ofensat și a abdicat în anul 1084. În anul 1083, prințul Grigorie Pakurianos a fondat în Bulgaria Mănăstirea Maicii Domnului de la Petrizonitissa (Bakovo) și a alcătuit primul regulament (typicon).

1084-1111 en - Nicholas Gramaticus (Nicolaos Gramatikos) - Născut și educat la Constantinopol, a petrecut mult timp în Antiohia, unde a îmbrăcat rasa călugărească. A revenit la Constantinopol în anul 1068 și a fondat o mănăstire închinată Sfântului Ioan Botezătorul. A fost consacrat în scaunul patriarhal în anul 1084, din dorința Împăratului Alexios Comnenul. Începând cu anul 1085, în Tracia, sectanții Bogomili și Paulicieni s-au aliat cu Pecenegii de la Nord de Dunăre și s-au revoltat împotriva Imperiului. Pecenegii au năvălit în Tracia, iar

Împăratul a răspuns printr-o campanie la Nord de Dunăre. În anul 1090 a urmat o nouă campanie a pecenegilor, aliați cu turcii din Sultanatul Rum, dar bizantinii au rezistat cu ajutorul Cumanilor, cei care i-au învins pe Pecenegi la Levounion. A urmat însă în anul 1094 o campanie a Cumanilor la Sud de Dunăre, încheiată doar după ce hanul lor a căzut în luptă la Adrianopole. În anul 1087 s-a născut Ioan II Comnenul, viitorul împărat.

În anul 1094, Patriarhul Nicholas a prezidat un Conciliu al Bisericii, convocat de Împăratul Alexios pentru a judeca plângerea episcopului Leo de Chalcedonia cu privire la bunurile confiscate Bisericii. După îndelungi dezbateri, conciliul a decis că iubirea de Dumnezeu nu se adresează unor bunuri materiale, astfel că în situații de maximă urgență acestea pot fi utilizate pentru a salva imperiul. A urmat în anul 1096 Prima Cruciadă, convocată de Papa Urban II și Conciliul de la Piacenza. Țăranii și iobagii conduși de Peter Eremitul au traversat Asia Mică, pentru a fi măcelăriți până la urmă de turcii lui Kilij Arslan. A urmat Cruciada Prinților, când nobilii Europei de Vest au depus în fața Împăratului Alexios jurământul de credință în schimbul liberei treceri și a proviziilor pentru drum. Succesiv, trupele reunite au eliberat insulele Chios și Rhodos, Smyrna, Ephesus, Sardis și Philadelphia, apoi Antiohia și în final cetatea Ierusalimului.

În anul 1099 s-au format patru regate ale cruciaților: Edessa, Antiohia, Tripoli și Ierusalim. Teritoriul Imperiului Bizantin a continuat însă să fie tulburat de repetate incursiuni ale turcilor Seljukizi, nemulțumiți de noua ordine social politică. Prin cei 7 copii ai familiei imperiale familia Comnenos a asigurat linia dinastică prin suficienți descendenți. Fiica cea mai mare, Anna Comnena, a lăsat un extrem de colorat portret al epocii Comnenilor în lucrarea sa intitulată Alexiada, dedicată tatălui ei. Patriarhul Nicholas a scris un regulament pentru o mănăstire de la Muntele Athos prin care a întărit disciplina și posturile. În timpul Cruciadei, în ciuda schismei, a acționat în favoarea Papei Urban, spre binele Imperiului Bizantin reîntregit. În anul 1110 Împărăteasa Irene Doukaina Komnena a fondat Schitul Maicii Domnului Kecharitomene din Constantinopol și a redactat regulamentul (typiconul) schitului.

Schitul a fost primit prin donație de la Patriarhul Nicholas Gramaticus, spre a deservi o capelă, menită a fi necropola familiei imperiale. Tot atunci, Împărăteasa Irene Comnena a fondat la Constantinopol și o mănăstire pentru bărbați, dedicată lui Isus Filantropul, primul suveran al mănăstirii fiind un oarecare Sofronius, amintit într-un manuscris de la Mănăstirea Espigmenou de la Muntele Athos. În anul 1091 călugărul Christodulos a scris regulamentul Mănăstirii Sfântul Ioan Teologul din Insula Patmos, pentru a fi preluată începând cu anul 1093 de Ioan Duca, cumnatul Împăratului Alexios Comnenul, cel care a terminat de zidit biserica. Patriarhul Nicholas Gramaticus a alcătuit și acest regulament, preluat apoi de mănăstirile Mamas și Heliou Bomon. Patriarhul Nicholas s-a stins din viață în anul 1111, la Constantinopol, după 27 de ani în scaunul patriarhal.

Patriarhi ai Ierusalimului (în exil la Constantinopol) au fost Simeon II (1084-1106), Savvas și John VIII (nu se cunosc exact intervalele). Patriarhi ai Antiohiei (în exil la Constantinopol) au fost

Ioan V (1091-1100) și Ioan VI (1106-1134). Patriarh al Alexandriei a fost: Eulogius II (1100-1117).

1111-1134 en - Ioan Agapetos - (Ioannis Hieromnemon) - Nepot al unui important magnat din Chalcedonia, a fost un mare iubitor de carte, de unde și sufixul Agapetos, înălțat pe treptele ierarhice ale Bisericii din Constantinopol pe linie scolastică și filozofică. Înainte de a fi consacrat a fost hieromnemon, magistrat responsabil cu problemele de ordin religios. Pentru a împiedeca imixtiunea Bisericii în chestiuni de ordin material, a interzis ca membrii clerului să pledeze în procese civile de secularizare a averilor. Întreaga viață a studiat și a colecționat numeroase cărți. În lipsa unei biblioteci centralizate, a colectat toate cărțile rămase după decesul oamenilor de seamă și a cerut angajaților Patriarhiei să le copieze. Ca urmare, biblioteca Bisericii Hagia Sofia s-a extins foarte mult, devenind un centru de atracție pentru toți învățații vremii.

Împăratul Alexios Comnenul a făcut câteva tentative de restabilire a comuniunii cu Roma, dar poziția Papei Pascal II a fost foarte fermă: "Papa este suveran asupra tuturor bisericilor din lume". Patriarhul Ioan nu a putut depune acest jurământ de credință, deoarece întregul cler, comunitățile cenobiotice și poporul erau împotriva. A promovat însă autoritatea instituției Patriarhale ca voce a Ortodoxiei, în dauna comunităților monastice. În anul 1113, pe malul asiatic al Bosforului, a fost scris regulamentul Mănăstirii Sfântului Ioan Antemergătorul, de la Phoberos, fondată de binefăcătorul Toma Eugeniotes. În anul 1117, Patriarhul Ioan a prezidat un sinod convocat pentru a judeca doctrina episcopului Eustratius din Nicaea, unul dintre discipolii lui Ioan Italicus, comentator al lui Aristotel. A fost găsit vinovat și suspendat din funcție.

În anul 1116, Împăratul Alexios Comnenul s-a confruntat cu Sultanul Malik Shah. Susținut de ginerele său, Nikephoros Bryennios, bătrânul împărat reușit să-i îndepărteze pe turci din Anatolia, fără o victorie decisivă însă. În timpul tratatelor de pace, Împăratul Alexios și-a scos mantia purpurie și a pus-o pe umerii Sultanului Malik Shah. În anul 1118, Împăratul Alexios Comnenul a murit la Mănăstirea Sfântul Gheorghe Magnana (lipită de Palatul Imperial din Constantinopol). Patriarhul Ioan a oficiat ceremonia de înmormântare, la care noul împărat, fiul său cel mai mare, Ioan Comnenul a refuzat să ia parte. Coîmpărat încă din anul 1095, căsătorit din anul 1104 cu Prințesa Pirooska a Ungariei, devenită Irene în urma botezului, Împăratul Ioan Comnenul avea deja un fiu, Alexios, în vârstă de 12 ani, pe care l-a înălțat coîmpărat în anul 1119.

Între anii 1118-1124, Împăratul Ioan Comnenul și soția sa Împărăteasa Irene, au fondat Mănăstirea Pantokrator, dedicată lui Isus, cea mai mare construcție bizantină după Hagia Sofia. Pe lângă mănăstire funcționa un spital și o bibliotecă, iar în anul 1134, la moartea soției, Împăratul Ioan a adăugat o biserică dedicată Sfintei Fecioare, precum și o capelă funerară închinată Sfântului Mihail. Epoca a fost dominată de controverse și comentarii de natură teologică împotriva Bogomililor și Paulicienilor. La Constantinopol funcționa un sinod permanent care examina documentele emise de fiecare mănăstire. În anul 1122, Împăratul Ioan

Comnenul a condus personal garda imperială pentru o victorie importantă în fața Pecenegilor, expediți în Tracia de Prințul Vladimir Monomahul de Kiev.

Implicat în luptele pentru tronul Ungariei, Împăratul Ioan Comnenul s-a confruntat între anii 1127-1129 cu trupele Regelui Ștefan II al Ungariei, iar rezultatul a fost că trupele bizantine au ocupat Serbia (cetățile Belgrad, Branicevo, Zemun și Sirmium). A urmat între anii 1130-1135 o campanie militară împotriva emiratului turkmen Danishmendid, pe Eufratul superior. Dar, în timp ce împăratul celebra victoria la Constantinopol, turcii au reocupat castrul Kastamonu, reședința ancestrală a familiei Comnenilor. Patriarhul Ioan Agapetos s-a stins din viață în luna Aprilie a anului 1134.

1134-1143 en - Sfântul Leo Styppieotes (Styppis) - A fost consacrat din funcția de prezbiter al Bisericii Hagia Sofia. Este amintit în documente pentru pedepsele foarte aspre instituite împotriva celor acuzați de practici magice sau vrăjitorie. În timpul său, la Constantinopol a fost convocat un sinod pentru judecarea călugărului Constantin Chrysomalius, acuzat de Bogomilism. În scrierile sale, denumite Predicile de Aur, acest călugăr de la Mănăstirea Sfântul Nicolae din Hieron (Bosfor), a afirmat că în orice creștin dăinuie două suflete, unul fără păcate și unul păcătos. Botezul, confesiunea, studiul Evangheliei, cântarea rugăciunilor și prezența la slujbele religioase, stabilesc legătura intelectuală a creștinului cu Spiritul Sfânt și îl feresc de puterea lui Satan. Referirile la Satan și dedublarea spiritului au fost însă considerate semne de Bogomilism, iar călugărul Constantin a fost condamnat post-mortem.

În anul 1137, Principatul Cruciat al Antiohiei a recunoscut suveranitatea bizantină. Începând cu anul 1139, unul dintre verii împăratului Ioan, Adrian Comnenos, călugărit, a fost înălțat ca Arhiepiscop al Bulgariei, sub numele de Ioan IV de Orhid. În anul 1140, Împăratul Ioan a asediat fără succes cetatea Neocaesarea, din Nordul Anatoliei. În anul 1142, în timpul campaniei din Antalya, a murit fiul cel mare al împăratului, Alexios, răpus de febră, urmat la câteva luni de al doilea fiu, Andronikos. Au fost îngropați la Mănăstirea Pantokrator. Împăratul a continuat pelerinajul său până la Jerusalem, unde Regele Fulk a recunoscut suveranitatea bizantină. Pe drumul de întoarcere a revenit prin Siria, unde Principele Joslin de Edesa a depus jurământul de credință oferind ca garanție una dintre fiicele sale. Patriarhul Leo a murit cu puțin înaintea Împăratului Ioan Comnen. Sărbătoarea sa este în ziua de 12 Ianuarie.

Patriarh al Alexandriei a fost Sophronius III (1137-1171).

1143-1146 en - Michael Kourkouas - Împăratul Ioan Comnenul a murit în Aprilie 1143, în Cilicia, în urma unui accident de vânătoare, numind ca succesor pe fiul său cel mic, Manuel Comnenul în defavoarea fiului mai mare Isaac. Trupele bizantine au revenit la Constantinopol la

27 Iunie 1143, când noul împărat l-a consacrat în scaunul patriarhal pe Episcopul Michael de la Mănăstirea Oxeia, una dintre Insulele Prinților din Marea Marmara. Patriarhul Michael a oficiat slujba de înmormântare a împăratului Ioan la Mănăstirea Pantokrator, alături de soția sa Irene, în necropola familiei Comnenilor. Ceremonia de încoronare a împăratului Manuel Comnenul a avut loc la 28 Noiembrie, în Biserica Hagia Sofia. Noul împărat a donat Bisericii 200 de livre de aur și câte doi galbeni fiecărui cap de familie din Constantinopol. În anul 1144, Patriarhul Michael a judecat procesul unui călugăr pe nume Niphon, acuzat că s-a asociat cu doi episcopi Bogomili din Cappadocia.

În anul 1144 Principatul Edessa a căzut în mâinile hanului turkmen Imad al-Din Zengi. Papa Eugen III a convocat o nouă cruciadă, iar Regele Louis VII al Franței și Regele Conrad III al Germaniei au ridicat crucea. În luna Ianuarie a anului 1146, Patriarhul Michael a oficiat în Biserica Hagia Sofia ceremonia de căsătorie dintre împăratul Manuel Comnenul și Bertha de Sulzbach, cumnata Regelui Conrad III al Germaniei, rebotezată Irene. Două luni mai târziu, în luna Martie, Patriarhul Michael s-a retras din funcție la Mănăstirea Oxeia.

1146-1147 en - Cosmas Atticus - Născut în Grecia, la Aegina, înainte de consacrare a fost diacon la al Bisericii Hagia Sofia. A păstorit doar 8 luni, timp în care a intrat în conflict cu împăratul Manuel deoarece a primit în casa sa pe fratele acestuia, Isaac Comnenul împreună cu Niphon, călugărul condamnat în anul 1144 pentru Bogomilism. La 26 Februarie 1147, în Palatul Blacherne a fost convocat un sinod, prezidat de împărat, în urma căruia a fost eliberat din funcție.

1147-1151 en - Nicolae Mouzalon (Nicholas Muozalou) - Născut în jurul anului 1070, în timpul împăratului Alexios a fost Arhiepiscop al Ciprului, dar după anul 1110 a abdicat și a petrecut 37 de ani la Mănăstirea Sfinții Cosma și Damian de la Kosmidion (Constantinopol). În vara anului 1147 armatele cruciaților au străbătut Imperiul Bizantin și s-au așteptat la o primire triumfală la Constantinopol. Au fost însă campate în afara zidurilor, și conduse sub pază militară pe malul opus al Bosforului, după ce avut loc o mică confruntare. Împăratul Manuel a refuzat să se alăture celor două armate sau să le ofere provizii și protecție. Ca urmare, ambele armate au înaintat greu, decimate permanent de mici confruntări ale ariergardei cu turcii Seljukizi. După ce au completat pelerinajul la Ierusalim, cruciații au renunțat să mai elibereze Edessa și au lansat un atac eșuat împotriva Damascului, apoi s-au retras fără nici o bătălie decisivă.

În anul 1151, trezorierul George de Cappadocia a obținut de la Patriarhul Nicolae un act de donație pentru Mănăstirea Sfântul Mamas, din Constantinopol, căzută în ruină. Devenit călugăr, George l-a recrutat ca administrator pe Athanasios Philanthropenos, de la Mănăstirea Phoiantropos (fondată de Alexios Comnen și soția sa Irene), cel care a redactat apoi

regulamentul mănăstirii în anul 1158. Autor al unor texte cu caracter teologic, Patriarhul Nicolae s-a confruntat cu opoziția confrăților săi, pentru a fi eliberat din funcție în anul 1152, pe motiv că alegerea sa nu a respectat canoanele (a demisionat din funcția de Arhiepiscop).

1151-1154 en - Theodotus II - A fost consacrat în scaunul patriarhal din funcția de Abate al Mănăstirii Învierii din Constantinopol. În anul 1152 a oficiat botezul primei fiice din familia imperială, Maria Comnena, iar în anul 1154 a celei de a doua fiice, Anna Comnena. Din anul 1152 datează și regulamentul Mănăstirii Maicii Domnului Kosmoteira, alcătuit de fondatorul ei, sebastokratorul Isaac Comnenos, fratele Împăratului Ioan Comnenos și unchiul lui Manuel. Administrativ mănăstirea a fost proiectată pentru 74 de călugări, dintre care 50 pentru cântarea imnurilor, scutiți de munci fizice. Vârsta minimă pentru intrarea în mănăstire era de 30 de ani, iar noviciatul dura 6 luni. Mănăstirea includea și o moară, o bibliotecă, un spital cu 36 de paturi, o baie publică deschisă și pentru localnici și era susținută de cinci domenii feudale din Tracia.

Regele Conrad III al Germaniei a murit în anul 1152, iar succesorul său, Frederik Barbarossa, nu a reînnoit tratatul de alianță. Patriarhul Theodotus, extrem de respectat pentru disciplina sa ascetică, a fost înmormântat de clerul Bisericii Hagia Sofia, în anul 1154, cu mare fast.

1154-1154 en - Neophytos - Înainte de a fi consacrat a fost călugăr la Mănăstirea Maicii Domnului (Theotokos) din Constantinopol, apoi a făcut parte din clerul Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului. Numirea sa a fost provizorie și s-a retras după mai puțin de un an, pentru a relua viața ascetică. Regele Roger II al Siciliei a murit în anul 1154, după ce bizantinii au capturat flota cu care acesta a atacat insulele Corfu și Corinth.

1154-1156 en - Constantin Chliarenus - A fost consacrat în scaunul patriarhal într-o perioadă în care Împăratul Manuel Comnen a dorit a reconciliere cu Scaunul de la Roma. În anul 1155, Împăratul Manuel a trimis în Sudul Italiei o expediție militară condusă cu succes de nobilii Michael Peleologul și Ioan Duca în timp ce Papa Adrian se confrunta cu Împăratul Frederic Barbarosa. Papa Adrian IV și-a exprimat deschis reunificării, dar a susținut ferm poziția sa de superioritate asupra Împăratului Bizanțului și asupra bisericilor din toată lumea, în timp ce Împăratul Manuel cerea recunoașterea autorității sale și asupra părții de Vest a Imperiului Romanilor. Condițiile puse de ambele părți au fost ireconciliabile. În timpul său, Nikephoros Mysticos, un curtean al Împăratului Manuel abținut de la patriarh un act de donație asupra mănăstirii Heliou Bomon, situată la 15 km Nord de Bursa, pe țărmul Mării Marmara.

1156-1169 en - Luca Chrisobergis (Luke Chrysoberges) - A fost consacrat în scaunul patriarhal în mijlocul unor puternice controverse de ordin teologic între diferiții gânditori ai vieții spirituale. Din dorința de a rupe orice legătură dintre viața sacră și cea seculară, în anul 1157 Patriarhul Chrysobergis a interzis clerului să exercite orice ocupație din viața laică, să administreze averi sau să conducă afacerile unor aristocrați, să colecteze taxe, să ocupe funcții și demnități, să judece procese civile, sau să se amestece în orice fel în problemele statului. Adepții ai Bogomililor, Paulicienilor și Monofiziților continuau în înflorească pe teritoriul Imperiului Bizantin. La cererea Împăratului Manuel, a convocat repetate sinoduri și concilii în care a fost reiterată dogma ortodoxă. Cei care au refuzat să se supună dogmei au fost exilați iar averile lor au fost confiscate.

În anul 1158, egumenul Athanasios Philantropenos a redactat regulamentul pentru Mănăstirea Sfântul Mamas, din Constantinopol. După anul 1158, Împăratul Manuel Comnen a intrat în conflict direct cu Împăratul Frederik Barbarosa și a susținut cu bani și armată eforturile Ligii Lombarde din Nordul Italiei. Cetatea Ancona a recunoscut suveranitatea Împăratului Manuel, urmată de Cremona, Pavia și alte cetăți din Nordul Italiei. Împărăteasa Irene a murit în anul 1159, iar Împăratul Manuel s-a recăsătorit cu Maria de Antiohia, fiica lui Bohemond de Antiohia. Căsătoria s-a consfințit în seara de Crăciun a anului 1161, în Biserica Hagia Sofia, în prezența celor trei patriarhi în funcție: Luca Chrysoberges de Constantinopol, Sophronius de Alexandria și Athanasios de Antiohia. Festivitățile au inclus importante donații și daruri, curse de care pe Hopodrom și festivaluri populare.

În anul 1162, Nechiphoros Mystikos a redactat regulamentul pentru Mănăstirea Maicii Domnului de la Heliou Bomu. Împăratul Manuel a contribuit substanțial la fundație, iar sfintele odoare au fost donate de Biserica Hagia Sofia. Între anii 1163-1168, Împăratul Manuel Comnen a ordonat o serie de expediții militare împotriva Regelui Ștefan III al Ungariei și a ocupat cetatea Sirmium. Prințul Bela (viitorul rege), fratele Regelui Ștefan III a fost trimis la Constantinopol spre a fi educat la Curtea Imperială. Înălțat la rangul de despot, Bela a primit numele de botez Alexius și urma să se însoare cu Maria, fiica cea mare a Împăratului Manuel. La 14 Septembrie 1169 s-a născut însă în purpură Alexios, unicul fiu al Împăratului Manuel, iar prințul ungar a căzut în dizgrație. Patriarhul Luca Chrysobergis s-a stins din viață două luni mai târziu.

Patriarhi ai Ierusalimului (în exil la Constantinopol) au fost Joan IX (1156-1166), Leontius (1170-1190). Patriarhi ai Antiohiei au fost Soterichos Panteugenos (1156-1157), Euthymius (1159-1164), Macarius (1164-1166), Athanasius (1166-1180).

1170-1177 en - Michael III Anchialus (Mihail) - A fost consacrat în scaunul patriarhal după ce a ocupat succesiv numeroase funcții în ierarhia Bisericii, cea mai înaltă fiind cea de "hypatos ton philosophon" (rector al Universității din Constantinopol). Patriarhul Michael a ordonat revizuirea și actualizarea tuturor legilor imperiale sau canonice, lucrarea fiind finalizată de

diaconul Theodore Balsamon (viitorul patriarh al Antiohiei) sub denumirea de "Scholia". Patriarhul Michael a întreținut relații foarte bune cu Împăratul Manuel Comnen și a purtat corespondență cu Papa Alexandru III, în tentativa de a restabili comuniunea, dar pozițiile privind autoritatea asupra bisericilor teritoriale au rămas ireconciliabile. A fost patronul spiritual al Sfântului Michael Choniates, pe care l-a înălțat în anul 1175 în funcția de Arhiepiscop de Athena, cel care i-a compus ulterior un encomion (laudatio).

În anul 1170, Prințesa Ana de Chatillon, sora Împărătesei Maria de Chatillon a sosit la Constantinopol și s-a căsătorit cu prințul Bela al Ungariei, după ce a fost botezată ortodox cu numele de Anna. În anul 1171, o flotă formată din 150 de nave bizantine a respins cu greu o flotă a Veneției, formată din 120 de corăbii. Regele Ștefan II a murit în anul 1172, iar Prințul Bela a fost expedit în Ungaria unde a domnit ca Regele Bela III. În anul 1176, trupele imperiale ale Împăratului Frederick Barbarossa au suferit o înfrângere în fața Ligii Lombarde susținută de bizantini. Ca urmare, relațiile cu cetățile Pisa și Genoa au fost foarte bune, dar cele cu Veneția au rămas tensionate. În același an, 1176, Împăratul Manuel a scăpat cu viață din bătălia de la Myriokephalon, împotriva turcilor Seljukizi, cu ajutorul a doi ardeleni din escortă, pe care Regele Bela i-a ridicat ulterior la rang nobiliar (au primit 9 sate din Transilvania).

Patriarhi ai Alexandriei au fost Elias II (1171-1175), Eleutherius (1175-1180).

1177-1178 en - Chariton - A fost consacrat provizoriu în scaunul patriarhal, împăratul Manuel fiind ocupat cu luptele împotriva musulmanilor. O flotă bizantină formată din 150 de vase de război, expedită împotriva Egiptului, s-a întors în anul 1177, fără luptă, după ce Regatul Jerusalemului a refuzat să participe la alianță. O diplomă emisă de Regele Bela III la anul 1177 atestă proprietățile monahale ale mănăstirii Hodoș-Bodrog (Timiș) construită pe locul unde un taur a scos cu coarnele din pământ o icoană a Maicii Domnului. În anul 1178, trupele turcești au făcut o incursiune până la golful Izmit, lângă Constantinopol și au rechiziționat toate turmele de animale.

1178-1183 en - Theodosius Borradiotes - Născut în Antiohia cu origini în Armenia, a fost un oponent inflexibil al religiei musulmane și un opozant al comuniunii cu Imperiul de Vest, dar un apărător al moralei ortodoxe la Curtea Imperială. Susținut de Arhiepiscopul Eustrathius de Thessalonic, a cerut musulmanilor care au aderat la religia creștină să depună un jurământ solemn de renunțare la Allah și la credința monoteistă. Înving de turci, Împăratul Manuel a dorit să corecteze această ofensă, dar în cursul sinodului convocat în anul 1180 a fost prea bătrân și prea slăbit pentru a putea anula jurământul. În anul 1179, Regele Bela III împreună cu soția sa Anna de Chatillon au fondat Mănăstirea Igrîș (comuna Sânpetru, Timiș), ca mănăstire cisterciană

filială a Mănăstirii Pontigny. La Igriş a funcţionat prima bibliotecă de pe teritoriul României.

În luna Februarie a anului 1180, Patriarhul Theodosios a oficiat căsătoria dintre Maria Porfirogeneta, fiica cea mare a Împăratului Manuel Comnenul și marchizul Reiner de Montferrat. La 2 Martie 1180, în holul cel mare al Palatului Imperial, Patriarhul Theodosius a oficiat ceremonia de căsătorie a lui Alexius II, fiul cel mare al Împăratului Manuel în vârstă de 10 ani, cu Prințesa Agnes Capet, fiica Regelui Louis VII a Franței, în vârstă de 8 ani. Arhiepiscopul Eustrathios de Thessalonic a ținut un discurs special, păstrat în manuscris sub titlul Discurs pentru Ceremonia publică a Căsătoriei dintre doi Copii Imperiali. Împăratul Manuel Comnen a murit la 24 Septembrie 1180, iar Patriarhul Theodosius a oficiat slujba de înmormântare la Mănăstirea Pantokrator, alături de tatăl său și de soția sa Irene (Bertha). Coîmpărat încă din anul 1171, Alexios II a succedat în tronul imperial, sub tutela mamei sale.

Imediat după moartea Împăratului Manuel, Regele Bela III a ocupat Dalmația prin forța armelor, iar Maria de Antiohia a murit în anul 1182. În același an 1182, cei circa 60 000 de latini din Constantinopol (Genovezi sau Pisani) au fost masacrați sau vânduți ca sclavi, după ce Andronikos Comnen a ocupat orașul cu ajutorul unor contingente musulmane. Patriarhul Theodosius a fost silit să abdice.

Patriarhi ai Antiohiei au fost Theodosius III (1180-1182), Elias III (1182-1184). Patriarh al Alexandriei a fost Marcu III (1180-1209).

1183-1186 en - Basil II Kamateros - Născut la Constantinopol, membru al unei familii de funcționari proeminenți ai imperiului, Basil Kamateros a fost consacrat din dorința Împăratului Andronikos Comnen de a se înconjura de apropiați. Împăratul Alexios II a fost ucis în anul 1183, în urma unui complot al generalilor, iar pe tronul imperial a succedat Andronikos Comnen, fiul lui Isaac Comnen, văr primar cu Împăratul Manuel. În vârstă de 65 de ani, Andronikos Comnen s-a căsătorit cu Agnes, soția fostului împărat, în vârstă de 12 ani. La dorința împăratului, Patriarhul Basil a oficiat și căsătoria dintre fiica acestuia, Eirene și Alexios, un fiu nelegitim al Împăratului Manuel, deși erau verișori de gradul al II-lea. În luna Noiembrie a aceluiași an, Ioan Comnen, fiul Împăratului Andronikos a fost înălțat coîmpărat.

În anul 1185, Regele William al Siciliei a invadat Epirul și Grecia iar Împăratul Andronikos nu a reușit să respingă invazia în ciuda celor cinci armate ridicate împotriva normanzilor. În anul 1185, poporul s-a răsculat și Isaac Angelos a fost proclamat împărat în Biserica Hagia Sofia, printr-o ceremonie oficiată de Patriarhul Basil. Isaac Angelos era nepotul Teodorei Comnen, mătușa Împăratului Manuel, fiul generalului Duca Angelos. Noul împărat i-a învins decisiv de normanzi, dar s-a confruntat imediat după aceea cu o revoltă a bulgarilor și valahilor, conduși de frații Peter și Ivan Asen. Cei doi au construit o biserică dedicată Sfântului Demetrius și au ridicat poporul la luptă spunând că Sfântul Demetrius este de partea lor. Petru a fost declarat

Împărat al Bulgarilor, iar Cumanii de la Nord de Dunăre s-au asociat pentru a forma Imperiul Bulgarilor și Valahilor, cu capitala la Tarnovo.

În luna Ianuarie a anului 1186, Împăratul Isaac Angelos, în vârstă de 30 de ani, s-a căsătorit cu Prințesa Margaret a Ungariei, fiica Regelui Bela III, în vârstă de 21 de ani, rebotezată ortodox Maria. Imediat după nuntă, Patriarhul Basil a fost judecat de un sinod convocat ad hoc și demis.

Patriarh al Antiohiei a fost Christopher (1184-1185).

1186-1189 en - Nicetas II Mountanes - A fost consacrat în plin război împotriva bulgarilor. În vara anului 1186, armata condusă de generalul Alexios Barnas a întors armele și a asediat Constantinopolul, dar a fost învinsă. În anul următor, s-a semnat un armistițiu prin care se recunoștea independența Bulgariei. În același an, Împăratul Isaac Angelos a semnat un acord cu Veneția, pentru asistență militară în schimbul unor avantaje comerciale. În primăvara anului 1187, Împăratul Isaac Angelos a măritat pe sora sa Theodora cu Marchizul Conrad de Montferrat. În același an Sultanul Salah ad-Din ibn Ayyub (Saladin) a cucerit Ierusalimul. La aflarea veștii, Papa Urban III a murit de infarct, iar succesorul său, Papa Gregorie VIII a convocat cea de a treia cruciadă. Au urmat o serie de tratative diplomatice și pregătiri militare. În luna Februarie a anului 1189 Patriarhul Nicetas a fost înlocuit prin Patriarhul Dositheus al Ierusalimului.

Patriarh la Ierusalimului a fost Dositheos (1187-1189). Sub administrație musulmană Patriarhia Latină de Ierusalim a fost exilată în Levant, iar Patriarhia Ortodoxă a revenit la Ierusalim.

1189-1191 en - Dositheus - Patriarh al Ierusalimului refugiat la Constantinopol, bun prieten cu Împăratul Isaac Angelos, a fost consacrat din dorința de a pregăti participarea la cruciadă. După doar 9 zile a fost însă înlocuit prin Patriarhul Leontius Theotokites. În luna Iulie, armata cruciaților condusă de Împăratul Frederik Barbarossa a intrat în teritoriul bizantin și la 24 August a ocupat cetatea Philippopolis (Plovdiv). Au urmat o serie de mici confruntări între cruciați și bizantini, iar ca rezultat Patriarhul Leontius a fost demis, iar Patriarhul Dositheus a fost reinstalat. Noul patriarh a restabilit pacea dintre cele două tabere și în luna Noiembrie cruciații au traversat Bosforul și au înaintat spre Anatolia. La 10 Mai 1190, germanii au ocupat cetatea Iconium, capitala sultanatului turcesc. O lună mai târziu însă, Împăratul Frederik Barbarossa s-a înecat în timp ce traversa râul Saleph iar majoritatea germanilor s-au întors în patrie.

La Constantinopol, Împăratul Isaac Angelos și-a asigurat liniștea spre Vest căsătorind pe nepoata sa Eudokia Angelina cu Ștefan, fiul lui Ștefan Nemanja. Frederik de Swabia, a continuat cruciada în Antiohia, apoi a asediat cetatea Acra, dar a murit de dizenterie. În luna Iunie, regii

Henry II al Angliei, Philip II al Franței și Leopold V al Austriei au cucerit cetatea Acra, apoi s-au certat pentru supremația militară. În luna Septembrie a anului 1191, Patriarhul Dositheus a fost reinstalat ca Patriarh al Ierusalimului, fiind înlocuit cu George Xiphilinus.

Patriarh al Antiohiei a fost Theodore IV (1185-1199).

1191-1198 en - George Xiphilinus - Consacrat în urma victoriei cruciaților de la Acra, noul patriarh nu a primit din Palestina veștile scontate. Regii cruciați nu au căzut la un acord și cele trei armate s-au separat iar musulmanii au recucerit cetatea Jaffa. În luna Septembrie s-a semnat acordul de pace în urma căruia Ierusalimul a rămas sub controlul Sultanului Saladin. Creștinilor li s-a permis însă să viziteze orașul și să încheie pelerinajul la Sfântul Mormânt. Pe drumul de întoarcere, Ducele Leopold de Austria l-a arestat și întemnițat pe Regele Richard II al Angliei pentru uciderea lui Conrad de Montferrat. A fost eliberat după trei ani și o răscumpărare în valoare de 150 000 de mărci. Sultanul Saladin a murit în anul 1193 de febră galbenă. Împăratul Isaac Angelos a continuat pe cont propriu războiul împotriva bulgarilor, conducând personal câteva expediții, dar fără rezultate remarcabile.

În luna Martie a anului 1195, în timp ce Împăratul Isaac Angelos era la vânătoare, fratele său Alexios Angelos a fost proclamat împărat. Noul împărat a încercat să-și consolideze poziția împărțind bani apropiaților, astfel că trezoreria s-a golit rapid. Fiica sa Eudokia a divorțat de Ștefan II Nemanja în anul 1198, dar din căsătoria lor au rezultat doi regi ai Serbiei, un arhiepiscop și două prințese. În anul 1198, Regele Ștefan Nemanja și fiul său Prințul Sava au fondat Mănăstirea Hilandar, pe Muntele Athos, în urma unei chrysobule semnate de Împăratul Alexios Angelos pentru donația vechii mănăstiri Helendaris, căzută în ruină. Patriarhul George a fost înlocuit în luna August a anului 1198 prin funcționarul patriarhal Ioan Kamateros.

Patriarh al Ierusalimului a fost Marcus II (1191- ??), apoi scaunul a rămas vacant până în anul 1223.

1198-1206 en - Ioan X Kamateros - Născut la Constantinopol, membru marcant al familiei Kamateros, era înrudit cu soția împăratului, Împărăteasa Eufrosina Kamatera Duca. Erudit, versat în retorică, filozofie și literatură antică, a ocupat mai multe funcții ecleziastice, până la cea de chartophylax, secretar oficial al Patriarhiei. A fost consacrat cu sprijinul familiei imperiale. Între anii 1198-1200 a purtat corespondență cu Papa Inocent III, a recunoscut supremația Scaunului de la Roma, dar numai pentru criteriul istoric. În anul 1199, Regele Ștefan Nemanja a murit la Mănăstirea Hilandar, împărțit de fiul său Sava, ajuns Arhiepiscop al Serbiei. Relațiile dintre familia imperială și familia Nemanja s-au deteriorat însă complet, iar Constantinopolul a rămas fără nici un aliat în Europa. Biserica Hagia Sofia a fost asediată în anul

1200 în timpul încercării eșuate a lui Ioan Comnen de a prelua puterea.

În anul 1202, Regele Emeric al Ungariei a fondat Mănăstirea Cârța (Sibiu) ca filială a Mănăstirii Igrăș. Cruciada convocată de Papa Innocent III a debutat în anul 1202 prin asediul cetății Zara, de pe coasta Dalmației. Simultan, Alexios IV Angelos, fiul lui Isaac Angelos a oferit cruciaților 200 000 de mărci în argint și 10 000 de soldați pentru a-l uzurpa pe unchiul său, Împăratul Alexios III Angelos. Cruciații, în frunte cu Bonifaciu de Montferrat și Philip de Swabia au acceptat și începând cu luna Iunie a anului 1203 au asediat Constantinopolul cu 300 de mașini de asediu și 210 nave de război. Împăratul Alexios III Angelos a fugit cu tot aurul din trezorerie. Isaac Angelos a fost reînălțat împărat iar fiul său Alexios IV a fost înălțat coîmpărat. Împăratul Isaac II Angelos a murit însă în Ianuarie 1204, iar Alexios IV a fost ucis în luna Februarie de o fracțiune rivală.

Bizantinii au refuzat să plătească suma promisă de Alexios IV așa că asediul cetății a fost reluat. În luna Aprilie, zidurile cetății au cedat, iar bunurile jefuite de cruciați au fost estimate la circa 900 000 de mărci din argint, dintre care 200 000 au reprezentat suma datorată iar restul a fost pradă de război. Patriarhul Ioan X a reușit să fugă la Nicaea, unde a instalat un scaun patriarhal provizoriu, în timp ce în Biserica Hagia Sofia iconostasul a fost spart iar cărțile sfinte au fost confiscate. Conteul Baldwin de Flandra a fost numit Împărat al Imperiului Latin, iar Bonifaciu de Montferrat a format Regatul Thessalonicului. Alexios III Angelos a reușit în anul 1205 să evadeze la Nicaea, unde ginerele său Theodore Lascaris a reorganizat resturile armatei bizantine.

Theodore Lascaris s-a aliat împotriva latinilor cu Sultanul Kaykhusraw, al turcilor Seljukizi și a reușit să-și păstreze poziția, ajutat și de victoria țarului Kaloian al bulgarilor în bătălia de la Adrianopole. Patriarhul Ioan Kamateros a murit în Iunie 1206, iar Papa Innocent III a refuzat să autorizeze numirea unui alt patriarh.

Patriarh al Antiohiei a fost Joachim (1199-1219).

1208-1212 en - Michael IN Autoreianos - A fost consacrat în scaunul patriarhal de la Nicaea din ordinul generalului Theodore Lascaris. Două săptămâni mai târziu, cu ocazia Sărbătorilor Pascale, a oficiat ceremonia de încoronare a lui Theodore Lascaris ca Împărat al Imperiului de Nicaea. Alexios III Angelos a revendicat tronul pentru sine, susținut de Sultanul Kaykhusraw, dar a fost învins și a murit în prizonierat în anul 1211. Împăratul latin Henrib al Constantinopolului l-a învins pe Țarul Boril al Bulgariei la Philippopolis (1208), apoi a întors armele împotriva lui Theodore Lascaris. În anul 1212, s-a semnat un acord de pace între împăratul latin al Constantinopolului și împăratul grec de la Nicaea. În acest timp, în Insula Cipru, Episcopul Neilos de Tamasia a emis regulamentul pentru Mănăstirea Maicii Domnului de la Macharias. Însă, din ordinul Papei Honorius III, bisericile din insulă au trecut la ritul latin iar

grecii au fost expulzați, începând cu anul 1222.

Patriarhul Michael Autorenaios a murit la 12 August 1212. Patriarh al Alexandriei a fost Nicolae I (1210-1243).

1214-1216 en - Theodore II Eirenikos - Fost secretar imperial, a îmbrăcat rasa călugărească în anul 1209 și a fost desemnat secretar al Patriarhiei de Constantinopol, în exil la Nicaea. Împăratul Theodore Laskaris I-a înălțat apoi în funcția de hypatos ton philosophon (rector al Universității). După doi ani de pauză de la moartea Patriarhului Michael a fost consacrat în scaunul patriarhal la 28 Septembrie 1214. Între timp, scaunul Patriarhatului Latin de Constantinopol a rămas vacant iar Patriarhul Theodore și-a disputat supremația asupra bisericilor grecești cu Episcopul Gervasius de Heraclea, înălțat și el în anul 1215 ca Patriarh Latin al Constantinopolului. În anul 1213, cardinalul Pelagio Galvani, legat Papal, a sosit la Constantinopol și a cerut în numele Papei Innocent III ca toate bisericile ortodoxe să fie închise. La insistențele clerului grecesc, Împăratul Henry de Flandra a revocat ordinul.

În același an Împăratul Henry s-a căsătorit cu Maria de Bulgaria, fiica Țarului Kaloian cu Anna de Cumania. Începând cu anul 1216, Împăratul Theodore Laskaris a emis monedă proprie din aur și argint și a conferit nobililor dreptul de a colecta taxele. Coeziunea Imperiului de la Nicaea a avut ca idee centrală apărarea credinței ortodoxe în fața latinilor și musulmanilor deopotrivă. Patriarhul Theodore a murit la 31 Ianuarie 1216, urmat de Împăratul Henry în luna Iunie.

1216 en - Maximus II - Fost călugăr al Mănăstirii Akoimetoși și confesor al Împăratului Theodore Laskaris, a fost consacrat cu sprijinul familiei imperiale. La cererea împăratului, pe motive religioase, a anulat căsătoria acestuia cu Prințesa Philippa de Armenia, deși era mama fiului său, Constantin Laskaris, născut în anul 1215. În acest timp, la Constantinopol, pe tronul imperial a urcat Peter II de Courtenay, fratele lui Henri, încoronat în anul 1217 la Roma, chiar de către Papa Honorius III, în Biserica Sfântul Laurențiu din afara zidurilor. Nu a mai ajuns însă la Constantinopol, deoarece a fost capturat și întemnițat de Theodor Comnen, despotul Epirului. Patriarhul Maximus s-a stins din viață în luna Decembrie a anului 1216.

1216-1222 en - Manuel Charitopoulos - Fost diacon, apoi hypatos ton philosophon (rector al Universității din Constantinopol) și-a câștigat prin erudiție epitetul de "Filozoful". Între anii 1217-1221, latinii au organizat cea de a Cincea Cruciadă, condusă de Regele Andrei al Ungariei, Ducele Leopold de Austria și Jean Brienne, Regele Ierusalimului. În anul 1219 Arhiepiscopul Sava, fiul lui Ștefan Nemanja, a proclamat Biserica Serbiei ca autocefală și a publicat Zaconopravila (Canonul sârbesc), actul constitutiv al Regatului Serbiei și al Bisericii din Serbia.

Sediul Arhiepiscopiei Serbiei a fost la Mănăstirea Zica, fondată de Sfântul Sava împreună cu fratele său, Regele Ștefan Prvovencani. Tot în anul 1219, Împăratul Theodore Lascaris s-a căsătorit cu Maria de Courtenay, fiica împăratului captiv al Constantinopolului și al Împărătesei Yolanda. Împărăteasa Yolanda a murit însă în luna August iar pe tronul imperial a succedat fiul cel mic, Robert de Courtenay.

În drum spre Constantinopol, în toamna anului 1220, Robert de Courtenay a fost oaspetele Regelui Andrei II al Ungariei, unde a perfectat o alianță. În Bulgaria, Împăratul Robert de Courtenay a mediat căsătoria dintre Țarul Ivan Asen II și Ana Maria, fiica Regelui Andrei, astfel că în întreaga zonă Europeană a imperiului s-a reinstaurat pacea. Patriarhul Manuel a oficiat botezul Prințului Theodor Laskaris II, lui Ioan Duca Vatatzes cu Irene Laskaris, fiica împăratului. A urmat în luna Noiembrie ceremonia de înmormântare a Împăratului Theodore Laskaris, la mănăstirea Sfântul Hyakintos din Nicaea (la vârsta de 46 de ani). Pe tron a succedat Ioan Duca Vatatzes, nepotul Împăratului Isaac Angelos II, căsătorit cu Irene, fiica defunctului împărat. Patriarhul Manuel a murit în luna Iunie a anului 1222.

Patriarh al Antiohiei a fost Dorotheus (1219-1245).

1123-1240 en - Germanus II Nauplius - Născut pe malul Bosforului, a fost diacon al Bisericii Sfânta Sofia, apoi călugăr la Mănăstirea Achyraous. A fost consacrat la 4 Ianuarie 1223, din dorința Împăratului Ioan Vatatzes de a consolida unitatea Bisericii Ortodoxe. În anul 1224, despotul Theodor Comnen Duca, al Epirului, a cucerit cetatea Thessalonic, iar în anul următor, Arhiepiscopul Demetrios Chomatenos de Ohrid l-a încoronat ca Împărat al Thessalonicului. Încununat de glorie, Împăratul Theodor Comnen Duca a revendicat titlul de Împărat al Bizanțului și a asediat Constantinopolul, dar fără succes. A întors oastea împotriva Bulgariei, dar a căzut prizonier, până în anul 1237, când fiica sa Irene s-a măritat cu Ioan Asen II. În Asia, Împăratul Ioan Duca Vatatzes a obținut o importantă victorie împotriva normanzilor Împăratului Robert de Courtenay, în bătălia de la Poimanenon, consolidând astfel autoritatea sa ținuturile Asiatice.

Ca urmare, după anul 1225, Patriarhul de Nicaea și-a consolidat poziția în fruntea episcopilor ortodocși ca Patriarh de Constantinopol în exil. În anul 1225, Sfântul Sava al Serbiei și-a extins autoritatea pe malul opus al Dunării, unde a fondat mănăstirile Baziaș, Cusici și Zlatița. În anul 1229, Sfântul Sava a făcut pelerinajul la Ierusalim, unde a fost primit de Patriarhul Athanasius și a achiziționat două mănăstiri (Muntele Sion, Akkon), iar pe drumul de întoarcere a l-a vizitat pe Patriarhul Germanus, la Nicaea, apoi a vizitat Mănăstirea Hilandar, pe Muntele Athos. În anul 1235, Patriarhul Germanos a prezidat la Lampsakos un conciliu al episcopilor ortodocși, unde, cu consimțământul celorlalți patriarhi, a recunoscut Patriarhia Bulgariei ca autocefală. Simultan, Theodor Laskaris II s-a căsătorit cu Elena Asenina, fiica Țarului Ivan Asen II al Bulgariei, iar fructul căsătoriei au fost 4 fete și un fiu. Ioan Laskaris.

Ca urmare a celor două căsătorii dintre Țarul Bulgariei și Împărații de Thessalonic și Nicaea, situația latinilor din Tracia s-a înrăutățit drastic. Simultan, Patriarhul Germanus a încercat o reconciliere cu Scaunul de la Roma. O delegație de călugări Franciscani și Dominicani au luat parte la un conciliu convocat la Nymphaion, dar discuțiile au degenerat în ceartă și în loc de împăcare, în anul 1236, grecii și bulgarii au asediat din nou Constantinopolul. Împăratul Latin Baldwin II al Constantinopolului era plecat în Europa, în Italia, Franța și Flandra pentru a aduna oameni și bani. Jean de Brienne, Rege al Jerusalemului și Împărat al Constantinopolului (socrul lui Baldwin II) a murit în anul 1237, la scurt timp după ce a devenit călugăr Franciscan, iar Baldwin și fiica sa Maria au moștenit titlul asupra Jerusalemului. Baldwin s-a întors la Constantinopol în anul 1240, în fruntea unei armate puternice. Patriarhul Germanus a murit în luna Iunie 1240.

Prin Diploma Andreană din anul 1224, Regele Andrei al Ungariei a acordat Cavalerilor Teutoni dreptul să se așeze în Țara Bârsei. Călugării franciscani au fondat mănăstiri la Cluj, Sibiu, Bistrița, Arad, Timișoara, Orăștie, Sebeș, Dighișoara, Odorhei și Sic. Dintr-o scrisoare a Papei Grigore IX către Regele Bela IV al Ungariei știm că în "civitas Milcoviae" (episcopia cumanilor) locuiau creștini care primeau tainele bisericii după ritul ortodox.

Patriarhi ai Jerusalemului au fost: Euthemius (1223), Athanasius (1231-1244), Sophronius (1236-?). Patriarh al Bulgariei a fost Sfântul Joachim (1235-1246).

1240 en - Methodius II - A fost consacrat în scaunul patriarhal de la Mănăstirea Hyacinth din Nicaea, dar s-a stins din viață după doar trei luni. La 15 Aprilie 1240, Baldwin II a fost încoronat în Biserica Hagia Sofia. Scaunul patriarhal a rămas vacant până în anul 1244. În acest interval, Țarul Ivan Asen a murit în anul 1241, mongolii au invadat Europa, iar Ioan Duca Vatatzes a anexat Imperiul de Thessalonic în anul 1242, împreună cu o parte din Bulgaria.

1244-1255 en - Manuel II - A fost consacrat în mijlocul operațiunilor militare purtate de împăratul său. Alarmat de victoriile grecilor, Împăratul Baldwin a călătorit din nou în Europa, lăsând guvernarea pe seama soției sale, Împărăteasa Maria. Împăratul Ioan Duca Vatatzes a asediat din nou Constantinopolul în anul 1247, în timp ce Împăratul Baldwin îl însoțea pe Regele Louis IX al Franței în cea de a Șaptea Cruciadă (1249-1250) împotriva cetății Damietta (Egipt). Căzut prizonier, Regele Louis IX a fost răscumpărat contra 400 000 de livre în argint, apoi a petrecut patru ani la Jerusalem pentru a consolida apărarea cruciaților. Împăratul Baldwin II s-a întors din cruciadă în anul 1248, iar soția sa Maria a călătorit în Franța pentru a reglementa afacerile familiei, și nu s-a mai întors. Ioan Duca Vatatzes a murit în anul 1254 și a fost înmormântat la Mănăstirea Sosandra, fondată de el în regiunea Magnesia.

În Noiembrie 1254, pe tronul de la Nicaea a succedat fiul său, Theodor Laskaris II, asociat la domnie încă din anul 1235, de la căsătoria sa cu Elena Asenina a Bulgariei. În același an, noul împărat a semnat un tratat defensiv de alianță cu Sultanul Kaykaus II al Turcilor Seljukiji, împotriva Imperiului Mongol. În Transilvania, prin Diploma Cavalerilor Ioaniți, Regele Bela IV a acordat cruciaților dreptul de a organiza viața economică și religioasă a locuitorilor din Țara Severinului și din Oltenia.

Patriarh la Antiohiei a fost Simeon II (1245-1268). Patriarh al Alexandriei a fost Grigore I (1243-1263). Patriarhi ai Bulgariei au fost: Vissarion (1246), Basil II (1246-1254), Basil III (1254-1263).

1255-1259 en - Sfântul Arsenios Autoreianos - Născut la Constantinopol, a fost consacrat din funcția de abate al Mănăstirii din Nicaea, după ce a petrecut câțiva ani la Muntele Athos. În anul 1157, în Bulgaria s-a oficiat căsătoria Irenei Doukaina Laskarina, fiica împăratului, cu Constantin Tick, viitorul Țar al Bulgariei (1258-1268). Patriarhul Arsenios a primit vizita legatului Papal Constantin, Episcop de Orvieto, cu scopul de a convoca un nou Conciliu Ecumenic pentru reconcilierea celor două Biserici. Negocierile însă au eșuat, dar Împăratul Theodore Laskaris a întreținut în continuare corespondența cu Papa Alexandru IV. Grav bolnav, Împăratul Theodor Laskaris II a murit la 16 August 1258 și a fost înmormântat lângă tatăl său, la Mănăstirea Sosandra. A fost succedat de fiul său, Ioan Duca Laskaris IV, în vârstă de 8 ani. Patriarhul Arsenios a convocat un consiliu al aristocraților în cadrul căruia generalul Michael Paleologos a fost desemnat ca regent.

A urmat ceremonia de încoronare, la care Michael Paleologos a fost înălțat pe tron, alături de soția sa, Theodora Paleologos, iar Ioan Lascaris a primit toga imperială purpurie. Imediat după ceremonie, Patriarhul Arsenios s-a retras la Mănăstirea Paschasius și a refuzat să mai officieze ca patriarh.

1260-1261 en - Nicephorus II - A fost consacrat în scaunul patriarhal din funcția de Arhiepiscop de Ephesus, după ce Patriarhul Arsenios a refuzat să mai officieze dar nu a renunțat la funcția sa. La 25 Iulie 1261, generalul Strategopoulos a cucerit Constantinopolul, nu prin luptă ci intrând în cetate printr-o poartă secretă (prin catacombe). Redus la circa 35 000 de locuitori, orașul s-a predat aproape fără luptă. Împăratul Baldwin a reușit să fugă cu o corabie, dar în grabă și-a uitat coroana și sceptrul. S-a refugiat în Sicilia, la Regele Charles de Anjou. Ziua de 25 Iulie 1261 a fost însă nefastă pentru Patriarhul Nicephorus, trecut din viață în aceeași zi.

1261-1265 en - Sfântul Arsenios Autoreianos - În fața mării victorii, Împăratul Michael

Paleologul l-a convins pe Patriarhul Arsenios să revină din asceză pe tronul patriarhal. Ceremonia de încoronare s-a oficiat la 15 August 1261. Toate legile latinilor au fost revocate și s-a reinstituat administrația grecească. În scurt timp, populația orașului a crescut la 70 000 de locuitori. Avid de putere, Împăratul Michael Paleologul l-a orbit pe tânărul Ioan Laskaris și l-a închis la o mănăstire. Deși a fost amenințat cu intervenția Papei, Patriarhul Arsenios nu a trecut cu vederea această faptă și l-a excomunicat pe Împăratul Michael Paleologul și apoi i-a refuzat comuniunea. În anul 1265, Împăratul Michael Paleologul a convocat un sinod în urma căruia Patriarhul Arsenios a fost demis și exilat. A murit în anul 1273. Sărbătoarea sa este în ziua de 30 Septembrie.

După anul 1262, Împăratul Michael Paleologul a încercat fără succes să cucerească Despotatul de Moreea (Peloponezul), iar venețienii au învins flota bizantină în bătălia din insula Settepozzi. În anul 1265, tătarii lui Nogai Khan au invadat Tracia, iar Împăratul Michael Paleologul însoțit de o mică escortă a scăpat cu viață doar cu noroc, reușind să se îmbarce pe două corăbii. În anul 1263 s-a semnat un tratat de alianță cu Sultanul Al-Malik Baybars al Egiptului și cu Hanul Berke al mongolilor Kipchak. În același an, Conte Charles de Anjou a ocupat Sicilia în numele Scaunului Papal și a fost proclamat Rege al Siciliei.

Patriarh al Alexandriei a fost Nicolae II (1263-1276). Patriarh al Bulgariei a fost Joachim II (1263-1272).

1266 en - Germanus III - A fost consacrat în scaunul patriarhal din dorința Împăratului Michael Paleologul de a contracara curentul de opinie stârnit de Patriarhul Arsenios. La 5 Ianuarie 1266, Charles de Anjou a fost înălțat rege al cetății Roma, intrând astfel ca un personaj principal în atenția Împăratului Michael Paleologul. Patriarhul Germanus a fost înlocuit după doar câteva luni, dar a rămas în anturajul împăratului și a fost reprezentantul Imperiului Bizantin la Conciliul Ecumenic de la Lyon din anul 1272. În anul 1266 musulmanii au ocupat Cilicia și au început asediul Antiohiei. Garnizoanele cavalerilor cruciați au căzut rând pe rând.

1266-1275 en - Sfântul Iosif Galesiotes (Joseph Galnoiotis) - Călugăr la Mănăstirea de pe Muntele Galesios, a fost lector (1222-1254), apoi abate al mănăstirii (1259-1260), iar din anul 1260 a fost confesorul Împăratului Michael Paleologul. În anul 1264 a încercat fără succes să medieze conflictul dintre împărat și patriarh. Numit în scaunul patriarhal a ridicat imediat anatema pusă asupra împăratului, dar s-a opus ferm tentativelor de reunificare dintre cele două mari Biserici. În timpul său, Împăratul Michael Paleologul a emis regulamentul pentru Mănăstirea Arhanghelului Mihai de pe Muntele Auxentios (pe malul asiatic al Constantinopolului), considerată a fi fundația lui, după ce a restaurat-o din starea de ruină. În anul 1267, călugărul Nikephoros Blemmydes, fostul abate al Mănăstirii Sfântul Gheorghe din

Ephes, a redactat regulamentul Mănăstirii lui Isus Hristos, fondat de el la Ematha, lângă Ephes.

La Constantinopol, Împăratul Michael Paleologul a fondat Mănăstirea Sfântul Dumitru, înfrățită cu vechea mănăstire de la Palaiologii Kellibara, din Herakleia, lângă muntele Latros. În actul fondator este inclusă o biografie completă a împăratului și a campaniilor sale militare, apoi se subliniază că la ambele mănăstiri călugării vor fi sub aceeași lege și un singur superior. În anul 1269 a fost Cruciada Copiilor din Aragon, iar în anul 1270, Regele Louis al IX-lea a condus în Tunisia cea de a Opta Cruciadă, terminată lamentabil prin moartea fiului său Philip III de Orleans. Ceremonia de încoronare a lui Andronikos Palaiologos (fiul lui Michael) s-a oficiat în anul 1272, aclamat de întregul cler și popor al Bizanțului. În anul 1274 s-a organizat la Lyon cel de al 14-lea Conciliu Ecumenic al Bisericii Catolice, la care au asistat 300 de episcopi și 60 călugări superiori, prezidată chiar de Papa Grigore X.

Delegația bizantină condusă de fostul Patriarh Germanus, a prezentat și citit în cadrul conciliului o bulă de aur sigilată de Împăratul Michael și alte două bule emise de fiul său Andronikos și de clerul Constantinopolului. Comuniunea celor două biserici s-a consfințit printr-o misă solemnă oficiată în ziua de 24 Iunie 1274, la Sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel, când grecii și latinii au cântat și s-au rugat împreună. Papa Grigore X a răspuns favorabil și la cererea Împăratului Michael de a organiza o cruciadă comună pentru eliberarea Anatoliei și a regatelor creștine, dar imediat după moartea Papei Grigore, în anul 1276, toate planurile au fost anulate. Oponent vehement al comuniunii cu Roma, Patriarhul Iosif a demisionat la 9 Ianuarie 1275 și s-a retras la Mănăstirea Anaplous (în Tracia), apoi la Mănăstirea Kosmidion.

În anul 1270, Izzedin Keykavuz, fiul sultanului de Konia, a obținut de la Împăratul Michael Paleologul dreptul de a strămuta 30 de ginte turcești în Dobrogea. Conducătorul coloniștilor a fost Saltic, fondatorul orașului Babadag.

Patriarhi ai Antiohiei au fost Euthymius (1268-1269), Theodosius IV (1269-1276). Patriarh al Bulgariei a fost Ignatius (1272-1277).

1275-1282 en - Ioan Bekos (Beccus) - A fost consacrat după demisia Patriarhului Iosif, ca susținător al comuniunii cu Scaunul de la Roma. Dornic de o cruciadă comună, Împăratul Michael Paleologul a fost un vehement susținător al unificării religioase, dar s-a confruntat cu opoziția fermă a clerului și a poporului. Inclusiv Patriarhul Bekkos a fost în permanență un apărător al celor săraci, iar în anul 1279 a demisionat din funcție, pentru a fi repus în scaun doar după numeroase persuasiuni. Totuși a convocat numeroase sinoduri și a publicat cărți în care a apărat uniunea, subliniind compatibilitatea dintre cele două doctrine. Rezultatul a fost că a ridicat tot clerul grecesc împotriva lui. Uniunea celor două Biserici s-a stins din viață o dată cu Împăratul Michael Paleologul, la 11 Decembrie 1282, la scurt timp după rebeliunea din Sicilia

(Sicilian Vespers), când sicilienii l-au detronat pe Charles de Anjou.

Întregul cler fiind împotriva sa, Împăratul Michael Paleologul a fost înmormântat la Mănăstirea Nea Mone din Rhaidestos (Tekidag), iar trei ani mai târziu a fost reînhumat la Mănăstirea lui Isus Hristos din Selymbria (Propontis). În acest timp, în Transilvania, în anul 1278 este amintită Mănăstirea Petrindului, pe culmea Cheilor Turzii, pe locul unde Regele Ladislau I al Ungariei a zidit o capelă în memoria victoriei împotriva Cumanilor. La 1278 Rege al Ungariei era Ladislau IV, căsătorit cu Elisabeta de Sicilia, fiica cea mai mică a Regelui Carol de Anjou, soră cu Beatrice de Sicilia, cea care purta încă formal titlul de Împărăteasă a Constantinopolului, în urma căsătoriei cu Philip de Courtenay (exilat în Sicilia). În anul 1281, Maria Palaiologina, fiica Împăratului Michael VIII Paleologul, a reconstruit Mănăstirea Maicii Domnului (Theotokos Panaghiotissa, Kanli Kilise) unde s-a călugărit.

Patriarh al Antiohiei a fost Theodosius V (1276-1285). Patriarh al Alexandriei a fost Athanasius (1276-1316). Patriarh al Bulgariei a fost Sfântul Macarius (1277-1284).

1282-1283 en - Sfântul Iosif Galesiotes - A fost rechemat de la mănăstire imediat după instalarea Împăratului Andronikos Paleologul pe tronul imperial, dar după nici trei luni a fost silit să demisioneze, răpus de boală. Patriarhul Iosif s-a stins din viață la 23 Martie 1283. Sărbătoarea sa este la 30 Octombrie. În anul 1282 s-a pus piatra de temelie pentru Mănăstirea Nașterii lui Isus din Ardenica (Albania), fondată de Împăratul Andronikos Paleologos. Conte de Barcelona Peter III de Aragon, fratele Reginei Constance II de Sicilia, a invadat insula cu o armată finanțată de evrei și bizantini, devenind astfel primul Rege al Siciliei din Casa de Aragon. Împăratul Andronikos Paleologul a repudiat uniunea cu Roma, dar nu a reușit să dizolve schisma din rândul clerului ortodox.

1283-1289 en - Grigore din Cipru (Gregorios ho Kyprios) - Născut în insula Cipru, educat la Nicosia, și-a completat studiile la mănăstirea de pe Muntele Galesios (Ephes), unde a fost discipolul lui Nicephorus Blemmydes. A călătorit apoi la Nicaea unde a fost elevul lui George Acropolites, ambasador al Bizanțului la Conciliul de la Lyon. După anul 1261 a ajuns la Constantinopol, unde a funcționat ca profesor de teologie. A fost consacrat de Împăratul Andronikos ca urmare a poziției sale ferme împotriva comuniunii cu Roma. Au rămas de la el exerciții de retorică, proverbe și sfaturi înțelepte, scrisori, împreună cu o autobiografie și doctrina sa teologică. Scrierile sale au fost însă considerate eretice și în anul 1289 a fost silit să abdice, în favoarea unui călugăr venit de la Muntele Athos. În Sicilia, Regele Jaume de Aragon (Iacob, James) i-a succedat lui Peter de Aragon în anul 1285.

Patriarh al Antiohiei a fost Dionysius (1293-1308). Patriarh al Bulgariei a fost Joachim III

(1284-1300).

1289-1293 en - Sfântul Athanasios - Născut la Adrianopole, călugăr Athonit, a fost consacrat sub numele său de călugăr, Athanasios. Foarte sever în asceză, a confiscat bunurile lumești ale reprezentanților înaltului cler și ale celor mai bogate biserici sau mănăstiri. Ca urmare era întâmpinat cu foarte multă ostilitate și nu rare ori s-a aruncat cu pietre asupra sa pe străzile Constantinopolului. Ca urmare, a încetat să mai apară în public decât însoțit de pretorienii. A fost demis în anul 1293, după ce o delegație a clerului a protestat extrem de vehement în fața Împăratului Andronikos. Lista celor care l-au denunțat a fost găsită după mai mulți ani într-o criptă din Biserica Hagia Sofia.

Din această perioadă datează legenda lui Negru Vodă, mare herțog în Țara Făgărașului, cel care în fruntea unui popor de oieri a trecut munții pe Valea Dâmbovicioarei și a strămutat curtea domnească în Muntenia, la Câmpulung. Un document din anul 1291 numește pe Ugrinus ca beneficiar al celor două moșii din Țara Făgărașului părăsite de Negru Vodă. Mănăstirile Cetățuia și Cotmeana din județul Argeș se spune că au fost ridicate în anul 1292. Cert este că a fost înmormântat în Biserica Sfântul Iacob din Câmpulung (Bărăția), unde a rămas spre piosă amintire piatra sa de mormânt (Laurencius de Longo-Campo, anno Domini MCCC). Se poate face legătura și cu Regele Iacob al Siciliei, căsătorit cu Prințesa Blanche de Anjou, fiica Regelui Charles II de Anjou cu Maria a Ungariei. Prima soție a Împăratului Andronikos a fost Ana de Ungaria, fiica Regelui Ștefan V, mama prinților Michael IX Paleologos și Constantin Duca Paleologos.

1294-1303 en - Ioan XII - Născut la Sozopol (Bulgaria) pe țărmul Mării Negre a fost călugărit sub numele de Kosmas. A fost consacrat din ordinul Împăratului Andronikos, fiind susținut de clerul pro-unionist. Din anul 1294 datează regulamentul (typiconul) împărătesei Teodora Paleologos (mama lui Andronikos) pentru schitul Lips din Constantinopol. La schit funcționa o biserică închinată Sfântului Ioan și un spital cu 12 paturi. Împărăteasa s-a călugărit și a condus schitul sub numele de Eugenia. A fost îngropată la schit în anul 1304, inaugurând astfel necropola familiei. Cele 50 de măicuțe trebuia să pomenească permanent în rugăciuni numele fondatoarei. Din același an datează și regulamentul Împărătesei Teodora Paleologos pentru Schitul Sfinților Kosmas și Damian din Constantinopol (doctorii fără de arginți). Aici, cele 30 de măicuțe aveau un venit anual format din 2500 banițe de cereale, 240 de măslini și 50 de nomismata.

Imediat după anul 1295, Constantin Akropolites, fiul Marelui Logofăt George Akropolites, a redactat regulamentul Mănăstirii Învierea Domnului din Constantinopol, unde a ridicat și o a doua capelă, închinată Sfântului Lazarus. În acest timp, Carol Martel de Anjou, susținut de Papa

Benedict al VIII-lea a reclamat fără succes tronul Ungariei, în schimb fiul acestuia, Carol Robert de Anjou a fost declarat Rege al Ungariei în anul 1300, fiind susținut de nobilii din Croația și Dalmația. În anul 1301, Carol Robert a fost încoronat de Arhiepiscopul de Strigoniu și a lansat o campanie militară împotriva nobililor locali. În Transilvania, disensiunea dintre cele două Biserici s-a radicalizat. La 27 Iulie 1302, în Bătălia de la Bapheus, sultanul Otoman Osman I a învins o armată bizantină sub comanda generalului George Mouzalon, cucerind astfel primul port la Marea Egee. În anul 1304 Constantin Duca și Theodor Angelos au fondat Mănăstirea Panagia de la Muntele Olimp.

Patriarh al Ierusalimului a fost Thaddaeus (1298). Patriarh al Bulgariei a fost Dorotheus (1300-1315).

1303-1309 en - Sfântul Athanasios - A fost reinstalat în scaunul patriarhal, aclamat de un popor entuziast. Rechemarea sa s-a datorat resentimentelor față de latini. Din dorința de a obține supremația pe coasta Asiei Mici, Împăratul Andronikos Paleologos a angajat o trupă de mercenari latini condusă de condotierul Roger de Flor. Însă, în loc să lupte cu dușmanii, imediat după moartea condotierului mercenarii au jefuit Tracia, Macedonia și Thessalia, mai rău decât turcii. În anul 1307, Irene Choumnaina Paleologos, soția lui Ioan Paleologos, fiul cel mare al împăratului, a fondat schitul lui Isus Hristos Philantropos, de la Constantinopol și a redactat regulamentul, ajutată de confesorul său, Mitropolitul Theoleptos de Philadelphia. Tracia era devastată de bulgari, astfel că pentru a garanta pacea, în anul 1308 Împăratul Andronikos Paleologos a măritat-o pe nepoata sa Teodora cu Țarul Theodor Svetoslav al Bulgariei.

În anul 1303, Împărăteasa Irene a părăsit curtea imperială și s-a instalat la Thessalonica, unde și-a administrat singură finanțele. Între anii 1303-1305, Patriarhul Athanasios a redactat typiconul pentru toate mănăstirile imperiale (Regula lui Athanasios). Documentul trebuia citit în plen în ziua a XV-a a fiecărei luni și cerea renunțarea la dorințele cărnii și supunere totală în fața părintelui superior. În anul 1310, pe timpul lui Negru Vodă, lângă satul Piscul Mare (Stoenești Vâlcea) a fost construit schitul Jgheaburi. În același an, în comuna Râul de Mori (Hunedoara), familia Căndeștilor (Kendefy) a fondat Mănăstirea Colț, transformată apoi în sihăstrie. Cronica lui Luccari amintește despre o încoronare a lui Negru Vodă în anul 1310, ca prim Voievod al Țării Românești. Legenda meșterului Manole, spune că Negru Vodă a întemeiat și Biserica Sfântul Nicolae din Curtea de Argeș. Patriarhul Athanasios a murit la 28 Octombrie, ziua în care este sărbătorit ca sfânt.

Patriarh al Antiohiei a fost Marcu (1308-1342).

1310-1314 en - Nifon Cyzicus (Nepheon, Niphon) - A fost consacrat din ordinul Împăratului

Andronikos pentru a dizolva schisma din rândul clerului iscată de poziția anti-imperială a fostului Patriarh Arsenios Autorenaios. Ca urmare a măsurilor aspre, nu a fost iubit de confracții săi. În timpul său, s-a început rezidirea Mănăstirii Zograf, de la Muntele Athos, distrusă de latini în anul 1275 și apoi jefuită de mercenari în anul 1305. Spre sfârșitul secolului, voievozii Valahiei și Moldovei au donat fondurile pentru reconstrucția mănăstirii.

Patriarh al Ierusalimului a fost Athanasius (1313-1314).

1315-1319 en - Ioan Glykos - A fost consacrat în scaunul patriarhal după ce predecesorul său a demisionat la presiunea clerului. Înainte de consacrare a oficiat în Italia de Sud, unde era cunoscut ca Glycos Melodos, pentru că avea dulceață în voce. În timpul său, Împăratul Andronikos Paleologos a redactat regulamentul pentru Mănăstirea Sfântului Dumitru Kellibara, de la Constantinopol. Regulamentul specifică expres egalitatea dintre călugări și asceza riguroasă, după regula de la Ierusalim. În Țara Românească, domnitorul Negru Vodă a fondat în Argeș Mănăstirea Negru Vodă (Cetățuia), pe un colț de stâncă situat între râul Dâmbovița și pârâul Cetățuia, pe locul unui fost castru roman. În vecinătate se află și o peșteră, denumită acum Peștera Negru Vodă, ascunzătoare de taină și loc de refugiu la vremuri de restriște. Principalul ctitor al mănăstirii a fost însă nepotul său, Nicolae Alexandru Basarab, fiul lui Basarab I.

Patriarh al Alexandriei a fost Grigore II (1316-1354). Patriarh al Bulgariei a fost Romanus (1315-1325).

1320-1321 en - Gerasimus - Născut la Philadelphia, înainte de consacrare a fost abatele Mănăstirii Sfântul Gheorghe Mangana din Constantinopol. La acel timp, mănăstirea găzduia relicve al Patimilor lui Isus și era loc de pelerinaj pentru toți creștinii ortodocși. A fost dorit de Împăratul Andronikos pentru că era înțelept și docil, nedornic de confruntări teologice. S-a stins din viață după mai puțin de un an. În timpul său, în Țara Românească, domnitorul Basarab I a căsătorit pe fiica sa Teodora cu viitorul Țar Ivan Alexandru al Bulgariei. În Tracia au fost două năvăliri ale mongolilor și bulgarilor ce au cauzat războiul civil dintre Împăratul Andronikos și nepotul său, Andronikos III Paleologul, exilat după ce l-a ucis accidental pe fratele său, Manuel. Andronikos III a căutat refugiu la bulgari, la sora sa Teodora, remăritată în anul 1324 cu Țarul Michael Shishman.

1321-1334 en - Isaia (Esaias, Jeaias) - A fost consacrat din ordinul Împăratului Andronikos Paleologos în timpul războiului civil dintre anii 1321-1328. După o primă confruntare, fără luptă, împăratul a semnat un acord de pace potrivit căruia Andronikos III a fost recunoscut ca împărat

al Traciei și Macedoniei. Ceremonia formală a avut însă loc doar în anul 1325, după moartea lui Irene de Brunswick, soția lui Andronikos III. În anul următor, Împăratul Andronikos III s-a recăsătorit cu Anna de Savoy, mama viitorului împărat, Ioan Paleologos V. Concomitent, sora sa, Teodora Paleologos s-a remăritat cu Țarul Michael Shishman al Bulgariei. În Transilvania, un pustnic pe nume Nicula s-a așezat într-o pădure de lângă Gherla și a fondat o așezare monahală, devenită apoi Mănăstirea Nicula. La Constantinopol, Theodora Synadene, nepoata Împăratului Michael VIII Paleologul, soție de general, a fondat schitul Bebaia Elpis închinat Maicii Domnului, unde s-a călugărit sub numele de Theodula.

Împăratul Andronikos s-a retras în anul 1328 la Mănăstirea Lips (Moscheea Fenari). La Muntele Athos, călugărul solitar Neilos a întocmit regulamentul pentru Mănăstirea Sfântului Ioan Antemergătorul, dependență a Mănăstirii Dochearion zidită între anii 1294-1295. În anul 1332, călugărul Joachim, nepotul Mitropolitului de Zichia, a alcătuit regulamentul Mănăstirii Sfântului Ioan Antemergătorul de pe Muntele Monoikeion (lângă Seres), aflată sub patronajul doamnei Simonida, fiica Împăratului Andronikos II, căsătorită cu Regele Ștefan Milutin Nemanja al Serbiei. Regulamentul a fost confirmat de Patriarhul Isaias și de Împăratul Andronikos III, nepotul fondatoarei. În același an 1332, Împăratul Andronikos III a întărit alianța cu Bulgaria căsătorind pe fiica sa Maria cu Țarul Ivan Alexandru al Bulgariei. În Asia, turcii otomani au ocupat Nicaea. În același an 1332, Împăratul Andronikos II a fost înmormântat la Mănăstirea Lips iar Patriarhul Isaia s-a stins din viață în ziua de 15 Mai. Patriarh al Ierusalimului a fost Grigore II (1322). Patriarh al Bulgariei a fost Theodosius (1325-1337).

1334-1347 en - Ioan Kalekas - Născut în Tracia, la Apros, a fost consacrat preot, apoi, sub patronajul ministrului Ioan Cantacuzino, a fost agregat la Curtea Imperială. În anul 1334 a fost consacrat Arhiepiscop de Thessalonic, apoi Patriarh de Constantinopol. La începutul anului 1337, Patriarhul Ioan a avut de mediat conflictul teologic dintre Barlaam de Seminara, abatele Mănăstirii lui Isus Mântuitorul din Chora (Kariye Mosque) și Gregory Palamas, abatele Mănăstirii Esphigmenou, referitor la spiritualitatea hesichastă, potrivit căreia călugărul trebuie să-și petreacă viața în permanentă contemplație și rugăciune către Isus Hristos. Tradiția spune că prin această credință Isus a fost învăluit pe Muntele Tabor de lumina necreată, pentru a se înconjura astfel cu nimbul gloriei (Schimbarea la Față). La Constantinopol au fost convocate o serie de 5 sinoduri (două în 1341, 1344, două în 1347, 1351) în urma cărora George Palamas a fost inițial arestat și întemnițat.

Victoria teologică a aparținut însă în final lui George Palamos, în anul 1347, când generalul Ioan Cantacuzino a intrat triumfal în Constantinopol și a fost încoronat co-împărat. Ca urmare, Patriarhul Ioan Kalekas a fost demis și exilat, iar un an mai târziu s-a stins din viață. Împăratul Andronikos III Paleologul a murit la 15 Iunie 1341 și a fost înmormântat la Mănăstirea Hodegon. A fost succedat de fiul său, Ioan V Paleologul, sub tutela generalului Ioan Cantacuzino și a

Patriarhului Ioan Kalekas. Din timpul Patriarhului Ioan Kalekas datează regulamentul călugărului Neilos pentru Mănăstirea Maicii Domnului Hodgetria, din Geromeni, confirmat de despotul Ioan Orsini al Epirului, aparținând însă de scaunul patriarhal. Tot în timpul său, Împărăteasa Anna de Savoy a amanetat bijuteriile imperiale pentru suma de 30 000 de ducați Venețieni. Începând cu anul 1346, Constantinopolul a fost devastat de o epidemie de ciumă. Patriarhul Ioan a murit în ziua de 29 Decembrie 1347.

Patriarh al Ierusalimului a fost Lazarus (1334-1368). Patriarh al Antiohiei a fost Ignatius II (1342-1386). Patriarhi ai Bulgariei au fost Joannicius (1337-1340), Symeon (1341-1348). Patriarh al Serbiei a fost Joannicius II (Joanikije II 1346-1354)

1347-1350 en - Isidor - Născut la Thessalonik, episcop de Monemvasia, a fost unul dintre discipolii lui George Palamas, exilat în anul 1345 împreună cu maestrul său. După victoria din anul 1347, Împăratul Ioan Cantacuzino l-a demis pe Patriarhul Ioan Kalekas și l-a rechemat pe Isidor, consacrat în scaunul de Arhiepiscop de Thessalonik, apoi în scaunul patriarhal. În timpul său, George Palamas a scris un tratat în 150 de capitole cu privire la hesychie, referitor la energia divină. Convinși că pot obține prin contemplație și rugăciune o astfel de energie, adepții săi au impus o serie de reguli și obligații călugărilor, iar oponenții lor au fost demși din funcții. Epidemia de ciumă s-a stins doar în anul 1349. Între anii 1349-1350, Împăratul Ioan Cantacuzino a rupt alianța cu Genova și a refăcut alianța cu Veneția. Patriarhul Isidor s-a stins din viață la începutul anului 1350.

Prin căsătoria Fiicei sale Teodora cu Sultanul Orhan Gazi al turcilor otomani, Împăratul Ioan Cantacuzino a cimentat o nouă alianță pentru teritoriile din Asia. În același an, a măritat pe fiica sa mai mică, Helena, în vârstă de 13 ani, cu Împăratul Ioan Paleologos (exilat la Tenedos).

Patriarh al Bulgariei a fost Theodosius II (1348-1363).

1350-1353 en - Sfântul Calistus (Kallistos) - Înainte de a fi consacrat a fost călugăr la Muntele Athos, timp de 28 de ani, la schitul de pe lângă Mănăstirea Philotheou. A fost fondatorul Mănăstirii Sfântul Mamas din insula Tenedos. În anul 1351 a convocat și condus ultimul sinod din cele cinci dedicate credinței hesychaste, în cadrul căruia George Palamas a fost exonerat de toate acuzațiile iar dogma sa a fost validată, în conformitate cu ortodoxismul. Între timp, Regele Ștefan Dușan al Serbiei, fondatorul Mănăstirii Sfinții Arhangheli din Prizren (Kosovo), a rupt comuniunea cu Patriarhia de Constantinopol și a cerut protecția Papei Innocent VI. Ca urmare, Mănăstirea Hilandar de la Muntele Athos s-a declarat și ea independentă, stârnind numeroase tulburări în comunitatea ortodoxă. Părăsit de toți aliații, Împăratul Ioan Cantacuzino a cultivat alianța cu turcii otomani, oferindu-le Peninsula Galliopi, primul picior de pod în Europa.

În anul 1350 călugărul hesychast Athanasios Meteoritul a zidit prima capelă de pe Stânca cea Mare de la Meteora, dedicată Maicii Domnului Meteorissa, devenită apoi Mănăstirea Meteora cea Mare. Mănăstirea a găzduit 14 călugări și în anul 1359 a zidit o nouă biserică, dedicată Schimbării la față. În Moldova de Sus, Dragoș Vodă a ctitorit în anul 13652 Mănăstirea Boureni. Matei Cantacuzino, fiul Împăratului Ioan Cantacuzino a fost încoronat co-împărat în anul 1353. Patriarhul Calistus a refuzat să officieze ceremonia și a fost demis. S-a retras la o mănăstire pe Muntele Athos.

1353-1354 en - Philotheos Kokkinos - A fost consacrat în locul Patriarhului Calistus, ca susținător al Împăratului Ioan Cantacuzino și al fiului său Matei. Fost călugăr pe Muntele Sinai, apoi pe Muntele Athos, la Mănăstirea Vartopedi și la Mănăstirea Lavra, Patriarhul Philoteus era un susținător al lui George Palamas și al grației divine. Înainte de consacrare a fost abate al Mănăstirii Philokalous din Thessalonic, apoi Mitropolit de Heraclea. În acest timp, Împăratul Ioan Paleologos, ajuns la vârsta adultă, fiind susținut de Patriarhul Calistus, a încheiat o alianță cu venețienii și sârbii lui Ștefan Dușan și a reușit să intre în Constantinopol în anul 1354. Ioan Cantacuzino a abdicat și s-a retras la o mănăstire, sub numele de Joasaph Christodoulos. Patriarhul Philoteus a abdicat și s-a retras la Heraclea.

1354-1363 en - Sfântul Calistus - Îmediat după instalarea pe tron a Împăratului Ioan Paleologos, Patriarhul Calistus a fost rechemat de la Muntele Athos. Ca măsuri organizatorice a reorganizat bisericile răsăritene sub forma de exarhate patriarhale. A întâmpinat rezistența unora dintre arhiepiscopi, printre care și Mitropolitul de Kiev, unde doctrina lui George Palamas a fost respinsă cu fermitate. Ca răspuns, Patriarhul Calistus a alcătuit un volum cu 100 de capitole în care a deslușit pe larg noua doctrină. Matei Cantacuzino a continuat războiul în Tracia, susținut de turcii otomani, până în anul 1357, când a fost exilat în Morea, la fratele său Manuel Cantacuzino. În anul 1359, Patriarhul Calistus a fondat Mitropolia Ungrovlahiei, cu sediul la Curtea de Argeș, având în frunte pe Mitropolitul Iachint, adus de la Vicina.

Susținut de Voievodul Vladislav Vlaicu, Mitropolitul Iachint a zidit numeroase biserici și a întemeiat așezări mănăstirești (Tismana, Curtea de Argeș, Câmpulung Muscel, Bolintin Deal, Bolintin Vale, Tânganu, Cotmeana). Tot Mitropolitul Iachint l-a adus în Țara Românească pe călugărul Nicodim, de la Mănăstirea Hilandar, de pe Muntele Athos, viitorul fondator al mănăstirilor Tismana, Vodița și Prislop. Voievodul Ioan Vladislav a luat sub ocrotirea sa și Mănăstirea Koutloumoussi, de la Muntele Athos, unde a trimis călugări spre a fi instruiți de părintele Chariton. În Moldova, Voievodul Bogdan I a ctitorit Mănăstirea Bogdana, ca necropolă a familiei sale, iar din anul 1400 ca reședință episcopală. În Transilvania, în anul 1360 este amintită Mănăstirea Prislop, construită de părintele Nicodim, locația unde părintele a copiat

Tetraevanghelul Slavonesc.

În anul 1363, Patriarhul Calistus a fost trimis de Împăratul Ioan Cantacuzino, în fruntea unei ambasade, la Împărăteasa Helena, soția Regelui Ștefan Dușan al Serbiei și nepoată a Țarului Ivan Alexandru al Bulgariei, pentru a negocia o alianță Balcanică. Călugărită sub numele de Jelisaveta, prințesa era retrasă la o mănăstire din Serres (Macedonia), dar media negocieri politice între bizantini, sârbi și bulgari. A murit în timpul călătoriei. Sărbătoarea sa este în ziua de 20 Iunie.

Patriarh al Alexandriei a fost Grigore III (1354-1366). Patriarh al Bulgariei a fost Joannicius II (1363-1375). Patriarh al Serbiei a fost Sfântul Sava IV (1354-1375).

1364-1376 en - Philotheos Kokinos - A fost re consacrat în scaunul patriarhal, imediat după moartea Patriarhului Calistus și l-a rechemat drept consilier pe fostul Împărat Ioan Cantacuzino, acum călugărit sub numele de Joasaph Christodoulos. Practic, cei doi au rămas la conducerea Constantinopolului, deoarece Împăratul Ioan Paleologul, părăsit de toți susținătorii a plecat spre Vestul Europei, în căutarea unor susținători. În anul 1366, Împăratul Ioan Paleologul a fost oaspetele Regelui Ludovic cel Mare al Ungariei (de Anjou) unde a primit promisiunea sprijinului militar cu condiția să se convertească la catolicism. Ca urmare, în anul 1367 o delegație bizantină a cerut Papei Urban V să convoace un conciliu ecumenic în cadrul căruia să se consacre comuniunea cu Roma. Delegația a fost însă condusă de Ioan Cantacuzino, încuscrit cu Sultanul Orhan și adversar al comuniunii, astfel că negocierile au eșuat iar Papa Urban a refuzat să conducă lucrările conciliului.

În aceste condiții, în anul 1369 Împăratul Ioan Paleologos a călătorit personal la Roma și Neapole unde a primit confesiunea catolică în Biserica Sfântul Petre, fiind consacrat chiar de Papa Urban V, dar o dată sosit la Veneția a fost întemnițat ca datornic, iar apoi a fost capturat de bulgari. Din anul 1370 datează regulamentul Mănăstirii Koutloumoussi, de la Muntele Athos, redactat de egumenul Chariton. Imediat după moartea Papei Urban V, comuniunea s-a dizolvat de la sine, iar în anul 1371 Împăratul Ioan Paleologos a acceptat patronajul Sultanului Murad I, fiul lui Orhan cu o grecoaică. Începând cu anul 1373, Andronikos Paleologos, fiul cel mare s-a ridicat împotriva tatălui său, fiind susținut de Savci Bey, fiul Sultanului Murad, ridicat și el împotriva tatălui său. Din anul 1374 datează regulamentul Mănăstirii Nea Mone din Thessalonik, redactat de egumenul Makarios Choumnos de la Mănăstirea Stoudios, înrudit cu Împărăteasa Irina Choumnaia Palaiologina.

În acest timp, în Țara Românească, prin dania Voievodului Vlaicu Vodă și grija călugărului Nicodin, la Tismana și Vodița s-au construit primele biserici din lemn. Construcția din piatră se datorează următorilor voievozi, Radu I Basarab, Dan și Mircea cel Bătrân. În anul 1370 Voievodul Vlaicu Vodă a înființat Scaunul Mitropolitan al Severinului, iar în anul 1372 l-a adus pe egumenul Chariton de la Mănăstirea Koutloumoussi ca Mitropolit al Valahiei. Cneazul Lazar al

Serbiei a susținut și el mănăstirile din Valahia prin daniile strânse de la zece sate românești de la Sud de Dunăre. În anul 1374, Voievodul Vlaicu Vladislav a emis hrisovul pentru zidirea mănăstirii Vodița. Tot atunci, călugări veniți de la Mănăstirea Cotmeana au fondat Mănăstirea Tutana (sihăstria), prima mănăstire complet românească, respectând însă tradiția athonită. Prima biserică din lemn a fost însă ctitorită de Voievodul Mircea cel Bătrân.

În anul 1375, Patriarhul Philotheos a convocat un conciliu în cadrul căruia a readus Patriarhia Serbiei sub aripa Constantinopolului și l-a consacrat pe călugărul Ciprian ca Mitropolit de Kiev, Rusia și Lithuania. Sosit la Constantinopol încă din anul 1362, Ciprian a studiat la Mănăstirea Stoudios, apoi la Muntele Athos, iar din 1370 a fost un apropiat al Patriarhului Philotheos. Prințul Dmitri Donskoi al Moscovei a refuzat însă să îl recunoască așa că Mitropolitul Ciprian a rămas până în anul 1389 la Constantinopol, când a fost recunoscut de Marele Prinț Vasily Vasilyevich.

În anul 1376 Patriarhul Philotheos s-a retras la Mănăstirea Maria Diakonissa, unde a murit în anul 1379. Patriarh al Alexandriei a fost Niphon (1366-1385).

1376-1379 en - Macarius (Makarios) - A fost consacrat în anul 1376 din ordinul Împăratului Andronikos Paleologos IV, instalat temporar pe tron în timpul revoltei prinților. Andronikos Paleologos a fost despotul Constantinopolului, cu sprijinul genovezilor, până în anul 1379, când Împăratul Ioan Paleologos și fiul său cel mic, Manuel, au fost reinstalați cu ajutorul venețienilor și al turcilor otomani. Genovezii și venețienii au evacuat insula Tenedos, căzută apoi sub dominația otomană. Andronikos Paleologos a fost iertat și s-a instalat la Galata, iar în anul 1381 a fost din nou încoronat co-împărat. În anul 1378, incapabil să oprească năvala otomană, Țarul Ivan Shishman al Bulgariei a căsătorit pe sora sa, Kera Tamara, cu Sultanul Murad I (Amurat). Prințesa și-a păstrat credința și a trăit pios restul vieții la Bursa, unde a fost înmormântată în mausoleul dinastiei, lângă Sultanul Murad. Prin testament a lăsat scris ca pe mormântul ei să se semene grâu.

Din anul 1376 datează prima semnalare documentare a Mănăstirii Râmeț (Alba) din inima Munților Apuseni, ca așezare monahală a unor călugări eremiți, de unde și denumirea.

Patriarh al Ierusalimului a fost Dorotheus (1376-1417). Patriarh al Bulgariei a fost Sfântul Euthimius (1375-1394). Patriarh al Serbiei a fost Sfântul Jefrem (1375-1380).

1380-1388 en - Nilus Kerameus (Neilos, Nephytos) - A fost consacrat din dorința Împăratului Ioan Paleologos. În anul 1380, Manuel, fiul cel mare a fost trimis ca despot al Thessalonic-ului, iar Theodor, fiul cel mic al împăratului a fost trimis în Peloponez ca despot de Morea. În anul 1380 Patriarhul Nilus a avut de mediat rivalitatea dintre preferatul său Ciprian și alesul Prințului

Dmitri Donsky, egumenul Pimen de la Mănăstirea Goritski, pentru postul de Mitropolit al Kievului și al Rusiei. Conflictul a durat 8 ani, timp în care au mai fost propuși alți patru candidați, până când Mitropolitul Ciprian a fost în final recunoscut de toată lumea și consacrat de Prințul Vasili în anul 1390. Tot din Rusia, în anul 1382, Patriarhul Nilus a primit a scrisoare de la călugărul Ștefan din Perm, în care semnala apariția unei secte numite strigolniki. Membrii sectei cereau dreptul creștinilor simpli de a ține predici religioase chiar dacă nu au fost hirotonisiți.

În Bulgaria, Patriarhul Euthymius de Tarnovo a fondat Mănăstirea Sfintei Treimi, sediul Patriarhiei și al Școlii Literare de la Tarnovo, unde s-au stabilit regulile ortografice pentru grafia slavonească. În Tracia, turcii otomani au ocupat Sofia, iar în anul 1385, Prințul Lazăr al Serbiei și-a apărut cu succes ținuturile în bătălia de la Plocnik. Principalele ctitorii monastice în Serbia au fost Mănăstirea Gornjak (1379) și Mănăstirea Ravanica (1381). În Țara Românească Mircea cel Bătrân a fost înălțat pe tronul domnesc și a sfințit mănăstirile Nămăești (1386) și Cozia (1388). Mitropolitul Antim Critopol de Argeș, fost jurist al Patriarhiei Ecumenice, s-a stins din viață în anul 1381, fiind înlocuit de Mitropolitul Francisc. La Severin a fost înălțat mitropolit părintele Atanasie. Patriarhul Nilus a murit la 1 Februarie 1388.

Patriarh al Antiohiei (transferat la Damasc) a fost Pachomius (1386-1393). Patriarh al Alexandriei a fost Marcu IV (1385-1389). Patriarh al Serbiei a fost Sfântul Spiridon (1380-1389).

1389-1390 - en - Antoniu IV (Antonios) - Fost hieromonah la Mănăstirea Dionysiou de pe Muntele Athos, a fost consacrat la scurt timp după moartea Patriarhului Nilus. În Țara Românească, Biserica Sfintei Treimi de la Cozia a fost sfințită la 18 Mai 1388, prin truda părintelui Nicodim. La 13 Iunie 1389 a avut loc bătălia de la Kosovo, unde și-au pierdut viața atât Sultanul Murad I cât și Prințul Lazar al Serbiei. În fruntea turcilor otomani s-a înălțat Sultanul Bayezid I, căsătorit cu Prințesa Despina, fiica Prințului Lazar al Serbiei. În anul 1390, Ioan VII Paleologul, nepotul Împăratului Ioan Paleologul V (fiul lui Andronikos) a asediat cu succes Constantinopolul și a ocupat timp de cinci luni tronul imperial. Patriarhul Anton a fost demis iar Macarie a fost rechemat în scaunul patriarhal.

Patriarh al Alexandriei a fost Nicolae III (1389-1398). Patriarh al Serbiei a fost Sfântul Jefrem (1389-1390).

1390-1391 - en - Macarius - A fost re consacrat din ordinul Împăratului Ioan Paleologos VII. În acest scurt interval, Sultanul Bayezid și-a înlăturat toți adversarii politici, apoi a ocupat de facto Bulgaria și Nordul Greciei. Împăratul cel bătrân, Ioan Paleologos V, a murit la 16 Februarie 1391 și a fost înmormântat la Mănăstirea Hodgeon. A fost succedat de fiul său cel mare, Manuel. În Nordul Transilvaniei, frații Bâlcu și Dragu, nepoții lui Dragoș Vodă, au primit de la Regele

Sigismund de Luxemburg Cetatea de Piatră (Chioarul) și au zidit o mănăstire la Săpânța-Peri, dăruită cu șapte sate. Cei doi au călătorit la Constantinopol și au pus mănăstirea sub protecția Patriarhului Antoniu.

Patriarh al Serbiei a fost Danilo III (1390-1396).

1391-1397 en - Antoniu IV - A fost reinstalat în scaunul patriarhal imediat după ce Împăratul Manuel II Paleologos I-a alungat pe nepotul său cu sprijinul Sultanului Bayezid și intervenția militară a cavalerilor ospitalieri. Ioan Paleologos VII, a continuat să domnească în Selymbria, ca vasal al Sultanului Bayezid și a încercat în repetate rânduri să recâștige tronul cu daruri. Cei doi s-au împăcat doar în anul 1394, când Sultanul Bayezid a început asediul Constantinopolului și a construit fortăreața Anadoluhisari. În același an, Papa Bonifaciu a proclamat o nouă cruciadă, organizatorul fiind Regele Sigismund de Luxemburg al Ungariei. Au ridicat crucea câteva zeci de mii de cavaleri din 15 ținuturi ale Europei, printre care Transilvania și Valahia. Armata a traversat Dunărea la Orșova, iar bătălia s-a dat la Nicopole, unde turcii otomani conduși de Sultanul Bayezid au obținut o strălucită victorie. Spre amintirea celor căzuți, turcii au zidit Moschea Ulu Cami (la Bursa).

Împăratul Manuel II Paleologos a pierdut 10 corăbii în bătălia de la Nicopole. Patriarhul Anton a căutat sprijin militar la Regele Vladislav Jagellon al Poloniei și la Vasily Dmitriyevich, Marele Prinț al Moscovei, dar intervenția acestora s-a mărginit la un schimb de corespondență. Patriarhul Anton s-a stins din viață la 17 Mai 1397.

Patriarh al Antiohiei a fost Nilus (1393-1401). Patriarh al Serbiei a fost Sava V (1386-1407).

1397 en - Sfântul Calistus Xanthopoulos - A fost înălțat în scaunul patriarhal pentru o perioadă de trei luni, în timp ce Constantinopolul era sub asediu. Înainte de consacrare a fost călugăr la Mănăstirea Xanthopoulos, pe Muntele Athos, o sihăstrie ce ținea de Mănăstirea Pantocrator. Adept al credinței hesychastice, patriarhul nu a făcut față rigurilor războiului și s-a retras la Mănăstirea Maicii Domnului din eparhia Nafpaktos. Sărbătoarea sa este în ziua de 22 Noiembrie. În acest interval, Sultanul Bayezid a cucerit provincia Karaman.

1397-1410 en - Matei (Mathias) - Călugăr al Mănăstirii Charsianites din Constantinopol încă de la vârsta de 15 ani, în anul 1380 a devenit diacon, discipol al egumenului Marcu de la Mănăstirea Kosmidion și al Patriarhului Nilos Kerameus. Din anul 1387 a fost episcop de Cyzicus, iar din anul 1388 a fost egumenul mănăstirii Charsianites. A fost consacrat patriarh din dorința Împăratului Manuel II Paleologul. Dornic de a sparge asediul, la sfârșitul anului 1399, Împăratul

Manuel II Paleologul a făcut un turneu în Europa cerând sprijinul monarhilor latini. Din Italia a călătorit la Paris și Londra, a trimis scrisori în Spania și Danemarca, însă fără nici un rezultat. Sultanul Bayezid a ridicat asediul în anul 1402, după ce Hanul Timur al Mongolilor a obținut o victorie zdrobitoare la Ankara și a dezorganizat sultanatul pentru mai bine de un deceniu.

Din anul 1400 datează regulamentul călugărului Neilos Damilas pentru Schitul Maicii Domnului Pantanassa de la Baionaia (Insula Creta). În Moldova, în anul 1401, Voievodul Alexandru cel Bun a sfințit Mănăstirea Bistrița, ridicată în jurul unei icoane a Sfintei Ana (mama Maicii Domnului), primită în dar de Ana, soția domnitorului, de la Împărăteasa Irena și Patriarhul Matei al Constantinopolului. Tot atunci, Patriarhul Matei a emis o Gramata patriarhală potrivit căreia Mitropolitul Iosif a fost consacrat oficial în fruntea Mitropoliei Țării Moldovei, cu sediul la Suceava. În Transilvania, pe la anul 1400 s-au zidit mănăstirile Cârțișoara (Sibiu) ca danie a voievodului Mircea cel Bătrân și Crișan Vaca (Ribița Hunedoara), ctitorie a cneazului Vladislav, fiul lui Neasca Teodor. Din anul 1408 datează și prima atestare documentară a Mănăstirii Snagov, ctitorie târzie a domnitorului Mircea cel Bătrân.

Profitând de războiul civil dintre urmașii Sultanului Bayezid, Împăratul Manuel II Paleologos și-a afirmat prerogativele patronale asupra mănăstirilor de la Muntele Athos. Cu sprijinul Patriarhului Matei, împăratul a alcătuit un regulament general pentru toate mănăstirile de pe munte. Noul regulament a instituit în fruntea fiecărei mănăstiri un consiliu format din 15 călugări, cu drept de a alege superiorul mănăstirii, iar călugărilor li s-a cerut să renunțe complet la viața din afara mănăstirii și la orice fel de proprietate. S-a desființat astfel obiceiul călugărilor de a călători la Constantinopol, pentru afaceri. Din anul 1407 datează și testamentul Patriarhului Matei pentru Mănăstirea Charisianeites. Documentul conține istoricul mănăstirii, autobiografia patriarhului și regulile privitoare la disciplină și austeritate. Ca noutate, mănăstirea a renunțat la toate afacerile (presă de ulei, brutărie, tavernă) și a interzis accesul femeilor în incinta așezământului.

Patriarhul Matei s-a stins din viață în luna August a anului 1410. Potrivit testamentului său, sărbătoarea sa a fost comemorată de călugării Mănăstirii Charsianites în fiecare an în ziua de 1 Martie, printr-o slujbă specială, iar cea a Patriarhului Neilos Kerameus în ziua de 1 Februarie.

Patriarh la Antiohiei a fost Michael III (1401-1410). Patriarh al Alexandriei a fost Grigore IV (1398-1412). Patriarhi ai Bulgariei au fost: Danilo IV (1407), Sfântul Kirilo I (Chiril 1407-1418).

1410-1416 en - Euthimius II - Călugărit la o vârstă tânără, a fost hirotonisit preot, renumit pentru abilitățile sale retorice și teologice. După anul 1400 a a fost egumen al Mănăstirii Stoudios și protosynkellos al Patriarhiei. A fost consacrat la dorința Împăratului Manuel II Paleologos, dar s-a străduit să scoată Biserica de sub autoritatea imperială. A rămas de la el un tratat filozofic despre ființă și neființă. S-a stins din viață la 29 Martie 1416. În timpul său, la

Praga, preotul Ian Hus, profesor de filozofie și rector al Universității Carolingiene, a publicat primele predici reformatoare, în favoarea renunțării la bunurile lumești și la puterea politică a clerului. În anul 1414 a început procesul său, în Conciliul de la Konstanz.

În timpul său, în fruntea hegemoniei otomane a succedat Sultanul Mehmet I, recunoscut ca suveran de toți membrii familiei Paleologos: Manuel Împărat de Constantinopol, Ioan co-împărat, Theodor despot de Morea, Andronikos despot de Thessalonic, iar Constantin, Demetrios și Thomas erau născuți recent. Începând cu anul 1416, Imperiul Otoman s-a confruntat cu o puternică mișcare religioasă, centrată în jurul filozofului mistic Sheik Bedreddin Mahmud, născut lângă Edirne, judecător militar pe lângă Prințul Musa Celebi. Printre adepții săi s-au numărat turcomanii din Dobrogea și Tracia, dar și numeroși țărani creștini, sediul principal al mișcării fiind în Nordul Bulgariei. Mișcarea a fost suprimată, dar credința promovată de Sheikh Beredin a supraviețuit mai multe secole. În Moldova, în anul 1415, Mitropolitul Iosif Mușat și domnitorul Alexandru cel Bun au întemeiat Mănăstirea Vlădiceni, în locul unde au recepționat moaștele Sfântului Mucenic Ioan, aduse de la Cetatea Albă.

Patriarhi ai Antiohiei au fost: Pachomius (1410-1411), Joachim II (1411-1426). Patriarh al Alexandriei a fost Nicolae IV (1412-1417).

1416-1439 en - Iosif II - A fost fiul Țarului Ivan Shishman al Bulgariei, călugărit pe Muntele Athos de la o vârstă fragedă. Din anul 1393 a fost Mitropolit de Ephesus. A fost consacrat patriarh la 21 Mai 1416. Suporter fervent al reunificării celor două Biserici, Patriarhul Iosif a murit la Florența, unde conducea un sinod format din 700 de preoți bizantini, participanți la Conciliul de la Florența. În prezența Papei Eugen IV și a Patriarhului de Constantinopol, conciliul a dezbătut principalele diferende ce au cauzat schisma Bisericii. Începute în anul 1431, discuțiile s-au extins până în anul 1449, iar în final au degenerat spre demiterea Papei Eugen IV și agravarea schismei. Patriarhul Iosif, în vârstă înaintată nu a rezistat presiunilor și a fost înmormântat la 10 Iunie 1439 în Biserica Santa Maria Novella, la puțin timp după ce a semnat o declarație pro unionistă.

Între lunile Iunie-Septembrie 1422, Sultanul Murad II a asediat Constantinopolul, dar a ridicat asediul în urma unor tulburări interne. Împăratul Manuel II Paleologul a murit la 25 Iulie 1422 (sub asediu) și a fost îngropat la Mănăstirea Pantokrator. A fost succedat de fiul său cel mai mare, Ioan VIII Paleologos, căsătorit cu Sofia de Montferrat. Încă din anul 1422, Sultanul Murad II a ocupat ultimele teritorii deținute de Țarul Constantin II al Bulgariei, văr cu Patriarhul Constantinopolului. În Transilvania, lângă Baia de Arieș, boierii Cândea au ctitorit Mănăstirea Lupșa, cea mai veche biserică de lemn din Transilvania, cu hramul Sfântului Nicolae. Aflați în fruntea unui cnezat din Țara Moșilor, tot ei au ctitorit și biserica din piatră a satului, cu hramul Sfântului Mare Mucenic Gheorghe. Din acele timpuri a supraviețuit nu doar biserica din lemn, dar și un Tetraevanghel scris pe pergament, caligrafiat în Moldova. În anul 1430 Sultanul Murad

a ocupat Thessalonicul.

Patriarhi ai Ierusalimului au fost Theophilus II (1417-1424), Theophanes I (1424-1431), Joachim (1431-?). Patriarhi ai Antiohiei au fost Marcu III (1426-1436), Dorotheus (1436-1454). Patriarhi ai Alexandriei au fost Athanasius (1417-1425), Marcu V (1425-1435), Philotheus (1435-1459). Patriarhi ai Serbiei au fost: Sfântul Nikon (1418-1435), Teofan (Theophanes 1435-1446).

1440-1443 en - Mitrofan II (Metrophanis) - A fost consacrat în scaunul patriarhal din funcția de Episcop de Cyzicus, fiind membru al delegației participante la Conciliul de la Florența. A fost consacrat sub patronajul Împăratului Ioan Paleologul, în încercarea de a reface alianța cu partea de Vest a Imperiului. Eforturile lor au fost încununate de succes în anul 1443, când Papa Eugen IV a convocat o nouă cruciadă. Au ridicat crucea Regele Vladislav III al Poloniei, Voievodul Ioan Huniade al Transilvaniei și Ducele Filip cel Bun al Burgundiei. Dieta de la Buda a emis proclamația de război în Săptămâna Mare a anului 1443 și cruciații circa 40 000 de cruciați au traversat Dunărea. Patriarhul Mitrofan s-a stins din viață în luna August, înainte de orice confruntare militară. În Țara Românească, din anul 1441 datează un document prin care domnitorul Vlad Dracul întărește drepturile Mănăstirii Glavacioc asupra unui sat dăruit de boierul Radu, membru în sfatul domnesc.

În anul 1443, călugărul Macarie de la Mănăstirea Tismana a zidit Mănăstirea Săraca, în localitatea Șemlacu Mic din Timiș. Ctitori au fost urmașii despotului Gheorghe Brancovici, cei care au donat și o icoană făcătoare de minuni. Printre aceștia s-a numărat și Mara Brancovici, căsătorită cu Sultanul Murad II, însă revenită în patrie imediat după moartea sultanului.

1443-1450 en - Grigore Mamas (Gregorios Mammis) - Călugăr din anul 1420, confesor al Împăratului Ioan VIII Paleologul și membru al delegației la Consiliul de la Florența, a fost consacrat în scaunul patriarhal pentru a continua eforturile unioniste. În timp ce înalții prelați dezbăteau intens chestiunile de ordin teologic, cruciații au mășăluit victorioși în tot lungul Dunării, trezind însă animozitatea populației autohtone. Bătălia finală s-a dat la Varna, unde Sultanul Murad a obținut o victorie zdrobitoare. Regele Vladislav a căzut în luptă, 15 000 de cruciați au fost luați prizonieri. Ioan Huniade (Iancu de Hunedoara) s-a retras prin Țara Românească, dar a fost arestat și ținut în captivitate de domnitorul Vlad Dracul. Din anul 1447 datează inventarul Mănăstirii Maicii Domnului Eleousa de la Stroumitza (Macedonia): 27 de icoane, 6 Evanghelii, 40 de cărți sfinte, 3 bule imperiale și alte documente fondatoare, numeroase obiecte de preț (cupe, candelabre, lămpi, șervete).

Revenit la Constantinopol de la Florența, Patriarhul Grigore Mamas a încercat să împace

poporul și călugării cu deciziile Conciliului de la Florența, dar s-a confruntat cu o foarte puternică opoziție, condusă de călugărul Gennadius Scholarius de la Mănăstirea Pantokrator și frații Eugenikos (Marcu și Ioan), băieții diaconului de la Biserica Hagia Sofia, călugăr și teologi, angajați ai Patriarhiei. Tensiunile au crescut atât de mult încât în anul 1450 Patriarhul Grigore Mammas a demisionat și s-a retras la Roma, unde a fost subvenționat de papa Nicolae V. A murit la Roma în anul 1459, sărbătorit ca sfânt al Bisericii Catolice. A rămas de la el o disertație cu privire la originea Sfântului Duh.

Împăratul Ioan VIII Paleologul a murit la 31 Octombrie 1448 și a fost înmormântat la Mănăstirea Pantokrator. A fost succedat de fratele său mai mic, Constantin XI Paleologul, fostul despot de Morea, dar nu a avut parte de o ceremonie de încoronare. Constantinopolul fiind complet înconjurat de trupe otomane, populația orașului era doar în jur de 50 000 de locuitori, dezbinată de tensiunile dintre unioniști și anti-unioniști. La 23 Martie 1450 a murit Helena Dragas, mama împăratului, ultimul element de coeziune din familia imperială și ultimul său sfătuitor. În acest timp, Sultanul Murad II a încercat fără succes să cucerească cetatea Kruje (Albania), apărată cu dârzenie de despotul local, Gjergj (Gheorghe) Skanderberg. În Transilvania, Voievodul Ioan Huniade a ctitorit biserica Mănăstirii Franciscane Șumuleu Ciuc, cu hramul Sfintei Fecioare, pe care a dăruit-o cu o parte din prada bătăliilor sale.

Patriarh al Ierusalimului a fost Theophanes II (1450). Patriarh al Serbiei a fost Nikodim II (Nikodemus 1446-1453).

1450-1453 en - Athanasius - A fost consacrat din dorința Împăratului Constantin IX Paleologul de a atrage de partea sa și fracțiunea anti-unionistă a clerului din Constantinopol. Imediat după urcarea pe tron, Împăratul Constantin IX a negociat un tratat de pace cu Sultanul Murad II. Ca garanție a păcii, Sultanul Mehmed I-a trimis la Constantinopol pe nepotul său, Orhan Celebi, însoțit de 600 de soldați. Simultan, împăratul a trimis un ambasador în Italia, pentru a negocia cu Regele Alfonso de Aragon al Neapolei o alianță militară antiotomană. Sultanul Murad II a murit în anul 1451, fiind succedat de fiul său, Mehmed II.

Imediat după urcarea pe tron, considerându-se trădat, Sultanul Mehmed II a început asediul Constantinopolului. Mai mult decât atât, Împăratul Constantin Paleologul a cerut mâna fostei soții a Sultanului Murad, Mara Brancovici, ceea ce s-a considerat a fi o impietate. Asediul Constantinopolului a început prin ridicarea fortăreței Rumelihisari, față în față cu fortăreața Anadoluhisari de pe malul opus al Bosforului. Sultanul otoman controla total trecerea prin strâmtoare. În Octombrie 1452, a sosit la Constantinopol legatul papal Isidore de Kiev, însoțit de Arhiepiscopul Leonard de Chios, și o unitate de 200 de arcași din Neapole.

După ce navele Veneției au fost scufundate încercând să traverseze Bosforul, Dogele Foscari a ordonat formarea unei flote de război și a trimis scrisori spre toți liderii creștinătății spre a salva Constantinopolul. Între timp, un meșter pe nume Orban, din Brașov, a turnat pentru Sultanul Mehmed celebrul tun Dardanele, lung de 5,18 metri, cu calibrul de 918 milimetri,

pentru proiectile de 1027 de kilograme, capabil să spargă zidurile Constantinopolului. Bombardamentul de artilerie a început la 6 Aprilie 1453, iar asaltul final s-a dat în ziua de 29 Mai 1453. Împăratul Constantin IX Paleologul a dispărut în luptă, pe ziduri, dar trupul său nu a fost găsit sau înmormântat.

Patriarhi ai Ierusalimului au fost Theophanes (1450), Athanasius (1542). Patriarh al Antiohiei a fost Dorotheus (1436-1454). Patriarh al Alexandriei a fost Philotheus (1435-1459). Patriarh al Serbiei a fost Nicodim (Nikodemus) 1446-1453).

1453-1464 en - Gennadius Scholarius (Georgios Kourtesios Scholarios) - Născut la Constantinopol, a fost un elev eminent al Școlii Patriarhale și a ajuns profesor de filozofie, apoi consilier al Împăratului Ioan VIII Paleologul. În calitate de magistrat l-a însoțit pe Împăratul Ioan VIII Paleologul la Conciliul de la Florența, unde a ținut patru discursuri în favoarea culturii antice grecești. Revenit la Constantinopol, alături de pedagogul său, Marcu din Ephesus, a fost în fruntea grupării anti-unioniste. În anul 1448 s-a retras la Mănăstirea Pantokrator, sub numele de Gennadius.

A fost consacrat în scaunul patriarhal la 1 Iunie 1453, la doar trei zile după căderea Constantinopolului, când Sultanul Mehmed II l-a primit în audiență și l-a investit cu mâna sa, oferindu-i toiagul (dikanikon) și mantia patriarhală. Biserica Hagia Sofia a fost transformată în moschee, noul sediu al Patriarhiei fiind în Biserica Sfinții Apostoli. După doar trei ani însă, sediul Patriarhiei a fost mutat în Biserica Maicii Domnului Pammakaristos, iar Biserica Sfinții Apostoli a fost demolată pentru a fi înlocuită prin moscheea Fatih Camii. Doar 6 dintre sarcofagele din porfir ale împăraților Bizanțului au supraviețuit timpurilor, 2 la Hagia Eirene și 4 la Muzeul de Arheologie din Istanbul.

În primăvara anului 1454, Patriarhul Gennadius a fost consacrat și din mâna Mitropolitului Isidor de Heraclea, rezidența fiind însă la mănăstire. În următorii doi ani a redactat o mărturisire a credinței creștine, tradusă și în limba turcă de magistratul (Quadi) Ahmed de Berrhoea (tipărită la Viena în anul 1530 în limbile Latină și Greacă). Tensiunile dintre turci și greci fiind foarte mari, Patriarhul Gennadius a demisionat în anul 1456, dar a fost rechemat încă de două ori de Sultanul Mehmed în anii 1463 și 1465. A trăit restul vieții la Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, lângă Serrae (Macedonia). Au rămas de la el mai mult de 100 de manuscrise, în majoritate polemici filozofice și comentarii la filozofia lui Aristotel, rugăciuni, imnuri și scrisori. S-a stins din viață în jurul anului 1473.

În timpul său, în Moldova, Ștefan cel Mare, fiul lui Bogdan II, a intrat în Moldova cu sprijin militar de la domnitorul Vlad Țepeș și a fost uns domn din mâna Mitropolitului Teoctist. Spre amintirea acelei zile, domnul Ștefan a zidit Mănăstirea Runc, la Buhuși (Bacău), cu hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril. În Țara Românească, în anul 1461, domnitorul Vlad Țepeș a ctitorit

Mănăstirea Comana, pe locul unor foste mlaștini în Balta Neajlovului. La granița dintre cele trei țări românești, doi ciobani pe nume Anufie și Irapalie Dălhăuș, au înălțat un locaș monahal în inima pădurii și au construit o biserică având hramul Izvorul Tămăduirii, transformată apoi în Mănăstirea Dălhăuți (Vrancea).

Patriarh al Ierusalimului a fost Jacob II (1460). Patriarh al Antiohiei a fost Michael IV (1454-1476). Patriarh al Alexandriei a fost Marcu VI (1459-1484). Patriarh al Serbiei a fost Arsenius II (Arsenje) 1453-1459).

1456-1462 en - Isidor Xanthopoulos - Născut la Constantinopol din părinți greci, a fost călugăr la Mănăstirea Xanthopoulon din Constantinopol, unde a fost hirotonisit preot și apoi a fost înălțat abate. Apropiat și colaborator al Patriarhului Gennadius, a făcut și el parte din delegația trimisă la Conciliul de la Florența, iar în anul 1445 a semnat documentul împotriva uniunii. Considerat părinte spiritual al comunității grecești, înainte de consacrare a fost Mitropolit de Heraclea. A fost înălțat în scaunul patriarhal în Biserica Pammakaristos, după ce a obținut confirmarea Sultanului Mehmed II. În timpul său, grecii au traversat o epocă extrem de tristă, iar Imperiul Otoman s-a aflat în plină ascensiune și glorie.

După Constantinopol, Sultanul Mehmed II a cucerit Serbia (1459), Despotatul de Morea (1460), Trebizondul (1461), Valahia (1462), Insula Lesbos (1462). Zidurile Constantinopolului au fost refăcute, s-a construit un spital și un complex cultural, două cazărmi pentru ieniceri, o turnătorie pentru tunuri la Galata și Palatul Topkapi. Orașul a fost repopulat cu peste 5 000 de familii, aduse din toate colțurile imperiului (surghiuniți). Pe lângă Patriarhia Ortodoxă, în anul 1461 s-a format Patriarhia Armeană de Constantinopol în frunte cu Patriarhul Hovakim din Bursa (milletbași), iar Hakham Bashi a fost înălțat ca Marele Rabin al Evreilor.

1462-1465 en - Anton Joasaph Kokkas - A fost consacrat în scaunul patriarhal la 1 Aprilie 1462, în ziua imediat următoare după ce Patriarhul Isidor s-a stins din viață. S-a confruntat cu opoziția nobililor greci veniți să repopuleze orașul, printre care George Amiroutzes din Trebizond, poreclit filozoful, ca urmare a preocupărilor sale pentru științe naturale, medicină, retorică și poezie. Nepot al Marelui Vizir Mahmud Pasha și apropiat al Sultanului Mehmed II, Amiroutzes a dorit să fie grec ortodox, dar după moda turcească. Astfel i-a cerut Patriarhului Joasaph să officieze căsătoria sa cu frumoasa Mouchliotissa, văduva ultimului Duce de Athena, Francesco Acciaioli, deși era căsătorit și soția sa era încă în viață. Patriarhul Joasaph a refuzat categoric, dar la intervenția sultanului a fost mazilit la Anchialos și i-a fost rasă barba.

Sultanul Mehmed s-a înconjurat de savanți și astronomi musulmani, a fondat o universitate, iar în palatul său a format o bibliotecă cu manuscrise și cărți în limbile Greacă, Persană și Latină.

În jurul moscheii Fatih a construit opt medrese, instituții pentru educație în domenii precum teologie, drept, medicină, astronomie, fizică și matematică. Absolvenții cursurilor deveneau la rândul lor profesori, sau judecători (kadis). Fondator al acestor medrese a fost învățatul Ali Qushji, din Samarkand, licențiat în drept, teologie, astronomie, matematică și fizică. În anul 1463 Sultanul Mehmed II a cucerit Bosnia și a început războiul împotriva Veneției. Un act din August 1464 poartă semnătura Patriarhului Sophronius, dar nu există nici o altă mențiune despre viața sau existența acestui patriarh.

1465-1466 en - Marcu II Xylokaravis - A fost înălțat patriarh din funcția de Mitropolit de Adrianopole, fiind susținut de cartograful George Galesiotes, sacristanul Manuel și Demetrios Kyritzes, secretarul Sultanului Mehmed II. A fost demis din funcție după ce Symeon de Trebizond, susținut de emigranții din fostul Imperiu de Trebizond a cumpărat scaunul patriarhal cu 2 000 de galbeni. Patriarhul Marcu II a fost însă reabilitat și numit Arhiepiscop de Orhid. În Moldova, în ziua de 4 Iulie, Voievodul Ștrfan cel Mare, aflat la vânătoare, a tras cu arcul de pe Dealul Crucii și a stabilit locul unde s-a început zidirea Mănăstirii Putna. Sfințirea bisericii s-a făcut prin Mitropolitul Teoctist la 3 Septembrie 1470.

În anul 1466 venețienii au încercat fără succes o ofensivă în insulele grecești, iar Sultanul Mehmed II a intrat cu o armată în Albania. Cetatea Shkodra a rezistat, în schimb liderul lor, Gjergj Skanderberg a murit de malarie. În Anatolia, Sultanul Mehmed II a cetățile Karaman și Konia.

1466 en - Symeon de Trebizond - Născut în Trebizond, membru al unei familii nobile, a emigrat la Constantinopol împreună cu familia sa. A cumpărat tronul cu 2000 de galbeni, dar a fost demis după doar câteva luni, prin intervenția Sultanei Mara Brankovici. Deși s-a retras la mănăstire, ultragiată de gestul simoniac, Mara a călătorit la Constantinopol și a donat alți 2000 de galbeni pentru ca Symeon să fie destituit și înlocuit cu preferatul ei, Dionysius. Patriarhul Symeon s-a retras la mănăstirea Stenimachos (lângă Plovdiv).

1466-1471 en - Sfântul Dionysius - Născut în Peloponez, la Dimitsana, a fost călugăr din copilărie. A fost hirotonisit de Arhiepiscopul Marcu de Ephesos, iar după anul 1453 a căzut în sclavie la turci. Răscumpărat de nobilul Kyritzes, unul dintre secretarii Sultanului Mehmed II, a intrat în grațiile Sultanei Mara Brankovici și la intervenția acesteia a fost numit Mitropolit de Philippopolis. Tot prin intervenția sultanei, în anul 1466 a fost consacrat în scaunul patriarhal. A fost demis în anul 1471 și s-a retras la mănăstirea Eikosifinissa din Drama (Macedonia). În timpul său, Marele Vizir Rum Mehmed, grec la origine, a zidit moscheea Rum Mehmet Pașa Camii, pe

malul Asiatic al strâmtoarei Bosfor. Canonizat, sărbătoarea Sfântului Dionysius este în ziua de 23 Noiembrie.

Din anul 1470 datează mănăstirea ortodoxă Strâmba, din localitatea Păduriș (Sălaj), denumită astfel după a credincioasă strâmbă și șchioapă care a lăsat ca moștenire locul pe care a fost ridicată biserica de niște călugări itineranți.

Patriarhi ai Ierusalimului au fost Abraham (1468), Grigore III (1468-1493).

1471-1475 en - Symeon de Trebizond - A fost reinstalat în scaunul patriarhal, după ce Patriarhul Dionysius a fost acuzat ca a pactizat cu otomanii. În anul 1472 în Trebizond a avut loc o răscoală antiotomană iar Patriarhul Symeon I-a demis pe Mitropolitul Pankratios, acuzat că l-a susținut pe Alexios Comnenul în încercarea de a recuceri Trebizontul. La 10 Octombrie 1474, Sfântul Sinod a acceptat ca Patriarhia să plătească guvernului otoman o taxă anuală de 2 000 de galbeni (suma acuzată de critici ca fiind simonie). Împovărat de datorii, s-a retras din nou în anul 1475, în favoarea candidatului susținut de Sultana Mara Brankovici.

1475-1476 en - Rafael (Rafail, Rafailo) - Născut în Serbia, a fost susținut de Sultana Mara Brankovici, mama vitregă a Sultanului Mehmed II. A fost consacrat din mâna Mitropolitului de Ankara (Angora). În anul 1475 l-a consacrat pe Spiridon din Tver ca Mitropolit de Kiev și întreaga Rusie. Regele Poloniei Casimir Jagellon l-a consacrat însă pe Mitropolitul Misail Pstruch (Mihail Petruș), membru al unei familii boierești din Belarus, fondatorul Mănăstirii Sfintei Treimi de la Czereja (Chareja, Belarus) iar pe Spiridon l-a arestat. Incapabil să plătească taxa anuală, Patriarhul Rafael a fost demis în anul 1476. În Moldova, în anul 1475 Voievodul Ștefan cel Mare a obținut o victorie răsunătoare în bătălia de la Podul Înalt (Vaslui), împotriva unei oștiri conduse de Hadim Pașa, guvernatorul Rumeliei. Ca urmare, Sultanul Mehmed II a ocupat Crimeea, a distrus Cetatea Albă, apoi a ridicat 5 poduri de vase peste Dunăre și cu o oaste numeroasă l-a zdrobit pe Ștefan la Războieni.

Patriarh al Antiohiei a fost Marcu IV (1476).

1476-1482 en - Sfântul Maxim III (Maximus III) - Născut în Peloponez sub numele de Manuel Christonymos, a fost sacristanul Patriarhiei, responsabil pentru icoanele sfinte și relicvele aduse de la Ierusalim. Înainte de a fi consacrat în scaunul patriarhal a deținut o poziție de frunte în rândul clerului, timp de peste 20 de ani. Nefiind hirotonisit sau călugăr, în ziua consacării s-a călugărit sub numele de Maximus, apoi Mitropolitul de Heraclea l-a consacrat episcop, înainte de a fi patriarh. În anul 1479 cetatea Shkodra a fost în sfârșit cucerită iar Veneția a fost obligată

la plata unui tribut anual de 10 000 ducați pentru a păstra privilegiile de comerț din Marea Neagră, plus indemnități în valoare de 100 000 de ducați. În același an, o armată de turci și munteni ridicată de domnitorul Basarab cel Tânăr a invadat Transilvania, dar a fost decimată pe calea de întoarcere, la Câmpul Pâinii, de oastea lui Ștefan Bathory.

Spre amintirea celor căzuți s-a ridicat o biserică din lemn, devenită apoi mănăstirea Afteia (Alba). În anul 1480 o armată otomană a invadat Sudul Italiei și a ocupat cetatea Otranto. Cetatea Napoli a rezistat însă ajutată și de un contingent trimis de Regele Matei Corvin.

Sultanul Mehmed II a murit la 3 Mai 1481, în plină glorie, în vârstă de 49 de ani, probabil otrăvit. A fost îngropat într-un cavou din granit (turbe) la moscheea Fatih Camii. Prin soțiile sale sultanul era înrudit cu familiile Comnenos, Cantacuzino, Paleologos, Asen și Zaganos. A fost succedat de fiul său cel mai mare, Bayezid II. Patriarhul Maximus s-a stins din viață cu o lună mai devreme, la 3 Aprilie 1482. A rămas de la el un cânt despre Căderea Constantinopolului. Sărbătoarea sa este în ziua de 17 Noiembrie.

Patriarh al Antiohiei a fost Joachim III (1476-1483).

1482-1486 en - Symeon de Trebizond - A fost consacrat patriarh pentru a treia oară. În anul 1483 a convocat în Biserica Pammakaristos un Sinod al Bisericii Ortodoxe la care au participat reprezentanți ai patriarhiilor de Jerusalem, Antiohia și Alexandria. Conciliul de la Florența a fost declarat necanonic și toate decretul semnate atunci au fost anulate. Totuși, în regiunile aflate sub dominația Veneției, comuniunea dintre ortodocși și catolici a continuat timp de secole (de exemplu la noi, în Delta Dunării, la Sulina). Din anul 1483 a fost ctitorită Mănăstirea Coșuna, de la Bucovățu Vechi (Craiova), fundație a domnitorului Vlad Călugăru. Patriarhul Symeon s-a retras în anul 1486, din cauza vârstei înaintate. La moartea sa a rămas o moștenire impresionantă, viu disputată de succesorii săi.

Patriarh al Alexandriei a fost Grigore V (1484-1486).

1486-1488 en - Sfântul Nifon II (Nephton) - Născut în Peloponez, s-a călugărit sub numele de Nifon pentru a fi caligraf și copist. Sub patronajul Arhiepiscopului Zaharia de Orhid a fost apoi trimis la Muntele Athos unde a fost hirotonisit hieromonarh. În anul 1482 a fost înălțat Mitropolit de Thessalonik. A fost confirmat în scaunul patriarhal în anul 1486, cu sprijinul domnitorului Vlad Călugăru. S-a implicat în certurile pentru averea rămasă de la Patriarhul Symeon, iar după un an și jumătate de scandal, sultanul Bayezid II l-a exilat pe o insulă lângă Sozopol (Burgas) și a confiscat averea aflată în litigiu. Urmând calea tatălui său, Sultanul Bayezid a fost un om luminat, cunoscător al mai multor limbi și alfabetelor, patron al culturii orientale

alături de cea occidentală. Culant în politica internă, a fost supranumit "Cel Drept".

Între anii 1486-1488 s-a ridicat o biserică din piatră la Feleac (Cluj), cu hramul Sfintei Paraschiva, unde a funcționat o episcopie ortodoxă ținând de Mitropolia de Severin. Din anul 1487, domnitorul Ștefan cel Mare a închinat steagul și a reluat plata tributului către turci. În anul 1488, la îndemnul unui călugăr sihastru, voievodul Ștefan cel Mare a pus piatra de temelie pentru Biserica Mănăstirii Voroneț, închinată Sfântului Gheorghe.

Patriarh al Antiohiei a fost Grigore III (1483-1497). Patriarh al Alexandriei a fost Joachim (1486-1567).

1488-1490 en - Sfântul Dionysius - Pentru a aplana scandalul din rândul clerului a fost rechemat părintele Dionysius de la Mănăstirea Eikosifinissa. Aclamat de greci, a fost însă aspru criticat de călugării de la Muntele Athos, deoarece a susținut cauza sultanului Bayezid în problema moștenirii unor bunuri ale Bisericii. Ca urmare, în puținele sale zile rămase a păstorit de la mănăstire. S-a retras din funcție în anul 1490 și s-a stins din viață doi ani mai târziu. Sărbătoarea sa este în ziua de 23 Noiembrie.

1491-1497 en - Maxim IV (Maximus) - Născut sub numele de Manasses, înainte de a fi consacrat în scaunul patriarhal a fost abatele Mănăstirii Vartopedi, de la Muntele Athos și Mitropolit de Serres (Macedonia). Înălțat patriarh, și-a ales numele de Maximus, spre mulțumirea călugărilor de la Muntele Athos. S-a distins prin efortul depus spre a-i apăra pe ortodocșii din ținuturile aflate sub protecția Veneției. În timpul său, Inchiziția Spaniolă a expulzat întreaga populație evreiască și musulmană din Spania. Cu generozitate, Sultanul Bayezid a trimis o flotă condusă de amiralul Kemal Reis pentru a evacua întreaga populație în ținuturile Imperiului Otoman. Toate țările vasale au primit firman pentru a găzdui pe cei expulzați. Ajunși la Constantinopol, un grup dintre evreii expulzați au fondat în anul 1493 prima manufactură pentru tipărirea de cărți și documente oficiale.

În anul 1492 s-a pus piatra de temelie pentru Mănăstirea Bistrița (Vâlcea), ctitorie a boierilor Craiovești (Barbu banul Craiovei, Pârvu vornicul, Danciu armașul și Radu Postelnicul). În Moldova, în anul 1496, domnitorul Ștefan cel Mare a pus piatra de temelie pentru biserica de mir de la Popăuți (Botoșani), transformată în mănăstire, și pentru biserica Mănăstirii Războieni (Neamț), spre pomenirea oștenilor căzuți în bătălia din anul 1476. Tot atunci, a zidit și biserica Mănăstirii Tazlău (Neamț), sfințită la 8 Noiembrie 1497, când în cinstea domnitorului i s-a adăugat și hramul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare.

1497-1498 en - Sfântul Nifon II - A fost reinstalat cu sprijinul voievodului Radu cel Mare, fiul lui Vlad Călugărul, favorit al Sultanului Bayezid deoarece plătea un tribut anual de 8-12 000 de galbeni. În anul 1497, domnitorul Radu cel Mare și un contingent de turci au luptat alături de domnitorul Ștefan cel Mare în bătălia de la Codrii Cosminului, împotriva Uniunii Polonia-Lituania. Pentru cei căzuți, s-a ridicat o biserică din lemn în satul Cârștiani, lângă Pitești, transformată apoi în Mănăstirea Râmcăciou. În anul 1498, Patriarhul Nifon a fost condamnat la închisoare pe viață și închis la Adrianopol. Voievodul Radu cel Mare a plătit însă cauțiunea și l-a dus cu fast în Muntenia unde a fost înălțat Mitropolit. În Țara Românească a înființat episcopiile de Râmnicu Vâlcea și Buzău și a organizat viața bisericească a țării. În anul 1505, în urma unui conflict cu voievodul s-a retras la Muntele Athos, la Mănăstirea Vartopedu, apoi la Mănăstirea Dionisiu.

A trecut în rândul sfinților Sărbătoarea sa este în ziua 11 August 1508, la vârsta de 90 de ani, când este și ziua sa de prăznuire. A fost recunoscut ca sfânt încă din anul 1517, când racla cu moaștele sale, păstrată la Mănăstirea Dionisiu, a fost adusă la Mănăstirea Dealul și așezată deasupra mormântului domnitorului Radu cel Mare, apoi, capul și mâna sa dreaptă au fost depuse la Mănăstirea Curtea de Argeș.

Patriarh al Antiohiei a fost Dorotheus III (1497-1523).

1498-1502 en - Ioachim I (Joachim) - A fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Drama (Macedonia), fiind susținut de Regele Constantin II al Georgiei. În timpul unei călătorii în Georgia, pentru strângerea de fonduri, unul dintre mitropoliți a plătit Sultanului Bayezid suma de 1000 de galbeni pentru a-i ocupa locul, dar enoriașii din Constantinopol au făcut chetă și au răscumpărat suma pentru a-și păstra păstorul. A fost demis în anul 1503, când nu a plătit tributul. A călătorit în Moldova și Țara Românească, dar ambii voievozi au refuzat să-l susțină material. Fostul patriarh Nifon a fost invitat să revină în scaunul patriarhal dar a refuzat. Între anii 1499-1501 domnitorul Radu cel Mare a zidit biserica Mănăstirii Dealul, lângă Târgoviște, din cărămidă și placată integral cu piatră. Necropola domnească a fost inaugurată în anul 1508 prin domnitorul Radu cel Mare, urmat apoi de sora, fratele și fiul domnitorului, nepoții Pătrașcu cel Bun și Mihai Movilă.

În anul 1500, domnitorul Radu cel Mare a făcut danii și pentru ridicarea schitului Dobrușa, din Ștefănești Vâlcea, ctitorit de jupân Badea paharnic și jupânița Vlădoaia.

1503-1504 en - Pachomius I - A fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Zichna (Macedonia). În anul 1503, a luat sfârșit războiul dintre Imperiul Otoman și Uniunea Polonia-Lituania, prin pacea de la Szegedin, mediată de domnitorul Radu cel Mare. Sultanul

Bayezid II și Regele Alexandru Jagelon au semnat un tratat pentru 5 ani de pace, la care a aderat și domnitorul Ștefan cel Mare. La 2 Iulie 1504 s-a stins din viață domnitorul Ștefan cel Mare, ctitor al unui număr de 21 de biserici. Ultimele au fost Dobrovățul și Reuseni, zidite în anul 1504.

Patriarh al Ierusalimului a fost Marcu III (1503).

1504-1504 en - Ioachim - A fost reinstalat timp de câteva luni, după ce enoriașii și susținătorii săi au ridicat adunat suma de 3500 de galbeni și au obținut bunăvoința Sultanului Bayezid. Pentru a-și consolida poziția, Patriarhul Ioachim a călătorit în Țara Românească, dar a murit la Târgoviște în timpul vizitei la domnitorul Radu cel Mare.

1504-1513 en - Pachomius I - A fost reinstalat, fiind susținut și de domnitorul Radu cel Mare. În timpul său a avut de judecat cazul episcopului Arsenius Apostolius de Monemvasia (Peloponez). Peloponezul fiind la acea dată sub stăpânirea Venetiei, episcopul Arsenius a intrat în comuniune atât cu Scaunul de la Constantinopol cât și cu Scaunul de la Roma. Invitat să abdice, Arsenius a refuzat, până în anul 1509 când s-a retras la Venetia. În anul 1513 a vizitat Moldova și Țara Românească, dar s-a stins din viață pe drumul de întoarcere. Constantinopolul a fost devastat de un cutremur la 14 Septembrie 1509, când 109 moschei au fost grav avariate și 1070 de locuințe s-au prăbușit lăsând în urmă aproape 13 000 de morți. Hagia Sofia a rămas intactă, cu doar un singur minaret prăbușit. Sultanul Bayezid II s-a stins din viață la 26 Mai 1512 și a fost înmormântat la ctitoria sa, Bayezid Camii, construită între anii 1500-15005.

Din anul 1505 datează prima atestare documentară a Mănăstirii Polovragi (Gorj), ctitorită de jupânii Radu și Pătru, fiii lui Danciul Zamona. Din anul 1508 datează Mănăstirea Peștera Ialomicioarei, ctitorie a domnitorului Mihnea Dracul (Mihnea cel Rău), zidită la intrarea în peșteră. Din anul 1510 datează Mănăstirea Valea Mănăstirii din Titești (Argeș), ctitorită în timpul domnitorului Mircea III, fiul lui Mihnea cel Rău. Începând cu anul 1510 s-a pus temelia pentru Mănăstirea Verbila (Prahova), ctitorită de trei boieri, marele spătar Dragomir, banul Toma și vistiernicul Caraciu, cu o pisanie în limba slavonească. În Țara Românească, ridicat la putere, domnitorul Neagoe Basarab a zidit pe locul fostei mitropolii Mănăstirea Curtea de Argeș iar în localitatea Corbi (Argeș) a ctitorit un ansamblu rupestru cu o biserică săpată în stâncă, Corbii de Piară, unde se spune că domnitorul ținea judecăți publice, departe totuși de ochii lumii.

În Moldova, un negustor de vite armean, pe nume Drăgan Donavachian, a ctitorit Mănăstirea Hagigadar, pe dealul Bulai, pe locul unei foste cetăți neolitice. Prima tipografie din Țara Românească a luat ființă în anul 1508, la Mănăstirea Dealul, prin grija domnitorului Radu cel Mare, unde în anul 1512, ieromonahul Macarie a tipărit un Tetraevanghel slavonesc, cu un

cuvânt înainte alcătuit de domnitorul Neagoe Basarab.

Patriarh al Ierusalimului a fost Dorotheus II (1505-1537).

1513-1522 en - Theoleptus - Născut în Grecia, a fost călugăr pe lângă Patriarhul Pachomius, apoi Mitropolit de Ioannina (Epir). Aflat în grațiile Sultanului Selim I, a plătit taxa anuală și a fost înălțat în scaunul patriarhal la Adrianopol. După o primă victorie decisivă în anul 1514 împotriva Imperiului Safavid (Persan), Sultanul Selim I a continuat campania militară și a cucerit Sultanatul Mameluk al Egiptului. Granițele Imperiului Otoman s-au extins cu peste 70 %, incluzând Siria, Palestina, Arabia și Egiptul. Ca urmare, Patriarhiile de Antiohia și Alexandria și-au păstrat autonomia religioasă, dar din punct de vedere administrativ au fost incluse în Imperiul Otoman fiind subordonate Patriarhiei de Constantinopol. Patriarhul Theoleptus a fost unul dintre apropiații Sultanului Selim, conducătorul necontestat al tuturor creștinilor ortodocși din cuprinsul imperiului. Începând din anul 1517, Patriarhia de Constantinopol a administrat Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalem.

La cererea Prințului Vasili Ivanovich al Moscovei, în anul 1518 Patriarhul Theoleptus a aprobat trimiterea unui călugăr erudit pentru a ajuta la traducerea Sfintei Evanghelii în limba rusă. A fost ales călugărul Maximus Lakedaimon, de la Mănăstirea Vartopedi de pe Muntele Athos. Primit cu mare fast la Moscova, călugărul Maximus a fost uimit de numărul cărților grecești din biblioteca țarilor, afirmând că nu a văzut atâtea în nici o bibliotecă din Grecia. Prietenia a durat însă doar până în anul 1525, când un sobor de preoți l-a acuzat de erezie și Maximus a fost întemnițat la Mănăstirea Volokolamsk. Nici intervenția celor trei patriarhi ai Constantinopolului, Antiohiei și Alexandriei nu l-a mai putut elibera. A murit în anul 1556, la Mănăstirea Sfintei Treimi (Troitse Lavra) lăsând în urmă un voluminos corp de manuscrise cu traduceri și scrieri originale referitoare la istoria Bibliei.

Deoarece nu exista nici un firman care să le protejeze, în anul 1520 Sultanul Selim I a ordonat ca toate bisericile din Constantinopol să fie demolate, dar la intervenția Patriarhului Theoleptus și a unui avocat pe nume Xenakis, ordinul a fost anulat. La scurt timp însă Sultanul Selim a murit în urma unei infecții, la vârsta de 49 de ani. A fost succedat de fiul său, Sultanul Suleiman I (Magnificul), cel care a zidit în memoria tatălui său moscheea Yavuz Selim Camii, cu un grandios mormânt (turbe) terminat în anul 1523. Imediat după instalarea pe tronul imperial, în anul 1521, Sultanul Suleyman a condus personal o armată cu care a cucerit Belgradul, apoi i-a alungat pe Cavalerii Hospitalieri din Insula Rhodos.

În acest răstimp, în Moldova s-au zidit: Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou din Suceava (1514), sediul Mitropoliei, ctitorită de domnitorul Bogdan Mușat și biserica Mănăstirii Bisericiani (Neamț, 1517) ctitorită de Ștefăniță Vodă. În Țara Românească, familia Buzeștilor (Vlad ban, Dumitru pârcălab, Balica spătar) au ctitorit Mănăstirea Călui (1516), iar voievodul Neagoe

Basarab împreună cu soția sa, doamna Despina, au zidit Mănăstirea Vișina (Gorj, 1519) și schitul Ostrov (Vâlcea, 1520). Aplecat în fața Domnului, domnitorul Neagoe Basarab a făcut donații generoase către Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului și către bisericile din Jerusalem și Muntele Sinai. Patriarhul Theoleptus s-a stins din viață în luna Decembrie a anului 1522

1523-1524 en - Sfântul Eremia I (Ieremias) - Născut în Zitsa (Epir), a fost Arhiepiscop de Sofia începând din anul 1513, pentru a fi înălțat în scaunul patriarhal la 31 Decembrie 1522. Imediat după consacrare a călătorit în Cipru, Egipt, Sinai și Palestina pentru a afla durerile creștinilor de acolo. În timp ce se afla încă la Jerusalem, a fost demis. În acest timp, Sultanul Suleiman I, aflat în fruntea legislației, a colectat toate firmanele de judecată emise de cei nouă sultani înaintea sa și a alcătuit un cod legislativ cu privire la acte criminale, proprietate asupra pământului și formele de impozitare. Legea fundamentală a imperiului a rămas Sharia, legea canonică izvorâtă din Coran și Hadith.

Patriarh al Antiohiei a fost Michael V (1523-1541).

1524-1525 en - Ioanicius - A fost consacrat de o mare parte a clerului din Constantinopol, nemulțumită de călătoria prea îndelungată a fostului Patriarh. Patriarhul Eremia a reacționat însă și împreună cu patriarhii de Jerusalem și Antiohia a apelat la Sultanul Suleiman, cerând să i se facă dreptate. Sultanul a găsit plângerea întemeiată și a ordonat reinstalarea acestuia. Patriarhul Ioanicius s-a retras la Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul din Sozopolis (Tracia), unde a trecut în rândul sfinților în anul 1526.

1525-1546 en - Sfântul Eremia I - A fost reinstalat în scaunul patriarhal la 24 Septembrie 1525. În anul imediat următor, Sultanul Suleyman I a organizat o campanie militară împotriva Regelui Ludovic II al Ungariei. Cu o armată de circa 100 000 de oameni și 300 de tunuri, a zdrobit la Mohacs toată floarea cavaleriei ungurești. Tunurile și-au spus cuvântul, ungurii au pierdut peste 20 000 de oameni, față de circa 2 000 de victime de partea otomană. Continuând campania militară, în anul 1529 Sultanul Suleyman a ocupat cetatea Buda, apoi a asediat Viena. Asediul a fost ridicat în anul 1532, ca urmare a lipsei de provizii. Între anii 1532-1555 armata otomană a cucerit Bagdadul și importante teritorii din Imperiul Persan. Constantinopolul a devenit centrul civilizației islamice, sediul a zeci de proiecte arhitecturale conduse de arhitectul șef Mimar Sinan, alte sute de moschei (cami), palate (saray), școli (medrese), băi (hamam) și hanuri (caravansaray) s-au zidit în restul imperiului. În anul 1534, Sultanul Suleyman s-a căsătorit cu Roxelana, fiica unui preot ortodox din Rutenia, devenită astfel Hurem Sultan. Începând cu anul 1538, din banii ei a zidit un important complex cultural, Haseki Hurrem Sultan Kulliyesi, compus

din o moschee, o școală și un spital. Alte edificii finanțate de Sultana Hurem au fost moscheile din Ankara și Adrianopol, hamamul de lângă Hagia Sofia și două cantine deschise la Mecca și Jerusalem, unde până la 500 de pelerini primeau gratuit două mese pe zi. În anul 1537, Patriarhul Eremia a obținut de la Sultanul Suleyman un firman pentru interzicerea transformării bisericilor în moschei. Patriarhul a trecut în rândul sfinților la 13 Ianuarie 1456, zi în care este sărbătorit ca sfânt al Bisericii.

În Moldova, la Suceava, marele logofăt Toader Bubuiog a ctitorit Mănăstirea Humor (1530), iar voievodul Petru Rareș a ctitorit Mănăstirea Probota (1530), Mănăstirea Moldovița (1532-1537), Mănăstirea Rarău (1538) și Mănăstirea Râșca (1542). La Vaslui, voievodul Petru Rareș a ctitorit Mănăstirea Grăjdeni, iar boierul Lupan Buznea și soția sa au ridicat Mănăstirea Moreni. Mitropolit al Moldovei era Grigorie Roșca, fondatorul școlii de la Voroneț unde s-a întocmit Psaltirea Voronețeană. Prin efortul moldovenilor s-a reconstruit și Mănăstirea Karakalou de la Muntele Athos. În Țara Românească, Voievodul Vlad Dracul al V-lea a întărit prin hrisov ctitoria cumnatului său, marele ban Barbu Craiovescu, de la Mănăstirea Sadova (Dolj) și a sfințit Mănăstirea Viforâta (Dâmbovița).

Patriarh al Ierusalimului a fost Germanus (1537-1579). Patriarhi ai Antiohiei au fost Dorotheus IV (1541-1543), Joachim IV (1543-1576).

1546-1556 en - Dionisie II (Dionysius) - Născut în Galata (Karakoy), a fost consacrat episcop de către Patriarhul Theoleptus, devenind apoi Mitropolit de Nicomedia. Numit succesor chiar de către Patriarhul Eremia, a fost înălțat în scaunul patriarhal la 17 Aprilie 1546, susținut de întregul Sinod și aclamat prin numeroase manifestări populare. Era epoca de aur a cetății Constantinopol, administrată de mării viziri Ibrahim, Rustem sau Mehmed Sokollu. Teritoriul era împărțit în 28 000 de timaruri, fiecare dintre ele cu o rentă de 9 000 de aspri. Oastea număra 30 000 de cavaleriști și 100 000 de infanteriști, hrăniți de 270 de bucătari. Doar la Constantinopol se tăiau zilnic 40 de oi, 4 boi și nenumărate păsări. Aparatul administrativ număra 190 de ranguri și titluri diferite, iar sultanul avea 80 de secretari. Imediat după numire, l-a trimis pe Mitrofan, Mitropolitul de Caesaria, în vizită diplomatică la Veneția și la Roma, unde a fost primit de Papa Paul III.

Patriarhul Dionisie nu a fost iubit de greci, deoarece din ordinul Sultanului Suleyman a ridicat taxele de instalare în funcție (peshtesh) și a dat jos crucea de pe Biserica Pammakaristos, sediul Patriarhiei. În timpul său au debutat marile proiecte arhitecturale, supravegheate de inginerul Mimar Sinan: 94 de moschee mari, 57 de medrese, 52 de moschee mici (mescit), 48 de băi publice, 35 de palate, 22 de mausoleuri, 20 de caravanseri-uri, 17 cantine (imaret), 8 poduri, 8 grânare, 6 apeducte și 3 spitale. Dintre acestea: Şehzade Camii, Selimiye Camii, Suleymaniye Camii, Kilic Ali Pasha Complex. Cea mai reprezentativă este Suleymaniye Camii, înaltă de 53 de metri, cu diametrul domului de 28 de metri și patru minareturi înalte de 76 de metri, decorată

în interior cu dale albastru turcoaz, roșii sau verzi și ferestre din sticlă colorată. Patriarhul Dionisie s-a stins din viață în Iulie 1556 și a fost înmormântat la Mănăstirea Kamariotissa, pe insula Chalki.

În anul 1456, Patriarhul Ioachim al Alexandriei a cerut Țarului Ivan cel Mare ajutor pentru Mănăstirea Sfânta Ecaterina, din peninsula Sinai. A primit prin negustorul Vasily Poznyakov o haină de blană și o sfântă icoană. În anul 1451, Sinodul Bisericii Ruse a emis o carte denumită Stoglav, sau Cartea cu O sută de Capitoare, prin care a unificat viața canonică și cea ecleziastică din întreaga Rusie sub aceeași lege.

În Moldova, începând cu anul 1554 s-a zidit Mănăstirea Slatina, prima ctitorie a domnitorului Alexandru Lăpușneanu, viitoarea necropolă domnească a familiei sale. Bunăvoința Sultanului Suleyman a fost câștigată de domnitorul Alexandru Lăpușneanu cu un plocon de 200 000 de galbeni, câteva intervenții în Transilvania și un crâncen război civil. Domnitorul și soția sa au mai făcut donații semnificative și mănăstirilor de la Muntele Athos, dar și Bisericii din Livovul Poloniei. În Țara Românească, domnitorul Mircea Ciobanu împreună cu soția sa, doamna Chiajna, au ctitorit Mănăstirea Cârnu (Buzău, 1546).

1556-1565 en - Joasaph (Iosif) - Născut în Tracia, a studiat la Ioannina (Epir), unde a învățat limbile Turcă, Arabă și Persană. A fost înălțat în scaunul patriarhal în luna August a anului 1556, taxa de instalare fiind redusă de sultan la 1000 de galbeni. A fost un foarte bun administrator, reușind să acopere toate datoriile și să lărgescă Palatul Patriarhal. Sub patronajul său a fost reînființată Școala Patriarhală (Phanar Greek Orthodox School), o renumită instituție de învățământ unde primeau educație nu doar membrii familiei imperiale, dar și prinții Valahiei și Moldovei, alături de membri ai clerului ortodox. Dorind să înțeleagă mișcarea Lutherană, în anul 1558 l-a trimis la Wittenberg pe diaconul Demerios Mysos (Dimitrije Ljubavic). A primit de la teologul Philip Melanchtron, un apropiat al lui Martin Luther, o copie a Confesiunii de la Augsburg, însă fără nici un fel de implicații ulterioare.

În anul 1560, Patriarhul Joasaph a emis documentul de confirmare a titlului pentru Țarul Ivan cel Mare, contrasemnată de întregul Sinod. Țarul Ivan și-a concentrat eforturile materiale pentru a înălța Catedrala Binecuvântatului Vasile (Catedrala Pokrovsky), spre amintirea celor căzuți în lupta pentru anexarea provinciilor Kazan și Astrakhan. În anul 1557 a fost reînființată Patriahia Serbiei, cu sediul la Pec, în urma intervenției lui Pasha Mehmed Sokolovic, viitorul Mare Vizir Sokollu Mehmed Pasha. Patriarhul Joasaph II fost demis în anul 1565, retras pe Muntele Athos, numit apoi episcop de Adrianopol. În timpul său s-a stins din viață Sultana Hurem, înmormântată cu mare fast într-un mausoleu special ridicat în cadrul complexului de la Suleymaniyeh Camii. Dintre edificiile otomane, semnificative au fost Kanlika Camii, ridicată de Iskender Pasha, Rustem Pasha Camii, ridicată de soția sa Mihrimah Sultan și Mihrimah Camii din

Edirne.

În Moldova, domnitorul Alexandru Lăpușneanu a ctitorit Mănăstirea Pângărați (Neamț, 1560), iar în Țara Românească, domnitorul Petru Vodă cel Tânăr a pus piatra de temelie pentru Mănăstirea Plumbuita (București, 1560).

Patriarh al Serbiei a fost Sfântul Macarius (Makarije Sokolovic) 1557-1570.

1565-1572 en - Mitrofan III (Metrophanes) - S-a născut lângă Constantinopol, cu origini bulgărești, numele său de botez fiind Manuel (sau George). În anul 1546 a fost confirmat Mitropolit de Caesarea, de către Patriarhul Dionysius II. Din anul 1551 s-a retras la Mănăstirea Sfintei Treimi din insula Chalki (Insulele Prinților), unde a fost bibliotecar. A fost înălțat în scaunul patriarhal cu sprijinul magnatului Michael Cantacuzino, cel care a echipat flota otomană cu 60 de galere și a controlat strângerea tributului din Moldova și Țara Românească. În cei șapte ani cât a păstorit a îmbunătățit situația financiară a Patriarhiei și a întreținut corespondență cu lideri ai Bisericii din Vestul Europei, catolici și protestanți. A fost demis prin intervenția aceluiași Michael Cantacuzino, în favoarea lui Eremia II. S-a retras tot la Mănăstirea Sfintei Treimi din Insula Chalki, cu titlul de episcop de Larissa și Chios.

Mare iubitor de bijuterii, Sultanul Suleyman a favorizat pe bijutieri și artizani. În timpul său au funcționat 40 de bresle meșteșugărești cu peste 600 de specialiști în arta islamică (tipografi, blănari, aurari, bijutieri, ceramiști). La Constantinopol, Mimar Sinan a construit o medresă octogonală, Sinan Pasha Camii, o moschee în Beşiktaş în amintirea Amiralului Sinan Pasha, Kara Ahmet Pașa Camii, ridicată de Ahmed Pașa împreună cu soția sa Fatma Sultan (sora sultanului Suleyman), Zal Mahmud Pașa Camii, pentru Vizirul Zal Mahmud și soția sa Șah Sultan (nepoata lui Suleyman), un sistem de 35 de apeeducte (Kirkcesme) pentru aprovizionarea orașului cu apă potabilă. În anul 1566 s-a zidit Banya Bași Camii, la Sofia (Bulgaria), ridicată deasupra unor băi termale. Sultanul Suleyman s-a stins din viață la 5 Septembrie 1566, la vârsta de 71 de ani, la Szigetvar, în timpul campaniei militare din Ungaria. A fost succedat de fiul său, Selim II.

În anul 1568, Sultanul Selim II a semnat un tratat de pace cu Împăratul Maximilian II al Romanilor, în urma căruia Moldova și Țara Românească au căzut în totalitate sub autoritatea Înaltei Porți. Un al doilea tratat de pace s-a semnat în anul 1570, cu Țarul Ivan cel Mare al Rusiei. În anul 1571, Imperiul otoman a pierdut 167 de nave în Bătălia de la Lepanto.

În Țara Românească, domnitorul Alexandru Mircea și soția sa doamna Ecaterina Salvaresso au ctitorit la București o mănăstire cu hramul Sfintei Treimi (Sfânta Troiță), menită a fi sediul Mitropoliei (Mănăstirea Radu Vodă, reconstruită în anul 1614) și Mănăstirea Slătioarele, din Ocnele Mari (Vâlcea), din dijma ocnelor de sare. În același an, Ștefan culcerul și fiul său Pârnu au ctitorit biserica Mănăstirii Coșuna (Bucovățul Vechi, Dolj), cu hramul Sfântului Nicolae.

Patriarh al Alexandriei a fost Silvester (1569-1590).

1572-1579 en - Eremia II (Jeremias Tranos) - Născut în Bulgaria, la Anchialos, cu origini grecești, s-a călugărit în prima tinerețe, iar în anul 1568 a fost înălțat episcop de Larissa (Thesalia). A fost înălțat patriarh cu sprijinul magnatului Michael Cantacuzino. În timpul său a fost renovat sediul Patriarhiei Ecumenice din Biserica Pammakaristos. A întreținut corespondență cu liderii mișcării Lutherane, fără însă a intra în comuniune. Susținătorul său, Michael Cantacuzino a murit în anul 1578, iar în anul următor Patriarhul Mitrofan a fost rechemat în scaunul patriarhal.

În timpul său, ienicerii au dobândit dreptul de ține soții, iar copiii lor au dobândit dreptul de a se înscrie în forțele armate, formând astfel o castă militară. Anul 1573 a adus o secetă cumplită, urmată de foamete. Tipografia din Palatul Topkapi a ars în anul 1574. Sultanul Selim II a murit la 15 Decembrie 1574, în urma unui accident și a fost înmormântat la Hagia Sofia Camii. A fost succedat de fiul său Murad III. Marele Vizir Sokollu Mehmed Pasha a murit în anul 1579 și a fost înmormântat într-un grandios monument (Mehmed Pasha Turbe) lângă moscheea ce-i poartă numele Sokollu Mehmet Pașa Camii.

În Țara Românească, vornicul Ivascu Golescu, descendent din neamul Craioveștilor a ctitorit în anul 1573 Mănăstirea Vieroși (Mioveni, Argeș), pe timpul domnitorului Alexandru II Mircea. În același an, domnitorul împreună cu soția sa, doamna Ecaterina Salvaresso, au fondat la Mănăstirea Plumbuita prima tiparniță din București, unde s-au multiplicat în anul 1582 două Tetraevangheliare și o Psaltire.

Patriarh al Antiohiei a fost Michael VI (Sabbagh)(1577-1581). Patriarhi ai Serbiei au fost Antonie Sokolovic (1570-1575), Gerasim Sokolovic (1575-1585)..

1579-1580 en - Mitrofan III - Reinstalat în funcție, s-a stins după doar câteva luni de păstorire. A fost înmormântat la 9 August 1580 în Biserica Pammakaristos.

În anul 1580 este amintită mănăstirea Pinul (Buzău), într-un hrisov emis de domnitorul Mihnea II Turcitul. Tot în hrisoavele domnitorului Mihnea Turcitul sunt amintite și mănăstirile rupestre din munții Buzăului, locuite de călugări sihaștri: Aluniș, Agaton, Bozioru, Fundătura, Porfirie, Piatra Șoimului, cunoscute și sub denumirea generică de "Athosul Românesc".

Patriarh al Ierusalimului a fost Sophronius IV (1579-1608).

1580-1584 en - Eremia II - Reinstalat în funcție a purtat corespondență cu Papa Gregorius XIII

(1572-1585), căruia i-a trimis în dar fragmente din moaștele Sfântului Ioan Chrysostomul și ale Sfântului Andrei din Creta. În anul 1582, prin bula *Iter gravissimas*, Papa Gregorius XIII a reformat calendarul Iulian introducând o corecție de 14 zile (Calendarul Gregorian). Patriarhul Eremia a primit vizita unei delegații papale cu privire la introducerea noului calendar, dar răspunsul patriarhului a fost negativ. Ca urmare, o parte a clerului în frunte cu episcopul Pachomius din Caesarea i-au intentat un proces în urma căruia patriarhul s-a retras în Insula Rhodos. După anul 1586, Patriarhul Eremia a călătorit în Polonia, Lituania și Rusia.

Între anii 1578-1590 Sultanul Murad III a condus o campanie militară împotriva Imperiului Safavid, în urma căruia a anexat provinciile de la Sud de Munții Caucaz: Georgia, Azerbaijan, Eravan, Kurdistan, Bagdad și Mesopotamia. Sultanul Mehmed III a întreținut o corespondență pozitivă cu Regina Elisabeta a II-a a Angliei, de la care a primit o corabie plină cu daruri, printre care o orgă mecanică și o caleașcă englezească pentru ceremonii. Imperiul Otoman a atins maximum de extindere. Tipografia din Constantinopol a tipărit numeroase cărți ilustrate, printre care: Cartea meșterilor, Cartea pentru festivități, Cartea victoriilor, Cartea viselor.

Petru Șchiopul, domnitorul Moldovei, a sfințit în anul 1582 Mănăstirea Galata, cu hramul Înălțarea Domnului (denumirea vine de la Cartierul Galata din Constantinopol și înseamnă Poarta Cerului) și Mănăstirea Vizantea (Vrancea). În Țara Românească, în anul 1582 domnitorul Mihnea Turcitul a întărit prin hrisov bunurile mănăstirii Stelea (Târgoviște), ctitorită de spătarul Stelea Cupețul, cunoscută ca "biserica negustorilor".

Patriarh al Antiohiei a fost Joachim V (1581-1592).

1584-1585 en - Pachomius II Patestos - Născut în Insula Lesbos, a fost un erudit, profesorul de matematică și filozofie al Sultanului Mehmed III, Mitropolit de Caesarea și rector al Bisericii Pammakaristos. Ca urmare a corespondenței cu Papa Gregorius, la 22 Februarie 1584, Sultanul Mehmet III l-a destituit pe Patriarhul Eremia și l-a înlocuit cu favoritul său, Pachomius. În timpul său, la ședințele Sinodului a participat și Patriarhul Sophronius al Ierusalimului. Nu a reușit însă să câștige adeziunea întregului cler și nu a reușit să strângă taxele. A fost înlocuit prin apropiatul său, episcopul Theoleptus. După anul 1585 a fost trimis în Egipt și Cipru, apoi s-a retras în Țara Românească, unde a rămas până la moarte.

Amiralul Mir Ali Beg a obținut supremația în mai multe provincii pe coasta de Vest a Africii, printre care: Mogadishu, Barawa, Mombasa.

1585-1586 en - Theoleptus II - Nepot al Patriarhului Mitrofan III, înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost Mitropolit de Philippopolis (Plovdiv, Bulgaria). La ceremonia sa de consacrare, din 16 Februarie 1585, au participat ambii patriarhi de Alexandria și Antiohia, în semn de

comuniune. Incapabil să plătească taxa anuală, în anul 1586 Patriarhul Theoleptus a călătorit în Moldova și Țara Românească. În lipsa sa, Sultanul Murad III l-a destituit și l-a numit din nou pe Patriarhul Eremia, aflat la Moscova, reprezentat prin locțiitorul său, diaconul Nicephorus. Simultan, Sultanul Mehmed a ordonat transformarea Bisericii Pammakaristos în moschee. Sediul Patriarhiei a fost mutat provizoriu în Biserica Theotokos Paramythia, apoi în Palatul Valah (Vlach Saray) sediul domnitorului valah la Constantinopol.

În acest timp, în Moldova, hatmanul Balica și soția sa Ana au ctitorit Mănăstirea Frumoasa, închinată Mănăstirii Schimbarea la Față de pe Muntele Sinai, iar frații Movilă, Gheorghe, Ieremia și Simion, au ctitorit la Suceava Mănăstirea Sucevița. Egumen a fost Gheorghe Movilă, cel care a primit vizita ambilor patriarhi, Eremia și Theoleptus, iar din anul 1588 a fost înălțat Mitropolit al Moldovei.

Patriarh al Serbiei a fost Savatius (Savatije Sokolovic) (1585-1586).

1587-1595 en - Eremia II - În momentul numirii, Patriarhul Eremia se afla în Polonia, în drum spre Moscova. A ajuns la Moscova la 11 Iulie 1588, unde a fost primit de Regentul Boris Gudunov, tutorele Țarului Feodor I și de Mitropolitul Dionysius al Moscovei. În anul 1587 Arhiepiscopul Job (Iov, Ion) de Rostov a fost înălțat ca Mitropolit al Moscovei. Sub presiunea exercitată de clerul rusesc, Patriarhul Eremia II a acceptat înălțarea Bisericii Ruse la rang de Patriarhie și la 5 Februarie 1589 a oficiat slujba de consacrare a Mitropolitului Job ca Patriarh al Moscovei și al Rusiei. Pe drumul de întoarcere spre Constantinopol, Patriarhul Eremia II s-a oprit și la Kiev, unde l-a înălțat pe Michael Roza ca Mitropolit de Kiev, Galicia și Rusia. În anul următor însă, Mitropolitul Michael Roza a semnat un document de aderare la Biserica Catolică, iar în anul 1595 a semnat documentul Uniunii de la Brest pentru a trece sub jurisdicția Scaunului de la Roma.

Patriarhul Eremia II a primit vestea că a fost rechemat în scaunul patriarhal în anul 1589, pe când se afla încă în Moldova și Țara Românească, pe drumul de întoarcere spre Constantinopol. Revenit la Constantinopol, a regretat gestul făcut în Rusia și a condamnat autocefalia Bisericii Ruse, dar a fost prea târziu. Nici tratativele cu creștinii reformați nu au fost mai favorabile. După ce a studiat documentul Confesiunii de la Augsburg, Patriarhul Eremia II a emis trei documente prin care declarat că Biserica Ortodoxă nu dorește nici un fel de reformă a dogmei creștine. Patriarhul Eremia II s-a stins din viață în luna Septembrie a anului 1595. Sultanul Murad III a murit la 16 Ianuarie 1595 și a fost îngropat la Hagia Sofia Camii, în mausoleul familiei, unde pe lângă sarcofagul său mai sunt alte 53 de sarcofage ale soțiilor și copiilor săi. A fost succedat de fiul său Sultanul Mehmed III. În Rusia, Patriarhul Iov a fondat Mănăstirea Donskoy (Moscova) în anul 1591.

În Moldova, domnița Maria, fiica domnitorului Petru Șchiopul, împreună cu soțul ei, marele

vistiernic Zottu Tzigara, au fondat în anul 1590 Mănăstirea Hlincea ca metoc al Mănăstirii Dionisiu de la Muntele Athos. La Bacău, sulitașul Ciolpan a ridicat un schit, în anul 1590, pe timpul domniei lui Petru Șchiopul, iar în anul 1594, domnitorul Aron Vodă, fiul lui Alexandru Lăpușeanu, a reconstruit Mănăstirea Aroneanu. În Țara Românească, în anul 1588, jupân Mitrea vornicul și soția sa Neaga au construit ansamblul monahal de la Hotărani (Olt). Tot Doamna Neaga a ctitorit și Mănăstirea Ciolanu, de la Buzău, pe locul unui schit ridicat de boierul Dumitru Ciolanu, venit din Transilvania. La București, în anul 1594, pe locul schitului Biserica Albă-Postăvari, Mihai Viteazul, pe atunci ban al Craiovei, a ctitorit mănăstirea ce-i poartă numele, ca metoc al Mănăstirii Simonopetra de la Muntele Athos. În Prahova, comisul Apostolache și soția sa Voichița au ctitorit Mănăstirea Apostolache.

Patriarh al Antiohiei a fost Joachim VI (1593-1604). Patriarh al Alexandriei a fost Meletius (1590-1601). Patriarhi ai Serbiei au fost Hierotes (Jerotej Sokolovic)(1586-1591), Filip (Philip Sokolovic)(1591-1592), Sfântul Ioan II (Jovan Kantul)(1592-1613). Patriarh al Moscovei și Rusiei a fost Sfântul Iov (Job)(1589-1605).

1596 en - Matei II (Mathias) - Născut la Klinovos (Thesallia), cu origini aromâne, înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost Mitropolit de Ioannina. S-a retras însă pe Muntele Athos, după doar 20 de zile, deoarece Sfântul Sinod a contestat alegerea sa și a întrunit o nouă majoritate.

1596 en - Gabriel I - Înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost episcop de Thessalonic. A păstorit însă doar șase luni, deoarece s-a stins din viață în luna August a anului 1596.

1596-1597 en - Theophanes Karykes - Înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost Mitropolit de Philippopolis și un renumit compozitor de imnuri religioase. În timpul său, Sultanul Mehmed III a condus o masivă operațiune militară în Ungaria. După ce a ocupat cetatea Eger, la 24-26 Octombrie, în fruntea unei oștiri de peste 100 000 de oameni (soldați, auxiliari și coloniști), a învins la Cheresteș (Cristești) armata Arhiducelui Maximilian de Austria reunită cu cea a Prințului Sigismund Bathory de Transilvania. Victoria a fost sărbătorită la Constantinopol, iar învingătorul Yusuf Sinan Pașha a fost înălțat ca Mare Vizir. Victoria a costat însă peste 20 000 de suflete, austrieii au recucerit cetatea Gyor, iar în Țara Românească Mihai Viteazul s-a aliat cu Liga Creștină și a ridicat armele împotriva negustorilor turci.

1597-1598 en - Sfântul Meletius Pegas - A fost numit ca locțiitor al Patriarhului Ecumenic din

funcția de Patriarh de Alexandria, pe care o ocupa încă din anul 1590. Născut la Heraklion (Creta), pe atunci sub dominația Veneției, a studiat teologia și filozofia la Universitatea din Padua, pentru a deveni protosyncellus (apropiat) al Patriarhului Silvester de Alexandria, unde a lucrat pentru unificarea Bisericii Grecești cu Biserica Coptă. Spre sfârșitul lunii Aprilie a anului 1598, Patriarhul Meletius s-a retras la Alexandria, unde a păstorit în continuare până în anul 1601. Canonizat ca sfânt al Bisericii Ortodoxe, sărbătoarea sa este în ziua de 13 Septembrie.

În timpul său, domnitorul Mihai Viteazu a făcut pace cu Înalta Poartă, a recunoscut suveranitatea și a plătit tributul. În Gorj, Stoichiță Raioseanu și soția sa Dochia au ridicat Mănăstirea Strâmba (lângă Târgu Jiu), ca metoc al Mănăstirii Govora. În Moldova, la Suceava, postelnicul Teodor Movilă (Toader Moghilă), fratele vitreg al domnitorului Ieremia Movilă, a ctitorit Mănăstirea Teodorenii unde a adus țărani din Rutenia, de la Storojineț (Cernăuți).

1598-1602 en - Matei II - Întrunind de această dată votul întregului Sinod, Patriarhul Matei a fost rechemat de la Muntele Athos. În timpul său, sediul Patriarhiei Ecumenice a fost din nou mutat, din Biserica Panagia Paramythia în Biserica Sfântului Demetrius Xyloportas, între anii 1598-1601, apoi în Catedrala Sfântul Gheorge, din cartierul Fanar, unde se află și în prezent. De la acea dată, cartierul Fanar centrul comunității creștine ortodoxe și locul unde au fost educați majoritatea domnitorilor noștri în următoarele trei secole, denumiți generic "domnitori fanarioți". Patriarhul Matei a fost cel care a canonizat-o pe Sfânta Filofteia, egumenul unei mănăstiri din Grecia, martirizată de soldații turci pentru că a adăpostit și ascuns patru femei fugite din haremul sultanului. Sărbătoarea ei este în ziua de 19 Februarie. În anul 1602, Patriarhul Matei s-a retras pe Muntele Athos, unde a trecut în lumea sfinților în anul imediat următor.

Din timpul său datează prima atestare documentară a Mănăstirii Rafaila (Vaslui), ridicată în lemn în anul 1531 de un fost arcaș din oastea lui Ștefan cel Mare, sfințită și binecuvântată ca mănăstire în anul 1599. În urma bătăliei de la Guruslău (3 August 1601), Voievodul Mihai Viteazul a încercat să introducă religia ortodoxă în Transilvania, dar a fost ucis mișelește și descăpățânat la Turda, Capul său a fost dus de căpitanii săi în patrie, unde boierul Radu Buzescu l-a înmormântat la Mănăstirea Dealul (Târgoviște). La anul 1600 Țarul Boris Gudunov a fondat Mănăstirea Zaikonospassky, din Moscova.

Patriarh al Alexandriei a fost Chiril Lucaris (1601-1620).

1602-1603 en - Neofit II (Neophytos) - Născut la Athena, începând cu anul 1597 a fost Mitropolit de Athena. A fost înălțat în scaunul patriarhal în luna februarie, dar la sfârșitul anului s-a retras la Mănăstirea Sfânta Ecaterina de pe Muntele Sinai, refuzând să răspundă la diferitele

acuzații aduse.

În anul 1602, Moldova a ctitorit două mari mănăstiri: Mănăstirea Dragomirna (Suceava), ctitorită de Mitropolitul Anastasie Crimca și logofătul Lupu Stroici, respectiv Mănăstirea Secu, de lângă Târgu Neamț, ctitorită de marele Vornic Nestor Ureche, tatăl cronicarului Grigore Ureche.

1603-1607 en - Rafael - Înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost episcop de Mithymna (Insula Lesbos). În timpul său, fiul cel mare al Sultanului Mehmed III a fost acuzat de înaltă trădare și executat, la 7 Iunie 1603. Extrem de afectat, Sultanul Mehmed III s-a îmbolnăvit și s-a stins din viață după 6 luni, la vârsta de 37 de ani. A fost înmormântat la Hagia Sofia Camii. În scaunul imperial a fost înălțat fiul său Ahmed, din funcția de guvernator de Manisa. În vârstă de 13 ani, Sultanul Ahmed era încă în plin proces de educare. A scris și publicat poezii sub numele de Bahti și a multiplicat lucrarea Quintesența Istoriilor a lui Seyyd Lokman. Noul sultan a semnat în anul 1604 un tratat comercial și de alianță cu Franța, făcând schimb de ambasadori. În anul 1604 a fost lansată o nouă campanie militară în Ungaria, iar cetatea Esztergom a căzut la 5 Noiembrie 1605. În anul 1606 s-a semnat tratatul de pace cu Austria, pentru următorii 20 de ani.

Patriarhul Rafael a păstorit cu autoritate și a emis numeroase norme ecleziastice. Contemporan cu el, teologul Chiril Lucaris (viitorul patriarh) a scris ca Patriarhul Rafael a domnit tiranic. În încercarea de a obține sprijin din Vestul Europei, Patriarhul Rafael a întreținut o corespondență secretă cu Papa Clement VIII, cu privire la Biblia Vulgata, tipărită în anul 1592 și la indexul cărților interzise (Index Librorum Prohibitorum). Sultanul Ahmed a considerat gestul ca fiind un act de trădare și l-a demis în luna Octombrie a anului 1607. S-a stins din viață în exil, la scurt timp.

În Moldova, pe timpul domniei Movileștilor (Ieremia și Simoin), comunitatea armenească din Suceava a zidit Mănăstirea Zamca. Întemeietor a fost negustorul Agopșa Vartan, fiul lui Amir, succedat apoi de trei frați, Hagop, Auxent și Grigor, Ansamblul era format din turnul de clopotniță, trei biserici din piatră și două mănăstiri din piatră situate la o distanță de 3 kilometri între ele. În Țara Românească, domnitorul Radu Șerban a renovat Mănăstirea Comana.

Patriarh al Antiohiei a fost Dorotheus IV ibn Al-Ahmar (1604-1611). Patriarhi ai Moscovei și Rusiei au fost Ignatius (1605-1606), Sfântul Hermogenes (1606-1612)..

1607-1612 en - Neofit II - Rechemat de la mănăstire, Patriarhul Neofit a reorganizat administrația veniturilor Patriarhiei și legea canonică spre a fi în conformitate cu necesitățile timpului său. A întreținut corespondență cu Papa Paul al V-lea, primul Papă care a autorizat

traducerea Bibliei în limbi străine, dar deschiderea sa spre Occident nu i-a adus decât dușmani redutabili. Condamnat, s-a stins din viață înainte de a fi exilat în Insula Rhodos. Începând cu anul 1609, Sultanul Ahmed și soția sa Kosem au început lucrările la faimoasa Sultan Ahmed Camii (Moscheea Albastră), cel mai frumos monument arhitectonic din arealul Imperiului Otoman, menită să pună în umbră celebra Hagia Sofia Camii. Lungă de 73 de metri, lată de 65 de metri și înaltă de 43 de metri, clădirea are o capacitate de 10 000 de locuri, și șase minarete înalte de 64 de metri. Soția sa, Kosem a stat alături de 4 sultani: Ahmed, băieții Murad și Ibrahim, nepotul Mehmed IV.

În Țara Românească, domnitorul Radu Șerban și soția sa doamna Chiajna au ctitorit în anul 1608 Mănăstirea Cernica (Pantelimon, Ilfov). În anul 1612, postelnicul Ianache Caragea (Caradja) a ctitorit Mănăstirea Slobozia (Ialomița), pe o moșie primită în dar de la domnitorul Alexandru Iliaș. Ianache Caragea, cel care în anul 1583 a renovat Biserica Mănăstirii Sfântul Sava din Iași (Mitropolia), a închinat mănăstirea Slobozia către Mănăstirea Dochiaru, de la Muntele Athos. În Moldova, domnitorul Ștefan Tomșa a alcătuit primul detașament de dorobanți (cu găitane, ceaprazuri, nasturi de argint și pene de argint la comănece) și a ctitorit Mănăstirea Solca (Suceava).

Patriarh al Ierusalimului a fost Theophanes (1608-1644). Patriarh al Antiohiei a fost Athanasius II Dabbas (1611-1619).

1612-1620 en - Timotei II Marmarinos (Timoteos) - Născut la Bandirma, pe țărmul Mării Marmara, înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost Mitropolit de Patras (Peloponez). Rivalul său, Chiril Lucaris, Patriarh de Alexandria, s-a angajat față de Sultanul Ahmed să plătească o taxă anuală de 8 000 kuruș (groși), dar a fost preferat Mitropolitul Timotei, susținut episcopii greci. Patriarhul Chiril Lucaris s-a retras în Egipt, la Alexandria. Principala sa lucrare a constat din lărgirea și renovarea Catedralei Sfântul Gheorghe, sediul Patriarhiei. În anul 1612 Sultanul Ahmed a semnat primul acord comercial cu Țările de Jos, apoi extins privilegiile Franței permițând ca negustorii din Spania, Ragusa, Genova, Ancona și Florența să schimbe mărfuri cu Imperiul Otoman, sub steag francez. În anul 1615, Patriarhul Timotei a făcut un schimb de scrisori cu Papa Paul V, dar pozițiile au rămas ireconciliabile.

Sultanul Ahmed I a murit de boală, la 22 Noiembrie 1617, la vârsta de 27 de ani. A fost înmormântat cu jale în mausoleul familiei de la Sultan Ahmed Camii. Pe tronul imperial a fost înălțat fratele lui Ahmed, Mustafa, înlocuit însă după doar câteva luni prin Osman II, fiul lui Ahmed, în vârstă de 14 ani. Iubitor de poezie, puritan și profund religios, Sultanul Ahmed a închis tavernele și cafenelele ienicerilor și i-a trimis la galere pe cei care au consumat alcool. Egiptenii și persanii au fost preferați în fața turcilor europeni. În anul 1620, ca urmare a incursiunilor făcute de cazaci, Sultanul Osman II a declarat război Poloniei. Însoțit de un contingent de Transilvăneni conduși de Principele Gabriel Bethlen, Sultanul Osman II a obținut o

importantă victorie la Tuțora (Cecora, lângă Iași) și l-a instalat pe tronul Moldovei pe Alexandru Iliăș. Patriarhul Timotei s-a stins din viață la 3 Septembrie 1620.

În anul 1614, Domnitorul Radu Mihnea a terminat de reconstruit mănăstirea Tutana, sfințită de viitorul Patriarh Chiril Lucaris. Călugărul Mihail Moxa de la Mănăstirea Bistrița-Costești a tipărit o carte de istorie sub titlul "Hronograful Țării Românești."

Patriarh al Antiohiei a fost Ignatius III Atiyah (1619-1634). Patriarh al Serbiei a fost Paisie I (Pajsije Janjevo)(1613-1647). Patriarh al Moscovei și Rusiei a fost Filaret (1619-1633).

1620-1623 en - Sfântul Chiril Lucaris (Kurillos Loukaris) - Născut la Heraklion (Insula Creta), pe atunci sud dominația Veneției, a studiat la universitățile din Padua, Wittenberg și Genova, unde a luat contact cu textele reformatorilor Calvinii. A fost hirotonisit la Constantinopol, iar în anul 1596 a fost trimis la Vilnius (Lituania), pentru a susține cauza ortodoxă. A fost numit profesor de teologie la Academia din Vilnius, iar în anul 1601, la vârsta de 29 de ani, a fost înălțat Patriarh de Alexandria. Timp de șase ani a prezentat diferențele de doctrină dintre catolici, ortodocși și reformați, iar în final a aderat la mișcarea reformistă. Din anul 1602, în urma victoriilor otomane, s-a retras la Muntele Athos, unde a format un seminar teologic, denumit Athoniada. În anul 1612 s-a retras la Alexandria, iar în anul 1620 a fost înălțat în scaunul patriarhal.

Sultanul Osman II se afla însă în plin război cu Polonia. În anul 1621, în fruntea unei armate de peste 100 000 de oameni, Sultanul Osman II a trecut Nistrul și a asediat cetatea Hotin. Asediul a fost ridicat la 9 Octombrie 1621, după ce armata otomană a pierdut circa 40 000 de oameni. Ambele tabere au declarat victoria, dar tratatul de pace nu a adus nici o modificare față de situația precedentă. La Constantinopol, negustorii, ienicerii și elevii școlii militare s-au revoltat și tânărul sultan a fost ucis de gloata răsculată. A fost înmormântat la Moscheea Albastră, iar pe tron a fost înălțat din nou Sultanul Mustafa. Războiul civil dintre ieniceri și spahii a continuat, iar la intervenția Marelui Vizir Kemankeş Kara Ali Pasha, pe tronul imperial a fost înălțat Sultanul Murad IV, în vârstă de 11 ani, tutelat de mama sa, Sultana Kosem.

În Transilvania, din anul 1623 datează biserica Mănăstirii Sfântul Gheorghe din localitatea Birda (Timișoara), ctitorită la anul 1496 de despotul George Brankovici și locuită de credincioși sârbi. Mănăstirea adăpostește un fragment din craniul Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, și o bucată din lanțurile cu care a fost legat în timpul martiriului.

Patriarh al Alexandriei a fost Gerasimus I Spartaliotes (1620-1636).

1623 en - Grigore IV - A fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Amasya, ca urmare a politicii reformatoare promovate de Patriarhul Chiril Lucaris, în urma unui protest

din partea ambasadurilor Franței, Veneției și Austriei. În vârstă, fără susținere din partea episcopilor greci, Patriarhul Grigore nu a reușit să plătească taxa de instalare astfel că alegerea sa a fost declarată necanonică. S-a retras în Insula Rhodos.

Din anul 1623 este prima mențiune a Mănăstirii Nikolo Perervinsky, în registrele orașului Moscova.

1623 en - Anthimus II - Născut la Constantinopol, membru al unei familii nobiliare, a fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Adrianopol. A părăsit doar câteva luni, deoarece Patriarhul Chiril Lucaris, susținut de ambasadorul Țărilor de Jos, a revenit la Constantinopol și a prezentat scrisori de credit în valoare de 20 000 de livre în argint. În fața acestei oferte, Patriarhul Anthimus s-a retras pe Muntele Athos, unde a viețuit până în anul 1628.

1623-1633 en - Sfântul Chiril Lucaris - Rechemat în scaunul patriarhal, Patriarhul Chiril Lucaris s-a străduit să reformeze dogma ortodoxă după modelul puritan Calvin (există un singur Dumnezeu, Isus Hristos este reprezentantul Domnului, dar natura sa este umană, egală cu a oricărui preot). În anul 1625 o epidemie severă a secerat 1000 de vieți în fiecare zi, în special în cartierele mărginașe ale Constantinopolului. În anul 1626, Sultanul Murad IV a renovat complet Sfântul Mormânt de la Mecca (Kaaba), distrus de o inundație. Mormântul a fost reconstruit din blocuri de granit iar moscheea a fost renovată. Prima tipografie cu litere grecești a luat ființă la Constantinopol în anul următor, dar a fost închisă după doar câteva luni, ca urmare a protestelor ambasadorului Franței, deoarece textele publicate conțineau numeroase polemici anti-catolice. În anul 1629, hieromonahul Maximos din Gallipoli a finalizat prima traducere a Noului Testament în limba greacă modernă.

În anul 1629, Patriarhul Chiril a finalizat confesiunea sa de credință "Confessio", publicată apoi în limbile Latină, Franceză, Germană și Engleză. Inspirată de modelul Calvin, dar respectând limbajul și dogma ortodoxă, lucrarea a stârnit vii polemici și a fost intens discutată în mai multe Sinoduri. Cu sprijinul Calvinilor, Patriarhul Chiril Lucaris a trimis mai mulți teologi tineri pentru a-și completa studiile la universități din Elveția și Țările de Jos. Printre aceștia și viitorul patriarh, Metrophanes Kritopoulos, trimis în Anglia la Arhiepiscopia de Canterbury. În anul 1629 s-a publicat la Geneva Confesiunea Creștină a Bisericii Răsăritene, tipărită apoi și în limba greacă în anul 1633.

În anul 1627, pe timpul domniei lui Alexandru Iliș, vistiernicul Papa Greceanu a ctitorit mănăstirea Sitaru (Ilfov) și a făcut o danie către Episcopia Buzăului. Tot la Buzău, în anul 1634, s-a sfințit Biserica Sfântul Dumitru de la Mănăstirea Bradu, ctitorită de Doamna Neaga, soția

domnitorului Mihnea Turcitul și înconjurată cu ziduri de cetate de boierul Radu Cândescu. În anul 1632, domnitorul Matei Basarab și soția sa Elina au ctitorit Mănăstirea Plătărești (Călărași), sfințită în anul 1646. În Moldova, la anul 1628, domnitorul Miron Barnovschi a emis un document pentru legarea de glie, și a ridicat la Iași biserica Mănăstirii Bârnova, iar la Neamț a ctitorit Mănăstirea Hangu. În anul 1632, Arhimandritul Varlaam (Vasile Moțoc) de la Mănăstirea Secu a fost înălțat Mitropolit al Moldovei.

1633 en - Chiril Kontares - Născut la Veroia (Beroia, Macedonia), a fost unul dintre oponenții Patriarhului Chiril Lucaris, susținător al comuniunii cu Sfântul Scaun de la Roma. A fost înălțat în scaunul patriarhal cu sprijinul clerului antireformist. În timpul său, Papa Urbanus VIII a interzis predicțiile astrologice cu privire la moartea regilor sau a înalților Pontifi și l-a condamnat pe Galileo Galilei pentru erezie. În timpul său, Sultanul Murad IV a interzis consumul de alcool, tutun sau cafea în tot perimetrul cetății Constantinopol. La 2 Septembrie 1633, o cincime din oraș a fost măcinată timp de 30 de ore de un incendiu uriaș.

1633-1634 - Sfântul Chiril Lucaris - A fost rechemat în scaunul Patriarhal pentru o atitudine mai conciliantă. În acest interval, Sultanul Murad IV a înlăturat-o pe mama sa, Sultana Kosem, din palatul său și a înlocuit funcționarii imperiali aleși de ea cu favoriții săi. În continuare a pornit o campanie susținută împotriva corupției, câștigându-și astfel o serie de dușmani. Sultana Kosem și-a păstrat poziția imperială, fiind locțiitoarea sultanului în timpul campaniilor militare. În anul 1634, Sultanul Murad a executat un judecător (kadi), după o judecată sumară, ridicând astfel împotriva sa întreaga ierarhie religioasă a Constantinopolului.

În anul 1633, domnitorul Matei Basarab a ctitorit Mănăstirea Arnota (Vâlcea), spre veșnica amintire a unui arnăut care i-a salvat viața cu prețul vieții sale. Tot Matei Basarab a refăcut Mănăstirea Sfinții Voievozi de la Slobozia (Ialomița), distrusă de tătari. Lăcașul a fost sfințit în anul 1634 chiar de către Patriarhul Chiril Lucaris, aflat în vizită în Țara Românească. În același an, la Buzău, căpitanul Dragomir împreună cu soția sa au ctitorit schitul de la Rătești, printr-un act de danie acordat monahului Sofronie.

1634 en - Sfântul Atanasie Patelarios (Athanasios Patellarios) - Născut la Retimon (Insula Creta), făcea parte dintr-o familie nobiliară, înrudită cu familia Paelologos. A fost educat la Mănăstirea Arkadi (Creta) pe atunci sub administrația Veneției. A fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Thessalonik, după ce Confesiunea Credinței Creștine a Patriarhului Chiril Lucaris s-a publicat la Geneva, în limba greacă, iar Sinodul din Fanar a decretat că documentul conține teze calviniste. Patriarhul Chiril Lucaris a fost arestat, dar a fost eliberat

după doar câteva zile, iar Patriarhul Athanasius s-a retras pe Muntele Athos, unde a fondat un schit.

1634-1635 en - Sfântul Chiril Lucaris - În anul 1635 Sultanul Murad IV a construit la Palatul Imperial (Topkapi) un așezământ de rugăciune denumit Baghdad Kiosk, pentru a comemora sufletele celor căzuți în campania militară împotriva Imperiului Safavid (1623-1639). La Bagdad, Sultanul Murad IV a luat contact cu ambasadorii Împăratului Shah Jahan, al Imperiului Mughal (India) și a făcut un schimb de daruri (1000 de caftane din mătase brodată, armuri, arme și harnașament). În anul 1635 Anatolia a fost devastată de o răscoală, iar Constantinopolul a fost inundat de refugiați.

În Moldova, domnitorul Vasile Lupu a ctitorit la Iași Mănăstirea Trei Ierarhi, sfințită în anul 1639 de Mitropolitul Varlaam, transformată apoi în anul 1640 în seminar (Academia Vasiliană). În același an, domnitorul Vasile Lupu a emis un hrisov prin care scutește de dări Mănăstirea Fâstâci (Vaslui), ctitorie a boierilor din familia Palade. În Țara Românească, la 12 kilometri de Băbeni (Vâlcea), un călugăr a găsit o icoană ascunsă în scorbura unui stejar secular și a ridicat o mănăstire din lemnul aceluia arbore: Mănăstirea dintr-un lemn. Icoana se păstrează și în prezent, în biserica din piatră a mănăstirii. Din anul 1635 este amintită documentar Mănăstirea Pokrovsky din Moscova.

Patriarh al Antiohiei a fost Euthymius II Karmah (1634-1635). Patriarh al Moscovei și Rusiei a fost Joasaphus I (1634-1640).

1635-1636 en - Chiril II Kontares - A fost reinstalat după ce Sultanul Murad I-a suspectat pe Patriarhul Chiril Lucaris de complot împotriva sa. La Constantinopol s-a celebrat victoria armatelor otomane de la Erevan. Sultana Kosem a ieșit în întâmpinarea fiului său până la Izmit, într-o trăsură învelită în țesături din aur, cu roțile și spițele învelite în aur, urmată de marele vizir și toți liderii religioși, apoi alte 12 trăsuri cu membri ai haremului imperial. În același an, Yemenul a devenit independent, iar Imperiul Otoman a pierdut controlul asupra orașelor sfinte Mecca și Medina, în favoarea arabilor.

În Moldova, domnitorul Vasile Lupu și soția sa Tudosca Bucioc au zidit Biserica Sfântul Dumitru din Orhei, sfințită în prezența domnitorului. În Țara Românească, domnitorul Matei Basarab și soția sa Elina au făcut numeroase danii către mănăstirile de la Muntele Athos (Marea Lavra, Xenofon, Dionisiu, Hilandar, Simopetra, Cutlumuș, Pantokrator, Rusikon). Doamna Elina a zidit pe cheltuiala sa Biserica Herești din Giurgiu și a refăcut Mănăstirea Slătioarele, de la Ocnele Mari. În Gorj, marele pitar Dumitru Filișanu a ctitorit mănăstirea Crasna. În Transilvania s-a sfințit Mănăstirea Cormaia (Bistrița), pe Valea Pleșii.

Patriarh al Antiohiei a fost Euthymios III din Chios (1635-1647).

1636-1637 en - Neofit III (Neophytos) - A fost înălțat în scaunul patriarhal în perioada iunie 1636- martie 1637. În timpul său, Sultana Kosem I-a îngropat la Moscheea Albastră pe fiul cel mic al lui Murad, Șhezade Aladdin, în vârstă de doi ani.

În Țara Românească, domnitorul Matei Basarab a ctitorit Mănăstirea Măxineni, lângă granița cu raiaua turcească a Brăilei, pe locul unei foste biserici cu ziduri din chirpici. Noua mănăstire a fost înconjurată cu ziduri din piatră, groase de un metru, pe o fundație adâncă de 2 metri. În Țara Românească au luat ființă două tipografii, la Snagov și Govora. La Govora, călugărul Mihail Moxa a tipărit Psaltirea slavonească și Pravila bisericească (Pravila de la Govora).

Patriarh al Alexandriei a fost Metrophanes Kritikopoulos (1636-1639).

1637-1638 en - Sfântul Chiril Lucaris - Reinstalat pentru a V-a oară în scaunul patriarhal, a întreținut corespondență cu Patriarhia Rusiei. A fost acuzat că plănuiește o răscoală a cazacilor și a fost ucis, din ordinul sultanului, la 27 Iunie 1638. Cert este că o mare parte din manuscrisele și cărțile patriarhului au fost încărcate pe o corabie și trimise de ambasadorul Țărilor de Jos spre Olanda, dar corabia a fost scufundată de o furtună. Declarat martir și sfânt, Patriarhul Chiril Lucaris este sărbătorit de ortodocși în ziua de 27 Iunie. La Constantinopol s-a convocat un Sinod unde cărțile și învățăturile Calvine au fost aspru condamnate. Sultanul Murad a pornit apoi o campanie militară în Persia, în fruntea unei armate de 35 000 de ieniceri, 75 000 de spahii și 200 de tunuri. După 40 de zile de asediu, Bagdadul a fost cucerit. La Erevan, Sultanul a zidit Revan Kiosk, pentru comemorarea victoriei.

Victoria militară a fost sărbătorită cu mare fast. Sultanul Murad a fost și el autorul unor versuri, pe care le semna cu pseudonimul Muradi. Din această perioadă debutează și jurnalul învățatului derviș Evliya Celebi (Derviș Mehmed Zillî)

În Moldova, domnitorul Vasile Lupu și soția sa Tudosca au ctitorit Mănăstirea Copou (Iași), pe locul unei podgorii de pe o moșie domnească. Legenda spune că în acel loc a existat un stejar uriaș, unde Doamna Tudosca s-a ascuns în timpul unui raid al tătarilor. Mănăstirea a fost sfințită la 30 Aprilie 1638 de Patriarhul Chiril Lucaris, spre a fi închinată Mănăstirii Caracalu de la Muntele Athos.

1638-1639 en - Chiril II Kontares - Reinstalat pentru a treia oară în scaunul Patriarhal, a păstorit timp de un an. A fost demis după ce a aderat la confesiunea catolică.

În Țara Românească, domnitorul Matei Basarab a ctitorit Mănăstirea Căldărușani, pe locul unui vechi schit din lemn ridicat în mijlocul Codrilor Vlăsiei. Zidită în piatră, noua mănăstire, cu hramul Sfântului Dumitru, era o adevărată cetate, înconjurată pe trei laturi de un lac, în formă de căldare, de unde și numele mănăstirii. În urma luptelor din anul 1639 dintre moldoveni și munteni, spre amintirea morților, dar și pentru a pecetlui tratatul de pace, domnitorul Matei Basarab a zidit Mănăstirea Soveja, în Vrancea, iar domnitorul Vasile Lupu a zidit Mănăstirea Stelea, de la Târgoviște.

1639-1644 en - Partenius I (Parthenios)- A fost înălțat în scaunul patriarhal la 1 Iulie 1639, după retragerea lui Chiril Kontares, clerul din Constantinopol fiind dezbinat de interminabile discuții cu referire la cele trei confesiuni creștine. La 8 Februarie 1640, Sultanul Murad, în vârstă de 27 de ani, a murit în urma unor probleme hepatice (icter). A fost succedat de fratele său mai mic, Ibrahim. Crescut și educat în harem, noul sultan a lăsat întreaga povară administrativă pe umerii Marelui Vizir, Kara Mustafa Pasha și a mamei sale, Sultana Kosem. Sultana Kosem a început în anul 1640 construcția pentru Cinili Camii, ridicată de arhitectul Kasim Aga, împreună cu o școală elementară, o baie publică și o cișmea.

În Moldova, cu sprijinul lui Pătrașcu Movilă, ajuns Mitropolit al Kievului, domnitorul Vasile Lupu a fondat la Mănăstirea Trei Ierarhi un seminar (Academia Vasiliană), cu predare în limba slavonă. Egumenul Sofronie Poceițki, adus de la Kiev, a venit împreună cu o tiparniță donată de mitropolit și a tipărit primele cărți din Moldova: Cartea românească de învățătură, Caznia lui Varlaam, Șapte taine bisericesti, Bucoavna, Pravila lui Vasile Lupu și Mărturisirea Ortodoxă a Mitropolitului Petru Movilă. Fratele domnitorului, hatmanul Gavriil Coci, a construit Biserica Sfinții Voievozi Mihai și Gavril, pentru Mănăstirea Agapia, sfințită de Mitropolitul Varlaam. În Țara Românească, domnitorul Matei Basarab a ctitorit Mănăstirea Brebu (Prahova), acutul său fondator fiind apoi întărit printr-un act emis de Patriarhia Constantinopolului în Aprilie 1641.

În anul 1641, Patriarhul Partenius a convocat un Sinod la Constantinopol în cadrul căruia a autorizat termenul de "transsubstanțiere (metousiosis)", cu referire la transformarea fizică a trupului lui Isus în pâinea și vinul pentru sfânta cuminecătură. În anul următor, cu sprijinul domnitorului Vasile Lupu, Sinodul Bisericii Ortodoxe a fost convocat la Iași, la Mănăstirea Trei Ierarhi, pentru a acredita Mărturisirea Ortodoxă a Mitropolitului Petru Movilă ca text oficial al confesiunii ortodoxe.

Patriarh al Alexandriei a fost Nicephorus (1639-1645). Patriarh al Moscovei și Rusiei a fost Iosif (Joseph) (1642-1652).

1644-1646 en - Partenius II (Parthenios) - A fost unul dintre episcopii susținători ai Patriarhului

Chiril Lucaris și ai comuniunii cu Sfântul Scaun de la Roma. Înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a purtat corespondență pioasă cu Papa Urban VIII, cerându-i iertarea și binecuvântarea, după ce prin bula Ecclesia militantis Papa Urban a ordonat interzicerea publicațiilor Calvine. La Constantinopol, Sultanul Ibrahim obișnuia să inspecteze piețele deghizat în negustor, apoi emitea pedepse aspre prin Marele Vizir Kara Mustafa. O reformă monetară a stabilizat balanța economică. În anul 1644, pirații au confiscat o corabie cu pelerini bogați în drum spre Mecca și s-au retras în Insula Creta. Incidentul a servit drept "casus belli" pentru a declara război Veneției (Insula Creta a fost ocupată după 24 de ani de campanie). Ca răspuns, venețienii au blocat strâmtoarea Dardanele.

În Țara Românească, în Vrancea, boierul Radu Vărzaru a ctitorit Mănăstirea Vărzărești, în Mehedinți domnitorul Matei Basarab a ctitorit Mănăstirea Strehăia iar boierul Lupu Buliga a ctitorit Mănăstirea Topolnița. În Olt, lângă Slatina, vel aga Diniciu Buicescu împreună cu jupâneasa Dumitra și mama sa jupâneasa Mara, au ctitorit Mănăstirea Clocociov.

Patriarh al Ierusalimului a fost Paiseus (1644-1660). Patriarh al Alexandriei a fost Joannicius (1645-1657).

1646-1648 en - Ioanicius II (Ioannikios) - Născut în Lindos (Insula Rhodos), începând cu anul 1624 a fost Mitropolit de Ganos și Chora (Peristasis), înălțat de Patriarhul Chiril Lucaris, iar din anul 1636 a fost Mitropolit de Heraclea, înălțat de Patriarhul Neofit. A fost înălțat în scaunul patriarhal cu sprijinul domnitorului Vasile Lupu, al Moldovei. A mai fost reales în funcție încă de trei ori, la intervale de câte doi ani (atât cât acoperea taxa de instalare). La 8 august 1648, ienicerii s-au revoltat fiind susținuți de liderii religioși. Marele Vizir Ahmed Pasha a fost asasinat pe loc, iar Sultanul Ibrahim zece zile mai târziu. Pe tronul imperial a succedat fiul său, Mehmed, în vârstă de 6 ani, tutelat de bunica lui, Sultana Kosem și mama sa, Turhan Hatice Sultan, cu origini rusești (născută Nadia).

În Țara Românească, începând cu anul 1647, domnitorul Matei Basarab a permis unui grup coloniști aduși din Rusia să ridice un schit și o biserică din lemn la Poiana Rusului, transformat apoi în Mănăstirea Rogoz (Vrancea). În Teleorman, marele vornic Dragomir Dobrescu, înrudit cu domnitorul, a ctitorit Mănăstirea Păvliceni, trecută apoi din anul 1652 în grija familiei Crețulescu. În Transilvania, în anul 1648, Principele Gheorghe Rakoczi a finanțat pe banii Principatului Transilvaniei prima traducere integrală a Noului Testament în limba română, tipărită la Alba Iulia sub patronajul Arhiepiscopului Simion Ștefan (Biblia de la Bălgrad).

Patriarh al Antiohiei a fost Macarius III Ibn al-Zaim (1647-1672).

1648-1651 en - Partenius II - Reinstalat în scaunul patriarhal, a căutat restabilirea comuniunii

cu Înalțul Scaun de la Roma. Sub patronajul său, Papa Innocent X a fondat Vicariatul Apostolic al Valahiei (Arhidieceza de București), dar și Vicariatul de Constantinopol și Vicariatul de Nicopole. În acest timp, flota otomană era angajată în război cu Veneția, astfel că tensiunile dintre liderii religioși și palatul imperial au escaladat la cote foarte înalte. În anul 1651, Sultana Kosem a fondat construcția celui mai mare caravanserai din Constantinopol, Büyük Valide Han, pe locul palatului lui Cerrah Mehmed Pasha. Rectangular, cu latura de 55 de metri, hanul avea două niveluri, 366 de camere, iar în mijloc includea și o mică moschee unde oaspeții spuneau rugăciunea de seară. Patriarhul Partenius a fost demis la 16 Mai 1651.

În acest timp, în Moldova, domnitorul Vasile Lupu împreună cu fiul său Ștefăniță, au început reconstrucția din temelii a bisericii de la Mănăstirea Golia (Iași), pisania ctitorilor fiind în limba slavonă.

Patriarh al Serbiei a fost Sfântul Gavriilo I din Pec (1648-1655)

1651-1652 en - Ioanicius II - A fost rechemat în scaunul patriarhal în luna Iunie a anului 1651. Acuzată de înaltă trădare, Sultana Kosem, Valide Sultan de patru ori la rând, a fost linșată de ieniceri la 2 Septembrie 1651. Poporul îndoliat a închis toate moscheele și bazarul pentru trei zile de doliu negru. Sute de oameni au fost executați, întregul oraș a fost în fierbere. În fruntea ierarhiei au trecut Valide Sultan Turhan, mama Sultanului Mehmed IV și Marele Vizir Abaza Siyavuş Pasha, căsătorit cu o verișoară a sultanului. .

În anul 1652 s-a sfințit Mănăstirea Adam (Galați) ctitorită de căpitanul Vasile Adam (devenit monahul Varvara), împreună cu frații săi, Costi, Movilă și Dabija, descendenți din Aprodul Purice al lui Ștefan cel Mare. Tot la Galați s-a ridicat biserica Precista, ctitorie a negustorilor Dia și Șerbu, urmași ai negustorului Coman din Brăila.

Patriarh al Ierusalimului a fost Paiseus (1645-1660). Patriarh al Antiohiei a fost Macarius III Ibn al-Zaim (1647-1672). Patriarh al Alexandriei a fost Joannicius (1645-1657). Patriarh al Rusiei a fost Nikon (1652-1666).

1652 en - Chiril III Spanos - Născut în Grecia, a fost înălțat în scaunul patriarhal pentru o scurtă perioadă în anul 1652.

1652 en - Sfântul Athanasius III - A fost rechemat în scaunul patriarhal pentru a treia oară, după ce a petrecut câțiva ani în Rusia și Moldova. La curtea domnitorului Vasile Lupu a scris imnul Maicii Domnului și un laudatio spre onoarea domnitorului, iar la Galați a sfințit Mănăstirea Sfântul Nicolae, ca metoh a Mănăstirii Sfânta Ecaterina de pe Muntele Sinai. Surmenat de luptele interne ale clerului din Constantinopol a ținut un discurs în care a subliniat

distanțarea sa crezul catolic și a demisionat. A revenit în Moldova, apoi în Ucraina ca oaspete al hatmanului Bogdan Khmelnitsky, iar la 16 Aprilie 1653 a ajuns la Moscova, ca oaspete al Țarului Alexei Michailovich. Cu sprijinul său, Patriarhul Nikon a lansat în anul 1653 o serie de reforme ale Bisericii Ruse în sensul apropierii de ritul grecesc.

Pe drumul de întoarcere s-a oprit din nou în Ucraina. S-a stins din viață în anul 1654, la Mănăstirea Mhar (Lubensk), unde a fost înmormântat sub amvon. Sărbătoarea sa este în ziua de 2 (15) Mai. În acest timp, armata otomană era angajată total în războiul cu Veneția, pentru insula Creta, în timp ce clerul creștin era radical dezbinat între cei pro și contra comuniunii cu Latinii.

În Țara Românească, comisul Apostolache și soția sa Voichița au ctitorit Mănăstirea Apostolache, pe moșia lor din Măstănești (Prahova). Domnitorul Matei Basarab a fost prezent la sfințirea bisericii și a închinat locașul Mănăstirii Dohiar de la Muntele Athos.

1652-1653 en - Paisius I - Născut în Insula Lesbos, înainte de a fi înălțat în scaunul patriarhal a fost episcop de Ephesus, apoi episcop de Larissa. La Constantinopol, întreaga putere administrativă a fost în mâna Marelui Vizir. Sultana Turhan a zidit o cișmea în cartierul Beşiktaşmși a început colectarea de fonduri pentru a finaliza proiectul de la Yeni Camii, ridicată în cartierul negustorilor creștini după planurile arhitectului Davut Aga. Moscheea este flancată de două minarete și are o curte interioară cu latura de 40 de metri, cu o cișmea în centru, înconjurată de un sarai cu două niveluri și numeroase chilii acoperite cu 66 de domuri și semi-domuri. Corpul clădirii a fost ridicat cu blocuri de piatră aduse din Insula Rhodos.

În Moldova, o mică mănăstire din lemn a fost construită la Măgura Ocnei (Bacău), ctitor fiind jupâneasa Solomia, fiica lui Constantin Donose din Dărmănești, pe terenul moștenit de ea, devenită apoi călugăriță și egumen al mănăstirii. În Țara Românească, marele vornic Preda Brâncoveanu a ctitorit Mănăstirea Gura Motrului (Mehedinți), pe locul unei foste mănăstiri ridicată în secolul al XIV-lea de Sfântul Nicodim. Lângă mănăstire se află Izvorul Sfântului Nicodim, de unde credincioșii iau apă sfințită, tămăduitoare.

1653-1654 en - Ioanicius II (Joannicius) - A fost rechemat în scaunul patriarhal, dar nu a reușit să strângă fondurile pentru taxa anuală. În anul 1654 a fost întemnițat.

În Țara Românească, la 20 de kilometri de Târgoviște, boierul vel Bunea Grădișteanu, fiul lui Vâlcu, a zidit Mănăstirea Bunea. Mănăstirea a beneficiat de danii și privilegii și din partea domnitorilor din familia Basarab. În Dolj, Doamna Bălașa, soția domnitorului Constantin Șerban Basarab a ctitorit biserica Mănăstirii Jitianu. Trei ani mai târziu, Mănăstirea Jitianu a fost sfințită de Patriarhul Macarie al III-lea al Antiohiei, însoțit de fiul și arhidiaconul său, Paul din Alep. În

Transilvania, cancelarul Mihaly Teleky s-a îngrijit pentru publicarea Aprobatae Constitutiones, întreaga colecție de legi din Transilvania și hotărârile Dietei dintre anii 1541-1653. Colecția era împărțită în: dreptul bisericesc, dreptul de stat, dreptul nobilimii, procedura de judecată și mențiuni speciale de drept administrativ.

1654 en - Chiril III - Rechemat în scaunul patriarhal, nu a reușit nici el să strângă fondurile necesare, și s-a retras. În anii ce au urmat a fost episcop de Corinth (1655-1675), apoi episcop de Philoppopolis (Plovdiv) și episcop de Tarnovo.

1654-1655 en - Paisius I - Reinstalat, nu a reușit nici el să strângă taxa anuală. S-a retras la o mănăstire pe Insula Prinților. În anii ce au urmat a fost Mitropolit de Ephesus și Cyzicus.

În Moldova, episcopul Ghedeon de Huși, ucenic al Mitropolitului Varlaam Motoc, a ctitorit biserica Mănăstirii Sihăstria (Neamț), primii viețuitori fiind șapte călugări retrași de la Mănăstirea Neamț. Începând cu anul 1654, și până în anul 1680 s-au ridicat zidurile Mănăstirii Kirillo-Belozersky, din Kirillov.

1655-1656 en - Ioanicius II - Reinstalat pentru a treia oară, a încercat să sporească veniturile Patriarhiei cu ajutorul catolicilor. A refuzat să semneze confesiunea catolică, dar a permis misionarilor catolici să înființeze misiuni pe coastele Mării Negre și în Arhipelagul Cicladelor din Marea Egee, contra unei taxe anuale. Armata otomană fiind în plin război cu Veneția, acțiunea sa nu a fost întâmpinată cu bunăvoință. A fost demis, dar a rămas totuși în funcție ca episcop de Kea și Themia. S-a stins din viață în anul 1660.

1656-1657 en - Sfântul Partenius III (Parthenios) - Născut în Insula Lesbos, începând cu anul 1639 a fost Mitropolit de Chios. Imediat după înălțarea în scaunul patriarhal a susținut poziția Patriarhiei Moscovei în defavoarea Mitropoliei de Kiev. A denunțat Confesiunea de credință a Mitropolitului Petru Movilă ca fiind prea apropiată de cea catolică, însă fără nici un efect. Patriarhul Nectarius de Jerusalem, în anul 1662 și Sfântul Sinod de la Jerusalem, în anul 1672, au reconfirmat valoarea spirituală a lucrării. A cerut sprijin financiar de la episcopii greci din Rusia, dar corespondența sa a fost interceptată și a fost acuzat de înaltă trădare. După ce flota otomană a fost învinsă de venețieni la Dardanele, în funcția de Mare Vizir a fost înălțat Koprulu Mehmed Pasha, un dervish cu origini albaneze.

În vârstă de 80 de ani, Marele Vizir a preluat în întregime administrația imperiului. Sultanul

Mehmed IV a fost declarat adult, dar a fost sfătuit să-și stabilească reședința la Edirne, pentru a evita confruntările din capitală. Patriarhul Partenius a fost găsit vinovat și a fost executat. Sărbătoarea sa este în ziua de 24 Martie. Marele Amiral Topal Mehmed Pasha a fost executat la rândul său pentru înfrângerea de la Dardanele. Măsura s-a dovedit a fi eficientă, la 19 Iulie 1657 flota otomană i-a învins pe venețieni la Dardanele și a întors soarta războiului.

În Țara Românească, domnitorul Constantin Șerban Basarab și soția sa, Doamna Bălașa, au început lucrările la Biserica Sfinții Împărați din București, viitoarea Mitropolie. Lucrările au fost supravegheate de logofătul Radu Dusescu și de Gheorghe Sufariul din Târgoviște. Biserica a fost sfințită în anul 1668 de către Mitropolitul Teodosie, în prezența domnitorului Radu Leon (fiul mitropolitului) și a episcopilor Serafim de Râmnic și Grigore de Buzău, când s-a emis și hrisovul de consacrare ca "maica tuturor bisericilor Valahiei". Doamna Bălașa a mai ctitorit și Biserica Sfânta Vineri, la Curtea Domnească de la Târgoviște.

1657 en - Gabriel II - A fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Ganos și Chora, cu sprijinul nobililor greci. Sfântul Sinod a anulat însă decizia după doar o săptămână, când a fost numit Mitropolit de Bursa. În anul 1659 a fost acuzat că a botezat un musulman, deși copilul era de fapt evreu. Marele Vizir Koprulu Mehmed i-a promis iertarea, cu condiția să se convertească la credința islamică. Mitropolitul Gabriel a refuzat, a fost găsit vinovat și executat.

Patriarh al Alexandriei a fost Paisius (1657-1678).

1657-1659 en - Parthenius IV - Născut la Adrianopol, înainte de consacrare a fost Mitropolit de Bursa, unde a restaurat și decorat Biserica Sfântul Gheorghe, viitoarea catedrală. A fost înălțat în scaunul patriarhal la 1 Mai 1657, făcând rocada cu Patriarhul Gabriel. În timpul său, domnitorii celor trei principate române, Gheorghe Rakoczi, Constantin Șerban și George Șerban și-au reunit forțele pentru o campanie militară împotriva Poloniei. Au fost însă învinși (au fost dezertări în masă), iar Înalta Poartă i-a demis pe toți trei pentru lansarea de operațiuni militare fără comandă otomană. Cei trei principii au încercat inutil să-și răscumpere tronul cu bani (din prada de război), apoi s-au răsculat.

Marele vizir Koprulu Mehmed a dorit să transforme cele trei principate în pašalâcuri, dar boierul Constantin Cantacuzino l-a convins să renunțe spunând că în felul acesta va pierde trei tributuri și va câștiga doar obligații în plus față de supușii săi. În Transilvania, Doamna Safta, soția domnitorului Gheorghe Ștefan, a ctitorit biserica din lemn a Mănăstirii Doamnei, din Moglănești (Harghita). În Moldova, boierul Iani Hadâmbul, fost chelar, a zidit în pădurea Iașului Mănăstirea Hadâmbul, pe un teren dăruit de Voievodul Gheorghe Ghica special pentru această

destinație. La Iași, boierul Hadâmbul avea 22 de dughene pentru comerț, locuri de casă și case în Târgul de Jos. La bun început mănăstirea a fost închinată Patriarhiei de Jerusalem, dar după 1734 a fost pusă sub ascultarea Mănăstirii Galata.

1659-1660 en - Martiros Ghrimetsi (Martiros din Crimeea) - Armean la origine, erudit, a scris o istorie a Armenilor din Crimeea și o serie de poezii ce fac parte din patrimoniul cultural al Armeniei. A păstorit în scaunul patriarhal de Constantinopol un singur an, în schimb a fost Patriarh Armean al Jerusalemului între anii 1677-1680. Patriarhia Armeană a Jerusalemului se compune din: Catedrala Sfântul Iosif, Biserica Arhanghelilor, Biserica Sfântul Toros, Seminarul Patriarhal, o Bibliotecă cu peste 100 000 de volume și are în pază cele patru lăcașuri sfinte: Mormântul lui Isus, Capela Înălțării la Cer, Mormântul Fecioarei Maria și Biserica Nașterii Domnului.

În anul 1660 două treimi din clădirile Constantinopolului (280 000 de case afectate, 40 000 complet distruse) au ars timp de două zile și două nopți. Marele Vizir Koprulu a profitat de ocazie și a interzis reconstrucția bisericilor creștine și a sinagogilor distruse, lăsând astfel spații pentru moschei și cartiere musulmane. Incendiul a fost pus pe seama bețivilor, așa că a fost interzis total consumul de alcool, cafea și tutun, legea islamică s-a impus cu strictețe. Marele Vizir Koprulu Mehmed a murit în anul 1661, iar sultanul l-a înlocuit cu fiul său, Koprulu Fazil Ahmed (fazil=înțelept), fostul guvernator de Damasc și Erzurum.

În Transilvania, în anul 1660 s-a sfințit Mănăstirea Sânmărtin, din Râciu (Mureș), ortodoxă, cu hramul Adormirea Maicii Domnului. În Țara Românească, domnitorul Gheorghe Ghica, albanez la origine, apropiat al Marelui Vizir Koprulu, a mutat capitala de la Târgoviște la București, a reparat Curtea Veche, unde a ridicat o biserică și un paraclis.

1662-1665 en - Dionysius III - Înainte de a fi înălțat în scaunul patriarhal a fost episcop de Thessalonik (1652-1662), Larissa și Bursa. În timpul său, Sultana Turhan a terminat de zidit Yeni Camii, dar patriarhul s-a stins din viață cu două săptămâni înainte de prima slujbă religioasă. Marele Vizir Koprulu Ahmed a zidit două fortărețe pe malul European al Strâmtoarei Dardanele oprind astfel intrarea navelor venețiene în Marea Marmara. În vara anului 1663, în fruntea unei armate de peste 100 000 de oameni, Marele Vizir Koprulu a intrat în Ungaria și a ocupat orașul Novum Castrum, apoi a invada Moravia. În urma luptei de la Saint Gotthard și a păcii de la Vasvar, s-a decis un schimb de bunuri în valoare de 200 000 de florini anual.

În Moldova, domnitorul Eustratie Dabija împreună cu soța sa, Doamna Dafina, au terminat de construit Mănăstirea Bârnova, înzestrând-o cu odoare de preț, cărți, icoane și candelă. Începând din anul 1662, Mănăstirea Bârnova a fost închinată pe rând: Patriarhiei de la Jerusalem,

Muntelui Athos, Muntelui Sinai, Patriarhiei de Constantinopol, Patriarhiei de Alexandria. După moartea soțului, Doamna Dafina a dăruit mănăstirii mai multe sate și s-a retras acolo, la Casa Egumenească, refăcută din temelie. În Țara Românească, doamna Marica, fiica domnitorului Grigore Ghica, împreună cu soțul ei, logofătul Radu Crețulescu, au ctitorit Biserica Bărbulețu, din Dâmbovița.

Patriarh al Ierusalimului a fost Nectarius (1660-1669).

1665-1667 en - Partenius IV - A fost rechemat în scaunul patriarhal din Țara Românească, unde se adăpostise la curtea domnească. A fost instalat la 21 Octombrie 1665, iar zece zile mai târziu s-a oficiat prima slujbă de la Yeni Camii, la care au asistat Turhan Sultan, Mehmed IV Sultan și soția sa, Gulnuş Sultan, grecoaică din insula Creta, fiica unui preot ortodox. A fost un moment de mare strălucire a credinței musulmane în fața creștinilor smeriți. Patriarhul Parthenius a păstorit doi ani (durata mandatului) apoi s-a retras pe Insula Tenedos. Marele Vizir Koprulu Ahmed, a redus taxele și a promovat educația, devenind astfel extrem de popular la Constantinopol. În anul 1666, Marele Vizir Koprulu Ahmed a dislocat 9 000 de militari din Ungaria, pentru a finaliza războiul din Insula Creta.

În Moldova, familia vornicului Apostol Talpeș și nepoții lui, postelnicii Ioan și Simion Popescu, au ctitorit o biserică din lemn la Dărăști, mutată apoi în satul Pârvești (Vaslui), în jurul căreia s-a constituit apoi un schit de călugări.

1667 en - Clement - A fost înălțat în scaunul patriarhal la 9 Septembrie 1667, din funcția de Mitropolit de Iconium. Sfântul Sinod nu a fost însă mulțumit de alegere și a protestat la Sultanul Mehmed, iar la 21 Octombrie 1667 a fost demis. Statele Papale, Franța, Napoli și Sicilia au trimis 21 de corăbii și 6 000 de militari în sprijinul trupelor Veneției din Insula Creta. Otomanii au ripostat și ei trimițând o nouă armată, condusă personal de Marele Vizir Koprulu Ahmed.

Patriarh al Rusiei a fost Joasaphus II (1667-1672).

1668-1671 en - Methodius III (Moronis) - Născut în Insula Creta, a fost înălțat patriarh la 5 Ianuarie 1668, din funcția de Mitropolit de Heraclea. În timpul său, cetatea Candia (Heraklion) a căzut în mâinile otomanilor, după 28 de luni de asediu. Turcii au pierdut 108 000 de oameni, creștinii 29 088, dintre care 280 de nobili. Insula Creta a devenit posesiune otomană (până în anul 1897). Cavalerii de la Malta, speriați că vor fi următoarea țintă a sultanului au ridicat Fortul Ricasoli și fortificațiile Valperga. Fostul patriarh, Partenius, a dobândit susținerea clerului astfel că Patriarhul Methodius a demisionat în anul 1671 și s-a retras la Mănăstirea Nea Moni din Insula

Chios, apoi la Mănăstirea Strofades, din Insula Zakynthos. Din anul 1677 a fost parohul Bisericii Sfântul Gheorghe din Veneția, unde s-a stins din viață în anul 1679.

În Țara Românească, cu sprijinul domnitorului Antonie Vodă, căpitanul de dorobanți Barbu Brădeanu și soția sa Rada au ctitorit Mănăstirea Barbu (Buzău), iar domnitorul a deschis la Câmpulung o casă de învățătură, finanțată din fondurile vămii cu Transilvania. Tot la Buzău, episcopul Serafim a ctitorit mănăstirea Strehareț, închinată Mitropoliei de București, unde păstora Mitropolitul Tudosie. În Moldova, Mitropolitul Dosoftei a adus la Iași o tiparniță, cu sprijinul Patriarhului de Moscova, iar voievodul Gheorghe Duca a ctitorit Mănăstirea Cetățuia, un adevărat complex fortificat unde a adus o tiparniță de la Veneția. Sultanul Mehmed IV a vizitat mănăstirea în anul 1672, în timpul campaniei din Polonia. La Bacău, boierul Solomon Bârlădeanu și soția sa Ana au ctitorit Mănăstirea Bogdana.

Patriarh al Ierusalimului a fost Dositheos II (1669-1707). Adversar al credințelor reformate, a corespondat cu Țarul Petru I al Rusiei încercând să împiedece subordonarea Bisericii de către Stat.

1671 en - Partenius IV - Înălțat Mitropolit de Tenedos în anul 1667, apoi Mitropolit de Târnovo (Bulgaria), a fost reinstalat în scaunul patriarhal de către Sultanul Mehmed IV, după ce a plătit o taxă de instalare de 20 000 de florini. După șase luni, însă a fost recomisionat în Insula Cipru, apoi a revenit la Adrianopol ca Mitropolit de Târnovo.

1671-1673 en - Dionysius IV Mouselimes (Mouselinis) - Născut la Constantinopol, absolvent al Școlii din Fanar, a fost funcționar al Patriarhiei, apoi episcop de Larissa. Înălțat patriarh la 8 Noiembrie 1671, a fost eliberat din funcție la 25 Iulie 1673 pentru a ocupa funcția de Mitropolit de Philippopolis (Plovdiv). În anul 1672, Marele Vizir Koprulu Ahmed a invadat Polonia în fruntea unei armate de peste 80 000 de oameni. Întreaga familie imperială, Sultanul Mehmed, Sultana Turhan, Sultana Gulnuș și Prințul Mustafa au însoțit oastea otomană într-o procesiune fastuoasă. Podurile peste Dunăre și Nistru au fost construite de domnitorul Moldovei, Gheorghe Duca. După ocuparea cetății Camenița, un prim tratat de pace s-a semnat la Buczacz.

În Moldova, familia Hânceștilor a zidit Mănăstirea Hâncu (la Iepureni, în Republica Moldova), iar voievodul Gheorghe Duca a început să zidească la Galați Biserica Mavropol. Sultanul Mehmed s-a declarat însă nemulțumit de serviciile domnitorului și l-a demis. În Transilvania, Mitropolitul Sava Brancovici, de Alba Iulia, a sfințit la 15 August 1672 Mănăstirea Moisei, din Maramureș, cu hramul Sfintei Feciere, a cărei înălțare se sărbătorea în acea zi. La târnosire, înaltul ierarh a fost însoțit de un sobor de preoți și călugări de la Mănăstirea Putna, sub ocrotirea căreia se afla fostul schit.

Patriarh al Rusiei a fost Pitirim (1672-1673).

1673-1674 en - Gherasim II (Gerasimus) - A fost înălțat în scaunul patriarhal pentru un mandat de doi ani, în timpul războiului împotriva Poloniei.

În acest timp, în Ucraina, hatmanul Jan Sobieski a ridicat la luptă mai multe formațiuni din Polonia, Lituania și Hanatul Tătăresc, în ciuda tratatului de pace și a deciziei Sfântului Seim. În fruntea unei armate de 40 000 de cazaci, Jan Sobieski a obținut o victorie glorioasă la Hotin, apoi a urmărit trupele otomane până în Moldova. A întrerupt campania militară în anul 1674, când a fost chemat la Varșovia pentru a fi încoronat Rege al Poloniei. Hatmanul Ivan Samoilovich a fost înălțat hatman peste întreaga Ucraina.

Patriarh al Antiohiei a fost Neofhytos din Chios (1673-1682). Patriarh al Rusiei a fost Joachim (1674-1690).

1675-1676 en - Partenius IV - A fost rechemat în scaunul patriarhal între 1 Ianuarie 1675 și 19 Iulie 1676. După alte mici confruntări dintre otomani și polonezi, s-a semnat tratatul de pace de la Zurawno. Principala consecință a fost în favoarea tătarilor, aceștia primind dreptul să se stabilească după bunul plac, fie în Polonia, fie pe teritoriul Imperiului Otoman. În luna Mai a anului 1675, s-a organizat Festivalul de la Adrianopol, unde Sultanul Mehmed IV și Sultana Gulnuș au sărbătorit majoratul (circumcizia) celor doi băieți ai lor, Mustafa II și Ahmed III, iar fiica lor Hatice s-a căsătorit cu Amiralul Flotei, Kuloglu Musahip Mustafa Pașa. Sărbătoarea a durat 20 de zile, unde zestrea prințesei a fost adusă pe 86 de catâri, împodobită festiv (covoare, carpete, pânzeturi, porțelan, perle, bijuterii și 7 lăzi cu zahăr). Kara Mustafa Pasha a succedat în anul 1676 în funcția de Mare Vizir.

În Țara Românească, în anul 1676 egumenul Varlaam de la Mănăstirea Cozia a fost înălțat episcop de Râmnic (apoi Mitropolit) și pentru a mulțumi lui Dumnezeu a zidit o biserică din piatră și cărămidă la Mănăstirea Turnu (Călimănești, Vâlcea). În Moldova, în anul 1675, logofătul Miron Costin a terminat de scris Letopisețul Țării Moldovei.

1676-1679 en - Dionysius Muselimes - A fost rechemat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Philippopolis. În anul 1678, Sfântul Sinod a decis unificarea eparhiilor de Gothia și Caffa din Crimeea. În Moldova și Țara Românească era cantonată o armată turcească de circa 60 000 de militari și 40 000 de cai, iar hrana acestora însemna circa 500 de tone de alimente și furaje/zi. În anul 1677, Sultanul Mehmed I-a numit pe Yuri Khmelnitsky ca hatman al Ucrainei și a trimis o armată de 45 000 de oameni pentru a-l înscăuna. O armată ruso-tătărească având în

frunte pe generalul Shepelev a respins însă invazia. Turcii au pierdut 20 000 de oameni, dar au revenit în anul următor cu o armată de 80 000 de oameni și au ocupat cetățile Ceahrin (Chyhyryn) și Kanev. Domnitorul Moldovei, Gheorghe Duca, a primit de la sultan caftanul și buzduganul de hatman pentru ținuturile dintre Nistru și Nipru, rămase fără stăpân.

Gheorghe Duca a strâns căzăcimea la Nemirov, a numit judecători și a eliberat bancnote cu valoare de un galben (6-8 aspri). A urmat o inflanție a prețurilor, închisorile s-au umplut de boieri iar săracii leșinau de foame pe stradă. În Țara Românească, boierul Tudoran Vlădescu a ctitorit Mănăstirea Aninoasa (Argeș), atestată documentar în anul 1679, când preotul Nica a donat mănăstirii schitul Slănicul de Jos, fondat de domnitorul Vlad Țepeș. Patriarhul Dionysios s-a retras în Țara Românească, păstrând funcția de Mitropolit de Philippopolis, unde pe scaunul domnesc a fost instalat la 6 Ianuarie domnitorul Șerban Cantacuzino. La 26 Mai 1679, domnitorul Șerban Cantacuzino a ctitorit Mănăstirea Cantacuzino, pe o moșie primită în dar de la domnitorul Gheorghe Ghica.

Patriarh al Alexandriei a fost Parthenius (1678-1688).

1679 en - Athanasius IV - A fost înălțat în scaunul patriarhal între 30 Iulie 1679 și 10 August 1679.

1679-1682 en - Iacov (James) - A fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de episcop de Larissa. Între anii 1679-1680 armata rusă a respins atacurile tătarilor din Crimeea, iar la 3 Ianuarie 1681 s-a semnat tratatul de la Bakhchisarai, în urma căruia frontiera a fost restabilită pe râul Nistru. În Țara Românească, Mănăstirea Cotroceni a fost sfințită în luna Octombrie a anului 1682, iar la tipografia instalată acolo s-au tipărit: Evanghelia (1682), Apostolul (1683) și Biblia (1688). În Moldova, la Iași, Mitropolitul Dosoftei a tipărit: Dumnezeiasca Liturghie (1679), Psaltirea de-nțeles (1680), Molitavnic de-nțeles (1683), Parimiile de peste an (1683), Viețile sfinților (1688).

Transilvania și Slovacia au fost cuprinse de o răscoală a creștinilor protestanți (cruciați-curuți) împotriva Imperiului Habsburgic. Cu sprijin otoman, nobilul Emeric Thokoly din Maramureș, nepotul Contelui Francis Rhedey, a trecut în fruntea răsculaților și reușit să obțină de la Împăratul Leopold I un tratat de pace, iar Sultanul Mehmed IV la numit Rege al Ungariei Superioare. La 6 August 1682, Imperiul Otoman a declarat război Austriei. În anul 1682, Țarul Feodor Romanov III a semnat actul fondator pentru Academia Slavo Greco Latină de la Mănăstirea Zaikonospassky, sub patronajul Patriarhului Prikaz.

1682-1684 en - Dionysius IV Mouselimes - A fost reinstalat în scaunul patriarhal pentru a supraveghea suportul operațiunii militare împotriva Austriei. Domnitorul Șerban Cantacuzino a asigurat aprovizionarea trupelor și a participat personal la campanie cu o mică oștire. Din Transilvania s-au alăturat Prințul Mihaly Apafy și Imre Thokoly, iar tătarii lui Murad Giray au mai adus alți 40 000 de oșteni. În total, o armată de circa 150 000 de oameni a asediat Viena în anul 1683. Cetatea s-a apărat cu 15 000 de militari, 8 700 de voluntari și 370 de tunuri. Surprinzător, cetatea Viena a rezistat asediul, dar între timp, întreaga Austrie a fost jefuită temeinic. Asediul a fost ridicat după ce o armată formată din 28 000 de germani, 18 000 de austrieci și 18 000 de polonezi, condusă de Regele Ian Sobieski, a spart blocada și a cauzat turcilor pierderea a circa 20 000 de vieți.

Turcii s-au întors din campanie învinși, dar încărcăți de pradă. Marele Vizier Kara Mustafa a fost executat din ordinul sultanului, imediat ce a trecut Dunărea. Turhan Sultan a murit la 4 August 1683, pentru a fi înmormântată la Yeni Camii.

În Țara Românească, în anul 1684, vel spătarul Constantin Brâncoveanu (viitorul domnitor) a reparat schitul Pahomie și biserica Mănăstirii Bistrița (Vâlcea). Patriarhul Dionysius s-a retras în Chalcedonia, făcând rocada cu Patriarhul Iacov (James).

1684-1685 en - Parthenius IV - Reinstalat a patra oară în scaunul Patriarhal, în luna Martie, a păstorit sufletele creștinilor până în Octombrie 1685. În timpul său Mare Vizir a fost Kara Ibrahim Pașa. În timpul său, pe tronul Moldovei s-au înălțat Cantemireștii, prin Constantin Cantemir (tatăl lui Dimitrie și Antioh), cu origini tătărăști (Han Temir = sânge și fier). Ctitoria Cantemireștilor este Mănăstirea Mera (Vrancea), ridicată pe o moșie primită de la jupâneasa Ursa Motoc. Tot în Vrancea, în anul 1685 este menționată documentar pentru prima dată și Mănăstirea Recea. În Ucraina, cazacii Hatmanului Samoylovych au cerut Patriarhului Joachim de Moscova să-l înalțe pe episcopul Gedeon Chetvretinsky la rang de Mitropolit.

1685-1686 en - Iacov (James) - Reinstalat pentru câteva luni în scaunul patriarhal, nu a reușit să strângă suficiente fonduri pentru a susține campania militară din Ungaria. În funcția de Mare Vizir a fost numit Sari Suleyman Pasha, bosniac la origine, aflat în fruntea armatei de la Buda.

Patriarh al Antiohiei a fost Athanasius III Dabbas (1685-1694).

1686-1687 en - Dionysius Muselimes - A fost reinstalat în scaunul patriarhal, pentru a treia oară, în luna Martie. În luna Iunie a anului 1686, o armată creștină de peste 65 000 de oameni a început asediul cetății Buda. După 78 de zile, dragonii imperiali au intrat în cetate și iar coroana

Ungariei s-a închinat din nou în fața Casei de Habsburg. A urmat Bătălia de la Mohacs, din 12 August, unde armata otomană a pierdut alți 10 000 de oameni. La cererea rușilor și ucrainenilor, în anul 1686 Patriarhul Dionysius a semnat documentul prin care Mitropolia de Kiev, recent consacrată, a trecut sub patronajul Patriarhiei de Moscova, împreună cu cele 6 eparhii ale sale: Kiev, Chernihiv, Lvov, Lutsk, Przemysl și Mahiliou-Mstislau. Ca urmare, Patriarhul Dionysius a fost acuzat de trădare și a fost demis și arestat, iar actul a fost declarat ca invalid.

În Țara Românească, monahul Nifon a ctitorit în anul 1687 Mănăstirea Ciocanu (Argeș).

1687-1688 en - Iacov (James) - A fost reinstalat în scaunul patriarhal la 12 Octombrie 1687, după ce a plătit o taxă de instalare generoasă. Două zile mai târziu, Marele Vizir Sari Suleyman a fost executat din ordinul sultanului Mehmed IV. Ca urmare a cumulului de insuccese, Divanul Imperial a decis ca Sultanul Mehmed IV să cedeze tronul în favoarea fratelui său, Suleyman II. În aceste condiții, trupele otomane din Ungaria s-au retras în dezordine, sub comanda ofițerilor de rang inferior.

În Țara Românească, episcopul Ștefan de Râmnic a ctitorit Mănăstirea Sărăcinești (Vâlcea), pe o moșie rămasă de la comisul Tanasie Sărăcinescu, de unde și numele mănăstirii.

1688 en - Callinicus II (Kallinikos, Calinic) - A fost înălțat în scaunul patriarhal între lunile Martie- Noiembrie ale anului 1688.

În Țara Românească, domnitorul Șerban Cantacuzino a murit la 8 noiembrie 1688, după ce a trimis la Viena o solie prin care arăta că este dispus să închine țara Sfântului Imperiu și să rupă legăturile cu Înalta Poartă. În locul său a fost numit boierul Constantin Brâncoveanu, logofăt.

Patriarh al Alexandriei a fost Gerasimus II Paladas (1688-1710).

1688-1689 en - Neofit IV (Neophytos) - A păstorit din scaunul patriarhal din Noiembrie 1688 până în Martie 1689. Constantinopolul era în fierbere, soldații reveniți de pe front aveau nenumărate revendicări și invocau solde neplătite, deși oficial au fost declarați dezertori. Sultanul Suleyman II a desființat toate crâșmele din Constantinopol.

În Transilvania, în anul 1689 a fost ctitorită Mănăstirea Bixad (Satu Mare), prin truda arhimandritului Isaia, un călugăr grec venit de la Mănăstirea Sfântul Pavel de pe Muntele Athos.

1689-1693 en - Callinicus II - A fost reinstalat în scaunul patriarhal din Martie 1689 până în Iulie 1693. Pentru a restabili ordinea, Sultanul Suleyman II l-a numit în funcția de Mare Vizir pe Koprulu Fazil Mustafa Pasha, membru al dinastiei Koprulu. În fruntea unei armate de 60 000 de oameni, Marele Vizir a atacat și recucerit Belgradul, dar a căzut în luptă. Următorii mari viziri, au restabilit echilibrul financiar al imperiului, dar pierderile teritoriale din Ungaria au rămas necompensate. Sultanul Suleyman II a murit la 8 Iunie 1691. A fost înmormântat la Suleymaniye Mosque. Pe tronul imperial a succedat fratele mai mic Ahmed II. În anul 1692, trupele austriece au cucerit Oradea și tot Nordul Transilvaniei.

În Moldova, prin truda episcopului Mitrofan de Huși, în anul 1691 a luat ființă tipografia de la Buzău. La Iași, episcopul Varlaam al Hușilor a ctitorit în anul 1691 Mănăstirea Brădicești. În Țara Românească, Domnitorul Constantin Brâncoveanu și-a apărat cu succes frontiera la Zărnești, apoi a trecut la reconstrucție. La poalele Munților Bucegi, fratele domnitorului Șerban Cantacuzino, spătarul Mihail Cantacuzino a zidit Mănăstirea Sinaia, pe locul unde un călugăr a auzit glasuri îngerești. În Argeș, călugărul Zosima a construit o biserică din lemn, pentru mănăstirea Văleni. Cea mai de seamă ctitorie a fost însă Mănăstirea Horezu (Vâlcea), zidită prin truda domnitorului Constantin Brâncoveanu, ajutat de vărul său, armașul Pârvu Cantacuzino.

Patriarh al Rusiei a fost Adrian (1690-1700).

1693-1694 en - Dionysius IV Muselimes - Marele Vizir Bozoklu Mustafa Pasha a condus o campanie militară pentru recucerirea Transilvaniei, dar austriecii au asediat Belgradul și Marele Vizir a întors armatele pentru apărarea cetății. Austriecii s-au retras, iar Mustafa Pasha a reparat fortul militar și s-a întors la Constantinopol. A fost înlocuit prin Surmali Ali Pasha, fostul guvernator din Cipru și Tripoli. Noul vizir, a asediat cetatea Petrovaradin, dar fără succes.

În anul 1693 s-a stins din viață domnitorul Constantin Cantemir, succedat de fiul său Dimitrie Cantemir. Înalta Poartă însă nu l-a confirmat și a petrecut următorii ani la Constantinopol, ca ambasador (capuchehaie). Patriarhul Dionysius s-a retras din funcție în luna Aprilie 1684, la București, apoi la Târgoviște, iar în anul 1696 a fost îngropat la Mănăstirea Radu Vodă din București.

Patriarh al Antiohiei a fost Chiril V Zaim (1694-1720).

1694-1702 en - Callinicus II - Reinstalat pentru a treia oară în scaunul patriarhal, a păstorit în epoca tratatului de pace de la Karlowitz. Sultanul Ahmed II s-a stins din viață la 6 Februarie 1695, în Palatul din Edirne, în vârstă de 51 de ani. A fost succedat de Mustafa Sultan II, fiul Sultanului Mehmed IV cu Gulnuș Sultan. Simultan cu încoronarea sa Flota Otomană a recucerit insula Chios de la Venețieni. În anul 1695, sultanul Mustafa a condus o expediție militară în

Transilvania și a ocupat cetatea Lipova, iar în anul următor a ocupat Timișoara. A urmat însă Bătălia de la Zenta (Ungaria) unde Marele Vizir Elmas Mehmed Pasha a căzut în luptă. După multe luni de negociere, s-a semnat tratatul de pace de la Karlowitz. Transilvania a devenit independentă, sub patronaj austriac, Dalmația a trecut sub patronajul Veneției, iar Imperiul Otoman a dobândit eyalet-urile Egri, Budin și Morea. Moldova, Țara Românească, Banatul Timișoarei și Serbia au rămas sub patronajul Înaltei Porți.

Noul vizir, Koprulu Huseyn Pasha, a lansat o serie de reforme economice și financiare. Au fost desființate toate taxele și impozitele din timpul războiului, au fost șterse o serie de datorii, au fost retrase monedele bătute în timpul războiului, au fost aduși coloniști turcomani din stepele Siberiei. Sultanul Mustafa II a acordat spahiilor săi dreptul ereditar asupra timarurilor pe care le administrau. În loc să-i consolideze puterea, această decizie a condus la o revoltă a militarilor (Incidentul Edirne 1703) iar Divanul Imperial (consiliul judecătorilor) a decis înlocuirea sultanului prin fratele său Ahmed III. Valide Sultan Gulnuș a transformat o biserică în moschee și a zidit la Constantinopol 5 cișmele cu apă potabilă gratuită (în oraș sacagii controlau monopolul apei).

În anul 1696 a fost consacrată noua catedrală de la Mănăstirea Bogoyavlensky (Epifaniei) din Moscova. În Moldova, Dimitrie Cantemir s-a căsătorit cu Casandra, fiica domnitorului Șerban Cantacuzino, mama celor 6 copii ai lor, dintre care cei patru băieți au devenit ofițeri în armata imperială a Rusiei. În anul 1700 boierul Manolache Radovici a refăcut Mănăstirea Bucuimeni (Galați), iar la Satu Nou (Bacău) s-a sfințit Mănăstirea Parincea. În Țara Românească, domnitorul Constantin Brâncoveanu a condus o politică duplicitară, între Constantinopol și Viena, a fost un edil de marcă, fondatorul stilului Brâncovenesc. În anul 1695, comisul Șerban Cantacuzino a zidit Mănăstirea Bascoavele (Argeș). Domnitorul Constantin Brâncoveanu a refăcut în același an Mănăstirea Mamu, ctitorită de mama sa, jupâneasa Stanca, iar în anul 1699 a zidit biserica Mănăstirii Brâncoveni (Olt), unde a înmormântat pe amândoi părinții săi, Papa și Stanca Brâncoveanu, ctitorii așezământului.

Biserica brâncovenească de la Mănăstirea Doicești (Dâmbovița) a fost zidită în anul 1702. În anul 1698, domnitorul a fondat Mănăstirea Sâmbăta de Sus (Brașov), apoi asaltul ortodox asupra Transilvaniei a continuat în anul 1700, prin zidirea Mănăstirii Turnu Roșu (Sibiu). Sub patronaj austriac, în următoarele două secole, Biserica Ortodoxă a zidit cât catolicii și reformații la un loc, sub protecția legii pentru libertatea credinței. În Banat, Patriarhul Arsenie III al Serbiei a primit dreptul de a strămuta 37 000 de familii de sârbi ortodocși în teritoriile controlate de austrieci.

Patriarh al Rusiei (locum tenens) a fost Ștefan (1700-1721).

1702-1707 en - Gabriel III - Născut la Smirna, din părinți greci, a fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Chalcedonia. În timpul său la Londra a luat ființă o

societate caritabilă denumită Society for the Propagation of the Gospel in Foreign Parts, unde călugărul Seraphim din Mitilene, egumenul mănăstirii Marea Lavra de la Muntele Athos, a publicat o traducere a Noului Testament în limba greacă modernă. Patriarhul Gabriel a condamnat această lucrare și l-a exilat pe Seraphim în Siberia. Mai mult, a interzis teologilor greci să studieze la Londra. În anul 1705, l-a demis pe Arhiepiscopul Germanos de Cipru și l-a numit în locul său pe Mitropolitul Athanasius Dabbas, viitorul patriarh de Antiohia, susținut de domnitorul Constantin Brâncoveanu. A fondat la Smirna un seminar teologic. Patriarhul Gabriel s-a stins din viață la 25 Octombrie 1707 și a fost înmormântat la Mănăstirea Kamariotissa, pe Insula Prinților.

Sultanul Mustafa II a reorganizat în anul 1705 legea pământului și i-a liniștit pe timarioți. În cei 6 ani au fost numiți pe rând 6 mari viziri, ultimul fiind Corlulu Ali Pasha, căsătorit cu nepoata sultanului Emine Sultan. Corlulu Ali Pasha a zidit la Constantinopol două moschei de rugăciune, dintre care una la Arsenalul Imperial. În anul 1707, Sultanul Ahmed a reparat cetatea Bender (Tighina) iar domnitorul Constantin Brâncoveanu a contribuit cu 2 000 de salahori, 200 de lemnari, 100 de zidari și 350 de care, iar domnitorul Dimitrie Cantemir s-a prezentat personal în fruntea boierimii și a salahorimii.

Între anii 1703-1706, doamna Marica Brâncoveanu, soția domnitorului, a ridicat biserica de zid de la Mănăstirea Surpălete (Vâlcea), unde se păstrează o Evanghelie cu coperti placate cu argint împreună cu înscrisul de donație și semnătura domnitorului (în original). Pentru familia sa, domnitorul Constantin Brâncoveanu a ridicat la Târgoviște un palat, denumit Palatul Coconilor. La Buzău, Episcopul Damaschin a sfințit biserica din lemn de la Mănăstirea Găvanu, o ctitorie a moșnenilor și țăranilor pe un pământ donat de Miose Ignat Beșliu. În Moldova, domnitorul Dimitrie Cantemir a ridicat biserică de zid și clopotniță la Mănăstirea Miera (Mera) ctitorită de tatăl său.

1707 en- Neofit V (Neophytos) - A fost înălțat în scaunul patriarhal la 20 Octombrie 1707 de clerul și creștinii Constantinopolului, din funcția de Mitropolit de Heraclea. Sultanul Ahmed și-a rezervat însă dreptul de veto și nu a confirmat numirea. A fost înlocuit după doar cinci zile, dar a rămas în funcția de Mitropolit de Heraclea.

Patriarh la Ierusalimului a fost Chrysanthus (1707-1731).

1707-1709 en - Ciprian (Cyprianus) - A fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Caesarea (Kayseri). S-a păstrat din timpul său un decret prin care interzicea clerului să poarte vestimente bogate, strălucitoare. A promovat cu tărie viața ascetică după modelul monahal. Cumpătarea și modestia însă nu au umplut visteria, așa că în luna Mai a

anului 1709 s-a retras pe Muntele Athos, la Mănăstirea Vartopedi. În timpul său, Regele Charles XII al Suediei a declarat război Rusiei și a invadat Ucraina. Tânărul țar al Rusiei, Petru cel Mare, a obținut însă o victorie strălucită la Poltava. Regele Charles s-a refugiat în Cetatea Bender și a cerut protecția Sultanului Ahmed III. Țarul Petru I a refuzat însă să renunțe și a declarat război Imperiului Otoman, în înțelegere cu domnitorul Dimitrie Cantemir al Moldovei. Trupele rusești au înaintat până la Brăila, unde au fost întâmpinate de valahii conduși de boierul Toma Cantacuzino, iar o parte dintre aceștia au dezertat.

La București, domnitorul Constantin Brâncoveanu a rezidit biserica Mănăstirii Sfântul Sava și clădirea Școlii Grecești (Academia Sfântul Sava). La Iași, domnitorul Antioh Cantemir a fondat Academia Domnească, cu sprijinul fratelui său, Dimitrie Cantemir și al Patriarhului Hrisant Notara, de Jerusalem.

1709-1711 en - Athanasius V - Născut în Insula Creta, a studiat la Halle (Saxonia) unde s-a distins ca bun cunoscător al limbii Latine și al muzicii sacre. În anul 1692 a fost înălțat Mitropolit de Veliko Târnovo, apoi de Adrianopol. A fost înălțat patriarh prin intervenția Marelui Vizir, Corulu Ali Apasha. Regele Charles XII al Suediei l-a acuzat însă pe Marele Vizir că nu i-a acordat ajutorul solicitat și a fost înlocuit. Alți cinci mari viziri s-au succedat în următorii doi ani. La 19 Iulie 1711, trupele otomane și tătărești l-au învins pe Țarul Petru cel Mare la Stănilești. Domnitorul Dimitrie Cantemir a primit azil politic în Rusia, iar Regele Charles XII s-a putut întoarce în Suedia. Drept urmare, Moldova și Valahia au pierdut dreptul de a mai numi domnitori autohtoni și au fost conduse în secolele următoare de domnitori greci, educați la Constantinopol în cartierul Fanar (domnitorii fanarioți).

Patriarh al Alexandriei a fost Samuel Kapasoulis (1710-1712).

1711-1713 en - Chiril IV (Cyril) - A fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de episcop de Cyzicus. După doi ani, nu a reușit să strângă taxa de 25 000 de groși (kuruş) și s-a retras din funcție, dar a rămas la Constantinopol. În timpul său, Sultanul Ahmed III l-a demis pe Hanul Crimeei, Devlet Giray și l-a exilat pe Insula Rhodos. În funcția de Mare Vizir a fost numit Silahdar Damat Ali Pasha, căsătorit cu Fatma Sultan, fiica Sultanului Ahmed III.

Patriarh al Alexandriei a fost Cosmas II (1714-1714).

1713-1714 en - Ciprian - A fost rechemat de la mănăstire, dar nu a reușit nici el să strângă suma necesară pentru instalare. S-a retras din funcție la 28 Februarie 1714.

1714-1416 en - Cosmas III - A fost înălțat în scaunul patriarhal cu puțin înainte de mazierea domnitorului Constantin Brâncoveanu. La 23 Martie 1714, în timp ce pregătea nunta fiului său Radu cu fiica fostului domnitor Antioh Cantemir, capugiul a intrat în sala tronului, i-a pus o năframă din mătase neagră pe umăr și i-a spus că este mazil. A fost martirizat la 15 August 17014, împreună cu cei patru băieți ai săi, sub acuzația de înaltă trădare și fals în documentele administrative. În anul 1715, Marele Vizir Silahdar Ali Pasha a condus personal campania militară prin care Imperiul Otoman a anexat Morea (Peloponezul), în dauna Republicii Veneția. Austria a declarat război și a urmat bătălia de la Petrovarodin în cursul căreia Marele Vizir și-a pierdut viața, iar Belgradul, Banatul și Valahia au fost cedate Austriei.

În Moldova, domnitorul Nicolae Mavrocordat, a zidit trei biserici (Târgu Ocna, Focșani, Ilișești), l-a promovat ca Mitropolit al Ungro-Vlahiei pe episcopul Ștefan de Buzău și a reorganizat Academia Domnească de la Iași din slavonească în școală greco-latină. Tot din porunca domnitorului, boierul Nicolae Costin, (fiul lui Miron Costin), a alcătuit un corp de cinci cronici cu referire la Istoria Moldovei. După retragere, Patriarhul Cosmas a fost episcop la Constantinopol, iar între anii 1723-1736 a fost înălțat Patriarh de Alexandria.

Patriarh al Alexandriei a fost Samuel (1714-1723), a doua oară.

1716-1726 en - Eremia III (Jeremias) - Născut în Insula Patmos, a fost hirotonisit și a servit ca preot în Insula Prinților (Halki). În anul 1707 Patriarhul Ciprian l-a înălțat ca Mitropolit de Caesarea, iar la 23 Martie 1716 a fost înălțat în scaunul patriarhal. În timpul său, Imperiul Otoman a traversat o epocă de pace și prosperitate, cunoscută în istorie drept Epoca Lalelelor (Lale Devri). Lalelele au împânzit Constantinopolul, iar laleaua a devenit un simbol al nobleței, la celor privilegiați. În anul 1781, Nevşehirli Damat Ibrahim Pasha a fost înălțat în funcția de Mare Vizir și a ridicat un pavilion dedicat lalelelor, Palatul Sadabad, unde se organizau festivaluri, petreceri și sărbători religioase. În anul 1718, Țarul Petru cel Mare dacă protestanții convertiți la ortodoxism trebuie să fie rebotezați. La 31 August, 1718, patriarhul i-a răspuns în scris că este suficientă confesiunea de credință.

Cu aprobarea Sultanului Ahmed III, în anul 1720, Patriarhul Eremia III a început reconstrucția din temelie a Catedralei Sfântul Gheorghe din Constantinopol (sediul Patriarhiei). Reconstrucția a durat câteva decenii și a fost finalizată în timpul Patriarhului Paisie II (1752). Pe Insula Prinților, a fost renovată Mănăstirea Schimbării la Față, împodobită cu o colecție de icoane trimise în dar de Împăratul Petru cel Mare la Rusiei. În semn de recunoștință, în anul 1721, Patriarhul Eremia III a aprobat actul demis de Țarul Petru cel Mare conform căruia Patriarhia de Moscova a fost desființată, fiind înlocuită prin Sfântul Sinod, în fruntea căruia se afla însuși împăratul. Simultan, Împăratul Petru cel Mare a confiscat o parte din averile mănăstirești și a redus numărul

călugărilor de la 25 000 la 14 000. În anul 1724, patriarhul a numit pe călugărul Silvester ca Patriarh de Antiohia în locul Episcopului Chiril VI.

Erudit, iubitor de poezie, Sultanul Ahmed III a fost un patron al artelor și literaturii, a autorizat pentru prima oară tipărirea de cărți în limbile turcă și arabă. Tiparnița din Constantinopol era condusă de Ibrahim Muteferrika, un diplomat cu origini în Ungaria. Patronajul său asupra Bisericii Ruse nu a fost văzut cu ochi buni și au fost două tentative de demitere a sa, dar Patriarhul Eremia III a rezistat în funcție timp de zece ani. A fost demis și exilat pe Muntele Sinai, la 19 Noiembrie 1726, după ce a refuzat să binecuvânteze divorțul fratelui domnitorului Grigore Ghica II al Moldovei. Părinții domnitorului erau Matei Ghica, nobil din cartierul Fanar, mare dragoman al Flotei Imperiale, și Ruxandra Mavrocordat, fiica dragomanului Alexandru Mavrocordat.

În Țara Românească, între anii 1716-1724 domnitorul Nicolae Mavrocordat a zidit Mănăstirea Văcărești, unde a fondat o școală grecească, o tiparniță și o bibliotecă. La București, arhimandritul Ioanichie Stratonikeas, înălțat apoi Mitropolit de Stavropoleos, a zidit Mănăstirea Stavropoleos și un han din care extrăgea principalele venituri. Tot în timpul domnitorului Nicolae Mavrocordat, arhimandritul Eftimie, starețul Mănăstirii Ghighiu, a ctitorit Mănăstirea Zamfira (Prahova), având ca egumen pe Zamfira Apostoli, văduva negustorului Manoil Apostoli și pe Smaranda, fiica agai Ion Bălăceanu. Logofătul Iordache Crețulescu împreună cu soția sa, Safta Brâncoveanu, au ctitorit pe Podul Mogoșoaiei Biserica Crețulescu. În Moldova, vistiernicul Iordache Cantacuzino (fiul logofătului Constantin Ghica cu Maria Cantacuzino) a ctitorit în anul 1724 Mănăstirea Deleni Lacuri (Iași).

Patriarh al Antiohiei a fost Athanasius Dabbas (1720-1724), a doua oară. În anul 1724 Patriarhia Antiohiei s-a divizat între Biserica Ortodoxă și Biserica Melkită Grecească. Patriarhul Ortodox al Antiohiei a fost Silvester (1724-1766). Patriarh al Alexandriei a fost Cosmas II (1723-1736), a doua oară.

1726 en - Calinic III (Callinicus, Kallinikos) - Născut în Insula Naxos, a fost înălțat în scaunul patriarhal la 19 Noiembrie 1726, din funcția de Mitropolit de Heraclea. S-a stins însă din viață în prima noapte, în urma unui atac de cord. Taxa de instalare plătită de el a fost de 36 400 groși (kuruş), cea mai ridicată din întreaga istorie a Patriarhie Ecumenice (pentru o singură zi). Grecii au făcut un scandal enorm, astfel că taxa a fost scăzută substanțial.

În timpul său, învățatul Methodios Antharakites, matematician, astronom, fizician și filozof, a fost numit în fruntea Școlii Epiphaneios din Ioannina. Printre scrierile sale sunt: Calea Matematicii, Introducere în Logică, Vizitația Spirituală, Păstor al turmei rezonabile, Teorii creștine și sfaturi spirituale.

1726-1732 en - Paisie II Kioumourtzoglou (Paisios) - Născut la Caesarea, grec Karaman, a fost înălțat în scaunul patriarhal la 20 Noiembrie, din funcția de Mitropolit de Nicomedia. În timpul său, clerul din Constantinopol a fost divizat între două fracțiuni, o parte din episcopi cerând insistent rechemarea Patriarhului Eremia III. În timpul său, Fatma Sultan, fiica lui Ahmed și soția Marelui Vizir a fondat Fatma Sultan Camii, în cartierul Eminonu din Constantinopol. Marele Vizir, Ibrahim Pasha, a fondat în orașul său natal, Nevşehir (Anatolia), un complex arhitectural format din: moschee, han, școală, cișmea și baie publică. Familia Sultanului Ahmed a fost cea mai numeroasă și cea mai luxoasă din întreaga epocă otomană. Haremul său număra cel puțin 21 de soții, 21 de fii și 36 de fiice. În anul 1730 ienicerii s-au revotat și au cerut schimbarea sultanului. Ahmed sultan s-a retras în palatul Kafes iar pe tron a fost înălțat nepotul său Mahmud I.

Ibrahim Pasha a căzut victimă revoltei ienicerilor, iar în următorii doi ani s-au succedat patru Mari Viziri.

În Țara Românească, prin dania Patriarhului Atanasie al Antiohiei, în anul 1728 s-a ridicat pe Calea Moșilor Biserica Vovidenia. La Buzău, Sfântul Cuvios Vasile (născut la Poltava), împreună cu 12 ucenici, au zidit Schitul Poiana Mărului, pe cheltuiala domnitorului Constantin Mavrocordat. Au rămas de la Sfântul Vasile mai multe manuscrise în limba slavonă cu lucrări teologice originale, inspirație însă după cărți rusești. În Prahova, la Mănăstirea Jercălăi s-a construit în anul 1731 o biserică din lemn, cu hramul Sfânta Maria, Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril (strămutată în anul 1932 la Castelul Bran, ca paraclis regal, apoi în anul 1956 la Schitul Cricov din Prahova). Nicolae Mavrocordat a murit în anul 1730, lăsând în urmă două lucrări tipărite: "Desore datorii", "Cuvânt împotriva nicotinei" și două manuscrise: "Sfaturi", "Precuvântări la actele patriarhalicești". În Transilvania în primele trei decenii s-au zidit 14 biserici ortodoxe.

Patriarh al Ierusalimului a fost Meletius (1731-1737).

1732-1733 en - Eremia III - Rechemat din exil, la 15 Septembrie 1732 a fost reinstalat în scaunul patriarhal, cu sprijinul clerului care i-a rămas fidel. A trebuit însă să se retragă, după numai câteva luni, în urma unui accident vascular cerebral cu hemiplegie. S-a stins din viață în anul 1735, la Mănăstirea Marea Lavra de la Muntele Athos. În timpul său, Hekimoglu Ali Pasha a fost înălțat Mare Vizir, fiul unui medic venețian stabilit la Constantinopol.

1733-1734 en - Serafim I (Seraphim) - A fost înălțat în scaunul patriarhal în urma accidentului vascular suferit de patriarhul Eremia III. În timpul său, Marele Vizir Hekimoglu Ali Pasha a restructurat trupele de artilerie prin introducerea unui corp de tunari denumit Humbaraci

(bombarde și mortiere). Serviciul de artilerie a fost organizat de ofițerul francez Claude Alexandre de Bonneval (Humbaraci Ahmet Pasha). Prima garnizoană, în cartierul Haskoy, a fost compusă din 600 de artileriști.

În Transilvania, în anul 1734, episcopul Emeric Csaki a invitat și găzduit în casa sa un grup de călugări capucini (franciscani) și cu ajutorul lor a ctitorit Mănăstirea Capucinilor, zidită între anii 1734-1742.

1734-1740 en - Neofit VI (Neophitos) - Născut în Insula Patmos, a fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Caesarea, susținut de dragomanul Alexandru Ghica. A păstorit fără evenimente spectaculoase, preocupat în special de viața monahală. A schimbat câteva scrisori cu episcopul reformator Nicolaus Zinzendorf, din Moravia, dar nu a reușit să-l atragă spre ortodoxism. Între anii 1735-1740 Imperiul Otoman a angajat un nou război împotriva Rusiei. Rușii au ocupat Crimeea în anul 1736, dar în anul 1737 s-au retras în Ucraina. Pe frontul de Vest, trupele otomane au obținut victorii importante la Baja Luka, Grocka și Belgrad. Tratatul de pace s-a semnat în toamna anului 1739, fără modificări teritoriale semnificative. În cei cinci ani de război au fost înălțați 5 Mari Viziri.

În Transilvania, în anul 1737 ortodocșii au fondat Mănăstire Bucium (Șinca Brașov). Tot în Brașov, la Făgăraș, credincioșii romano-catolici au primit aprobarea construirii unei biserici, pe locul unei foste mănăstiri. Construcția a durat până în anul 1742, iar în anul 1747 s-a zidit și o școală evanghelică. În Țara Românească, în anul 1740 s-a zidit biserica Mănăstirii Pătrunsa (Bărbătești), cu hramul Cuvioasa Parascheva. În Prahova, o credincioasă pe nume Suzana Arsicu a ridicat o biserică din lemn, pentru Mănăstirea Suzana (într-o poiană pe Valea Teleajenului). La Olănești, episcopul Ilarion a ridicat biserica pentru schitul Iezer. În Moldova, ieroschimonahul Agafton a ridicat în comuna Curtești (Botoșani) o biserică din lemn pentru Mănăstirea Agafton (călugărițe). În anul 1739, egumenul Daniil a reconstruit biserica Mănăstirii Răcăciuni (Bacău).

Patriarh al Ierusalimului a fost Parthenius (1737-1766). Patriarh al Alexandriei a fost Cosmas III (1737-1746).

1740-1743 en - Paisie II - A fost reinstalat în scaunul patriarhal în luna August a anului 1740, în urma unei decizii a Marelui Vizir Nișanci Ahmed Pasha. Sultanul Mahmud I a început construcția pentru Cagaloglu Mamami, o monumentală baie turcească situată în perimetrul bisericii Hagia Sofia (Ayasofya Camii), operă a arhitectului Suleyman Aga. În vecinătate, sultanul Mahmud I a fondat o bibliotecă cu 4 000 de volume alese din colecția sa, unde cel puțin 10 locuitori citeau în fiecare zi fragmente din colecția islamică Sahih al-Bukhari. Sultanul obișnuia să vină personal în grădină și să asculte comentariile făcute de învățați. Marele Vizir Ahmed Pasha era un iubitor al

științelor și matematicii, dar rezultatele economice nu au fost pe măsura științei sale. În plină pace și liniște, Patriarhul Paisie a fost destituit în luna Mai a anului 1643, din ordinul Marelui Vizir Seyyid Hasan Pasha, din rațiuni economice.

În Țara Românească, domnitorul Constantin Mavrocordat a emis la 7 Februarie 1741 un hrisov domnesc pentru vaste reforme administrative și juridice în domeniul agricol și în domeniul fiscal. Documentul a fost publicat în Franța, în revista *Mercure de France*, cu titlul "Constituție". Pentru țărani, cele zece biruri au fost înlocuite cu un bir unic de 100 de parale de familie, sau 50 de parale pentru holtei. Iobăgia a fost desființată, țărani se puteau răscumpăra de la boier cu 10 parale. În schimb, boierii aveau dreptul să țină până la 60 de țărani "scutelnici", care nu plăteau taxă decât prin muncă. În Moldova, călugării au găsit o icoană a Sfântului Ioan Botezătorul pe o moșie aparținând de Mănăstirea Dragomirna și au ridicat o biserică din lemn pentru Mănăstirea Gorovei (Botoșani).

1743-1744 en- Neofit VI - A fost reinstalat în scaunul patriarhal din ordinul Marelui Vizir Seyyid Hasan Pasha, cu ordinul de a întrerupe orice contact cu Marele Dragoman Alexandru Ghika, nepotul domnitorului Nicolae Mavrocordat (fiul Ruxandrei Mavrocordat). Mandatul său a fost de scurtă durată, după câteva luni fiind rechemat patriarhul Paisie. S-a retras în Insula Patmos, unde s-a stins din viață în primăvara anului 1747.

În anul 1743, Împărăteasa Maria Thereza a Austriei a emis actul pentru confirmarea privilegiilor acordate popoarelor slave din Balcani.

1744-1748 en - Paisie II - A fost reinstalat în scaunul patriarhal pentru a echilibra balanța fiscală. Din dorința de achita datoriile, Patriarhul Paisie a sporit taxele, în special cele ale creștinilor laici, dar și cele ale clerului, în contradicție cu dreptul de autonomie fiscală a fiecărui millet. Ca urmare, împotriva sa s-au ridicat din ce în ce mai multe voci. Marele Vizir Seyyid Hasan Pasha a fost înlocuit în anul 1746, pentru a fi numit guvernator în Insula Rhodos. Noul Mare Vizir a fost Seyyid Abdulah Pasha, fiul fostului Shaykh al-Islam, derviș, absolvent al înaltei școli Enderun de la Palatul Topkapi, rezervată prinților și ienicerilor.

În Țara Românească, jupânul Matei Morunglavu, fiul diaconului Dumitrașcu, împreună cu soția sa Maria au întemeiat biserica schitului Șerbănești Morunglavu (Vâlcea). Egumenul a lăsat prin testament ca niciodată să nu se aleagă stareț dintre străini, ci numai dintre monahii mănăstirii. În Munții Coziei, culcerul Gheorghe împreună cu boierii Anghel și Petru din Pitești au zidit la schitul Nucet o biserică din cărămidă, distrusă în timpul războiului din anul 1788, refăcută în anul 1850 (Mănăstirea Stănișoara). În Moldova, în timpul domniei lui Ioan Mavrocordat a fost reparat acoperișul Mitropoliei, iar episcopul Varlaam a adus la Mănăstirea

Bogdana din Suceava o tiparniță și a tipărit Ceaslovul.

Patriarh al Alexandriei a fost Matei Psaltis (1746-1766).

1748-1751 en - Chiril V Karakallos (Cyril) - Născut în Dimitsana (Peloponez), a îmbrăcat rasa călugărească în Insula Patmos. Între anii 1737-1745 a fost Mitropolit de Meleniko (Blagoevgrad, Bulgaria), apoi Mitropolit de Nicomedia. Înălțat în scaunul patriarhal în Septembrie 1748, a inversat politica predecesorului său și a redus taxele pentru parohiile mici, crescând însă taxele pentru episcopii și mitropoliile. Politica sa a dat roade din punct de vedere fiscal, însă i-a atras numeroși opozanți. Pe plan spiritual a dus o politică de separatism față de celelalte confesiuni religioase și a emis un document canonic (Oros), potrivit căruia era obligatoriu botezul ortodox pentru toți creștinii convertiți din alte confesiuni sau religii, în special femeile. Mitropoliții au contestat această măsură și l-au destituit în luna Mai a anului 1751. În anul 1748, Sultanul Mahmud I a început lucrările la moscheea Nuruosmanyie Camii.

În anul 1750 Constantinopolul a fost mistuit de două incendii catastrofale, primul în luna Ianuarie, al doilea în luna Aprilie. Șase cartiere au ars complet. Pentru reparații și reconstrucție, Sultanul Mahmud I a golit vistieria. Patru dintre cele 11 soții ale Sultanului Mahmud I a fondat câte o școală în oraș, și cișmele pentru locuitorii săraci.

În Țara Românească, în anul 1750 boierul Neacșu Piteșteanu și soția sa Ecaterina au construit biserica de cărămidă pentru Mănăstirea Balaciu (Ialomița), zidită apoi după anul 1822. În Moldova, boierii Avram și Simioana au zidit biserica Mănăstirii Cotești (Vrancea), unde un secol mai târziu episcopul Dionisie Romano de Buzău a fondat o școală pentru maici și fete sărace. Domnitorul Grigore Ghica II a fost singurul domnitor care a făcut pelerinaj la Mănăstirile din Nordul Moldovei, a reconstruit la Iași Palatul Domnesc, mănăstirea Galata și Mănăstirea Balica. Grădinile orientale și fântânile arteziene de la Mănăstirea Balica erau atât de frumoase încât mănăstirea a fost cunoscută mai ales sub numele de Frumoasa.

1751-1752 en - Paisie II - Reinstalat în scaunul patriarhal, Patriarhul Paisie a susținut și el necesitatea ca armenii și latinii să fie rebotezați atunci când trec la ortodoxism. Împotriva sa însă s-au ridicat numeroși membri ai clerului, în frunte cu un călugăr pe nume Auxentios și au iscat chiar o revoltă violentă. Patriarhul Paisie s-a retras la mănăstire pe Insula Prinților (Halki), unde s-a stins din viață în anul 1756.

În anul 1752, în Țara Românească, boierul Sandu Bucșenescu și soția sa Maria au ctitorit biserica Mănăstiri Berislăvești (Vâlcea), egumen fiind Nicodim Beligrădeanul. Prin testament, boierul Sandu Bucșenescu a lăsat cu limbă de moarte ca în chiliile schitului să funcționeze o

școală pentru copii săraci.

1752-1757 en - Chiril V - A fost rechemat în scaunul patriarhal la data de 7 Septembrie 1752, după ce a depus către autorități o taxă de 45 000 de groși (piaștri). Imediat după instalare a chemat în fruntea Academiei de la Muntele Athos (de la Mănăstirea Vartopedi) pe marele învățat Eugenios Boulgaris, episcop de Cherson (Crimeea), ca profesor de matematică și filozofie. Sultanul Mahmud I s-a stins din viață la 13 Decembrie 1754, la vârsta de 58 de ani. Pe tronul imperial a succedat fratele său, Sultanul Osman III. În primăvara anului 1756, o galără egipteană a naufragiat pe țărmurile Constantinopolului din cauza unei furtuni. Sultanul Osman III s-a implicat personal în salvarea celor 600 de pasageri. Pentru a preveni incidente similare Sultanul Osman a ordonat ca pe ziduri să funcționeze în acel loc un far, iluminat cu lămpi de ulei.

Între anii 1752-1757 au fost numiți nu mai puțin decât 6 Mari Viziri. În anul 1755 a fost finalizată Nuruosmanyie Camii, fondată de fratele său Mahmud, construită în stilul Baroc Otoman, după planurile arhitectului grec Simon Kalfa. Lângă moschee, Sultanul a zidit o cișmea cu numele său. În anul 1757, Sultanul Osman a emis un firman, cunoscut sub denumirea de "status quo", potrivit căruia un număr de 9 monumente religioase din Jerusalem treceau sub protecția imperială, iar comunitățile religioase se angajau să respecte și utilizeze în comun aceste locuri sfinte vizitate de pelerinii diferitelor religii. Patriarhul Chiril, s-a retras din funcție la 16 Ianuarie 1757, după ce Mitropolitul Calinic de Brăila a câștigat grațiile Sultanului Osman.

1757 en - Calinic IV (Kallinikos) - Născut la Zagora, Grecia, sub numele Constantin Mavrikios, a fost inițial diacon la Constantinopol, iar în anul 1741 a ajuns în fruntea administrației patriarhale (protosyncellus). Între anii 1743-48 a fost Mitropolit de Brăila (Proilavo). Revenit la Constantinopol, a intrat în polemică cu Patriarhul Chiril, cu privire botezul creștinilor ortodocși convertiți din alte confesiuni. Exilat, s-a refugiat la Ambasada Franței din Constantinopol, unde a obținut o sumă importantă de bani cu care a plătit taxa de instalare. Înălțat în scaunul patriarhal, a fost hulit de mulțime, și a fost necesară intervenția armatei pentru a fi instalat în funcție. A încercat să anuleze ordinul emis de Patriarhul Chiril, dar opoziția a fost mai puternică și la 22 Iulie 1757 s-a retras în Insula Lemnos, apoi la Mănăstirea Sfânta Ecaterina de pe Muntele Sinai. După anul 1763 s-a întors în orașul său natal, Zagora, unde a fondat o bibliotecă. A murit în anul 1791.

1757-1761 en - Serafim II Anina (Seraphim) - Născut în Albania, la Delvine (Vlore), a fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de Mitropolit de Philippopolis (Plovdiv). Sultanul Osman III s-a stins din viață la 30 Octombrie 1757, la vârsta de 58 de ani. Pe tronul imperial a succedat

verișorul său, Sultanul Mustafa III. Justițiar, noul sultan a inițiat o serie de măsuri pentru a spori prosperitatea supușilor săi: reformă monetară, grânare și depozite de cereale, apeducte, politică fiscală. În anul 1761, Sultanul Mustafa III a semnat un tratat de pace cu Regele Frederick II al Prusiei și a adus ofițeri germani de la Berlin pentru instrucția trupelor. Koca Mehmet Ragip Pasha, fost guvernator al Egiptului, a fost înălțat Mare Vizir în anul 1757, căsătorit la 6 Aprilie 1758 cu Saliha Sultan, sora Sultanului Mustafa III.

Patriarhul Serafim a introdus în anul 1759 sărbătoarea Sfântului Andrei, în ziua de 30 Noiembrie și i-a permis călugărului Kosmas Aetolianul, venit de la Muntele Athos, să facă misionarism în Tracia. În cei 16 ani de predici, Kosmas a fondat în orașele vizitate numeroase școli și biserici unde a promovat dialectul grecesc elenistic.

Începând cu anul 1759, învățatul Eugenios Voulgaris a fost adus de la Muntele Athos pentru a conduce Academia Patriarhiei din Constantinopol. Ideile promovate de Eugenios Voulgaris au condus la reluarea legăturilor spirituale cu Imperiul Rusiei, fapt ce a condus la eliberarea Patriarhului Serafim din funcție, retras la Muntele Athos. Pe Muntele Athos, Serafim a construit o casă monahală transformată ulterior în Schitul Sfântului Andrei. După anul 1776, Serafim s-a retras în Ucraina, unde s-a stins din viață și a fost înmormântat în anul 1779, la Mănăstirea Mhar. Eugenios Voulgaris a petrecut restul vieții în Rusia, sub patronajul Împărătesei Ecaterina a II-a. Dintre lucrările rămase de la el sunt: Logica, Tratat asupra Toleranței Religioase, Elemente de Metafizică, Despre Univers.

În Transilvania, sătenii din Cebza (Ciacova, Timiș) a ridicat o biserică din lemn, cu acoperiș din șindrilă, pentru Mănăstirea Cebza. Cu hramul Înălțarea Sfintei Cruci, mănăstirea a fost viețuită de măicuțe. În Maramureș, sediul Episcopiei ortodoxe a fost la Mănăstirea Bârsana, unde în anul 1761 a fost sfințită o biserică din lemn. Pe Valea Cășielului (Dej, Cluj), ieromonahul Pahomie Georgiu a ridicat o mănăstire de călugări, cu biserică din lemn și căsuță din bârne. Între anii 1740-1765 în Transilvania s-au zidit peste 150 de locașuri de cult, dintre care 32 de biserici și mănăstiri ortodoxe, 23 romano-catolice, 13 iezuite, 10 reformate, 4 greco-catolice și 68 biserici din lemn (multe dintre ele tot ortodoxe).

1761-1763 en - Joannicius III (Ioanichie) - Născut la Constantinopol, în cartierul Fanar, membru al familiei Caragea (Ioannis Karatzas), a fost diacon în timpul Patriarhului Paisie II, apoi protosyncellus (vicar episcopal). În anul 1739 Patriarhul Neofit VI I-a înălțat ca Patriarh al Serbiei, sub numele de Joanikije, în locul Patriarhului Arsenie IV. A revenit la Constantinopol în anul 1747, pentru a fi numit Mitropolit de Chalcedonia. La sfârșitul mandatului său de doi ani s-a retras la Muntele Athos, apoi la mănăstirea din Insula Prinților (Halki). S-a stins din viață în anul 1793.

În timpul său, în Imperiul Otoman a fost liniște și pace, în timp ce Europa era tulburată de

războiul de 7 ani dintre Anglia și Germania pe de o parte, Franța și Austria pe de altă parte. Marele Vizir Ragip Pasha a fost un bun administrator, astfel că balanța de plăți a fost pozitivă. Koca Ragip Pasha s-a stins din viață în Aprilie 1763, iar Sultanul Mustafa III a scris în onoarea sa o elegie, exprimând durerea pierderii unui bun prieten. Pe tronul Rusiei, în anul 1762 a succedat Împărăteasa Ecaterina a II-a, după ce soțul ei, Împăratul Peter Romanov III a semnat acutul de abdicare în favoarea ei, apoi s-a stins din viață.

În Transilvania, episcopul Sinesie Jivanovici a ridicat Mănăstirea Sfântul Simeon Stâlpnicul din Arad (Arad- Gai), formată din biserică, reședință episcopală și un conac cu anexe gospodărești, la un cost final de peste 98 000 de florini din aur. În Moldova, din porunca domnitorului Constantin Mavrocordat s-a tipărit Ocolnica, prima colecție de documente istorice, iar Ion Neculce a primit ordin să alcătuiască un tratat despre istoria fiscalității (neterminat însă).

1763-1768 en - Samuel Chatzeres (Skarlatos Chantzeris) - Născut la Constantinopol, în cartierul Fanar, a studiat la Academia Patriarhală (Colegiul Ortodox Grecesc) pentru a fi ordonat diacon, apoi arhidiacon. Din anul 1731 a fost episcop mitropolitan de Derkoi (suburbie a Constantinopolului). Înălțat în scaunul patriarhal la 24 Mai 1763 s-a ocupat cu înțelepciune de finanțele Patriarhiei, a promovat educația superioară și a restabilit autoritatea instituției. În anul 1767 a anulat autonomia Arhiepiscopiiilor de Pecs și Orhid și le-a readus sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol. Noile teritorii includeau: Serbia, Albania, Epirul și Macedonia. Din punct de vedere administrativ a împărțit puterea cu trei membri ai sinodului, limitând astfel responsabilitatea și puterea discreționară a Patriarhului. Măsurile sale radicale nu au mulțumit pe toți membrii clerului, dar au fost pe placul Înaltei Porți, astfel că a rămas în scaun două mandate la rând.

În anul 1768, Patriarhul Samuel s-a retras pe Muntele Athos, la Marea Lavra, iar în anul 1770 a revenit la Constantinopol la reședința sa. În timpul său, în funcția de Mare Vizir au fost numiți pe rând patru viziri. Laleli Cami, o bijuterie arhitectonică, denumită și Nur Mustafa (Lumina lui Mustafa), a fost finalizată în anul 1764 sub supravegherea arhitectului Mehmed Tahir Agha. Două cutremure semnificative au lovit Constantinopolul în anii 1766 și 1767. În anul 1768, s-a semnat Tratatul de Pace Perpetuă între Polonia și Rusia, fapt ce a pus Imperiul Otoman pe picior de război.

În Țara Românească, domnitorul Alexandru Ghica a fost mazilit pentru că a permis armatei ruse să recruteze militari pe teritoriul lui. În Moldova, domnitorul Constantin Mavrocordat a cerut tuturor egumenilor să prezinte dări de seamă despre cum și-au gospodărit mănăstirea. În Vrancea boierul Sandu Sendrea a ctitorit mănăstirea Sihastru, denumită astfel după primul egumen, călugărul sihastru Sebastian. Transilvania a fost ridicată la Rangul de Mare Principat, la

2 Noiembrie 1765, având o populație de circa un milion de locuitori. Dintre cele 212 biserici ridicate în epoca Tereziană, 80 au fost ortodoxe, iar 64 au fost biserici din lemn (multe tot ortodoxe).

Patriarh al Ierusalimului a fost Ephraim II (1766-1771). Patriarhi ai Antiohiei au fost Philemon (1766-1767), Daniel (1767-1791). Patriarh al Alexandriei a fost Ciprian (1766-1783).

1768-1769 en - Meletius II - Născut în insula Tenedos, a fost înălțat în scaunul patriarhal din funcția de episcop mitropolit de Larissa. În timpul său a izbucnit războiul ruso-turc dintre anii 1768-1774. În luna Ianuarie a anului 1769, Hanul Giray al Crimeei a intrat în teritoriile rusești și a făcut numeroși prizonieri. Rușii au ripostat printr-o expediție dincolo de Munții Caucaz, în Georgia. În luna Februarie, Amiralul Alexey Orlov, comandantul flotei imperiale ruse a debarcat în Peloponez, iar poporul grec s-a ridicat la luptă. A început pogromul împotriva grecilor, în cursul căruia Patriarhul Melitus a fost demis și exilat în insula Lesbos, la Mytilene. După încheierea războiului, Sultanul Mustafa III i-a permis să se întoarcă în insula Tenedos, apoi la Constantinopol, unde s-a stins din viață în anul 1780.

1769-1773 en - Theodosius II (Christianopoulos) - Născut în insula Creta, a avansat în ierarhie până la postul de preot al Bisericii Sfântul Gheorghe din Constantinopol (sediul Patriarhiei). A fost numit apoi episcop de Ierissos și Muntele Athos, iar din anul 1767 a fost Mitropolit de Thessalonik. A păstorit Patriarhia în timpuri extrem de grele pentru creștini. Prin eforturi conjugate, împreună cu Patriarhul Sophronius V al Ierusalimului a reușit să mențină jurisdicția ortodoxă în Țara Sfântă și a împiedecat demolarea mănăstirilor de la Muntele Athos. S-a confruntat și cu o mișcare spirituală a călugărilor de la Muntele Athos prin care cereau respectarea cu strictețe a tradițiilor ortodoxe, respectiv interzicerea slujbelor de pomenire a morților în Ziua Domnului (Dumineca), obicei preluat de unii dintre preoți de la reformați. Peiorativ, călugării athoniți au fost denumiți Kollyvades sau Kollyvistai, de la coliva servită la pomeni.

După patru Sinoduri și intervenția a numeroși patriarhi, conflictul privind comemorarea morților s-a stins doar în anul 1819, când Consiliul de la Constantinopol a dat dreptate călugărilor athoniți. Ca urmare a conflictelor de ordin teologic, Patriarhul Theodosius a demisionat la 16 Noiembrie 1773 și s-a retras la Mănăstirea Kamariotissa, din Insulele Prinților (Heybeliada). S-a stins din viață la Constantinopol, în anul 1776.

În anul 1771, mamelucii din Egipt s-au răsculat împotriva suveranului otoman, iar în anul 1774 contele Alexander Suvorov a condus trupele rusești în victoria de la Kozludzha. Începând cu anul 1771, Sultanul Mustafa III a început lucrările de restaurare la Fatih Camii, grav avariata

de cutremurul din anul 1766. Numeroase alte clădiri au necesitat lucrări de renovare.

În Prahova, un grup de călugări de la Sihăstria Văleni au întemeiat Sihăstria Cheia Teleajenului, cu hramul Sfântului Nicolae, unde au ridicat o biserică din lemn pentru viitoarea Mănăstire Cheia (biserica de zid este din anul 1835).

Patriarh al Ierusalimului a fost Sophronius V (1771-1775).

1773-1774 en - Samuel Chatzeres - Reinstalat în scaunul patriarhal, a condus Sinodul de la Muntele Athos cu privire la slujbele de pomenire a morților din Ziua Domnului. Sultanul Mustafa III, a murit la 21 Ianuarie 1775, în urma unui atac de cord. A fost înmormântat într-un mausoleum special ridicat la ctitoria sa de la Laleli Camii. A fost succedat de fratele său, Sultanul Abdul Hamid I. Tratatul de pace cu Imperiul Rusesc s-a semnat la Kuciuc, la 21 Iulie 1774. Hanatul Crimeei s-a declarat independent, Rusia a câștigat porturile Kertch și Azov, teritoriul dintre Nipru și Bug, daune materiale în valoare de 4,5 milioane de ruble și statutul de protector al creștinilor ortodocși de pe tot teritoriul Imperiului Otoman. Bucovina a fost cedată Imperiului Austriac. Patriarhul Samuel s-a retras la Muntele Athos, la 24 Decembrie 1774, apoi la mănăstirea de pe Insula Prinților (Heybeliada), unde s-a stins din viață la 10 Mai 1775.

Pe patul de moarte, Sultanul Mustafa a scris un poem (gazel) cu textul (aproximativ): "Lumea a căzut în ruină, să nu vă închipuiți că își va reveni / Soarta nenorocită a pus puterea în mâinile vulgarilor."

În Prahova, pe terenul boierului paharnic Grigore Buzoianu, s-a sfințit la 20 Iunie 1774 biserica din lemn a Mănăstirii Predeal, cu hramul Sfântul Nicolae. Biserica din piatră de Caraiman a fost apoi sfințită la 27 Mai 1819.

1775-1780 en - Sofronie II (Sophronius) - Născut la Aleppo (Siria), a fost înălțat în scaunul patriarhal la 4 Ianuarie 1775, din funcția de episcop mitropolitan de Ptolemais (Acra, Israel). Erudit și ascetic, s-a ocupat în special de educație și de problemele economice ale Patriarhiei. Sultanul Abdul Hamid a fost pacifist și profund religios, supranumit "Veli Sultan" (Sfântul Sultan). A reformat forțele armate prin formarea unui nou corp de artilerie și a unei Școli de Inginerie Navală. Imediat după pacea cu Rusia, s-a concentrat pe problemele interne ale imperiului. Egiptul și Siria au fost readuse sub ascultare și în Peloponez s-a făcut pace. Între anii 1776-1777, Sultanul Abdul Hamid s-a îngrijit de locul de veci al fratelui său Mustafa, și de locul său de veci, ridicat de arhitectul Mehmed Tahir Agha în cartierul Fatih, ca parte a unui complex de clădiri cu destinație socială: cantină pentru săraci, cișmea, școală și bibliotecă.

Începând cu anul 1778, Sultanul Abdul Hamid a construit Beylerbey Camii, cunoscută și ca

Hamid-i Evvel Camii, construită în amintirea mamei sale, Rabia Kadin. Moscheea, construită în stilul Baroc Otoman, avea atașată o școală primară, o baie publică și două cișmele. În paralel s-au făcut și lucrări de renovare la Palatul Topkapi. A fost cu crescător pasionat de cai pur sânge arab. A generat o rasă ce-i poartă numele (Kuheylan Abdilhamid).

În Țara Românească, domnitorul Alexandru Ipsilanti a ctitorit Mănăstirea Chiajna (București), finalizată de domnitorul Nicolae Mavrogheni, iar polcovnicul Mihai Colțescu împreună cu soția sa Catrina, au ctitorit Mănăstirea Cărnășeasca (Țârgu Cărbunești). Iluminist, domnitorul Alexandru Ipsilanti a scutit preoții și mănăstirile de orice dajdii către visterie, cu excepția unei danii pentru întreținerea școlilor. În anul 1775, doamna Stanca Obedeanu a înființat la Craiova prima școală cu predare în limba română, pe lângă Biserica Buna Vestire (inițial seminar teologic și școală de cântăreți). În Moldova, drept credinciosul Tudorachi Basota a ctitorit biserica din lemn a Mănăstirii Zosin (Bălăușeni, Botoșani), cu hramul Adormirii Maicii Domnului, sub patronajul domnitorului Constantin Moruzzi (biserica de zid datează din anul 1993).

În Transilvania, la Cluj s-a zidit Palatul Banffy și Biserica Minorităților în cadrul căreia a funcționat tipografia Ordinului Basilian Sfântul Vasile cel Mare. Tot călugării basilieni, din ordinul episcopului Manuil Olsavszky de Muncaci, au zidit biserica Mănăstirii Bixad (Satu Mare).

Patriarh al Ierusalimului a fost Abraham II (1775-1787).

1780-1785 en - Gabriel IV - Născut la Smirna, membru al unei familii aristocratice, a fost episcop în Insulele Ayvalik (Turcia), episcop mitropolitan de Ioannina (Grecia), Mitropolit de Patras (Peloponez). Instalat în scaunul patriarhal la 19 Octombrie 1780, a condus Sfântul Sinod din anul 1781 în cadrul căruia ieromonahul Athanasios Parios, fostul director al Școlii Athonite, a fost iertat pentru tulburările din timpul revoltei Kollivazilor și reinstalat în funcție (după 1788 a condus Școala din Chios). În anul 1784, Patriarhul Gabriel a publicat Typiconul (Regulamentul) mănăstirilor de la Muntele Athos. Între anii 1782-1785 în funcția de Mare Vizir a fost înălțat bosniacul Halil Hamid Pasha. La recomandarea Sultanului Abdul Hamid, experți militari din Franța au fost invitați ca instructori ai Flotei Militare Otomane. Între anii 1782-1789 circa 300 de ingineri și ofițeri de artilerie francezi au fost activi în cadrul armatei otomane.

În anul 1784, Marele Vizir Halil Hamid Pasha a fondat Școala de Inginerie (Muhendishane-i Humayun), condusă de inginerului Andre Joseph Lafitte-Clave, profesor de matematică, astronomie, inginerie, armament și navigație. În anul 1782 Constantinopolul a fost din nou mistuit de un incendiu. Sultanul Abdul Hamid a condus personal brigăzile de luptă împotriva incendiului. Patriarhul Gabriel s-a stins din viață la 29 Iunie 1785. A fost înmormântat în cimitirul Bisericii Sfântului Menas din cartierul Samatya (Fatih), deși biserica a fost total distrusă în timpul incendiului din anul 1782.

În Moldova, Sfântul Paisie Velicicovschi, starețul Mănăstirii Neamț, a îndrumat-o pe Bălașa Herescu, fiica preotului de la Biserica Sf. Nicolae Domnesc din Iași, să întemeieze o mănăstire de maici, la Văratec (Târgu Neamț). Călugărită sub numele de Olimpiada, măicuța deținea terenul de la Văratec de la Marele Vistiernic Deleanu și a ridicat mănăstirea împreună cu duhovnicul Iosif. Printre ctitori s-au mai numărat și alte doamne de neam: Elenco Paladi, Elisabeta Balș, Safta Brâncoveanu.

Patriarh al Alexandriei a fost Gerasimus III Gimaris (1783-1788).

1785-1789 en - Procopius - Născut la Sitsova (Peloponez), a urmat toate treptele ierarhiei clericale, iar în anul 1770 a fost înălțat Mitropolit de Smirna. Printre discipolii săi, la Smirna, s-a numărat și Georgios Angelopoulos, viitorul Patriarh George V. După anul 1780 a fost numit membru al Sfântului Sinod și s-a stabilit la Constantinopol. Ascetic, modest și truditor, a fost înălțat în scaunul patriarhal la 29 Iunie 1785. În timpul său, pe tronul Moldovei a fost înălțat Alexandru Firaris Mavrocordat, absolvent al Școlii de Ofițeri de la Sankt Petersburg, fost dragoman al Rusiei la Înalta Poartă. Fidel Rusiei, domnitorul l-a numit pe Romanos Leontas ca Mitropolit al Moldovei, fără consimțământul Patriarhiei Ecumenice. A fost mazilit, dar s-a refugiat la Moscova și refuzul de a-l extrăda a constituit motivul unui nou război ruso-turc.

În luna Iunie a anului 1787 trupele rusești au ocupat Crimeea. Circa 130 000 de militari turci și-au pierdut viața în cursul luptelor, iar rușii au înaintat până la Focșani. De partea cealaltă, rușii au pierdut circa 72 000 de oameni. Războiul a fost complicat și de o răscoală a grecilor condusă de Louitzis Sotiris. Sultanul Abdul Hamid s-a stins din viață la 7 Aprilie 1789 și a fost înmormântat în mausoleul familiei. A fost succedat de nepotul său, Sultanul Selim III (fiul lui Mustafa III). Patriarhul Procopius a fost eliberat din funcție la 30 Aprilie 1789 și s-a retras pe Muntele Athos, la Marea Lavra. După anul 1797 s-a întors în satul natal, unde a murit în anul 1803.

În timpul ocupației rusești, sub protecția Prințului Grigori Potemkin, la Iași s-a finalizat Catedrala Romano-Catolică, la Galați banul Ioan Cârja a ctitorit Biserica Vovidenia, iar la Piatra Neamț ieromonahul Mitrofan a ctitorit biserica Sfântul Spiridon.

Patriarhi ai Ierusalimului au fost Procopius I (1787-1788), Anthemus (1788-1808). Patriarh al Alexandriei a fost Parthenius II Pankostas (1788-1805).

1789-1794 en - Neofit VII (Neophytus) - Născut la Smirna, a studiat la Școala Evanghelică din Smirna, a fost arhidiacon pe lângă Patriarhia Ecumenică, apoi episcop mitropolitan de Maroneia (Macedonia). A fost înălțat în scaunul patriarhal prin decret emis de Sultanul Selim III. În anul 1790 trupele rusești au înaintat până la Izmail. Tratatul de pace s-a semnat la Iași, la 9 Ianuarie

1792, între Marele Vizir Koca Yusuf Pasha și Prințul Alexander Bezborodko, cancelarul Rusiei. Rusia a anexat Peninsula Crimeea iar granița celor două imperii s-a stabilit pe râul Nistru. Ca urmare, Sultanul Selim a interzis consumul de alcool și a executat creștinii și evreii implicați în comercializarea vinului sau rachiuului. Mare iubitor de muzică, Sultanul Selim este autorul a 64 de compoziții muzicale, dintre care o parte se cântă și în prezent. Sultanul Selim a scris și o colecție de poezii (Diwan), unul dintre favoriții săi fiind poetul Şeyh Galib (Galib Mehmed Esad Dede).

Sub numele de Selim Dede, Sultanul Selim III a fost și membru al Ordinului Mevlevi, al dervișilor Sufi, unde a compus muzică pentru ceremoniile religioase. La 5 Mai 1789 a debutat Revoluția Franceză, la 14 Iulie a fost Căderea Bastiliei, iar la 26 August s-a publicat Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului.

Începând cu anul 1793, paharnicul Iordache Panaite a ctitorit la Vorona (Botoșani) biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului, pentru pomenirea morților din cursul războiului. Biserica de zid pentru schitul Vorona s-a ridicat apoi începând cu anul 1835. La Iași s-a construit o casă egumenească pentru Mănăstirea Barnovschi, iar la Bacău s-a zidit biserica din satul Măgura. La București, domnitorul Nicolae Mavrogheni a ctitorit biserica ce-i poartă numele și o cișmea.

Patriarh al Antiohiei a fost Anthemius (1791-1813).

1794-1797 en - Gherasim III (Gerasimos) - Născut în insula Cipru, înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost episcop de Vize (Bulgaria), Izmit (Nicomedia) și Derkoi (Constantinopol). Printre regulile canonice emise în timpul său a fost și cea referitoare la vârsta minimă pentru consacrare în funcții ecleziastice. S-a interzis numirea unui diacon înainte de vârsta de 25 de ani sau hirotonisirea unui preot înainte de vârsta de 30 de ani. Sultanul Selim III a inițiat la rândul său o serie de reforme, cunoscute sub denumirea Nizam-i Cedid (noul ordin). Reforma s-a centrat pe formarea unei armate de profesioniști, cu finanțare din fonduri private și o reformă economică în administrație. Ienicerii au început să fie instruiți după moda europeană, și numeroase voci au vorbit despre desființarea trupelor de ieniceri. Noua trezorerie pentru finanțarea acestor trupe a necesitat și noi forme de impozitare, inclusiv impozite pe vânzarea de alcool și lână.

Într-un plan paralel, această epocă a marcat ascensiunea la putere a lui Napoleon Bonaparte. La două zile după căsătoria sa civilă, în fruntea unei armate de 37 000 militari și 60 de tunuri, generalul Napoleon Bonaparte a atacat și ocupat Piedmont-ul, apoi Mantua și Toscana. La 12 Mai 1797 Republica Veneția a fost dizolvată. Senatul Veneției, sub amenințarea trupelor franceze și austriece a format Municipalitatea Veneției și a semnat un armistițiu cu Napoleon Bonaparte. În ziua următoare, francezii au ocupat pașnic Veneția.

1798-1798 en - Sfântul Grigore V (Grigorios) - Născut în Dimitsana (Peloponez) sub numele Georgios Angeloupoulus, a studiat la Atena și apoi la Smirna, cu Patriarhul Procopius. A primit rasa călugărească la Mănăstirea Strofades (Zakynthos), iar în anul 1785 a fost consacrat Mitropolit de Smirna. A fost consacrat în scaunul patriarhal după demisia Patriarhului Gherasim, dar la scurt timp a fost demis și deportat la Muntele Athos. Marele Vizir Safranbolulu Izzet Mehmet Pasha a zidit un foișor de foc și o moschee în orașul său natal, Safranbolu.

În anul 1798, Napoleon Bonaparte a ocupat cetatea Roma și a desființat Statele Papale pentru a instaura Republica Romană. La 1 Iulie, armata franceză a debarcat la Alexandria, dar soldații au fost instruiți să respecte credința și liderii musulmanilor. După o bătălie minoră lângă piramide, Napoleon Bonaparte a ocupat orașul Cairo și a proclamat protectoratul francez asupra Egiptului. Sultanul Selim III a declarat război formal Franței și au urmat o serie de mici conflicte militare, pe uscat și pe mare.

1798-1801 en - Neofit VII - A fost rechemat de la Muntele Athos pentru a restabili comuniunea dintre membrii clerului, Imperiul Otoman fiind oficial aliatul Imperiului Rusesc și al Angliei, împotriva Franței. Trupele franceze au continuat campania militară din Egipt atacând Siria, dar cetatea Acra a rezistat asediului cu pierderi minime. A fost prima dintre cele trei bătălii pierdute de Napoleon. În anul 1800, Patriarhul Neofit a fondat Mitropolia de Corfu și a binecuvântat cu consimțământul Înaltei Porți noul drapel al Insulelor Ioniene (fost protectorat al Veneției). În ultimul an de viață, după multe discuții, Patriarhul Neofit a obținut publicarea canonului ortodox în limba greacă modernă (Greaca Demotică). În consecință au fost publicate lucrările teologilor Christodoulos Pamplekis și Nicodemus Hagioritul (Philokalia). Colegiul Ortodox Grec din cartierul Fanar a fost reformat și au fost deschise numeroase alte școli (seminarii).

Trupele franceze s-au retras în Egipt, apoi în Franța în timp ce trupele otomane și britanice au reocupat Egiptul. Marele Vizir Kor Yusuf Ziyaeddin Pasha a mărșăluit în fruntea trupelor otomane care au eliberat orașul Cairo. Creștinii din oraș au fost expulzați sau executați, acuzați fiind de colaborare cu inamicul. La 17 Iunie 1801, Patriarhul Neofit VII a demisionat și s-a retras la Muntele Athos.

În Țara Românească, guvernatorul de Vidin, aga Osman Pazvantoglu, fost mercenar în armata domnitorului Nicolae Mavrogheni, a ridicat la arme o armată proprie și a colectat cu forța taxe în Valahia. Localitățile care nu au plătit pe loc au fost incendiate. Doar la Craiova, incendiul a mistuit 6700 de case dintre cele 7000 existente. La rugămintea domnitorului Alexandru Moruzii, Sultanul Selim a restabilit ordinea: Osman Pazvantoglu a fost numit pasha de Vidin, cu un salariu de 400 de pungi de galbeni iar Alexandru Moruzzi a fost mazilit. Din sumele obținute astfel, Osman Pazvantoglu Pasha a ridicat o moschee la Vidin. În Moldova, Sultanul Selim I-a mazilit pe

domnitorul Constantin Ipsilanti, mare admirator al Rusiei și l-a numit pe dragomanul Alexandru Șuțu, cu un mandat de 135 de punți de galbeni/an. În Transilvania, 51 dintre cele 107 de biserici construite între anii 1780-1800 au fost ortodoxe, iar 23 au fost biserici din lemn.

1801-1806 en - Callinicus V (Kallinikos) - Înainte de a fi înălțat în scaunul patriarhal a fost Mitropolit de Adrianopol (1780-1792) și Mitropolit de Nicaea (1792-1781). În timpul său, Republica Franceză a vândut Statelor Unite ale Americii pretențiile asupra coloniilor din teritoriul denumit Louisiana (2 140 000 Km²) contra sumei de 15 milioane de dolari. La 2 Decembrie 1804, generalul Napoleon Bonaparte și soția sa Josephine au fost încoronați ca Împărat și Împărăteasă a Franței, în Catedrala Notre-Dame din Paris. Ceremonia a fost oficiată de Papa Pius al VII-lea, cu o replică a coroanei lui Charlemagne. Începând cu anul 1805, Imperiul Francez s-a confruntat cu o coaliție formată din Imperiul Britanic, Rusia și Austria. Deși relațiile cu Franța erau reci, Sultanul Selim III s-a asociat la blocada navală împotriva Imperiului Britanic, cu efecte în Marea Mediterană de Est.

În Țara Românească, Domnitorul Mihail Șuțu, nemulțumit de incursiunile lui Osman Pazvantoglu Pasha pe teritoriul său a cerut arbitrajul Împăratului Alexandru I al Rusiei. A fost mazilit, dar s-a retras la Constantinopol, sub protecția ambasadorului Rusiei, unde a murit în anul 1803, în sărăcie. Prin truda postelnicului Popa Nicolae și a postelnicului Nicolae Mainescu, în anul 1805 s-a ctitorit biserica Mănăstirii Măinești (Olt). Tot prin mijlocirea Împăratului Alexandru I al Rusiei, pe tronul Moldovei a fost înălțat domnitorul Constantin Ipsilanti. La Galați, începând cu anul 1802, negustorul Gheorghe Sisman a zidit o biserică nouă pentru Mănăstirea Sfinții Arhangheli din Galați. În anul 1806, sub ocupație rusească, Țara Românească și Moldova au fost unite sub sceptrul domnitorului Constantin Ipsilanti. În urma bătăliei de la Austelitz, Țarul Alexandru I al Rusiei a renunțat la politica ofensivă iar domnitorul Constantin Ipsilanti a plecat în exil, la Kiev.

Patriarh al Ierusalimului a fost Anthemus (1788-1808). Patriarh al Antiohiei a fost Euthymius V (1792-1813). Patriarhi ai Alexandriei au fost Parthenius II Pankostas (1788-1805), Theophilus III Pankostas (1805-1825).

1806-1808 en - Sfântul Grigore V - În timpul său, tensiunile din Europa au atins cote maxime. La sfatul generalului Horace Sebastiani, ambasadorul Franței la Constantinopol, Sultanul Selim III a declarat război Rusiei. Flota engleză a blocat strâmtoarea Dardanele, apoi a atacat Constantinopolul, dar cetatea a rezistat. Armata otomană s-a confruntat însă și cu un conflict intern, între ieniceri și noile trupe de artilerie (nizam-i djedid), cu privire la colectarea taxelor din timaruri. Conducătorul religios (Sheikh-al-Islam), a emis un ordin (fetva) împotriva reformelor instituite iar Sultanul Selim a fost destituit și înlocuit prin vărul său, Sultanul Mustafa IV. Sultanul Mustafa IV nu a rezistat pe tron decât câteva luni, fiind succedat de fratele său vitreg, Sultanul Mahmud II. În funcția de Mare Vizir a fost numit Alemdar Mustafa Pasha. În urma tratatului de

pace de la Tilsit (7 Iulie 1807), Rusia s-a retras din Principatele Române și din Insulele Ioniene.

În Țara Românească, preotul Ion Tandalescu cu soția sa Harsova, susținut de boierii Constantin și Ilinca Obedeauu, împreună cu familiile lor, au ctitorit biserica de zid a Mănăstirii Logrești (Gorj, 1808). În același an, la Ciorogârla (București), vornicul Constantin Samurcasi împreună cu soția sa Zoe Vrânceanu, au ctitorit Mănăstirea Sămurcășești, sfințită cu moaște aduse de la Muntele Athos. În Moldova, ieromonahul Dimitrie, starețul schitului Brazi (de lângă Panciu), a ctitorit biserica Schitului Troțușanu (Vrancea).

1808-1809 en - Callinicus V - A fost reinstalat în scaunul patriarhal pentru câteva luni în mijlocul războiului ruso-turc. În prima fază a domniei, Sultanul Mahmud II s-a declarat de partea ienicerilor, pentru a înfrânge rezistența guvernatorilor locali (printre care și cei din Țările Române). Timar-urile și ziamet-urile nu mai reprezentau principala sursă de efective militare așa că au fost atașate rând pe rând domeniului public, întărind astfel autoritatea statului în dauna proprietarilor privați. Sistemul feudal a fost lovit mortal prin desființarea funcțiilor de Dere-Beys și înlocuirea lor prin guvernatori guvernamentali. În urma tratatului de pace de la Dardanele, din 5 Ianuarie 1809, Marea Britanie a redobândit drepturile comerciale pe teritoriul Imperiului Otoman, redevenind astfel (ca aliat al Turciei) inamicul Franței și al Rusiei.

În principatele noastre, de frica represiunii, mitropolitul, episcopii, numeroși boieri și negustori s-au refugiat în Transilvania. Conducerea Divanului a fost preluată de generalul Alexander Prozorovski, apoi de generalul Grigory Engelhardt. Prima măsură a fost formarea unei miliții naționale și a unei armate naționale, cu uniforme verzi, ca ale dragonilor ruși.

Patriarh al Ierusalimului a fost Polycarpus (1808-1827).

1809-1813 en - Eremia IV (Ieremias) - Născut în Insula Creta, a fost funcționar (protosyncellus) la Patriarhia Ecumenică, apoi episcop mitropolitan de Mytilene (Lesbos). A fost înălțat în scaunul patriarhal la 13 Aprilie 1809, la Sărbătoarea Pascală. A fost un patriarh prudent în afaceri, un foarte bun administrator. A demisionat la 4 Martie 1813 din motive de sănătate. În luna August a anului 1809, Prințul Pyotr Bagration a ocupat Dobrogea și a asediat cetatea Silistra. În vestul Europei armatele Împăratului Napoleon Bonaparte au invadat Austria. În urma tratatului de pace semnat la Schonbrun (Octombrie 1809), Austria a cedat Salzburgul în favoarea Bavariei. În anul următor, Împăratul Napoleon Bonaparte a divorțat de Împărăteasa Josephine și s-a recăsătorit cu Prințesa Marie Louise a Austriei. Franța a anexat Statele Papale (1809), Olanda (1810) și Nordul Westfaliei (1810). Pe frontul turcesc au fost mici confruntări pe malurile Dunării.

În anul 1812, armata franceză a pornit marele marș împotriva Rusiei. La 14 Septembrie 1812,

trupele franceze au ocupat Moscova, apoi au înaintat spre Smolensk. Iarna rusească a revendicat însă rapid 60 000 de vieți, mai mult decât orice confruntare militară directă. Trupele franceze au început un jalnic marș de retragere.

Tratatul de pace s-a semnat la București, la 18 Mai 1812. Imperiul Otoman a cedat Rusiei 45 630 Km² și 500 000 de locuitori din Basarabia (teritoriul dintre Nistru și Prut). În timpul ocupației rusești (1808-1812), în Țara Românească s-au ctitorit 56 de biserici de zid, 19 biserici de lemn și 3 mănăstiri. La București, Manuc Mârzan Bei, fost dragoman al Înaltei Porți, a ridicat hanul ce-i poartă numele, cu 110 odăi, 23 de prăvălii și 15 pivnițe. În Moldova, în timpul ocupației s-au zidit 37 de biserici. Locuitorii Basarabiei au primit un interval de grație de 18 luni pentru a se putea retrage în Moldova, cu condiția să renunțe la proprietățile lor. Boierii au rămas pe loc, dar țăranii au migrat în număr mare, prea puțini au migrat din Moldova spre Basarabia. Patriarhul Eremia s-a retras la Mytilene, unde s-a stins din viață în anul 1824.

1813-1818 en - Sfântul Chiril VI (Cyril) - Născut la Adrianopol (Edirne), a fost educat sub patronajul Patriarhului Callinic V, pentru a deveni secretarul său personal. Din anul 1801 a fost înălțat arhidiacon patriarhal și s-a ocupat de reorganizarea Colegiului Ortodox din Fanar. Înainte de a fi înălțat în scaunul patriarhal a mai fost Mitropolit de Konya (1803) și Mitropolit de Edirne (1810). În fruntea Patriarhiei Ecumenice s-a ocupat de educația clerului, a redeschis tipografia și a fondat o Școală de Cântăreți. A demisionat din ordinul Sultanului Mahmud II și s-a retras la Edirne, unde și-a pierdut viața în timpul Revoluției Grecești (la 22 Aprilie 1821). Turbați de mânie, turcii l-au spânzurat de gardul Mitropoliei. Începând cu anul 1993 a fost proclamat Sfânt al Bisericii Greciei. Sărbătoarea sa este în ziua de 18 Aprilie.

În partea de Sud a Imperiului, Muhamad Ali Pasha, guvernatorul Egiptului, a recucerit orașele sfinte Medina și Mecca și a redeschis calea pelerinilor. Sultanul Mahomed II a acoperit Sfântul Mormânt al Profetului cu o cupolă verde ce dăinuie și astăzi. În Balcani, Marele Vizir Hurshid Ahmed Pasha a recucerit Belgradul și a suprimat Revoluția Sârbească. În urma Bătăliei de la Leipzig (19 Octombrie 1813), Împăratul Napoleon Bonaparte a abdicat și a fost exilat în Insula Elba. A evadat în anul 1815 și a încercat o restaurație, dar a fost învins din nou, la Waterloo (18 Iunie 1815). S-a stins din viață în exil, pe Insula Sfânta Elena, la 7 Mai 1821,

În Țara Românească, episcopul Nectarie de Râmnic a fost înălțat la rang de Mitropolit, în timp ce țara era decimată de ciumă (circa 70 000 de morți, dintre care 40 000 în București). Lângă București, arhimandritul Timotei, starețul Mănăstirii Cernica, s-a îngrijit de refacerea Schitului Pasărea. Plecat tot de la Cernica, ieromonahul Arsenie a ridicat o biserică de lemn pentru Mănăstirea Ghighiu (Prahova), pe terenul donat de Uta Rafoveanca, cu banii familiei boierilor Rucăreanu. În defileul Jiului, schimnicul Atanasie a strâns o obștie de 30 de călugări și a zidit în piatră biserica Mănăstirii Lainici (Gorj), cu ziduri groase de un metru. Printre ctitori s-au numărat doamna Stanca Măldărescu și doamna Kalistratca. Raluca, fiica domnitorului Ioan Caragea a

construit pe Calea Victoriei un teatru, unde a funcționat prima Școală de Teatru românesc. Ioan Caragea a emis în anul 1818 un cod de legi (Legiuirea lui Caragea), tradus și în limba română.

În Moldova, Mitropolitul Veniamin Costachi a reorganizat Seminarul Teologic de la Mănăstirea Socola, unde a invitat dascăli din Transilvania (Ioan Budai Deleanu, Vasile Aaron, Ioan Barac, Constantin Diaconovici Loga). Dintre bisericile nou ctitorite se remarcă bisericile de breaslă: la Bârlad (postăvarii), la Galați (cizmarii) sau la Botoșani (tâmplarii). În Transilvania, guvernată de Baronul Gheorghe Banffy, s-au zidit 35 de biserici ortodoxe în zona Brașovului și Sibielului și 10 biserici ortodoxe sârbești în Banat. La Arad s-a deschis Preparandia Română, sub numele de "Școala regească preparandială grecească neunită a națiunii române", cu 67 de cursanți, având ca profesori pe Dimitrie Țichindeal, Iosif Iorgovici, Constantin Loga și Ioan Mihuț.

Patriarh al Antiohiei a fost Seraphim (1813-1823).

1818-1821 en - Sfântul Grigore V - În urma victoriilor rusești, un grup de boieri tineri fanarioți, aflați în exil, au format o organizație secretă (Filiki Eteria), având ca scop eliberarea Greciei. În anul 1818, sediul organizației a fost mutat de la Odessa la Constantinopol. Prințul Alexandru Ipsilanti, fost general în armata Rusiei, a fost numit în fruntea organizației și a emis la 8 Octombrie 1820 o declarație de independență a Greciei și un îndemn la Revoluție. La 23 Ianuarie 1821, căpitanul de panduri Tudor Vladimirescu a citit proclamația de la Padeș și a ridicat o armată de voluntari cu care a ocupat Bucureștiul. Simultan, în Moldova, Prințul Mihai Șuțu a ridicat o oaste, condusă de Prințul Alexandru Ipsilanti, dar în secret l-a avertizat pe Sultamul Mahmud de intențiile grecilor. Țarul Alexandru I al Rusiei a refuzat orice fel de sprijin și i-a retras lui Alexandru Ipsilanti gradul militar, iar intervenția promptă a armatei otomane a anihilat ambele formațiuni militare.

La Constantinopol, liderii comunității grecești, Patriarhul Grigore și Marele Dragoman Constantin Moruzzi au fost puși sub acuzare și executați. În Duminica Paștelui, Patriarhul Grigore a fost spânzurat de gardul Patriarhiei. A fost înmormântat în Catedrala Mitropolitană din Athena și canonizat. Sărbătoarea sa este în ziua de 10 Aprilie. Execuția sa însă, în loc să-i liniștească pe greci i-a înfuriat și mai tare. Execuțiile au continuat la Adrianopol, unde fostul Patriarh Chiril VI și nouă preoți au fost spânzurați de gardul Mitropoliei. Ostilitățile s-au extins în întreaga Grece, iar ambasadorii Rusiei și Marii Britanii au protestat. În Peloponez, Mitropolitul Germanos de Sparta a pornit revoluția la 25 Martie 1821, iar incidentele s-au extins apoi în întreaga Grece. Arhiepiscopii greci au fost arestați și ținuți ostateci.

1821-1822 en - Eugenius II - A fost eliberat din arest și înălțat în scaunul patriarhal din ordinul Sultanului Mahmud II, din funcția de Arhiepiscop de Anchialos (Bulgaria). În întreaga lume,

intelectualii și liderii politici au luat atitudine în favoarea grecilor și numeroși oameni de seamă s-au alăturat revoluției, unii dintre ei chiar ca voluntari în armata grecilor. În Rusia, Prințul Alexander Golitsyn a strâns un fond de susținere a grecilor de circa un milion de ruble. Au fost expediate scrisori de susținere din întreaga lume. În luna Decembrie, a avut loc prima Adunare Națională a grecilor, condusă de Alexandru Mavrocordat, la Epidauros, unde a fost emisă Declarația de Independență și Constituția din anul 1822 (de la 1 Ianuarie). Patriarhul Eugenios s-a stins din viață după ce a fost torturat.

În Moldova, părintele Irinarh Roseti, călugăr de la Mănăstirea Neamț, a zidit cu binecuvântarea Mitropolitului Veniamin Costachi prima biserică de la Mănăstirea Horaia (Neamț), având printre ctitori pe domnitorii Ioan Sandu Sturza (1822-1828) și Mihail Sturza (1834-1839).

1822-1824 en - Antim III (Anthimos) - Născut în Insula Naxos, a urcat succesiv toate treptele ecleziastice: diacon patriarhal, arhidiacon (1791), protosyncellos, Mitropolit de Smyrna (1797), Mitropolit de Chalcedonia (1821-22). A fost înălțat în scaunul patriarhal în timp ce era încă ostatic, în închisoare. A refuzat să publice o ediție în limba greacă a Bibliei Protestante, dar nu a colaborat pentru înăbușirea Revoluției Grecești și s-a pronunțat în favoarea independenței Serbiei. A fost demis de Sultanul Mahmud II la 9 Iulie 1824 și s-a retras la Mănăstirea Timiour Prodromu din Caesarea (Kayseri), apoi din anul 1825 s-a întors la Smyrna. S-a stins din viață în anul 1842, lăsând Bisericii întreaga sa avere.

Între anii 1820-1823 armata otomană a avut de luptat și în Persia, dar mai ales în toate insulele grecești. Principalele lupte s-au desfășurat în insulele Creta, Cipru și Chios. În anul 1824, o flotă egipteană formată din 54 nave de luptă și 400 de transportoare a transportat 14 000 de infanteriști și 500 de artileriști în insulele Creta și Cipru.

Patriarh al Antiohiei a fost Methodius (1823-1850).

1824-1826 en - Chrysanthos - Născut în Macedonia, membru al familiei Manoleas, înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost episcop mitropolitan de Caesarea, Veria și apoi de Serres. Membru de seamă al organizației Eteria, a susținut din toate puterile cauza grecilor. În timpul său Marea Britanie a sărit în sprijinul grecilor cu un ajutor bănesc de peste un milion de lire sterline. Luptele au continuat în întreaga Grece, iar în vara anului 1826 la comanda armatei grecești a fost numit generalul britanic Richard Church. Patriarhul Chrystanthus a fost demis în luna Septembrie a anului 1826 și s-a retras la Caesarea. S-a stins din viață în anul 1834 și a fost înmormântat la Mănăstirea Isus Mântuitorul din Insulele Prinților (Prinkipos).

La 15 Iunie 1826, o mare parte a membrilor din corpul ienicerilor (135 000 de militari) s-au

revoltat și au pornit spre Palatul Imperial. Artileriștii au tras asupra lor, făcând peste 4000 de victime. Tunurile și-au spus o dată în plus cuvântul. Corpul ieniceresc a fost deființat, iar proprietățile ienicerilor au fost secularizate.

Patriarh al Alexandriei a fost Hierotheus I (1825-1845).

1826-1830 en - Agathangelus - Născut la Edirne, a fost călugăr pe Muntele Athos, apoi preot al comunității grecești din Moscova. Începând cu anul 1815 a fost Mitropolit de Belgrad, iar din anul 1825 Mitropolit de Chalcedonia. A fost înălțat în scaunul patriarhal la 8 Octombrie 1825. Erudit, cunoștea limbile Greacă, Turcă, Rusă, Bulgară și Franceză. La cererea Sultanului Mahmud II, în anul 1827 a intervenit pe lângă Conte Ioannis Antonios Kapodistrias, fost Ministru de Externe al Rusiei (1816-1822), recent ales în fruntea guvernului grec, cu sfatul de a se supune marelui sultan. Ultima bătălie s-a dat la Livadia (12 Septembrie 1829), după care au început tratativele de pace. La 14 Septembrie s-a semnat la Adrianopol tratatul de pace, dar Sultanul Mahmud a refuzat să recunoască independența noului stat grec. În anul 1830, Patriarhul Agathangelus s-a implicat în numirea Patriarhului de Jerusalem. S-a retras din funcție la 5 Iulie 1830, la Edirne, unde a murit în anul 1832.

După bătălia de la Navarino (1827), Sultanul Mahmud II a reconstruit flota otomană și a achiziționat primele vapoare cu abur. Printre noile achiziții s-a aflat și nava Mahmudyie, cel mai mare vas de război din lume, cu trei punți și 128 de tunuri, lungă de 76 de metri și înaltă de 22 de metri, cu 1280 de marinari la bord, construită de arhitectul Mehmet Kalfa împreună cu inginerul Mehmet Efendi.

Ca urmare a revoluției, boierii greci din Fanar și-au pierdut toate privilegiile. În Țările Române, Sultanul Murad II a numit domnitori autohtoni: Ioniță Sturza (Moldova) și Grigore Ghica (Țara Românească). Grecii au fost alungați din toate mănăstirile închinat Muntelui Athos: 44 de mănăstiri cu 366 de moșii aferente în Țara Românească și 31 de mănăstiri cu 194 de moșii aferente în Moldova. Au fost deființate toate școlile grecești, inclusiv cele mănăstirești. Prin intervenția Rusiei, mănăstirile au fost retrocedate în anul 1828, dar ca urmare a creșterii fiscalității au intrat în paragină (apoi au fost secularizate în anul 1863). În anul 1829, Gheorghe Asachi a început să tipărească la Iași Albina Românească.

Patriarh al Jerusalemului a fost Athanasius (1827-1845).

1830-1834 en - Constantius I - Născut la Constantinopol, a fost educat la Școala Patriarhală din Constantinopol, apoi la Iași și Kiev. Începând cu anul 1805 a fost înălțat Arhiepiscop de Sinai (Egipt). Ministrul Ioannis Kapodistrias a fost asasinat în anul 1831, iar Puterile Aliate i-au oferit tronul Greciei Prințului Otto de Wittelsbach. Adunarea Națională a Greciei a proclamat

Constituția din anul 1832, iar la 30 August 1832 ambasadorul Marii Britanii, Sir Stratford Canning a prezentat Înaltei Porți Tratatul de la Constantinopol. Sultanul Mahmud II a refuzat să semneze, dar prevederile tratatului au fost respectate prin înțelegere tacită. În anul 1831, Sultanul Mahmud II a fondat primul ziar oficial în limba turcă, Takvim-i Vakayi (Calendarul Evenimentelor). Toți funcționarii imperiului aveau obligația să-l citească. A urmat reforma vestimentară: fesul a devenit obligatoriu în armată și a fost emisă o lege pentru uniformizarea aspectului, uniforme pentru funcționari și civili.

Deranjat de faptul că Sultanul Mahmud continuă să ignore autoritatea statului grec, Consiliul de Regență (regele Otto era minor) a proclamat autocefalia Bisericii Grecești. Parlamentul a dizolvat 400 de mănăstiri (cele cu mai puțin de 5 călugări), iar preoții nu și-au mai primit salariile. Patriarhul Constantius a refuzat să recunoască acest act, dar în anul 1850 Patriarhia Ecumenică a semnat un document special (Tomos) pentru normalizarea relațiilor.

În Moldova, la cererea Mitropolitului Veniamin Costache, ieromonahul Avramie a pus temelie Schitului Tarcău (Neamț). În această perioadă, Mitropolitul Veniamin a tipărit următoarele lucrări: Funie sau frânghie întreită (1831), Iubitorul de înțelepciune (1831), Oglinda omului celui dinlăuntru (1833), Dumnezeieștile liturghii (1834). În Dobrogea, pe raza comunei Niculițel, arhimandritul Visarion, ajutat de ucenicii Gherontie și Isaia, au fondat Mănăstirea Cocoșu. Enoriași au fost oierii veniți cu turmele din Țara Făgărașului. Patriarhul Constantius a demisionat la 18 August 1834, și-a dedicat restul vieții scrisului. S-a stins din viață la 5 Ianuarie 1859.

1834-1835 en - Constantius II - Înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost Mitropolit de Veliko Tarnovo (Bulgaria). Nu a știut să intre în grațiile Sultanului Mahmud II și după un an s-a retras la pe Malul Bosforului, la Arnavutkoy, unde s-a stins din viață în anul 1859. Începând cu anul 1834, Sultanul Mahmud II a decis să extindă relațiile diplomatice cu țările Europei și a constituit ambasade permanente. Prima ambasadă a fost cea de la Paris. Schimbul de idei a condus apoi spre o radicală europenizare a vieții supușilor din Imperiul Otoman, cunoscută în istorie sub denumirea de Tanzimat. Prima astfel de instituție a fost Consiliul de Miniștri (Meclis-i Vukela), respectiv titlul de Ministru al Afacerilor Externe.

În Moldova, în zilele domnitorului Mihai Grigore Sturza, cu blagoslovirea Mitropolitului Veniamin Costache, s-a sfințit biserica de la Mănăstirea Durău (Neamț), prin truda părintelui Ghervasie și a negustorilor Ioan Prosie, Gheorghe Prosie și Vasile Iliovici. În anul 1834, la cererea Epitropiei Școlilor, domnitorul a transformat fostul sediu al Divanului în Academia Mihăileană. În Dobrogea, doi călugări veniți de la Muntele Athos, arhimandritul Athanasie Lisavenco și schimonahul Paisie au ctitorit Mănăstirea Celic Dere (Tulcea). În Țara Românească s-au deschis primele școli românești. Ion Heliade Rădulescu a preluat conducerea Școlii de la Sfântul Sava, Dinicu Golescu a deschis o școală pentru fete, iar logofătul Dimitrie Bibescu a fondat o școală

primară. Constantin Golescu a fondat o societate literară, denumită apoi filarmonică, având printre membri pe frații mai mici ai domnitorului Grigore Ghica.

1835-1840 en - Grigore VI (Grigorios) - Născut pe malul Bosforului, la Fanaraki, sub numele de Georgios Fourtouniadis, a fost pe rând: diacon, arhidiacon Patriarhal, protosyncellus, episcop mitropolit de Pelagonia, episcop mitropolit de Serres. A fost înălțat în scaunul patriarhal la 26 Septembrie 1835, cu sprijinul reprezentanților breslelor din Constantinopol. A emis legi canonice cu privire la căsătorie și educație, a interzis înhumările în interiorul bisericilor și a condamnat traducerea Bibliei în limba greacă vulgară. În anul 1839, Patriarhul Grigore VI a condus Sfântul Sinon în care a fost condamnat învățatul Theophilos Kairis, preot și filozof, fondatorul unui orfelinat unde a predat discipolilor noțiuni de matematică și astronomie dar și noțiuni politice progresiste cu privire la independența Bisericii față de Stat (Theosebism). Spre sfârșitul mandatului, în anul 1839 a publicat o circulară în care a condamnat influențele protestante instituite de britanici în Grecia.

În anul 1838 s-a semnat tratatul de la Balta-Liman, un acord comercial între Sublima Poartă și Marea Britanie prin care s-au normalizat și relațiile cu Egiptul. Sultanul Mahmud II s-a stins din viață la 1 Iulie 1839, în mijlocul procesului de modernizare a vieții supușilor săi. A fost succedat de fiul său, Sultanul Abdulmejid I. Încă din prima zi, Sultanul Abdulmejid I-a înălțat în funcția de Mare Vizir pe amiralul Koka Mehmed Pasha, comandantul flotei otomane (Kapudan Pasha). La 3 Noiembrie 1839, Sultanul Abdulmecid a citit în grădina cu trandafiri a Palatului Topkapi o proclamație (Gulhane Hatt-i Şerif) prin care anunța reorganizarea Imperiului Otoman, proces cunoscut generic sub denumirea de Tanzimat. Principalele puncte au constat în abolirea taxelor agricole, garantarea de drepturi egale pentru otomani și ne-otomani și modificarea sistemului de recrutări. Printre artizanii reformelor sociale s-au numărat vizirii: Mustafa Reşid Pasha, Mehmet Emin Pasha și Fuad Pasha.

Patriarhul Grigore VI a fost reticent la reformele inspirate de reformele din Franța și Marea Britanie și a condamnat orice fel de atingeri aduse dogmei ortodoxe. Ambasadorul britanic, John Ponsonby a protestat energic, amenințând cu retragerea ambasadei. La cererea Sultanului Abdulmejid, Patriarhul Grigore a demisionat la 20 Februarie 1840 și s-a retras la locuința sa din cartierul Arnavutkoy (Constantinopol).

În anul 1837 a luat ființă la Iași Conservatorul Filarmonic Dramatic, având ca directori pe vornicul Ștefan Catargi, aga Gheorghe Asachi și boierul Vasile Alecsandri.

1840-1841 en - Anthimus IV - Născut la Constantinopol, înainte de a fi înălțat în scaunul patriarhal a fost cancelar al Patriarhiei Ecumenice, Mitropolit de Iconium (Konya), Mitropolit de

Larissa (Grecia), Mitropolit de Nicomedia (Turcia). În timpul său au fost create: Consiliul General pentru Educație și Ministerul Educației. Printre reformele anului 1840 au fost: primele bancnote, primele oficii poștale, reorganizarea sistemului financiar, reorganizarea codului penal (nici o pedeapsă nu mai putea fi instituită înainte de emiterea unei hotărâri judecătorești). Patriarhul Anthimus IV a demisionat la 6 Mai 1841 și s-a retras la o mănăstire, în Insulele Prinților.

În Dobrogea, în anul 1840 a fost sfințită Mănăstirea Uspenia (Slava Rusă), cu hramul Adormirii Maicii Domnului.

1841-1842 en - Anthimus V - Născut la Raidestos (Tekirdag, Turcia), înainte de consacrarea în scaunul patriarhal a fost Mitropolit de Agathoupolis (1815-1821), Mitropolit de Anchialos (1821-1831), Mitropolit de Kyzikos (Anatolia 1831-1841). În anul 1842 Sultanul Abdulmejid a construit pentru mama sa o aripă nouă a Palatului Yildiz, cu apartamente decorate după moda din Franța (Pavilionul inimii fericite).

În Moldova, s-a zidit la Iași biserica Adormirii Maicii Domnului, unde în anul 1842 a fost înmormântat donitorul Ioniță Sandu Sturza. Tot la Iași Epitropia Spitalului Israelit a cumpărat de la vornicul Mihalache Cantacuzino un han, pe care l-a transformat în spital. În Transilvania, Baronul Miklos Wesseleny de Hadad a eliberat iobagii de pe moșiile sale din Sălaj, a organizat o școală pe banii săi și a înființat o tipografie, la Cluj.

1842-1845 en - Germanus IV - Născut în anul 1790, înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost episcop de Vidin (1826-30), apoi episcop de Drama (Macedonia 1830-35) și de Derkoi (Constantinopol). Iubitor de săraci a fondat numeroase instituții de caritate: biserici, școli, biblioteci, orfelinate. Dintre acestea, un loc de frunte îl ocupă Seminarul Halki, organizat începând cu anul 1844 pe insula cu același nume din Insulele Prinților (Marea Marmara), cu sediul în Mănăstirea Sfintei Treimi. La inaugurare, școala avea 7 niveluri de învățământ, 4 clase primare și 3 clase de seminar. Printre elevii seminarului s-au numărat 6 dintre viitorii patriarhi: Bartholomeu, Demetrios, Athenagoras, Constantin VI, Germanus V, Maximus V.

Sultanul Abdulmejid a vizitat provinciile imperiului: Izmit, Mudanya, Bursa, Gallipoli, Canakkale, Lemnos, Lesbos, Chios, pentru a vedea cum sunt înfătuite reformele sale. Începând cu anul 1843, sultanul Abdulmejid a construit Palatul Dolmabahce, proiectat de arhitecții familiei Balyan (Garabet și Nigogayos). La final, costurile s-au ridicat la peste 5 milioane de lire turcești (circa 35 tone de aur). Cu o suprafață de 45 000 de metri pătrați, palatul are 285 de camere, 46 de holuri, 6 băi și 68 de toalete. În anul 1844 s-a făcut primul recensământ al populației și s-au introdus primele acte de identitate (pentru oamenii de seamă).

În Moldova, în anul 1844, domnitorul Mihail Sturza a emis o lege pentru dezrobirea Țiganilor (robilor) domnești și mănăstirești. Toate averile Mitropoliei și Episcopiei au fost centralizate într-o singură casă, cu administrația la Iași.

1845 en - Meletius III - Născut în anul 1772 în insula Kea (Ciclade), a fost consacrat în scaunul patriarhal în Aprilie 1845, dar s-a stins din viață la 28 Noiembrie 1835. În timpul său, la dorința mamei sale, Valide Sultan Bezmialem, Sultanul Abdulmejid a construit podul Galata, o moschee, un spital și o cișmea în Yenibahce. Cu o lungime de 490 de metri, lat de 42 de metri, podul Galata a fost inițial din lemn. Traversarea podului costa 5 parale pentru pietoni, 20 de parale pentru animalele încărcate cu desagi și 100 de parale pentru căruțe și trăsuri.

Patriarh al Ierusalimului a fost Cyril II (1845-1872). Patriarh al Alexandriei a fost Artemius (1845-1847).

1845-1848 en - Anthimus VI - Născut în insula Kutali (Marea Marmara), înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost călugăr pe Muntele Athos, la Mănăstirea Esphigemenou, Mitropolit de Serres (1829), Mitropolit de Prussa (1833), Mitropolit de Ephesus (1837). Imediat după instalare a extins mănăstirea Esphigemenou construind două capele, un vestibul și un portic.

Mehmed Ali Pasha, guvernatorul Egiptului, a vizitat Constantinopolul în anul 1846. În același an, Sultanul Abdulmejid a ordonat abolirea sclaviei și comerțul cu sclavi pe toată întinderea Imperiului Otoman. Marele Vizir, Mustafa Reşid Pasha, a constituit un comitet pentru educație, a fondat școli gimnaziale și școli pentru învățători. Sistemul de arhivare a documentelor a complet reorganizat.

În Moldova s-a zidit Catedrala Mitropolitană (Sf. Paraschiva), iar mănăstirile grecești au pierdut dreptul de a exploata pădurile de pe moșiile lor (au rămas fără încălzire). Teatrul Național din Copou a fost inaugurat în anul 1846, cu o piesă a lui Gheorghe Asachi. În Țara Românească, domnitorul Dumitru Bibescu, a fondat în anul 1847 prima baterie de artilerie din Armata Română, cu 4 tunuri primite în dar de la Sultanul Abdulmejid. Reforma armatei a mai însemnat: 10 000 de recruți, ofițeri instruiți la Sankt Petersburg, cazărmi noi la București, Craiova și Ocna, 29 de pichete de grăniceri, o închisoare nouă la Ocnele Mari. Taxele vamale au crescut de la 3 % la 5 % iar egumenii mănăstirilor grecești au fost obligați să concesioneze terenurile agricole doar la mezat, prin licitație publică. Din banii obținuți astfel, au fost ctitorite sau reparate 82 de biserici. În Transilvania, o răscoală țărănească antifeudală a fost înăbușită în sânge (cu sediul principal în Bucovina).

Patriarh al Alexandriei a fost Hierotheus II (1847-1858).

1848-1852 en - Anthimus IV - A fost rechemat din Insulele Prinților, pentru a păstori în plină epocă a revoluției burghize din Europa, când junimea și-a arătat colții emancipării. Patriarhul Anthimus IV a purtat negocieri secrete cu Biserica Greciei și în anul 1850 a emis un Act Patriarhal și Sinodal, prin care a recunoscut autocefalia Bisericii Grecești, în conformitate cu legea canonică, păstrând însă legături speciale cu Patriarhia Ecumenică.

Între 12 Ianuarie 1848 și 4 Octombrie 1849, în Europa de Vest și Centrală au avut loc revoluțiile burghize din: Irlanda, Franța, Germania, Ungaria, Italia, Danemarca, Polonia, Moldova și Țara Românească. În Imperiul Otoman a fost însă liniște, au fost fondate primele universități și academii, prima rețea telegrafică (1847-1855), primul departament de sănătate publică (1850), prima companie de căi ferate (1851), Academia de Științe (1851). Kuciuk Mecidiye Camii a fost construită începând cu anul 1849 în cartierul Beşiktaş. Valide Sultan Bezmialem a fondat în anul 1850 Darulmaarif (Valide Sultan School), o școală privată de lux, pentru copiii familiilor dominante, unde se preda matematica și științele moderne, pe lângă învățătura clasică din școlile medii de stat. Sultanul Abdulmeceid a participat la inaugurare și a înscris la școală doi dintre copiii săi.

În Țara Românească, la Islaz, revoluționarii au cerut independența administrativă și legislativă, adoptarea unei Constituții, gardă națională, eliberarea mănăstirilor închinete, dezrobirea țiganilor și alte 15 revendicări. Suleiman Pașa a intrat în țară cu o armată de 20 000 de militari, dar în loc de război a fost întâmpinat cu flori și a instituit un guvern condus de Patriarhul Nifon. Toamna, a urmat incidentul din Dealul Spirii, când 200 de pompieri și-au pierdut viața în urma unui carnaval burlesc (revoluții au ars la Mitropolie cartea rangurilor boierești). În Moldova, "revoluția de catifea" a constat dintr-o jalbă cu 35 de puncte citite în fața unei adunări, jalbă publicată apoi în Austria, în revista Bucovina. Capii mișcării au fost expulzați în Turcia sau Austria și revoluția s-a stins.

În Transilvania, Dieta a cerut unirea Ardealului cu Ungaria și introducerea limbii maghiare în administrație. Conte Joseph Teleky a fost decorat cu Ordinul Sfântul Ștefan. Românii din Munții Apuseni, au format însă legiuni (după modelul roman), cu care și-au apărat cu dârzenie obârștia latină, limba și obiceiurile. S-au dat lupte cu tunuri și arme de foc, împotriva furcilor și coaselor țărănești, cu mii de morți și răniți. Românii au ieșit totuși învingători (prin intervenția Austriei și Rusiei), iar conflictul s-a stins la 12 August 1849, când generalul rus Luders a intrat în cetatea Alba Iulia împreună cu Statul Major. Conte Teleky a fost exilat în Ungaria, fără nici o pensie, unde a fost primit în Academia Ungariei, împreună cu biblioteca sa formată din peste 30 000 de volume și manuscrise.

Patriarh al Antiohiei a fost Gerasimos (1885-1891). Patriarh al Serbiei (Karlovici) a fost Josif Rajacic (Joseph, 1848-1861).

1852-1853 en - Germanus IV - Reinstalat în scaunul patriarhal, Patriarhul Germanus IV a pus în continuare accent pe educația clerului ortodox. S-a stins din viață la 28 Septembrie 1853. În timpul său s-au demarat lucrările pentru Dalmabahce Camii, lipită de palatul imperial, sub supravegherea arhitectului Garabet Balyan. Valide Sultan Bezmialem a murit la 2 Mai 1853 și a fost înmormântată cu mare fast în mausoleumul soțului ei, Sultanul Mahmud II. Cheltuielile de înmormântare s-au ridicat la 79 000 de kuruși (groși din aur), o adevărată avere.

În Țara Românească, domnitorul Barbu Știrbei a fondat o școală de ofițeri și două noi corpuri de armată (jandarmi și grăniceri) sub numele de dorobanți. Soția domnitorului, doamna Elena a înființat o școală de fete, denumită "Pensionat domnesc de fete". Prin grija Mitropolitului Nifon al Ungro-Vlahiei s-a zidit Biserica Sfântul Spiridon și un seminar mitropolitan (Seminarul Nifonian). Începând cu anul 1852, frații Anton și Vasile Capșa au deschis o renumită cofetărie, iar negustorul Gheorghe Asan a construit prima moară cu abur. În Moldova, domnitorul Mihail Sturza a reorganizat rangurile boierești (pentru cele 3750 de familii boierești) și toate instituțiile publice. Nepotul său, domnitorul Grigore Alexandru Ghica a înființat un departament de stat pentru lucrări publice, a reorganizat jandarmeria, a fondat o școală de ingineri pentru lucrări publice, a restructurat învățământul în trei grade: elementar, mediu și superior (cu 4 facultăți).

În Transilvania, episcopul Andrei Șaguna a întemeiat la Sibiu o tipografie eparhială, unde a publicat gazeta Telegraful Român.

1853-1855 en - Anthimus VI - Reinstalat în scaunul patriarhal la 6 Octombrie 1853, a păstorit a doua oară până la 3 Octombrie 1855. Imediat după instalarea sa, la 16 Octombrie, Sultanul Abdulmejid a declarat război Imperiului Rusc, după ce în luna Iulie trupele țariste au ocupat Moldova și Țara Românească. Armata rusească a fost oprită la Silistra, apoi silită să se retragă, iar flota Marii Britanii a înaintat pe Dunăre și în paralel a instituit o blocadă navală în Marea Baltică, în fața capitalei Sankt Petersburg. Conflictul militar s-a deplasat în anul 1854 în Peninsula Crimeea. A fost primul conflict militar în care s-a făcut uz de comunicații prin telegraf și transport pe cale ferată. La Constantinopol s-au dat în folosință Teşvikiye Camii și Buyul Mecidiye Camii, lucrarea ce poartă numele și amprenta Sultanului Abdulmejid împreună cu câteva plăci de gresie cu caligrafia sultanului (în original).

În timpul războiului, Moldova a fost ocupată de ruși. Domnitorul a fost mazilit iar Mitropolitul Sofronie Miclescu a fost Președinte al Adunării Ad-Hoc, apoi președinte al Adunării Elective. Domnitorul Țării Românești, Barbu Știrbei, s-a retras în Austria, la Viena și a fost înlocuit prin caimacanul Alexandru Dumitru Ghica. În fruntea Divanului Ad-Hoc a fost Mitropolitul Nifon, asistat de episcopii Filoteiu (Buzău), Clement (Argeș) și Calinic (Râmnic). În Transilvania, episcopul Andrei Șaguna a reorganizat învățământul teologic din Sibiu sub forma unui institut

pedagogic (Seminarul Andreian) și a organizat peste 800 de școli primare confesionale. La Brașov și Brad au fost organizate gimnaziile ortodoxe. Tot în această răstimp, episcopul Andrei Șaguna a publicat la Olmutz (Olomuc, Cehia): Elementele dreptului canonic (1854), Teologia dogmatică (1854), Manual de teologie morală creștinească (1855).

1855-1860 en - Chiril VII (Cyril) - A fost înălțat în scaunul patriarhal la 3 Octombrie 1855, în plin război, atât militar cât și în rândul clerului. A luptat pentru Biserică și pentru poporul său, încercând să colecteze fonduri într-o epocă tulburată și de un cutremur de proporții, în dioceza Prusa. A emis recomandări canonice cu privire la căsătorie și viața de familie. Ca urmare a numeroșilor săi dușmani, a demisionat la 13 Iulie 1860 și a petrecut restul vieții în rugăciune, la o mănăstire din Insulele Prinților. S-a stins din viață în anul 1872, a fost înmormântat la Biserica Sfintei Treimi din Constantinopol. Războiul s-a terminat prin Tratatul de la Paris (30 Martie 1856), în urma căruia Moldova și Țara Românească au primit dreptul la autoguvernare (Constituție, Adunare Națională), sub protecția puterilor garante. În anul 1858, diplomatul francez Ferdinand de Lesseps a format Compania Canalului Suez, pentru a săpa un canal lung de 193 km, cu adâncimea de 20 de metri.

În timpul său, Sultanul Abdulmejid a eliberat Edictul de Reformă Imperială (Islahat Fermani, 1856), prin care a garantat drepturi egale pentru toți supușii săi, indiferent de credința religioasă. Pentru cler, începând cu patriarhul, s-a introdus obligativitatea de a depune un jurământ la investirea în funcție, coroborat cu o declarație de avere și de venituri, pentru a elimina acuzațiile de mită și simonie. Pentru protejarea patrimoniului a garantat dreptul de a renova (reconstrui) orice clădire monument istoric, în conformitate cu planurile originale, cu aprobarea Patriarhului și a administrației locale. Edictul a mai garantat dreptul la educație, indiferent de condiția socială și dreptul la un tribunal mixt pentru judecarea conflictelor interetnice. Poliția a fost reorganizată sub forma unor organizații districtuale, cu condiția de a respecta dreptul la proprietate și securitate individuală.

Alte reforme administrative din această epocă au fost: fondarea Băncii Otomane Centrale, legea pământului (1857), legea presei (1857), prima Școală de Științe Politice. Un iluminist în cel mai pur sens al cuvântului, Sultanul Abdulmejid a patronat din fruntea Divanului cea mai efervescentă perioadă istorică a Imperiului Otoman.

În Țara Românească și Moldova, ca urmare a Edictului din anul 1856, Adunările Ad-Hoc au dezbătut simultan patru principii fundamentale de guvernare: autonomie sub suveranitate otomană, unirea celor două principate, principe ereditar dinastic, guvern constituțional. În urma alegerilor generale, în ambele principate a fost ales ca domnitor colonelul Alexandru Ioan Cuza, comandantul armatei moldovene. Imediat după înălțare, domnitorul a cerut un împrumut financiar de 8 milioane de lei din Țara Românească și 5 milioane de lei din Moldova, pentru organizarea aparatului de stat. Banii urmau să provină din impozitul pe proprietate. După

primirea firmanelor de confirmare și unificarea uniformelor militare, ambele Adunări Elective au fost desființate. În Transilvania, episcopul Emilian Kengelat de Varsset a sfințit Mănăstirea Călugăra, din parohia Ciclova Montană (Caransebeș), ctitorită de ieromonahul Nedici, cu ajutor financiar de la baronul George Sina și de la enoriași.

Patriarh al Alexandriei a fost Callinicus (1858-1861).

1860-1863 en - Ioachim II (Joachim) - Născut în Insula Chios, la Kallimasia, sub numele de Ioan Kokkades, a fost înălțat în scaunul patriarhal la 8 Octombrie 1860. Interesul său s-a concentrat asupra instituțiilor filantropice și de învățământ. În timpul său, funcția de Mare Vizir a fost ocupată de Mehmed Fuad Pasha, un proeminent administrator și om de stat. În luna Iulie a anului 1860, a izbucnit războiul civil din Liban, dintre druzi și creștinii maroniți. Cei dintâi au refuzat să accepte egalitatea în drepturi cu cei din urmă și a urmat un conflict armat cu mii de morți. Marele Vizir Mehmed Fuad Pasha a intervenit personal pentru restabilirea păcii și a reorganizat complet administrația de pe Muntele Liban.

Sultanul Abdulmejid s-a stins din viață la 28 Iunie 1861, la vârsta de 39 de ani (de tuberculoză). A fost înmormântat la Yavuz Selim Camii. Pe tronul imperial a succedat fratele său, Sultanul Abdulaziz. La Universitatea din Constantinopol a fost creat Institutul Imperial Politehnic. Primele timbre poștale au fost emise la data de 1 Ianuarie 1863, având reprezentată semnătura Sultanului Abdulaziz (tughra) și inscripția Sublimul Imperiu Otoman (Devleti Aliye Osmaniye). Litografiate, în 10 versiuni, timbrele aveau patru valori diferite, echivalente cu valoarea taxei poștale.

În Principatele Unite s-a instituit pentru mănăstiri o taxă anuală, reprezentând o treime din venituri. După ce a fost emisă Legea Presei, printre noile publicații au fost și ziarele: Biserica, Lumina, Tezaur de monumente istorice pentru România, Revista Română pentru Științe, Litere și Arte. În anul 1863 boierul Emanoil Mortun a zidit pe moșia sa o biserică de mir pentru Mănăstirea Cămârzan (Suceava). Cele 75 de mănăstiri închinete grecilor au fost secularizate împreună cu 560 de moșii. În Transilvania, Cancelaria Aulică și-a reluat activitatea, în urma diplomei emisă de Împăratul Franz Joseph pentru reinstalarea sistemului constituțional. Conte Imre Miko a fost ales guvernator, iar grădina sa a constituit nucleul pentru Grădina Botanică din Cluj. Între anii 1848-1862 în Transilvania s-au zidit 67 de biserici, dintre care 11 ortodoxe, 6 greco-catolice și 14 din lemn.

Patriarh al Alexandriei a fost Jacob (1861-1865).

1863-1866 en - Sofronius III (Sofronios) - A fost înălțat în scaunul patriarhal la 2 Octombrie 1863. Începând cu anul 1864, reforma administrativă a teritoriului a reorganizat pașalâcurile sub

formă de vilayete. Dobrogea a fost inclusă în vilayet-ul Danubian, împreună cu Nordul Bulgariei. Fiecare vilayet (provincie) avea ca subdiviziuni: sanjak (judet), kaza (district), nahiye (oraș, comună), karyie (sat). Vilayet-ul de Constantinopol avea ca subdiviziuni sanjak-urile: Stamboul, Pera, Scutari, Buyukcekmece. La Canalul Suez, erau permanent în activitate circa 30 000 de deținuți, din cei peste un milion și jumătate de oameni implicați în proiect. Khedivul Egiptului, Ismail Pasha, a cheltuit alte 46 milioane de lire sterline pentru a construi 13 000 kilometri de canale pentru irigații, 1400 km de cale ferată și 8000 km de linii de telegraf. În anul 1866, Marele Vizir Mehmed Fuad Pasha a demisionat atunci când Sultanul Abdulaziz a dorit să se însoare cu fiica lui Imail Pasha.

Patriarhul Sofronius III an demisionat la sfârșitul anului 1866, dar la 30 Mai 1870 a fost înălțat ca Patriarh de Alexandria, unde a rămas în funcție până la sfârșitul zilelor sale. În anul 1888 a ctitorit Biserica Schimbării la Față din Port Said. În anul 1889 l-a înălțat pe episcopul Nectarios de Cairo în funcția de Mitropolit de Pentapolis, dar în anul următor l-a expulzat fără explicații (la cererea Sinodului). Patriarhul Sofronius s-a stins din viață la 3 Septembrie 1899, la vârsta de 101 ani.

În Principatele Române, la 3 Decembrie 1864 s-a publicat decretul pentru unificarea Bisericii din cele două principate și s-a proclamat independența Bisericii Ortodoxe Române. Mitropolitul Nifon Rusăilă a fost ales la Mitropolit Primat al României, iar Mitropolitul Calinic Miclescu a rămas Mitropolit al Moldovei. În Principatele Unite s-au sfințit 99 de biserici, cele mai multe în Olt (21), Dolj (15) și Dâmbovița (12). Academia Română a fost fondată la 1 Aprilie 1866. Pictorii Gheorghe Tătărescu și Theodor Aman au fondat Școala de Arte Frumoase din București și au pictat peste 50 de biserici. Medicul Carol Davila a reorganizat sistemul de ambulanțe, iar doamna Elena Cuza a fondat Azilul Elena Doamna, transformat apoi în Școală de Fete, cu 240 de eleve. Prin decret domnesc s-a înființat Institutul Politehnic, iar prin legea instrucțiunii școala primară a devenit gratuită și obligatorie. La Iași, Titu Maiorescu a fondat societatea Junimea.

Ca urmare a secularizării averilor mănăstirești domnitorul Ioan Cuza și-a ridicat împotriva toată boierimea grecească. Chemat la ordine de Sultanul Abdulaziz, domnitorul a cerut medierea Împăratului Napoleon al III-lea. La 11 Februarie 1866, domnitorul Ioan Cuza a demisionat, în favoarea Prințului Carol Ludwig de Hohenzollern Sigmarinen, nepot al Împăratului Napoleon Bonaparte, fiul Primului Ministru al Prusiei. Înălțat în scaunul domnesc la 10 Mai 1866, Prințul Carol I a promulgat prima Constituție la 29 Iunie 1866, adoptată de Parlament, pentru noua formațiune statală denumită România.

În Transilvania a luat ființă ASTRA (Asociația Transilvană pentru Literatura și Cultura Poporului Român). În anul 1864 episcopul Andrei Șaguna a fost înălțat Mitropolit. Timotei Cipariu, directorul Tipografiei Dieceziene, a tipărit Organul Luminării. Preotul Ioan Rațiu, rectorul Seminarului Diocezan de la Blaj, a publicat Dreptul Canonic și Istoria Bisericească. Iosif Vulcan a fondat revista Familia, unde în anul 1866 a debutat poetul Mihail Eminescu.

Patriarh al Alexandriei a fost Nicanor (1866-1869). Patriarh al Serbiei (de Karlovici) a fost Samuilo Masirevic (Samuel, 1863-1870).

1867-1871 en - Grigore VI - A fost rechemat în scaunul patriarhal la 10 Februarie 1867, după demisia Patriarhului Sofronius III. În anul 1867 Sultanul Abdulaziz a călătorit în Franța, pentru a vizita Expoziția Universală de la Paris. A făcut și o scurtă vizită în Marea Britanie, unde a trecut în revistă navele Royal Navy, iar Regina Victoria i-a conferit Ordinul Jartierei. La întoarcere a fost oaspetele Împăratului Franz Joseph și a vizitat muzeele din Viena. La întoarcere a fondat Muzeul de Arheologie, unde s-au concentrat apoi peste un milion de exponate din toate epocile istorice ale Turciei. În anul 1869, cu ocazia inaugurării Canalului Suez, Sultanul Abdulaziz a primit vizita Împărătesei Eugenia de Montijo, soția Împăratului Napoleon al III-lea al Franței, apoi vizita Prințului de Wales, viitorul Rege Eduard VII.

Prima linie de cale ferată de pe țărmul Asiatic al Bosforului a intrat în construcție începând cu anul 1871, pentru a lega capitala de orașele Ankara și Iconium. Cu o lungime totală de 1023 km, calea ferată Anatolia a fost terminată în anul 1896, apoi a fost prelungită spre Baghdad (1904). Egiptul și-a proclamat autonomia administrativă în anul 1867, iar Sultanyl Abdulaziz i-a recunoscut guvernatorului Muhammad Ali Pasha titlul de Khedive, cu drept ereditar. Drept mulțumire, Khedivul Ali Pasha a crescut voluntar contribuția la trezoreria otomană și l-a însoțit pe Sultanul Abdulaziz în călătoria sa prin Europa. Marele Vizir Mehmed Emin Ali Pasha s-a stins din viață în anul 1871 și a fost succedat de Mahmud Nedim Pasha, fiul guvernatorului de Baghdad, fost Ministru al Justiției. Patriarhul Grigore VI a demisionat la 10 Iunie 1871. S-a stins din viață în anul 1881, la Arnavutkoy.

În România, la 15 Noiembrie 1869 s-a celebrat căsătoria Prințului Carol de România cu Prințesa Elisabeta Louisa de Wied. Un an mai târziu s-a născut Prințesa Maria de România, botezată la Mănăstirea Cotroceni. Universitatea București a inaugurat un nou sediu în anul 1869. În același an a intrat în funcție calea ferată București Giurgiu, iar în anul următor au început lucrările la Catedrala Romano Catolică Sfântul Iosif. În Transilvania a intrat în funcțiune primul tronson de cale ferată, pe ruta Viena Budapesta Oradea Cluj Brașov, finalizat în anul 1870. La 8 Iunie 1867, Împăratul Frantz Joseph a fost încoronat ca Rege al Ungariei iar Transilvania și Banatul au fost încorporate la Regatul Ungariei. S-au format 15 comitate și 7 municipii. Prin truda Mitropolitului Andrei Șaguna în anul 1869 s-a format Gimnaziul greco-ortodox de la Brad, cu 124 de elevi. La Arad s-a pus piatra de temelie pentru Gimnaziul Superior Regal (Moise Nicoară).

Patriarhi ai Alexandriei au fost Nilus (1869-1870), Sophronius IV (1870-1899).

1871-1873 en - Anthimus VI - Reinstalat pentru a treia oară în scaunul patriarhal, s-a confruntat cu cererea creștinilor din Bulgaria de a utiliza limba slavonă pentru Liturghie. În urma refuzului categoric, la 23 Mai 1872, Biserica Bulgariei s-a declarat unilateral autocefală. Patriarhul Anthimus a convocat Sinodul Bisericii, la care au participat patriarhii de Ierusalim și Alexandria, unde a condamnat sciziunea, drept schismatică și a denunțat principiul etnic de organizare a Bisericii drept phyletism. Primul Exarh al Bulgariei a fost Anthim I (Atanas Mihaylov Chalakov), fost călugăr la Muntele Athos (Hilandar), absolvent al Academiei Teologice din Moscova, Arhiepiscop de Preslav și Vidin. Patriarhul Anthimus s-a retras din funcție la 12 Octombrie 1873. S-a stins din viață la 7 Decembrie 1877, la Kandilli (Istanbul).

Valide Sultan Pertevniyal, mama Sultanului Abdulaziz, a inaugurat în anul 1872 Pertevniyal Valide Sultan Camii, una dintre ultimele moschei construite în epoca imperială a Turciei, împreună Peretevniyal Lisesi, o școală superioară pentru copiii familiilor dominante. Sultanul Abdulaziz a acordat o importanță primordială dezvoltării flotei maritime, compusă din 21 nave blindate (cuiasate) și alte 173 de nave de război, a treia flotă militară ca mărime, după Marea Britanie și Franța. O secetă severă, combinată cu inundații locale au afectat agricultura anului 1873 provocând o criză financiară.

În România, Mitropolitul Nifon Rusăilă a fondat Seminarul Teologic ce-i poartă numele și a fost inaugurată Gara de Nord din București. În Ungaria, orașele Buda și Pesta au fuzionat, pentru a forma capitala Budapesta. S-au organizat Parchetul, Notariatul Public, Curtea Administrativă și s-a emis Legea presei (câte un exemplar din fiecare număr trebuia depus la tribunal, la procuratură și la Ministerul de Interne). La Cluj a luat ființă Universitatea Regală Maghiară Francisc Josef (azi Babeș-Bolyai).

Patriarh al Ierusalimului a fost Hierotheus (1875-1882). Exarhi ai Bulgariei au fost Ilarion (1872), Anthim I (1872-1877).

1873-1878 en - Ioachim II - A fost rechemat în scaunul patriarhal la 23 Noiembrie 1873. În timpul său în Imperiul Otoman funcționau 36 000 de școli, în majoritatea lor școli primare. Printre acestea, 1 800 de școli grecești cu 185 000 de elevi și 800 de școli armenesti cu 81 000 de elevi. Educația a condus însă spre idei reformiste. Începând cu anul 1873 au avut loc ample mișcări de protest ale studenților. Pentru restabilirea ordinii a fost rechemat în funcție Marele Vizir Mehmed Rushdie Pasha. Situația politică însă s-a înrăutățit, începând cu anul 1875, când au izbucnit revolte naționaliste anti-otomane în Egipt, Serbia, Muntenegru, Bosnia Herțegovina, Bulgaria și România. La 30 Mai 1876, în urma unei lovituri de stat, Sultanul Abdulaziz a fost înlocuit prin nepotul său, Sultanul Murad V. Sultanul Murad V a fost însă înlocuit la rândul său, după trei luni, din motive de sănătate, cu fratele său mai tânăr, Sultanul Abdul Hamid.

La 23 Decembrie 1876, Sultanul Abdul Hamid a promulgat prima Constituție a Imperiului

Otoman (Kanun-i Esâsi). A fost ales un Parlament bicameral, format din Senat și Camera Deputaților, ca reprezentant al vocii poporului. Marele Vizir a devenit astfel purtătorul de cuvânt al Camerei Senatului. Actul Constituțional a fost tradus în numeroase limbi, printre care: Latină, Arabă, Persană, Armeană, Bulgară, Greacă, Franceză, Engleză (publicată în *American Journal of International Law*, 1908). Simultan, a avut loc Conferința de la Constantinopol (23 Dec-20 Ian 1877), în cadrul căreia reprezentanții puterilor Europei au propus un plan de reorganizare teritorială în Balcani. Refuzul delegației otomane a condus la războiul dintre anii 1877-1878.

Armata otomană număra circa 300 000 de militari, echipați cu arme de foc cu bătaie la 400 m, în timp ce armata rusească număra 750 000 de militari echipați cu puști de calitate superioară, cu bătaie la 600-1500 m. Conflictul s-a încheiat prin Pacea de la San Stefano (3 Martie 1878, Constantinopol) cu următoarele consecințe: Armenia și Georgia au trecut sub protecția militară a Rusiei, România, Serbia și Muntenegru și-au proclamat independența, Bulgaria a devenit autonomă administrativ. Ca urmare a dezastrului militar și politic, Sultanul Abdul Hamid a dizolvat Parlamentul și a anulat Constituția, pentru a reinstaura autoritatea Înaltei Porți Otomane. Patriarhul Ioachim II s-a stins din viață la 5 August 1878.

În cadrul conflictului militar, România a mobilizat o armată de 130 000 de oameni, condusă personal de Prințul Carol I, prezent în bătălia de la Plevna. Victoria s-a obținut cu prețul a 40 000 de vieți omenești.

Exarh al Bulgariei a fost Joseph I (1877-1915). Patriarh al Serbiei a fost Prokopije Ivackovic (Procopius, 1874-1879).

1878-1884 en - Ioachim III Magnificul (Joachim) - Născut la Constantinopol cu origini aromâne (la Krushevo, Macedonia), a fost educat și la Viena. Diacon al Bisericii Patriarhale Sfântul Gheorghe (1858-1861), a fost consacrat episcop de Varna (1864), apoi episcop de Thessalonik (1874). A fost înălțat în scaunul patriarhal la 16 Octombrie 1878, la vârsta de 44 de ani. A păstorit cu chibzuință, preocupat în special de situația financiară a Patriarhiei. În anul 1880 a fondat gazeta *Adevărul*, pentru a comunica în scris cu enoriașii săi. A reorganizat toate activitățile filantropice și a construit o clădire nouă pentru Academia Patriarhală. S-a retras din funcție la 11 Aprilie 1884, dar a rămas la Constantinopol, până în anul 1889 când s-a retras la o mănăstire pe Muntele Athos.

Ca urmare a diferitelor datorii externe, acumulate în perioada de dezordine economică, în anul 1881 a luat ființă Departamentul pentru Administrarea Datoriei Externe, cu 5000 de funcționari. La nivelul anului 1881, accizele și creanțele externe totalizau în jur de 100 de milioane de lire sterline. Pe plan politic, Marele Vizir Mehmed Said Pasha s-a confruntat cu mișcări naționaliste în Egipt și Bulgaria. Sub patronajul Sultanului Abdul Hamid s-au construit 51

de școli secundare și 18 școli profesionale. În anul 1883 a luat ființă Școala Civilă de Inginerie (Universitatea Tehnică). Trenul Orient Expres a făcut legătura dintre Constantinopol și Paris începând cu anul 1883. Pasionat de fotografie, Sultanul Abdul Hamid a alcătuit un impresionant album cu peste 35 000 de fotografii, ce ilustrează fidel viața din toate colțurile imperiului. În viața personală, Sultanul Abdul Hamid a fost pasionat de poezie și muzică religioasă.

România a fost înălțată la rang de regat, la 10 Mai 1881, simultan cu sărbătorirea primilor 15 ani de domnie ai Prințului Carol I. Regele Carol a defilat în fruntea celor 62 de drapele ale armatei, urmat de Marele Stat Major și Casa Militară a Regelui. Coroana regală a fost confecționată din țeava unui tun turcesc, capturat la Plevna. Primele felicitări au sosit de la Sultanul Abdul Hamid, apoi de la reprezentanții Marilor Puteri. Castelul Peleş a fost inaugurat în anul 1883, iar la București a fost zidit Palatul Fundației Carol (Biblioteca Universitară). În anul 1882 au început lucrările de construcție la Palatul Justiției. Singura ctitorie monahală a fost biserica din lemn, pe temelie de piatră, de la Mănăstirea Sion (Tulcea), viețuită de călugări aduși de la Mănăstirea Celic Dere. În Transilvania s-a votat legea pentru învățământul secundar, iar prin truda Mitropolitului Ioan Mețianu a luat ființă seminarul ortodox din Arad.

Patriarh al Ierusalimului a fost Nicodemus (1883-1890). Patriarh al Serbiei a fost German Andelic (Germanius, 1879-1888).

1884-1886 en - Ioachim IV (Joachim) - Născut în insula Chios, la Kallimasa, a fost instalat în scaunul patriarhal la 1 Octombrie 1884, la vârsta de 47 de ani. Nepot al Patriarhului Ioachim II, a studiat la seminarul din Chalki, în anul 1860 a devenit diacon, din 1870 a fost Mitropolit de Larisa iar din anul 1875 a fost Mitropolit de Derkes. În timpul său s-au normalizat relațiile cu bisericile autocefale ale Serbiei și României. A demisionat la 14 Noiembrie 1886, pe motiv de boală. Fostul Mare Vizir Ahmed Vefik Pasha a devenit Ministru al Educației și a alcătuit primul dicționar explicativ al limbii turce. În anul 1885, Bulgaria a anexat Rumelia de Est (33 000 km³) iar Marele Vizir Mehmed Said Pasha a fost demis.

În România, Universitatea din Iași și-a diversificat oferta de studii prin următoarele catedre: Botanică (Leon Cosmovici 1882), Chimie (Petru Poni 1884), Istorie Antică, Epigrafie, Geografie (Petre Rășcanu 1884). În Transilvania, comunitățile evanghelice de limbă maghiară din cele 16 comitate s-au desprins de lutheranii germani.

1887-1891 en - Dionysius V - Anii săi de păstorie au fost relativ liniștiți. În anul 1889 a ridicat episcopia de Eleutheropolis (Grecia) la rang de Mitropolie. Primul mitropolit a fost episcopul Dionysios Stavridis. Sultanul Abdul Hamid a inaugurat 18 școli profesionale, iar în anul 1900 a reorganizat Universitatea Imperială din Constantinopol (Universitatea Istanbul, după 1933), cu

departamente de teologie, filologie, matematică, științe și arte. Patriarhul Dionysius s-a stins din viață la 25 August 1891, în vârstă de 71 de ani.

În România, la 13 Aprilie 1887, Mitropolitul Iosif Naniescu a sfințit noua Catedrală Mitropolitană din Iași. Tot prin truda sa au fost restaurate Biserica Trei Ierarhi și Biserica Sfântul Nicolae Domnesc. La Brăila, coloniști veniți din Rusia au ridicat Catedrala Mitropoliei Ortodoxe de Rit Vechi. La Craiova, cu sprijinul familiei regale, a fost renovată complet Biserica Mitropoliei, după planurile arhitectului francez Lecomte de Nouy. În anul 1889, Prințul Ferdinand de Hohenzollern s-a căsătorit cu Prințesa Maria Alexandra Victoria de Saxa Coburg Gota. În Transilvania, reformații au construit 71 de biserici, 83 de școli și au renovat alte 141 de clădiri din cele 92 de parohii. La Cluj s-a construit Palatul Institutului Teologic, unde a funcționat Facultatea de Teologie Reformată. Colegiul Reformat Bethlen Gabor din Aiud a fost transformat în gimnaziu, iar episcopul Szasz Domokos a sfințit Biserica Reformată din Brașov. La Sibiu a fost inaugurat Seminarul Evanghelic.

Patriarh al Serbiei a fost Georgije Brankovic (George, 1888-1907).

1891-1894 en - Neofit VIII (Neophytus VIII) - Născut la Rodolivos, în provincia Serres (Macedonia), a traversat o perioadă de tulburări sociale și conflicte militare de mică amploare, generată de grupuri revoluționare secrete, organizate sub denumirea de Organizația Revoluționară Macedoniană. Fondată la Thessalonice, organizația avea ca scop formarea unui stat Macedonian independent. În urma intervenției armate (40 000 de militari), 201 sate au fost incendiate, cu 3700 de morți și 30 000 de refugiați (în Bulgaria). În statele Balcanice și în Estul Anatoliei s-a declarat stare de urgență (Idare-i Orfiyye). Simultan au izbucnit mișcări revoluționare și în Armenia, soldate în final cu 300 000 de morți.

În România, Casa Regală a sărbătorit venirea pe lume a Prințului Carol (1893) și a Prințesei Elisabeta (1894). În Transilvania, liderii românilor au adresat Împăratului Franz Joseph a petiție (Memorandum) prin care cereau drepturi politice și profesionale pentru comunitatea română. Petiția a fost semnată de 300 de reprezentanți ai tuturor stărilor din Transilvania.

Patriarh al Ierusalimului a fost Gerasimus (1891-1897). În timpul său a fost descoperit mozaicul antic din Biserica Sfântul Gheorghe Madaba, reprezentând harta Ierusalimului din epoca Împăratului Justinian (542 en). Patriarh al Antiohiei a fost Spyridon (1891-1898).

1895-1896 en - Anthimus VII - Născut la Filiates (Epir), sub numele de Angelos Tastsos, a fost înălțat în scaunul patriarhal la 1 Februarie 1895. A rămas în istorie mai ales prin opoziția sa față de circulara Praeclara Gratulationis Publicae, emisă de Papa Leon XIII la 20 Iunie 1894, prin care propunea reluarea comuniunii dintre Biserica Ortodoxă și cea Romană. Patriarhul Anthimus a

invocat însă clasicele diferențe de doctrină, la care s-a adăugat și decretul Consiliului Vatican din anul 1870 cu privire la infailibilitatea Înalțului Pontif. În anul 1886 a instalat pe episcopul Dionisije Petrovic ca Mitropolit de Kosovo și pe episcopul Ambrose ca Mitropolit de Skopje. Sârbii însă au refuzat să primească liturghia în limba greacă și scaunul mitropolitan a rămas liber timp de patru ani. Patriarhul Anthimus a demisionat la 29 Ianuarie 1897 și s-a retras pe insula Halki, unde s-a stins din viață la 5 Decembrie 1913.

În România au luat ființă 99 de școli, printre care: Seminarul Teologic București, Așezămintele Nifon, Seminarul Teologic Curtea de Argeș, Institutul Sancta Maria Brăila, Seminarul Musulman Medgidia, Institutul Notre Dame de Sion Galați, Seminarul Teologic Roman. În Ungaria, inginerul Tivadar Puskas (din Dirău Harghita), a fondat în anul 1893 la Budapesta primul ziar telefonic din lume (Budapesta Telefon Hirmondo).

1897-1901 en - Constantin V - Născut pe insula Chios, la Vessa, sub numele Konstantinos Valiadis, a fost înălțat în scaunul patriarhal la 14 Aprilie 1897. A fost secretar al Patriarhiei încă din anul 1872, a promovat relații bune cu Biserica Rusiei, fără însă a avea simpatie față de popoarele slave. Descriș ca unul dintre cei mai capabili patriarhi, a reformat educația preoților insistând ca serviciile sacre să fie susținute respectând o anumită etichetă, cu maximum de reverență. La 6 Septembrie 1899, musulmanii i-au masacrat pe creștini în insula Creta, la Heraklion, iar consulul Marii Britanii a fost linșat. În luna următoare, trupele britanice au invadat insula și au format un stat autonom, sub suveranitate turcească. Mitropolia insulei Creta a rămas sub patronajul Patriarhiei Ecumenice, cu dreptul clerului local de a propune trei candidați pentru funcția de mitropolit, dintre care patriarhul numea câștigătorul.

În urma unei scrisori de protest din partea Țarului Nicolae I, nemulțumit de atenția acordată Bisericii Est-Europene, Sfântul Sinod a cerut demisia Patriarhului Constantin. A pierdut sprijinul Sultanului Abdul Hamid și s-a retras din funcție la 9 Aprilie 1901, în Săptămâna Patimilor. S-a stins din viață la 27 Februarie 1914, în vârstă de 81 de ani.

În Transilvania, sfârșitul de secol s-a caracterizat prin înlocuirea bisericilor țărănești din lemn cu biserici de zid sau piatră. A apărut și fenomenul transmigrării, un număr mare de biserici din lemn fiind demontate și apoi remontate la altă destinație, unele chiar dincolo de Munții Carpați, în România. Dintre cele 650 de biserici din lemn Transilvănene, declarate ca monument istoric, în prezent mai puțin de 100 sunt restaurate și pot fi vizitate. O dată cu ele se stinge naivitatea paleocreștinismului rural.

Patriarh al Ierusalimului a fost Damian I (1897-1931). Patriarh al Antiohiei a fost Meletius II (1899-1906). Patriarh al Alexandriei a fost Photius (1900-1925).

1901-1912 en - Ioachim III - A fost rechemat în scaunul patriarhal după un balotaj destul de strâns în Sfântul Sinod, cu 83 de voturi, față de 72 și 69 de voturi pentru principalii oponenți. A făcut eforturi susținute pentru a readuce Biserica Bulgariei în sânul Patriarhiei. În timpul său, Exarhatul Bulgariei era format din 7 dioceze, 38 de vicariate, 1218 parohii, cu 1331 de biserici, 73 de mănăstiri și 1373 de școli. Exarhul Bulgariei Joseph I (Lazăr Yovchev), cu sediul la Constantinopol, și-a menținut însă funcția și poziția din anul 1877 până la decesul său, la 20 Iunie 1915. Patriarhul Ioachim III a fost mason, membru al Lojei Troodos, decorat cu Ordinul Crucii de Takovo (Serbia) și cu Ordinul Sfântului Ștefan (Austria). În anul 1911 a emis o circulară prin care a denunțat Liturghia în limba aromână ca fiind în afara canoanelor Bisericii Ortodoxe și a amenințat cu excomunicarea preoților care continuă să slujească în limba poporului. S-a stins din viață la 26 Noiembrie 1912.

Sultanul Abdul Hamid a scăpat cu viață în anul 1905 dintr-un atentat cu bombă, plănuț de revoluționarii armeni. Au murit însă 12 oameni din anturajul său și 58 de civili. În anul 1908, Comitetul pentru Unitate și Progres, format din mai multe grupări de revoluționari, a cerut reinstaurarea Parlamentului și a Constituției. Sub presiunea Tinerilor Turci, Sultanul Abdul Hamid a aprobat cererea, marcând astfel debutul Revoluției Turcești. Evenimentul a fost sărbătorit cu mult entuziasm de turci și creștini, braț la braț. Noua constituție a intrat în vigoare la 24 Iulie 1908. S-au format partide politice și au urmat Alegerile Generale din Noiembrie 1908. Mehmed Kamil Pasha a fost reales în funcția de Mare Vizir. În urma unei decizii a Parlamentului, Sultanul Abdul Hamid a demisionat la 27 Aprilie 1909, în favoarea fratelui său, Sultanul Mehmed V. Sultanul Abdul Hamid a trăit restul vieții în Palatul Beylerbey. S-a stins din viață la 10 Februarie 1918.

Aclamat cu salve de tun, Sultanul Mehmed V a fost primul Sultan Constituțional. A fost încins cu sabia lui Osman la Eyup Camii de către Saygi Efendi, Shaykh al-Islam. În anul 1910, o revoltă a țărănilor din Albania a fost oprimată de Ministrul de Război Șevket Pasha. Anul 1911 a fost marcat de o vizită a Sultanului Mehmed V în Grecia, Macedonia și Kosovo, imortalizată pe film și prin zeci de fotografii de epocă. Au urmat Alegerile Generale din Aprilie 1912, câștigate de Comitetul pentru Unitate și Progres (269 din 275 de fotolii în Parlament).

În România, Prințul Grigore Sturza a zidit un palat cu turnulețe, pentru haremul său format la Constantinopol, dar, la moartea sa în anul 1901, palatul a fost transformat în Ministerul Afacerilor Externe. Edificii ale Bisericii în București au fost: Biserica Amzei, Biserica Filaret (Cuțitul de Argint), Biserica din Calea Plevnei, Biserica Sfântul Silvestru. Mitropolitul Iosif Gheorghian, președintele camerei legislative, a construit Palatul Camerei Deputaților, în Dealul Mitropoliei. În Regatul României funcționau atunci 2505 școli românești. Spre comparație, în Transilvania funcționau 2756 de școli cu predare în limba română (dintre cele 14 000), 12 Institute Pedagogice, 5 gimnazii, o Școală Superioară și o Școală Comercială. Edificii de marcă au fost: Tribunalul, Palatul Prefecturii, Teatrul și Clinicile Universitare (Cluj), Reședința Episcopiei Ortodoxe, Primăria și Teatrul de Stat (Oradea), Palatul Episcopal Sârbesc (Arad), Catedrala

Mitropolitană (Sibiu).

În Caraș Severin, începând cu anul 1907 s-a zidit Mănăstirea Vasiova, din Valea Godinovei, lângă un izvor cu apă minerală despre care se spunea că vindecă bolile de ochi. În Harghita, doamna Rozalia Gheorghe a zidit în satul Făgețel un paraclis familial, în jurul căruia s-a zidit apoi Mănăstirea Făgețel. În anul 1907, după un an de secetă a urmat o iarnă geroasă. Țăranii s-au răscolit, începând cu Nordul Moldovei și a fost necesară intervenția unei armate de 120 000 de oameni, cu zeci de mii de victime, pentru a liniști spiritele.

Patriarh al Antiohiei a fost Grigore IV (Haddad, 1906-1928). Patriarh al Serbiei a fost Lukijan Bogdanovic (Lucian, 1918-1913).

1913-1918 en - Germanus V - Educat la Jerusalem, Athena și la Seminarul Teologic din Isula Prinților, înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost Mitropolit de Kos (1867), Rhodos (1876-88), Iraklia (1888-97) și Chalcedonia (1897-1913). În vârstă de 78 de ani în momentul înălțării în scaunul patriarhal (10 Februarie 1913), a fost un conducător înțelept, preocupat de ideea de unificare a Bisericii Ortodoxe. Principiile sale despre ecumenism au fost publicate la moartea sa, printr-o circulară, pentru a promova fraternitatea dintre Bisericile Ortodoxe ale Răsăritului. În anul 1913 a izbucnit Războiul Balcanic, în urma căruia toate teritoriile europene din Imperiul Otoman (Grecia, Bulgaria, Serbia, Muntenegru, Albania) și-au declarat independența administrativă și suveranitatea. La 11 Iunie 1913, Marele Vizir Mahmud Shevket Pasha a fost asasinat. A fost succedat de Said Halim Pasha, din funcția de ministru al Afacerilor Externe.

La 2 August 1914, Marele Vizir Said Halim Pasha a semnat Alianța dintre Imperiul Otoman și Reichul German (un tratat secret), iar la 19 August 1914 a semnat tratatul de Alianță cu Bulgaria. În urma atentatului de la Satajevo, unde a fost asasinat Arhiducele Franz Ferdinand al Austriei (moștenitorul tronului) a urmat Primul Război Mondial la finele căruia au fost create noi structuri statale: Uniunea Sovietică, Reichul German și Yugoslavia. Imperiul Austro-Ungar a fost dezmembrat, România a anexat Transilvania și Basarabia, Turcia a pierdut teritoriile Hejaz și Yemen. La 21 Iunie 1917, Mitropolitul Tikhon al Moscovei a fost înălțat Patriarh al Moscovei și Rusiei. Sultanul Mehmed V s-a stins din viață la 3 Iulie 1918, cu patru luni înainte de încheierea războiului. A fost succedat de fratele său, Sultanul Mehmed Vahideddin. Patriarhul Germanus V a demisionat la 25 Octombrie 1918 și s-a retras la Kadikoy, unde s-a stins din viață la 28 Iulie 1920.

La 28 Septembrie 1914, Principele Ferdinand de Hohenzollern a depus jurământul în calitate de Rege al României. România a participat la Primul Război Mondial de partea Rusiei, cu un efectiv de 1 230 000 de oameni (15 divizii, 2 divizii de cavalerie, 301 batalioane, 227 baterii de artilerie). În cursul luptelor, România a pierdut confruntarea cu Germania, soldată cu 880 000

de morți în rândul militarilor și 275 000 de victime în rândul civililor, dar a ieșit din război învingătoare și întregită, cu o suprafață teritorială de 295 049 km² (România Mare). Artizanul tratatului de pace nu a fost Regele Ferdinand, ci soția sa, Regia Maria, ca urmare a dublei sale descendențe din casele imperiale ale Rusiei și Marii Britanii.

Patriarh al Moscovei și Rusiei a fost Sfântul Tikhon (1917-1925).

1918-1921 en - Înaltul Scaun al Patriarhiei Ecumenice a fost vacant, orașul Constantinopol fiind sub ocupație. În urma Zmistițiului de la Mudros, trupe britanice, franceze, italiene și grecești au ocupat forturile Bosfor și Dardanele. Între anii 1919-1920, Curtea Marțială a pronunțat sentințe împotriva celor găsiți vinovați de genocidul din Armenia. Liderii naționaliști din Turcia au declanșat o nouă mișcare revoluționară, finalizată prin declararea Republicii Turcia (la 29 Octombrie 1923) și retragerea trupelor de ocupație.

1921-1923 en - Meletius - Născut în insula Creta, a studiat la Colegiul Patriarhal, iar din anul 1891 a fost egumen al Mănăstirii Bethlehem și Arhiepiscop al Muntelui Tabor. După anul 1903 a fost cancelar al Patriarhiei din Jerusalem și director al tipografiei patriarhale, unde a editat periodicul Noul Sion. Din anul 1910 a fost Mitropolit de Kition (Cipru), unde a editat publicația Gardianul Ecleziastic, cu apariții la Athena și New York. Începând cu anul 1918 a fost înălțat Mitropolit de Athena, iar la 8 Decembrie 1821 a fost consacrat în scaunul patriarhal de Constantinopol. În timpul său, Mișcarea Națională Turcă a ridicat la luptă revoluționarii turci, după ce grecii au ocupat orașul Smirna. La acel moment în Turcia coexistau 8,2 milioane de turci și 1,8 milioane de greci, iar la Smirna raportul era de 1 milion de turci față de 600 000 de greci. În urma conflictului, grecii au pierdut circa 50 000 de militari și 264 000 de civili.

Trupele turcești au fost conduse de mareșalul Mustafa Kemal Atatürk, susținut de Rusia cu un ajutor militar format din 6 000 de puști, 5 milioane de cartușe, 17 000 obuze și 33 milioane de ruble în aur. Conflictul s-a terminat prin Tratatul de la Lausanne (14 Iulie 1923), în urma căruia Grecia și Turcia au semnat un armistițiu și au făcut un schimb de populație (circa 500 000 de oameni). La 29 Octombrie 1923 a fost declarată Republica Turcia, iar Constantinopolul a intrat în epoca modernă, sub numele de Istanbul. La 15 Septembrie 1922 a luat ființă Patriarhia Ortodoxă Turcă de Anatolia, cu sediul la Kayseri, fondată de episcopul Pavlos Karahisatithis. Patriarhul Meletius a demisionat la 23 Septembrie 1923. Între anii 1926-1935 a fost înălțat Patriarh de Alexandria. S-a stins din viață la 28 Iulie 1935, în vârstă de 63 de ani.

În România, în fruntea guvernului a fost ales Mareșalul Alexandru Averescu. Regele Ferdinand a ordonat o reformă fiscală și o mult promisă reformă agricolă. Au fost expropriate 6 milioane de hectare de teren agricol. În urma reformei, 3,8 de contribuabili dețineau 13,7

milioane de hectare de teren agricol. Partidul Social Democrat s-a transformat în Partidul Socialist din România, din care la 9 Mai 1921 s-a desprins Partidul Comunist Român. La 27 Februarie 1921 în Catedrala Patriarhiei s-a oficiat căsătoria dintre Prințesa Elena de România și Prințul George II al Greciei, urmată la 7 Martie 1921 de căsătoria Prințului Carol de Hohenzollern cu Prințesa Elena a Greciei. La 25 Octombrie 1921 s-a născut Principele Mihai I de România. La 22 Octombrie 1922, în Catedrala Reîntregirii Neamului din Alba Iulia, special construită, a avut loc ceremonia de încoronare a Regelui Ferdinand și a Reginei Maria. Ceremonia a fost oficiată de Mitropolitul Primat al României, Miron Cristea.

1923-1924 en - Grigore VII Zervoudakis - Înainte de înălțarea sa în scaunul patriarhal, la 6 Decembrie 1923, a fost Mitropolit de Chalcedonia. Imediat după numire, Patriarhia a fost luată cu asalt de către Patriarhul Karahistarthis de Kayseri, redenumit acum Papa Eftim, dar acțiunea lor a fost blocată de poliție. Creștinii turc-ortodocși au început să primească liturghia în limba turcă începând cu anul 1924, iar la 6 Iunie 1924 sediul Patriarhiei Turcești s-a mutat de la Kayseri la Istanbul, în Biserica Fecioarei Maria din Galata. Patriarhul Papa Eftim a rămas în fruntea bisericii turce până în anul 1962, când a demisionat pe motiv de boală. Patriarhul ecumenic Grigore VII a rămas în istorie prin introducerea calendarului Iulian în întregul teritoriu patriarhal. La 13 Noiembrie 1924 a emis documentul prin care a garantat autocefalia Bisericii din Polonia și independența Mitropoliei de Kiev. Patru zile mai târziu, la 17 Noiembrie, s-a stins din viață în urma unui infarct masiv.

Începând cu 26 Octombrie 1923, primul Președinte al Turciei a fost Mareșalul Mustafa Kemal Atatürk. Proiectul de modernizare a noului stat turc a avut la bază cele 6 principii ale ideologiei Kemaliste: republică, naționalism, populism, secularism, etatizare, reformism. Constituția Republicii Turce a fost promulgată la 20 Aprilie 1924, pentru a garanta: republica, Marea Adunare Națională, noua capitală Angora (Ankara), religia islamică, legile electorale, puterea administrativă, libertatea cuvântului, libertatea credinței și bugetul național de stat. Emanciparea femeilor turce a început prin formarea Partidului Popular la Femeilor, fondat de scriitoarea Nezihe Muhittin. Puterea politică a fost însă deținută de Partidul Republican al Poporului, fondat și condus de președintele Mustafa Kemal Atatürk. Începând cu anul 1924, pe scena politică au intrat Partidul Republican Progresist și Partidul Republican Liberal.

Reforma în educație a început prin Legea pentru Unificarea Educației și formarea unui Minister al Educației Naționale, având ca scop înlocuirea învățământului religios (medresele) prin școli moderne și învățământ laic. Concomitent, Directoratul pentru Afaceri Religioase a fost desființat.

În România, Școala de Misionare Naționale de la Vălenii de Munte, fondată de Regina Maria, a organizat Muzeul de Artă Religioasă patronat de istoricul Nicolae Iorga. La București credincioșii romano-catolici au zidit: Biserica Italiană, Catedrala Sfântul Vasile cel Mare și Biserica Sfânta Elena. În Transilvania, Arhiepiscopul Vasile Suci de Alba Iulia a fost înălțat

Mitropolit al Bisericii Române Unite cu Roma. Uzina de Fier și Domeniile Reșița produceau în anul 1924 peste 85 000 de tone de oțel și fontă. Regele George al Greciei, soțul Principesei Elisabeta, a fost detronat în anul 1924, iar Casa Regală a Greciei s-a mutat în România, unde relațiile din sânul familiei s-au deteriorat.

Patriarh al Ierusalimului a fost Damian (1897-1931). Patriarh al Antiohiei a fost Grigore IV Haddad (1906-1928). Patriarh al Alexandriei a fost Photius (1900-1925). Patriarh al Moscovei și Rusiei a fost Sfântul Tikhon (Vasily Bellavin 1917-1925). Patriarh al Serbiei a fost Dimitrie (Dimitrije Pavlovic 1920-1930).

1924-1925 en - Constantin VI - Născut la Syge (Bursa) sub numele de Arapoglou, a studiat la Seminarul din Insula Prinților pentru a fi înălțat episcop de Rodosto în anul 1896. A mai fost apoi, episcop mitropolitan de Vella și Kinitza (1899), Mitropolit de Trebizond (1906), Mitropolit de Cyzicus (1913), Mitropolit de Derkoi (1922). A fost înălțat în scaunul patriarhal la 17 Decembrie 1924, dar numirea sa a fost contestată de guvernul republican pe motiv că era născut în Asia Mică și nu devenit cetățean turc decât după anul 1918. La 30 Ianuarie 1925 a fost exilat, iar la 22 Mai a demisionat din funcție după ce guvernul a refuzat revenirea sa la Istanbul. S-a stins din viață la 28 Noiembrie 1930.

În acest scurt interval, la 4 Februarie 1925, Mitropolitul Primat al României Miron Cristea a fost ales ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Ceremonia de investire a trebuit însă să fie amânată, până la 1 Noiembrie 1925, când numirea a fost consacrată de Înaltul Sinod.

1925-1929 en - Basil III - Născut la Skutari (Constantinopol) sub numele Vasileios Georgiadis, a fost înălțat în scaunul patriarhal la 13 Iulie 1925. Absolvent în teologie și filologie al Universității din Athena, doctor în teologie la Universitatea din Munchen, a fost un conducător erudit și înțelept. Înainte de numirea în funcție a fost profesor de hermeneutică, geografie și teologie la Seminarul Teologic în Halki (Insulele Prinților, 1871) director al Seminarului Teologic din Constantinopol (1884), Mitropolit de Anchilaios (1889), Mitropolit de Pelagonia (1909), Mitropolit de Nicosia (1910). În timpul său, a fost semnat un acord de schimb de populație între Grecia și Turcia, de la care au fost însă exceptați Patriarhul și episcopii membri ai Înaltului Sinod. Biserica autocefală a României a fost înălțată la rang de Patriarhie, dar guvernul revoluționar a interzis convocarea unui Sinod Pan-Ortodox, astfel că ceremonia de consacrare a avut loc doar local.

La 4 Septembrie 1928, Biserica Greciei a primit în urma unui act Patriarhal și Sinodal dreptul de a administra provinciile Scaunului Ecumenic aflate acum de teritoriul Greciei, sub rezerva celor zece condiții din actul de concesiune. Tot în anul 1928 s-a semnat documentul (charter)

pentru fondarea Arhidioczei Grec-Ortodoxe din America, cu sediul central la New York, în Biserica Sfântul Nicolae. În ultimul său an de viață a fost fondată revista Patriarhiei, sub denumirea de Ortodoxia. Patriarhul Basil a fost și un membru marcant în Marea Lojă Masonică a Greciei. Patriarhul Basil s-a stins din viață la 29 Septembrie 1929, la vârsta de 83 de ani. A fost înmormântat la Biserica Sfântul Gheorghe (sediul Patriarhiei).

Codul penal al Turciei a fost modernizat la 1 Martie 1926, iar tribunalele Islamice au fost închise la 4 Octombrie 1926. Începând de la 4 Octombrie 1926, a intrat în vigoare noul Cod Civil al Turciei, potrivit căruia femeile au primit drepturi egale cu bărbații, inclusiv în privința dreptului la moștenire, divorț, sau educație. Muzeul de Artă al Turciei și-a deschis porțile în anul 1927 cu exponate reprezentative pentru toate civilizațiile Anatoiene: Frigiene, Lydiene, Sumeriene, Hittite. La 1 Noiembrie 1928 a fost introdus noul alfabet turcesc, iar primul ziar publicat cu noile caractere a apărut la 15 Decembrie 1928. Numărul de studenți a crescut de la 342 000 în anul 1923 la 765 000 în anul 1938, iar numărul școlilor gimnaziale a crescut de la 6 000 la 74 000.

În România, în urma unei crize conjugale, Prințul Carol a renunțat la succesiune în favoarea fiului său Mihai I de România și s-a stabilit la Paris. Regele Ferdinand I al României s-a stins din viață în anul 1927. Pe tronul României a fost înălțat Principele Mihai I de România cu un consiliu de regență format din Patriarhul Miron Cristea, Președintele Curții de Casație Gheorghe Buzdugan și Principele Nicolae. În urma alegerilor din anul 1928 Partidul Național Țărănesc, în frunte cu Iuliu Maniu a devenit partid de guvernământ. La Schitul Dragoslavele (Argeș) s-a zidit o reședință patriarhală. În Maramureș, pe Valea Izei, monahul Pimen Moldovan a fondat Mănăstirea Dragomirești. În Prahova, inginerul Nicolae Pissiotă, împreună cu soția sa Zoe Eustatiu. au ctitorit Mănăstirea Pissiotă (Poenarii Burchi), pictată de Costin Petrescu. La Suceava, în anul 1929 s-a început zidirea pentru Mănăstirea Coșna, iar la Constanța, în satul Costinești, s-a zidit Mănăstirea Sfânta Elena.

Patriarh al Alexandriei a fost Meletius II Metaxakis (1925-1935). Patriarh al Moscovei și Rusiei a fost Peter (Pyotr Polyansky 1925-1936). Patriarh al României a fost Miron Cristea (1925-1939).

1929-1935 en - Fotius II (Photios) - Născut în Insulele Prinților (Istanbul) sub numele de Dimitrios Maniatis, nepot al Mitropolitului Photius de Philippopolis. A studiat la: Școala Germano-Elvețiană din Galata (Istanbul), Școala Zariphios din Plovdiv, Universitatea din Athena și Universitatea din Munchen. Din anul 1902 a fost diacon, apoi protosyngelos de Philippopolis (Plovdiv, 1906-1914) pe lângă unchiul său, episcop de Irenopolis (1915), Mitropolit de Philadelphia (1924), Mitropolit de Derkoi (1916). A fost înălțat în scaunul patriarhal la 7 Octombrie 1929. În timpul său, la 30 Aprilie 1930, s-a semnat un acord de prietenie între Grecia și Turcia. Premierul grec Eleftherios Venizelos a înaintat chiar numele Președintelui Mustafa Kemal Atatürk drept candidat pentru premiul Nobel (1934). Patriarhul Fotius s-a stins din viață

la 29 Decembrie 1935.

Președintele Mustafa Kemal Atatürk a publicat două cărți: Cunoștințe civice pentru cetățeni (1930) și Geometrie (1937). Iubitor de carte, președintele Kemal Atatürk a fondat asociații ale oamenilor de știință, pentru literatură, istorie și educație, a reorganizat Universitatea din Istanbul și a fondat Universitatea din Ankara. Începând cu anul 1932 au luat ființă Casele Poporului, unde turcii participau la activități sportive, artistice sau culturale. În anul 1935 s-a publicat prima versiune oficială a Coranului, în limba turcă, realizată de Mehmet Akif, împreună cu comentarii ale islamistului Elmalili Hamdi Yazir. Prima operă în limba turcă a fost Ozsoy, compusă de Adnan Saygun în anul 1934. La alegerile din anul 1935, pentru Camera Deputaților au fost alese și 18 femei (dintre 435 de deputați). La 18 Mai 1935 s-a semnat Pactul Balcanic dintre Turcia, Grecia, Yugoslavia și România.

În România, pe fondul unei crize economice și social politice, Prințul Carol a revenit în țară la 30 Iunie 1930 și a preluat atribuțiile regale. Sub patronajul Patriarhului Miron Cristea, arhitectul Gheorghje Simotta a construit corpul principal al Palatului Patriarhal din Dealul Mitropoliei, format din Sala Tronului, cancelariile Patriarhiei și apartamentul Patriarhului. În Transilvania, Mitropolitul Nicolae Bălan a ctitorit biserica Schitului Păltiniș (Sibiu) și o casă de odihnă pentru angajații Bisericii Ortodoxe. În Alba, parohul Alexandru Rujdea a zidit în lemn biserica Schitului Izvorul Poșaga. La Suceava, preotul Iosif Achirilei a ctitorit pe proprietatea familiei sale Mănăstirea Piatra Tăieturii (în Munții Bistriței, la Peștera Sf. Antonie cel Mare), sfințită la 8 Septembrie 1933 de către Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei. În anul 1935, la Maglavit (Dolj) s-au pus bazele unei mănăstiri pe locul unde ciobanul Petrache Lupu pretindea că l-a văzut pe Dumnezeu.

Patriarh al Ierusalimului a fost Timotheus I (1935-1955). Patriarh al Antiohiei a fost Alexandru III Tahhan (1931-1958). Patriarh al Serbiei a fost Barnabas (Petar Rosic 1930-1937).

1936-1946 en - Benjamin I (Kiriakou) - Născut în insula Lesbos, la Stypsi, sub numele de Benjamin Psomas, a studiat la Seminarul din Insulele Prinților. Din anul 1912 a fost Mitropolit de Rhodos, apoi Mitropolit de Silyvria (1913), Mitropolit de Philippopolis, Mitropolit de Nicea (1921), Mitropolit de Iraklion (1933). A fost înălțat în scaunul patriarhal la 19 Ianuarie 1936. A păstorit o epocă dificilă, marcată de cel de al doilea război mondial. În anul 1937 Biserica Albaniei s-a declarat autocefală iar autocefalia Bisericii Bulgare a fost recunoscută oficial. În anul 1938 a luat ființă în America dioceza Carpato-Rusă, fondată de un grup de creștini originari din Rutenia, sub conducerea lui Fr. Orestes Chornock, sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice. În anul 1941 un incendiu devastator a distrus Palatul Patriarhal din cartierul Fanar. A fost primul patriarh ecumenic care a primit de la statul turc dreptul să poarte rasa patriarhală. S-a stins din viață la 17 Februarie 1946.

Începând cu 11 Noiembrie 1938 în funcția de Președinte al Turciei a fost numit ofițerul Ismet Inonu, fost Prim Ministru, fost Ministru al Afacerilor Externe. În anul 1940 au fost organizate Institutele Sătești, un grup de școli rurale organizate de profesorul Hasan Ali Yucel, Ministrul Educației. În cele 20 de școli, în următorii 14 ani au primit educație circa 25 000 de elevi. Din anul 1942 în funcția de Prim Ministru a fost desemnat ofițerul Mehmet Şukru Saracoglu. În timpul războiului, Republica Turcă a păstrat statutul de neutralitate, până la 25 Februarie 1945, când în mod formal a declarat război Germaniei și Japoniei. La 26 Iunie 1945, Turcia a fost unul dintre cele 51 de state fondatoare ale Organizației Națiunilor Unite. În anul 1946 au fost organizate alegeri libere, democratice. În funcția de Prim Ministru a fost desemnat ofițerul Mehmet Recep Peker.

În România, începând cu 30 iunie 1939, în funcția de Patriarh al României a fost înălțat academicianul Nicodim Munteanu, fost Mitropolit al Moldovei și stareț al Mănăstirii Neamț. În fruntea Bisericii Greco-Catolice s-a aflat Mitropolitul Vasile Suci, membru de onoare al Academiei Române. În anul 1940, în fața unor pierderi teritoriale, Regele Carol a demisionat în favoarea fiului său Mihai, Marele Voievod de Alba Iulia. În fruntea guvernului a fost desemnat Mareșalul Ioan Antonescu. Războiul mondial a făcut 833 000 de victime, dintre care 300 000 militari și 470 000 de civili deportați. La 9 Mai 1945, România a intrat în spațiul de dominație al Uniunii Sovietice.

În deceniul 1936-46, în România au fost ctitorite 9 mănăstiri: Derevent (Constanța, 1936, episcopul Gherontie al Tomisului), Corlățeni (Suceava, 1936, familia Corlățeanu), Lepșa (Vrancea, 1936), Sfânta Ana (Orșova, 1936, ziaristul Pamfil Șeicaru), Zemeș (Bacău, 1937, ctitorie călugărească), Vladimirești (Galați, 1938, stareța Vasilica Barbu Gurau), Mușunoaiele (Vrancea, 1940, starețul Evghenie Hulea), Podul Bulgarului (Râmnicu Sărat, 1940), Eroii Neamului Gurasada (Hunedoara, 1945, stareța Teodora Voloșincu).

Patriarhi ai Alexandriei au fost Nicholas V (1936-1939), Christopher II (1939-1966). Patriarhi ai Moscovei și Rusiei au fost Sergius (Ivan Stragorodsky 1936-1944), Alexy (Sergey Simansky 1945-1970). Patriarh al României a fost Nicodim Munteanu (1939-1948). Patriarh al Serbiei a fost Gabriel V (Gavrilo Dozic 1938-1950).

1946-1948 en - Maximus V - Născut la Sinope (Kastamonu, Turcia), sub numele de Maximos Vaportzis, a primit educație la Seminarul Teologic Halki din Insulele Prinților. Diacon din anul 1918, profesor de școală la Theira, arhidiacon al Patriarhiei Ecumenice (1920), secretar și arhimandrit al Seminarului Halki (1928), Mitropolit de Philadelphia (1930), a fost înălțat în scaunul patriarhal la 20 Februarie 1946. Cunoscut pentru vederile sale de stânga, a întreținut relații cordiale cu Patriarhia Moscovei. A demisionat din funcție la 19 Octombrie 1948, din motive de sănătate și s-a retras ca Arhiepiscop de Ephesus. S-a stins din viață la 1 Ianuarie 1972.

La 9 Octombrie 1946, în urma unei prezențe permanente a flotei sovietice în apropierea țărmurilor turcești, guvernele Statelor Unite ale Americii și al Marii Britanii au inițiat un plan de apărare strategică și au înaintat un împrumut de 100 milioane dolari. La Istanbul s-au zidit numeroase clădiri moderne, printre care: Facultatea de Științe și Facultatea de Literatură de la Universitatea Istanbul, Directoratul General al Căilor ferate, Studioul Central de Radio. La 23 August 1948 a luat ființă Consiliul Mondial al Bisericilor, organul central al mișcării ecumenice. Inițial au fost 147 de membri, iar în prezent numărul lor a ajuns la 349, din 110 țări.

În România, alegerile parlamentare au fost câștigate de Blocul Partidelor Democratice. La 30 Decembrie 1947, Adunarea Deputaților a votat abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române. Primul șef de stat a fost academicianul Ion Constantin Parhon. Constituția Republicii Populare a fost promulgată la 13 Aprilie 1948. La 24 Mai 1948, Mitropolitul Moldovei Justinian Marina a fost înălțat în funcția de Patriarh al României. La 19 Octombrie 1948 Sfântul Sinod a votat statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române. La Suceava, ieromonahul Glicherie Tănase împreună cu monahul David Bidașcu au construit biserica de lemn pentru Mănăstirea Slătioara.

1948-1972 en - Athenagoras I - Născut la Vasiliko (Epir) sub numele de Aristocles Matthew Spyrou, a fost instruit la Seminarul din Halki (Insulele Prinților). La absolvire s-a călugărit sub numele de Athenagoras și a funcționat ca diacon, apoi arhidiacon de Pelagonia. Din anul 1919 a fost secretar pe lângă Arhiepiscopul Meletius de Athena, apoi episcop de Corfu (1922). În anul 1930, la recomandarea Mitropolitului Damaskinos de Athena, a fost înălțat ca Arhiepiscop Grec Ortodox al Americii, cu autoritate asupra ambelor continente. În cei 18 ani de activitate dincolo de ocean a centralizat administrația diocezei și a fondat primul seminar ortodox din America, denumit Holy Cross School of Theology și un orfelinat, St. Basil's Academy. A fost înălțat ca Patriarh al Constantinopolului la 1 Noiembrie 1948, când a fost adus la Istanbul în avionul personal al Președintelui Harry Truman.

Aflat în fruntea Consiliului Mondial al Bisericilor a avut întâlniri cu Papa Paul al VI-lea. În urma unei întâlniri la Jerusalem, din anul 1964, a fost ridicată excomunicarea reciprocă din anul 1054 și a fost promulgată o declarație comună de toleranță reciprocă. Nu s-a restabilit comuniunea, iar Biserica Romano-Catolică nu participă la Consiliul Mondial al Bisericilor decât în calitate de observator, dar s-au făcut progrese remarcabile în ceea ce privește dialogul ecumenic în special între bisericile ortodoxe și cele reformate (Anglicană, Baptistă, Lutherană, Metodistă, Reformată). În anul 1966 a luat ființă Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice din Chambesey (Geneva), unde s-au organizat mai multe conferințe pan-ortodoxe. Patriarhul Athenagoras s-a stins din viață la 7 Iulie 1972.

La alegerile din anul 1950, peste 85 % dintre fotoliile parlamentare au fost ocupate de Partidul Democrat. În funcția de Președinte al Turciei a fost ales economistul Mahmut Celalettin

Bayar, fost Prim Ministru, reales apoi în anii 1954 și 1957. În anul 1952, Turcia și Grecia au aderat împreună la Tratatul Nord Atlantic (NATO), fiind al doilea corp ca mărime după SUA. Ca urmare, arhitectura a urmat evoluția avangardistă americană și s-au construit primii zgârie nouri. În anul 1960 în fruntea statului a fost instalat generalul Cemal Gursel, în urma unei lovituri de stat. Doi ani mai târziu a intrat în funcție prima centrală nuclear electrică și a luat ființă Biblioteca de Stat a Guvernului. Primul plan cincinal a demarat în anul 1961, când au luat ființă Comitetul de Stat pentru Planificare și Institutul de Stat pentru Statistică. Din anul 1963 Turcia a fost membru asociat al Uniunii Europene și a participat la Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite.

Primele posturi de televiziune au intrat în emisie în anul 1964, când s-a produs și primul autovehicul turcesc denumit Devrim. La 28 Martie 1966, Marea Adunare Națională l-a desemnat pentru funcția de președinte pe senatorul Ahmet Cevdet Sunay, comandantul forțelor armate. Orașul Istanbul avea deja peste 2,3 milioane de locuitori, repartizați în 18 districte. În anul 1967 a luat ființă Confederația pentru Progres și Schimburi Comerciale a Turciei, cu 327 000 de membri. Centrul Cultural Atatürk a fost inaugurat în anul 1969 cu o suprafață de 52 000 m² și o sală de spectacole cu 1300 de locuri. În anul 1971 au luat ființă Asociația pentru Industrie și Afaceri și Societatea Turcă pentru Microscopie Electronică.

În România, la 31 Iulie 1948 a intrat în vigoare decretul pentru trecerea în proprietatea Statului a bunurilor bisericilor, congregațiilor și a instituțiilor de învățământ. Un număr de 1553 școli particulare și 1856 de imobile au trecut în proprietatea Statului. În același an a fost fondată Academia Militară, iar fostul Palat Regal a fost transformat în Muzeul Național de Artă. În fruntea Statului a succedat tovarășul Gheorghe Gheorghiu Dej. Bucureștiul a găzduit Festivalul Mondial al Tineretului în anul 1953, când au fost inaugurate Teatrul de Operă și Balet și Stadionul 23 August. RadioTeleviziunea Română a intrat în emisie începând cu anul 1957. În anul 1965, în fruntea Statului a fost ales tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca Secretar General al Partidului Comunist Român. Potrivit Constituției din 21 August 1965 România a devenit Republica Socialistă Română. Primul automobil românesc a fost Dacia, începând cu anul 1968.

Patriarhul Justinian Marina a reorganizat învățământul teologic în 2 Universități (București și Sibiu) și 6 Seminarii (București, Buzău, Mănăstirea Neamț, Cluj, Craiova, Caransebeș). În anul 1961 Biserica Ortodoxă Română a aderat la Consiliul Mondial al Bisericilor. Opera scrisă a Patriarhului Justinian Marina s-a publicat în 12 volume, sub titlul de Apostolat social. S-au reeditat Biblia Sinodală și Noul Testament, toate cărțile de cult (în mai multe ediții), manualele necesare pentru învățământul teologic, lucrări cu caracter istoric, teze de doctorat. În perioada de păstorire a Patriarhului Justinian s-au construit din temelie 302 biserici, au fost reparate 2345 de biserici, dintre care 128 de mănăstiri și așezăminte monahale. Au fost ctitorite următoarele mănăstiri: Schitul Bogâltin (Caraș Severin, 1949, Ioan Rădulescu), Techerghiol (Constanța, 1951, Patriarhul Justinian), Orata (Suceava, 1954), Mărcuș (Covasna, 1952-58), Breaza (Maramureș, 1959, preotul Florea Mureșanu). Patriarh al Ierusalimului a fost

Benedict I (1957-1980). Patriarhi ai Antiohiei au fost Theodosius VI (Abou Rjaileh 1958-1970), Elias IV (Mouawwad 1970-1979). Patriarh al Alexandriei a fost Nicholas VI (1968-1986). Patriarh al Moscovei și Rusiei a fost Pimen (Sergey Izvekov 1971-1990). Patriarh al României a fost Justinian Marina (1948-1977). Patriarh al Bulgariei a fost Chiril (Konstantin Markov Konstantinov 1953-1971). Patriarhi ai Serbiei au fost Vincentius II (Vitomir Prodanov 1950-1958), German (Hranislav Doric 1958-1990).

1972-1991 en - Demetrios I (Dimitrios) - Născut la Constantinopol sub numele Demetrios Papadopoulos, a studiat teologia la Seminarul din Halki (Insula Prinților) între anii 1831-1937. Înainte de înălțarea în scaunul patriarhal a fost: diacon (1937), secretar diocezan de Edessa (1938), preot în Ferikioi (1939-45), preot în Teheran (Iran) și profesor de Greacă Antică la Universitatea din Teheran, pastor în Ferikioi (1950-64), episcop de Eleia (1964), Mitropolit de Imvros și Tenedos (1972). A fost consacrat patriarh la 18 Iulie 1972. În cadrul Centrului Ortodox Ecumenic de la Chambesy (Geneva) a luat ființă în anul 1975 Institutul Teologic Ortodox pentru Studii Postuniversitare. În cadrul centrului au fost organizate mai multe întâlniri pan-ortodoxe, în vederea organizării unui Sinod Pan-Ortodox. La 30 Noiembrie 1979 a declarat deschis dialogul cu Papa Paul al II-lea cu privire la ecumenismul relației dintre creștinii catolici și cei ortodocși.

În anul 1987 a călătorit personal la Vatican, unde a fost primit de Papa Ioan Paul II, iar în cadrul unei ceremonii solemne au citit împreună fragmente din Crezul Constantinopolitan de la Nicaea, așa cum a fost definit în anul 381 en. Cu această ocazie, Papa Paul II a emis circulara Ut Unum Sint. Din partea Comunității Anglicane a primit vizita Arhiepiscopilor de Canterbury Michael Ramsey (1961-1974), Donald Coggan (1974-1980) pentru a consolida ecumenismul relației dintre cele două culte. În anul 1990, Patriarhul Demetrius a călătorit în Statele Unite ale Americii, pentru o discuție cu Președintele George Bush și cu liderii Comunității Evreiești. S-a stins din viață la 2 Octombrie 1991, la Istanbul.

La 6 Aprilie 1973, Marea Adunare Națională l-a desemnat în funcția de Președinte al Republicii pe senatorul Fahri Koruturk, comandantul Forțelor Navale ale Turciei. Începând cu 12 Septembrie 1980, în funcția de Președinte al Republicii a promovat generalul Ahmet Kenan Evren, iar la 9 Noiembrie 1989 în funcția de Președinte al Republicii a fost ales economistul Turgut Ozal, din funcția de Prim Ministru.

Realizări remarcabile ale orașului Istanbul au fost: Podul Bosfor (1973) lung de 1560 de metri și lat de 33 de metri, Fundația pentru Cultură și Artă (1973), Conservatorul de Stat din Istanbul (1975), Moscheea Muhammad Maarif (1976), Turnul de Televiziune Camlica (1976), Festivalul Sportului Universitar (1980), Festivalul Internațional de Film (1982), Târgul de Carte (1982), Facultatea de Științe Atatürk, World Trade Center Istanbul (1982), hotelul Hagia Sofia Mansions (1984), mall-ul Galleria Atakoy (1987), podul Fatih Sultan Mehmet (1988), Metroul Istanbul

(1989), hotelul Swissotel (1991).

În România, la 12 Iunie 1977 pentru funcția de Patriarh al Bisericii Române a fost ales Mitropolitul Iustin Moiescu, fost Mitropolit al Ardealului (1956), apoi Mitropolit al Moldovei și Sucevei (1957). În timpul său au fost inițiate colecțiile: "Părinți și scriitori bisericești" (90 de volume) și "Arta creștină în România" (6 volume), s-au tipărit Sfânta Scriptură (1982), Noul Testament (1979), manuale pentru seminariile teologice și cărți de cult. Nu a fost ctitorită nici o mănăstire, dar au fost renovate mănăstirile: Dealu, Curtea de Argeș, Cheia, Zamfira, Cernica, Pasărea, Căldărușani și Catedrala Patriarhală. La 16 Noiembrie 1986, în urma votului Colegiului Electoral Bisericesc a fost întronat în funcția de Patriarh al României mitropolitul Teoctist Arăpașu, din funcția de Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Patriarhul Teoctist, între anii 1986-91 a reorganizat și promovat activitatea editorială, a tipărit ediția jubiliară a Bibliei de București (1688-1988).

Patriarh al Ierusalimului a fost Diodoros I (1980-2000). Patriarh al Antiohiei a fost Ignatius IV (Hazim 1979-2012). Patriarh al Alexandriei a fost Parthenius III (1986-1996). Patriarh al Moscovei și Rusiei a fost Alexy II (Aleksei Ridiger 1990-2008). Patriarhi ai României au fost Iustin Moiescu (1977-1986), Teoctist Arăpașu (1986-2007). Patriarh al Bulgariei a fost Maxim (Marin Naydenov Minkov 1971-2012). Patriarh al Serbiei a fost Paul (Gojko Stojcevic 1990-2009).

1991- în prezent (2024) - Bartholomeu (Bartholomaios) - Născut la Aghios Theodoros (Insula Imvros), a studiat teologia la Seminarul Halki (Insula Prinților), apoi la Institutul Pontifical Oriental din Roma, la Institutul Ecumenic Bossey (Elveția) și la Universitatea Ludwig Maximilian din München. A obținut titlul de doctor în Drept Canonic la Universitatea Pontificală Gregoriană din Roma, unde a funcționat și ca lector universitar. Înainte de înălțarea în scaunul patriarhal (22 Octombrie 1991), a fost consacrat: diacon (1961), preot (1969), arhimandrit (1970), Mitropolit de Philadelphia (1973), membru al Sfântului Sinod (1974), Mitropolit de Chalcedonia (1990). În fruntea Patriarhiei Ecumenice a depus o intensă activitate internațională, cu un accent special pe întărirea comuniunii cu Bisericile Est Europene și reconcilierea cu Biserica Romano-Catolică. În anul 2022, Biserica Ortodoxă a Macedoniei de Nord și Arhiepiscopia de Ohrid au intrat în comuniune cu Patriarhia Ecumenică.

În anul 2006 (28 Noiembrie-1 Decembrie) Patriarhul Bartolomeu a primit vizita Papei Benedict XVI, pentru a conduce împreună o slujbă solemnă în Biserica Patriarhiei Sfântului Gheorghe și a semna o declarație comună pentru unitatea dintre cele două Biserici. La 4 Noiembrie 2015, Patriarhul Bartolomeu a vizitat Londra, pentru o slujbă comună alături de Arhiepiscopul Justin de Canterbury, în capela Lamberth Palace. În anul 2016, împreună cu Papa Francis și Arhiepiscopul Hieronymus al Greciei, înalții prelați au vizitat tabăra de refugiați politici din Insula Lesbos, într-un efort comun de promovare a păcii. La 5 Ianuarie 2019, Patriarhul Bartolomeu a semnat tomul pentru recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe a Ucrainei și a

Patriarhatului de Kiev, avându-l în frunte pe Patriarhul Filaret, fostul Mitropolit de Kiev. Ca urmare, Biserica Ortodoxă a Rusiei a rupt legăturile cu Patriarhia Ecumenică (schisma anului 2018).

La 16 Mai 1993, Marea Adunare Națională l-a desemnat pentru funcția de Președinte al Republicii pe fostul premier Sami Suleyman Demirel, liderul partidului Calea Adevărată, fondator a 268 de școli secundare religioase Imam Hatip. La 16 Mai 2000, în fruntea statului a trecut președintele Curții Constituționale Ahmet Necdet Sezer. Președintele Abdullah Gul, fost Ministru al Afacerilor Externe a fost ales la 28 August 2007, iar începând cu 28 August 2014, pentru funcția de Președinte al Turciei a fost ales, prin vot direct, economistul Recep Tayyip Erdogan, fost primar al Istanbulului și fost Prim Ministru.

În acest interval, realizări majore în orașul Istanbul au fost: Târgul Internațional pentru Industrie (1993), Universitatea Koc (1993), Akmerkez Mall (1993), Universitatea Bilgi (1994), Conferința ONU (1996), Tekstilkent Plaza (2000), Muzeul Poștei (2000), Isbank Tower (2000), Aeroportul Internațional Sabina Gokcen (2001), Turnul de Televiziune Endem (2002), Concursul Eurovizion (2004), Muzeul Modei (2004), Kanyon Mall (2006), Opera Sureyya (2007), Moscheea Şakirin, Campionatul Mondial de Basket (2010), Istanbul Sapphire (2011), Palatul Justiției (2011), Universitatea MEF (Matematică și Economie 2012), Tunelul Marmara (2013), Podul Golden Horn Metro (2014), Hotelul Raffles (2014), Moschea Sancaklar (2014), Parcul Vodafone (2016), Universitatea Beykoz (2016), Podul Yavuz Sultan Selim (2016), Tunelul Eurasia (2016), Saha Expo (2018), Festivalul Teknofest (2018). După anul 2002 bugetul Ministerului Educației a crescut la 34 miliarde de lire, iar numărul universităților la 186.

În România, pentru funcția de Președinte al Republicii au fost aleși: Ion Iliescu (1990-1996), Emil Constantinescu (1996-2000), Ion Iliescu (2000-2004), Traian Băsescu (2004-2014), Klaus Iohannis (2014-2024). Teoctist Arăpașu a fost reales în anul 1990 pentru funcția de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, până la săvârșirea din viață, la 30 Iulie 2007. În acest interval s-au ctitorit 47 de mănăstiri: Cârcea (Dolj 1990), Petru Vodă (Neamț, 1990), Adămești (Teleorman 1991), Băișoara (Cluj, 1991), Danil Sihastru (Suceava, 1991), Nușeni (Bistrița, 1992), Rona de Sus (Maramureș, 1992), Mestecăniș (Suceava, 1992), Portărița (Satu Mare, 1992), Ilva Mare (Bistrița, 1992), Soporul de Câmpie (Cluj, 1992), Sfânta Cruce Oradea (Bihor, 1992), Ceahlău (Neamț, 1993), Rebra (Bistrița, 1993), Ciocănești (Suceava, 1993), Gruiu Rotund (Maramureș, 1993), Pianu de Sus (Alba, 1993), Muncel (Timiș, 1993), Săpânța (Maramureș, 1993), Bic (Sălaj, 1994), Dridu (Ialomița, 1994), Salva (Bistrița, 1994), Țeghea (Satu Mare, 1995), Florești (Cluj, 1996), Izvorul Mureșului (Harghita, 1996), Calapodești (Bacău, 1997), Siliștea Gumești (Teleorman, 1998), Prilog (Satu Mare, 1998), Cheile Turzii (Cluj, 1998), Valea Mare (Covasna, 1998), Carcalău (Bacău, 2000), Fârdea (Timiș, 2001), Luncanii de Sus (Timiș, 2001), Sfântu Ioan (Constanța, 2001), Voievodeni (Sălaj, 2002), Dobrești (Timiș, 2003), Morisena (Timiș, 2003), 23 August (Constanța, 2003), Deleni (Constanța, 2004), Lipnița (Constanța, 2004), Plopana (Bacău, 2004), Țigănești (Teleorman, 2004), Sfântu Filip (Constanța, 2005), Strunga (Constanța, 2005),

Colilia (Constanța, 2006), Vedea (Argeș, 2006).

La data de 12 Septembrie 2007, Colegiul Electoral Bisericesc l-a desemnat pentru funcția de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române pe Mitropolitul Moldovei și Bucovinei Daniel (Dan Ilie Ciubotea), doctor în teologie al Universității de Științe Umane din Strassburg. Printre instituțiile ctitorite de Patriarhul Daniel se numără: Facultatea de Teologie Dumitru Stăniloiaie Iași, Seminarele Teologice de la Mănăstirea Agapia, Botoșani, Dorohoi, Iași, Piatra Neamț, Mănăstirea Neamț, Centrul Cultural Durău, Institutul Ecumenic Iași, Centrul de Conservare și Restaurare a Patrimoniului Religios Resurrectio. Cea mai impunătoare realizare este însă Catedrala Mântuirii Neamului din București, cea mai mare biserică din România, înaltă de 120 de metri, cu o suprafață de 38 000 de metri pătrați, pentru o capacitate de 6 000 persoane și instalații audio-video pentru ca slujba să poată fi urmărită la fața locului de peste 125 000 de credincioși.

Patriarhi ai Ierusalimului au fost Irenaios I (2001-2005), Theophilos III (2005-în prezent). Patriarh al Antiohiei a fost Ioan X (Yazigi 2012-în prezent). Patriarhi ai Alexandriei au fost Peter VII (1997-2004), Theodore II (2004-în prezent). Patriarh al Moscovei și Rusiei a fost Kirill (Vladimir Gundayev 2009-în prezent). Patriarh al României a fost Daniel Ciubotea (2007-în prezent). Patriarh al Bulgariei a fost Neofit (Simeon Nikolov Dimitrov 2013-în prezent). Patriarhi ai Serbiei au fost Irineu (Miroslav Gavrilovic 2010-2020), Porfirios (Prvoslav Peric 2021-în prezent).

BIBLIOGRAFIE:

Gaius Suetonius Paulinus De vita Caesarum

Quintus Septimius Tertullianus Apologeticus

Dio Cassius Historia Romana

_ Scriptores Historiae Augustae

Thascius Caecilius Cyprianus De Ecclesiae Catholicae Unitate

Eusebius din Caesarea Historia Ecclesiastica

Eusebius din Caesarea Chronographia (Pantodapae historia)

Origen Contra Celsum

Lactantius	Divinae Institutiones
Victor Aurelius	Epitome de Caesaribus
Quintus Aurelius Symmachus	Istoria Romanilor
Paulus Orosius	Historiarum Adversum Paganos Libri
Zosimus	Historia Nova
Joannes Zonaras	Compendiul de Istorie
Socrates Scholasticus	Historia Ecclesiastica
Ioannes Malalas	Chronographia
Priscus	Istoria Bizanțului
Flavius Justinian	Roman Corpus Juris Civilis
Ioannes din Ephes	Historia Ecclesiastica
Theophylaktos Simokattes	Historia
Joannes de Thessalonic	Miracula Sancti Demetri
Nikephoros Xanthopoulos	Historia Ecclesiastica
L. Dindorf (1832)	Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae
Alexander Kazhdan	The Oxford Dictionary of Byzantium
Theophanes Confesorul	Chronographia
Sfântul Germanicus	Historia Ecclesiastica (On the Divine Liturgy)
Theodore Stouditul	Epistulae
Theophanes Continuatus	Scriptores
Michael Psellos	Chronographia
Ana Comnena	Alexiada
George Ostrogorsky	Istoria Statului Bizantin
Treadgold Warren	A History of the Byzantine State and Society

- L.Brubaker, J.Haldon   Byzantium in the Iconoclast Era
- Cyril Mango   The Oxford History of Byzantium
- John Wortley   A synopsis of Byzantine history, 811-1057
- Steven Runciman   A History of the First Bulgarian Empire
- Steven Runciman   A History of the Crusades
- Theodore Balsamon   Scholia
- George Akropolites   Historiae (Corpus Scriptorium Historiae Byzantinae)
- Nikephoros Gregoras   Historiae Byzantinae
- George Pachymeres   Historiae (Corpus Scriptorium Historiae Byzantinae)
- Constantin Meliteniotes Discursuri (De ecclesiastica unione Latinorum et Graecorum et processione Spiritus Sancti per Filium-Leo Allatius)
- Nikephoros Blemmydes   De regis officii
- Grigorios Palamas   Philokalia
- Ioan Cantacuzino   Historiae
- Venance Grumel   La Chronologie des patriarches de Constantinople de 1111 a 1206
- Peter Sugar   A History of East Central Europe: Southeastern Europe Under Ottoman Rule
- Mesut Uyar   A Military History of the Ottomans From Osman to Ataturk
- Evliya Celebi   Seyahatname (Book of Trave)
- Immanuel Bekkerus   Historia Politica et Patriarchica Constantinopoleos
- Mustafa Naima   Annals of the Turkish Empire: From 1591 to 1659 (1832)
- Steven Runciman   The Great Church in Captivity
- Demetrius Kiminas   The Ecumenical Patriarchate (2009)
- Leslie Peirce   The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire
- Charles Frazee   Catholics and sultans: the church and the Ottoman Empire

- R. Janin Constantinople, Patriarcat grec (în Dictionnaire d'histoire et de geographie ecclesiastique)
- Imber Colin The Ottoman Empire
- Freely John Istanbul: The Imperial City
- Mansel Philip Constantinople: City of the World's Desire 1453-1924
- Paul Aleppo History of the Patriarchs of Antioch
- Paul Aleppo The Travels of Macarius, Patriarch of Antioch
- Dimitrie Cantemir Historia moldo-vlachica
- Dimitrie Cantemir Istoria ieroglifică
- Dimitrie Cantemir Historia Incrementorum atque Decrementorum Aulae Othomanicae
- Grumel Venance La chronologie des patriarches de Constantinople de 1111 a 1206
- T. Papadopoulos Studies and documents relating the history of the Greek Church and people under Turkish domination (1952)
- F.L. Cross The Oxford Dictionary of the Christian Church (1957)
- John Meyendorff The Orthodox Church: its past and its role in the world today (1981)
- David Holmes A Brief History of the Episcopal Church (1993)
- Charles Frazee Catholics and sultans: the church and the Ottoman Empire (2006)
- William Cleveland A history of the modern Middle East
- Christian Cherfils Bonaparte et l'Islam d'apres les documents francais et arabes.
- Jean Darrouzes Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae
- George Metallinos Ecumenical Patriarchate of Constantinople (2022)
- Adrian Fortescue The Orthodox Eastern Church
- Rossotsa Gradeva Enciclopedia of the Ottoman Empire
- Stanforh Shaw History of the Ottoman Empire and Modern Turkey (1977)
- Lora Gerd Russian Policy in the Orthodox East: The Patriarchate of Constantinople

(1878-1914)

Adrian Fortescue   The Orthodox Eastern Church

Matthew Namee   The Ecumenical Patriarchate at the Turn of the 20th Century

Richard Clogg   A Concise History of Greece (2002)

Arthur Howard   The History of Turkey (2001)

Pelin Turgut   Turkey in the 21-st century: The Legacy Of Mrs Ataturk (2006)

Ahmad Feroz   The Making of Modern Turkey (1993)

Noel Barber   Lords of the Golden Horn (1988)

Stanford Shaw   History of the Ottoman Empire and Modern Turkey (1977)

Hugh Pope   Turkey Unveiled: A History of Modern Turkey (2004)

archons, org   Archons of the Ecumenical Patriarchate

Nicolae Iorga   Istoria Bisericii Românești (1908)

Mircea Păcurariu   Istoria Bisericii Ortodoxe Române (2000)

Marcu Petcu   Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România (1991)

Wikipedia.com